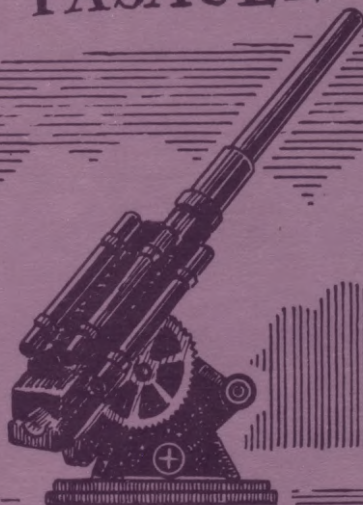
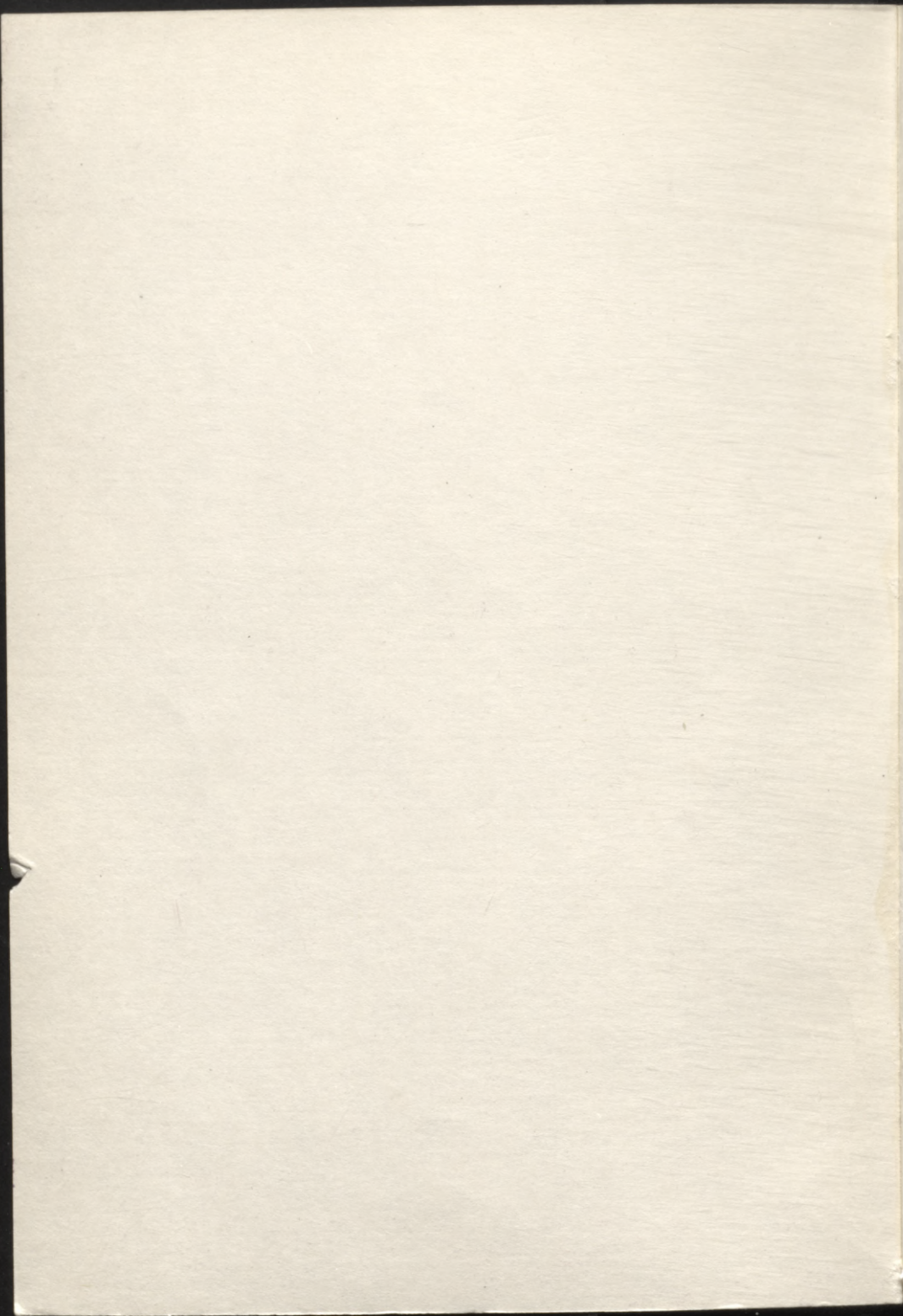

LATVIEŠU LIDOTĀJI OTRAJĀ PASAULES KARĀ

96-3
L 46

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTEKA
178-80

LUK 947.43
L. B. 803

L
9

LATVIEŠU LIDOTĀJI

OTRAJĀ PASAULES KARĀ

TREŠAIS ATMIŅU KRĀJUMS

Sakārtojis A.S. Ozoliņš

Latvijas Kultūras fonds

1995

Vāku zīmējis I. Čermakovs

UDK 947.43
La 803

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

96-871
0302055228

LATVIEŠU
LIDOTĀJI

OTRAJĀ PASAULES KARĀ

TREŠAIS ATMIŅU KRĀJUMS

Sakšotājs A. S. Ozoliņš

Latviešu lidotāji Otrajā pasaules karā   Sak. A. S. Ozoliņš. Latvijas
Kultūras fonds. - 1995. - 166 lpp. - ISBN 9984-509-03-6.

Atmiņu rājums ir iepriekšējo divu krājumu turpinājums. Krājuma atmiņu
stjumus var lasīt neatkarīgi no iepriekšējiem. Krājumā ievietots J. Muižnieka
garāks stāsts Putnu ceļš, vairāku lidotāju atmiņas un memuāri.

Vāku zīmējis I. Čemomors

PRIEKŠVārds

Tāpat kā iepriekšējos divos latviešu lidotāju atmiņu krājumos, arī šajā lasītāja vērtējumam nodotas kara laika atmiņas. Krājums sadalīts divās daļās - atmiņu stāstījumos, kuru starpā izceļas J. Muižnieka Putnu ceļš. Šis darbs pirms dažiem gadiem tika izdots Austrālijā, taču tā nelielā tirāža un lielais attālums nav devis visiem Latvijas lasītājiem iespēju iepazīties ar šo meistarīgi uzrakstīto darbu.

Krājuma otrajā daļā ievietoti vēsturiski apraksti.

Tāpat kā iepriekšējos krājumos korektori centušies "gludināt" autoru devumus. Germānismi un rusicismi aizstāti ar analogiem latviešu valodas vārdiem. Taču, lai nezaudētu īpatnējo karavīru valodas stilu, kāds tas bija pirms piecdesmit gadiem, pa laikam atstāti termini un izteicieni, kuri šodien var likties dīvaini. Komentāri un piezīmes dotas iekavās [].

Krājuma beigās ievietots ilustratīvs materiāls par notikumiem gan pirms pusgadsimta, gan nesen.

Sakārtotajam vēl palikuši krājumā neievietoti materiāli. Tos lasīsim ceturtajā grāmatā.

Sakārtotājs un korektori V. Loža un E. Tērauds ir pateicīgi visiem tiem lasītājiem, kuri izteikuši kritiskas piezīmes un savus ierosinājumus satura uzlabošanai. Tādi tiek gaidīti arī par šo krājumu.

Sakārtotājs

UOI 47.43
La 102

Latvian

Latvian

16-17

PRIEKŠVĀRDS

Tāpat kā iepriekšējās divas latviešu lidojumu stāstu krājuma, arī šajā
latviešu vēstures "baltās karavīru armijas" krājuma sērijā divās daļās -
stāstu sērijas, kurā starp citiem J. Muižnieks Putnu ceļā. Šis darbs pirms
dabiskiem gadam bija izdots Austrijā, taču tā noliks tirdzniecības un
divas vienā Latvijā latviešu lidojumu krājuma ar šo mērķi uzrakstīti
darbi.

Krājuma otrā daļā ievietoti vēsturiski darbi.
Tāpat kā iepriekšējās krājuma sērijās "gudrība", autors
devinās Gannānami un tādēļi aizstāji ar analoģiem latviešu valodas
vārdiem. Tāču lai nezaudētu patērētājam katrā valodas stāv, kāds tas bija pirms
pārveidoti gadam, pa laikam aizstāji tēmi un izteiksmi, kur šodien var būt
divāri komentāri un patērētājam dotas ievādes.]
Krājuma beigās ievietota īsrunas materiāls par nolikumiem gan pirms
pārveidoti, gan nesen.
Sākumā vēl palikusi krājuma ievietoti materiāli. Tos lasāim ceturšajā
gadsimtā.
Sākumā un krājuma V. Lāča un E. Teruda ir patērētājiem visām liēm
latviešu, kur izteikti kritikas pazīmes un evens ierobežojumus satura
uzlabošanai. Tādi tiek gaidīti arī par šo krājumu.

Sākumā

Latvian lidojumu stāstu krājuma sērijā
A. S. Ozoliņš Latvian
1995 - 405 pp. - ISBN 9984-00-05-3

Ar šo krājumu ir iepazīstinājis Latvian lidojumu stāstu krājuma sērijā
sijuma var ļaut netaisīgi no iepazīstinājis. Krājuma sērijā J. Muižnieks
darba sērijā Putnu ceļā, veidoti lidojumu stāstu krājuma sērijā.

Vāku zinātnieki i Centonors

I MEMUĀRI

J. Muižnieks

[Miris 17.07.90.]

PUTNU CEĻŠ

Grāmatas autors Jānis Muižnieks dzimis 1911. gadā Rīgā. 1928. gadā beidzis Valsts Rīgas tehnikuma mašīnbūves nozari un sācis studēt mehāniku Latvijas Universitātē. 1933. gadā beidzis lidapmācību Aizsargu aviācijas pulkā un pēc tam pārtraucis studijas, lai izpildītu kara dienestu Aviācijas pulkā. Obligātā dienesta laikā beidzis Kara aviācijas skolu, sagatavots par kara rezerves lidotāju un pēc studiju atjaunošanas turpinājis lidotāja darbību Aizsargu aviācijas pulkā līdz 1940. gadam. Studijas beidzis 1937. gadā, iegūstot inženiermehāniķa grādu ar Summa cum laude, un atstāts pie Tehniskās mehānikas katedras par asistentu. Kā Kr.Morberga stipendiāts komandēts uz Romas universitāti, kur 1939. gadā ieguvis Aviācijas inženierzinātņu grādu. Pēc atgriešanās Rīgā izstrādājis habilitācijas darbu un 1943. gadā kļuvis par privātdocentu aviācijas zinātnēs. Līdztekus akadēmiskajam darbam, no 1941. līdz 1943. gadam strādājis Espenlaubes lidmašīnu fabrikas Rīgas nodaļā, kur bijis Aerodinamikas nodaļas vadītājs. No 1943. līdz 1945. gadam kā lidotājs cīnījies Austrumu frontē, Latviešu lidotāju vienībā. Apbalvots ar Dzelzs krusta 2. un 1. šķiru. No 1946. līdz 1949. gadam bijis ārkārtas profesors Tehniskajā mehānikā un aerodinamikā Baltijas universitātē Pinebergā. Turpat mācījis kompozīciju pie ārkārtējā prof. H. Pavasara. Pēc izceļošanas uz Austrāliju bijis mācību spēks Jaundienvidzemes universitātē no 1951. līdz 1976. gadam. Mācījis plūsmas mehāniku, aerodinamiku un lidmašīnu būvi. 1969./70. gadā zinātniskā atvaļinājuma gadu pavadījis Notinghamas niversitātē, Anglijā, kur mācījis plūsmas mehāniku. Kopš ierašanās Austrālijā veicis ērģelnieka pienākumus vairākās draudzēs.

1

Ir jau sen pāri pusnaktij. Tas ir laiks, kad parasti man visgludāk raisās valoda. Taču šonakt domas svaidās kā rudens lapas vējā, un man grūti tās savaldīt. Daudzus sākumus esmu jau pārsvītrojis. Varbūt tas pats notiks arī ar šo.

No nemiērīgo domu dzīzmas atris dažas gaišas, skanīgas atmiņu šķiedras. Tām ir savs iekšējs ritms, savs plūsmas pulss. Jau ilgus gadus tās tek savā slēgtajā gultnē kā gredzenā, kā orbitā bez sākuma, bez gala. Un kā aizvien, kad pie tām atgriežos, dziju savijņojuma sliedi tās atstāj manā apziņā. Tās ir atmiņas par sprauga eksisten-ces prieku rotāju ar nepārtrauktiem iznīcības draudiem un tās šaurā laipas starp būt un nebūt; atmiņas par to laiku, kad paloja neapslāpējama nebēda, kaut izmisums kā badains vilks jau bija pietuvojis pie paša nama sliekšņa. Tās ir atmiņas par 1944.gada vasaru, manū pēdējo vasaru.

Ir iznācis to dažreiz pieminēt arī citiem ļaudīm. Bet tad esmu juties pārsteigts un

vīlies: cik pārējiem tas viss šķiet maznozīmīgs! Manos nostāstos klausās kā nesa-protamā fragmentā no kaut kādas svešas, nereālas vides, kā pasakā no ārlieta un ārtelpas. Stāstījums klausītājos nerod atbalsi. Un tā, pamazām, esmu ieradis visas šīs lietas paturēt pie sevis. Būtu darījis to arī šoreiz, ja nebūtu to divu vēstulu.

Tur tās gul' man priekšā kā divas neatvairāmas kārdinātājas: lai pastāstot kaut ko par savu pieredzi Otrajā pasaules karā, par baigākajiem brīžiem, par apbalvojumiem. Iznākšot interesants salīdzinājums ar mūsu kopējo draugu stāstiem par viņu kara gaitām Vjetnamā un vērtīgs vēsturisks dokuments nākamajām paaudzēm.

Mans draugs, kas man sūta šīs vēstules, ir žurnālists. Neviena cits kā Arnolds Šmits. Viņš zin, ka caurmēra lasītājs kara stāstos cer atrast briesmu un varonības aprakstus. Ja tādu nav - kas gan tas būtu bijis par karu, kas par karotāju!

Bet man ir grūti rakstīt nezināmam lasītājam pa prātam tikai tādēļ vien, lai izdabātu kādai svešai gadījuma gaumei. Kritisku brīžu ir bijis daudz, gandrīz katru nakti pa kādam. Bet es taču esmu aizvien sveiks un vesels ticis no tiem ārā, kamēr daudz tūkstošu citu latviešu karavīru, to skaitā kāda trešā daļa no maniem vistuvākiem karabiedriem, ir krituši. Tādēļ man ir neērti runāt par briesmām, lai beidzot nevajadzētu atvainoties, ka esmu palicis dzīvs. Tie ieroči un tā aparatūra, kas tolaik bija mūsu rokās, šķiet kā spēlītes pret tagadējiem elektronikas un radāra burvju rīkiem, tur nekāds īsts salīdzinājums nevar iznākt. Arī par vēsturi es nevaru nekā tāda pateikt, ko nebūtu jau iepriekš daudz labāk pateicis kāds cits. Es pats pie tam labi zinu, ka daudzas svarīgas lietas man ir pagājušas garām nepamanītas, pat neapjaustas, jo savu kara gājienu esmu izstaigājis, nebūdamas nekādās augstās militārās dienesta pakāpēs, un mana interese par militārpolītiskiem jautājumiem nekad nav bijusi visai liela. Mums, lidotājiem, tajā laikā bija daudz citu interesantu un vitāli svarīgu lietu, par kurām domāt. No tiem spriegumiem, kas pastāvēja starp mūsu tu-vāko tiešo priekšniecību un augstākām kara vadības instancēm, līdz mums atnāca tikai tālas atbalsis, un mēs centāmies tās drīz aizmirst.

Apbalvojumi? Par tiem labāk nerunāt. Karavīrs, kas karu zaudējis, nevar cerēt uz to, ka ļaudis prafīs novērtēt viņa goda zīmes.

Ko gan lai es stāstu saviem draugiem?

Es ceļos un eju laukā. Nakts elpa pieskaras vaigiem, un pirmatnējas mūžības šal-kas pārņem mani savā varā. Es dzirdu kaut kur tumsā tik labi pazīstamo balsi, un kā ikreiz, kad tā uz mani runā, tās mierīgais plūdums skan ciidēni un dzidri kā svētvaka-ra zvans tālas baznīcas tornī: - Atskaties! -

Es atskatos: tur tu esi, mana pēdējā vasara, tik trauksmaini daļa savā skaudrajā uguns rotājā ar dzīvību un nāvī! Es jūtu, kā tevī saplūst ilgu pilnā griezes dziesma un bērzu svaigums ar tuvās frontes grāvieniem, un sejā man iesitas pazemīgā plāvu smarža un vēja nopūta egles zarā kopā ar šāviņu tvanu un sūrumu no degošo māju un ciematu jumtiem. Mana vasara, vai tā ir manas tautas pastarā bojāeja, kas toreiz atnāca tev līdz? Vai par to lai es runāju ar saviem draugiem?

- Ieklausies! - atbild man viņa savā tāla zvana balsī.

Es klausos. Skan kāda sena dziesma, tajā laikā visbiežāk dziedātā dziesma:

Tumša nakte, zaļa zāle,

Laukā laidu kumeliņu...

Tā pavadīja mūsu vienību visos tās ceļos; to mēs bijām izraudzījuši par savu lik-tendziesmu, un ar to mēs allaž sākām savas dzīres. Mēs bijām jautru naktsputnu

bars, mums patika priecāties par to, ka esam dzīvi. Mums netrūka dziesmu, mums pāri visiem mēriem plūda bezbēdība, un smaidiem sejās neiznāca vajas rietēt. Kad bija jādodas kaujas uzdevumos, mēs cits citam vēlējām: - Lai tev vieglas smiltis! - dažkārt saņemdami par atbildi: - Un, kad tevi raks, tu pasveicini no manis savu šķipeli! - vai ko tamīdžīgu. Mana vasara, vai man par to klātos ar draugiem tērzēt?

Un zvana balss dun kā no aizmūžiem nākdama: - Skaidrojies! -

Kā neizskaidrojamai mīklai atminējumu meklēdams, es paskatos uz debesīm. Augstu virs galvas pārļaičīgā mierā blāzmo gaiaktiskais greznums - manu tālo, naksnīgo gaitu pavadonis un uzticamais līdzinātājs - Putnu Ceļš. Un vareni, aizrautīgi un kaislīgi no turienes skan manas pēdējās vasaras balss: - Dievs tavai tautai ir līcis Laimas zīmi pierē un lakstīgalas dziesmu sirdī. Vai gan tu nesaklausī šīs dziesmas atbalsi savā apziņā? Tā taču ir tava naksnīgā likteņdziesma! Saskaņo pats sevi un savas domas ar to, mēģini atbrīvoties no visa liekā, nesvarīgā. Esi īsts, esi patiess, jo tikai tas, kas ir īsts laikā, kļūst paliekams aizlaikā. Pārdzīvo vēl reiz visā dziļumā to, ko gribi saviem draugiem teikt, tad tavi draugi to sapratis un pārdzīvos kopā ar tevi. Tādēļ nenoliedz viņiem savu sirdi, stāsti viņiem par to, kas tavai sirdij vistuvāks. Stāsti viņiem par augstāko, greznāko no visiem šīs pasaules ceļiem, ko tu tik neprātīgi iemīlēji toreiz, kad es tevi auklēju savā zalajā kļēpī: stāsti saviem draugiem par Putnu Ceļu! -

Liels, rezolūts miers ir nolaidies manā dvēselē. Es griežos atpakaļ pie sava gaišā rakstāmgalda, lai sāktu savu stāstu.

2

Darīnot latviešu karavīra lielo cīņu skatuves dekorācijas, viņa liktenis izvēlas divāini taupīgu krāsu un sižetu skalu: mēs redzam tur gadrīz vienīgi purvu, mežu, salu, sniegputeni, miglu, tumsu. Bet toties ar izšķērdīgu roku tas piedala skaita ziņā lielu pretnieka pārspēku.

Vai gan vajaga daudz piemēru teiktā ilustrēšanai? Atcerēsimies kaut vai latviešu strēlnieku kaujas Tīrelpurvā un Nāves salā, Bermonta satriekšanu Pārdaugavā, Volhovas cīņu periodu, Ziemas cietoksni Kurzemē, partizānu cīņas Ugāles mežos - ar šiem piemēriem ir jau daudz pateikts.

Šinī sērijā iederas arī Latviešu naktskaujas eskadriju darbība Otrajā pasaules karā. Mēs redzam tur mūsu lidotāju vienu un vientuļu, ar lēnu, novecojuša tipa lidmašīnu, bez borta ieročiem, bez jebkādiem aizsardzības līdzekļiem pret ienaidnieka iznīcinātājiem, bez radio sakariem, simt līdz divsimt kilometru aiz frontes, lidojot virs ienaidnieka teritorijas. Un viņa vienīgais sabiedrotais ir tumsa.

Tas viss vēl ir tālas nākotnes ziņā, kad 1943. gada 6. jūnijā Mazā Vērmanes dārza restorāna telpās sanāk Latvijas neatkarības laika lidotāji, lai pieminētu Aviācijas pulka dibināšanas gadskārtu - 7. jūniju un noklausītos pltn. Rucela ziņojumu par iespējām organizēt latviešu kara lidotāju vienības un iekļaut tās Austrumu frontes spēku sistēmā. Mūs informē par Fliiegergruppe Ostland attīstības gaitu. Tās sastāvā ir jau viena aktīva igauņu eskadrija, un tajā varbūt iekļūsim arī mēs.

Sarunas ar Vācijas Aviācijas ministriju notiek ar kāda vācu kultūras lietu referenta Dr. Kappa starpniecību, tās risinās gausi. Tā nu latviešu vienība var sākt veidoties tikai ar 1943. gada 1. oktobri, šo datumu arī uzskatot par savu dibināšanas dienu.

Fliegergruppe Ostland ir stacionēta netālu no Liepājas, Grobiņas pagasta Batas ciemā, kur ir labi izbūvēts lidlauks ar plašiem angāriem, darbnīcām, kazarmām un mācību telpēm. Lidotāju sastāvs komplektējas no Aviācijas pulka lidotājiem, kas vēl nav pārsnieguši 40 gadu vecuma robežu, un no gados daudz jaunākiem aizsargu aerokluba lidotājiem.

Atsaucība ir dzīva. Lidotāji un motoristi nāk gan no privātās dzīves, gan no policijas vienībām un Leģiona. Tā kā zemes personāla ātra un sekmīga agatavošana atkarājas no tā, cik šiem jaudm tehnisku priekšzināšanu, vienība saņem lielisku izlasi no jauniesauktajiem gadu gājumiem - ap sešsimt tehnisko fakultāšu studentu, tehnikumu un arodskolu absolventu.

Vai man iet, vai neiet? Pirms pusgada esmu habilitējies un ieguvis docentūru aviācijas zinātnēs Latvijas universitātē. Līdztekus akadēmiskajam darbam strādāju vēl vācu lidmašīnu fabrikas Espenlaubes Rīgas nodaļā, kur esmu aerodinamikas nozares vadītājs, tā kā piespiedu iesaukšana man nedraud. Man nebūtu grūti kļūt par vienu no neaizstājamiem. Un tomēr: kāda jēga, kāda nozīme būtu visai manai iepriekšējai septiņu gadu ilgajai lidotāja darbībai brīvās Latvijas laikā, ja es tagad paliktu atpakaļ? Bet mājās man ir ģimene - sieva un divas mazas meitenes, un pēc četriem vai pieciem mēnešiem mums ir apsolīts vēl viens bērns.

Iet, vai neiet? Šeit ir mans Hamleta jautājums. Vaicāju sievietai, ko viņa domā. To, ko viņa man atbildēja, es varu zelta burtiem ierakstīt savā dzīves aprakstā: - Ja tu domā, ka tev jāiet, tad eji. Mēs gan kā iztiksim. -

Tie ir vārdi, kas ir ne mazākas varonības apdvēsti kā karavīru darbi kaujas laukā. Tos tajā laikā ir teikušas daudzas sievas un līgavas, daudzas mātes un māsas. Tie vārdi raksturo visas latviešu tautas nacionālo sirdsdedzi, pašaielgsmi un tēvijas mīlestību.

Bet šiem vārdiem var būt arī vēl kāda cita nozīme, kāda zemteksta pieskaņa. Viņa ir tālredzīga sieviete. Vārbūt viņa domā tā: - Ja es tagad teiktu negrozāmu nē, un ja viņš mani paklausītu, es būtu izjaukusi visus viņa nodomus, kas saistīti ar lidošanu. Zaudētāja būtu es, jo to viņš man nemūžam nepiedotu.

Nemūžam! Bet ja es teiktu nē, un viņš tomēr aizietu? Kā būtu tad? ... -

Par sarunu vedēju starp jaundibināmo latviešu gaisa spēku vienību un Vācijas Aviācijas ministriju izraudzīts pltn. Rucels, un viņa ziņā ir visi organizācijas priekšdarbi. Kad oktobra vidūierodos viņa štābā, kas iekārtots bijušā izglītības ministrijas ēkā, Vajņu ielā, viņš man uzdod apzināt vēl dažus citus lidotāju instruktorus, kas pieteikušies, un 28.oktobrī ar visu grupu ierasties Grobiņas lidlaukā.

Tur sākas manas kara gaitas.

Grobiņas lidlaukā iekārtota lidotāju papildskola. Viss tehniskais un administratīvais darbs ir vācu personāla ziņā. Lidlauka komandants - maj. Endress, mācību pārzinis - kpt. Grotzke, lidapmācītāji - ltn. Nēls, vserž. Abts un kapr. Vinters. Visi šie jaudis ir latviešiem draudzīgi. Viņi izrrot mūsu tautas situāciju, mūsu dziļo naidu pret krieviem un pār visām lietām - mūsu neapklusināmo tieksmi lidot. Kpt. Grotzke pats pārbauda mūsu lidspējas, izdarīdams kopā ar katru no mums vienu vai vairākus lidojumus ap aerodromu. Šķiet, ka rezultāti viņu apmierina.

Vēl mums jāiztur veselības pārbaude. Nelielās grupās sūta mūs uz Pleskavu, kur ir visas Austrumu frontes lidotāju veselības pārbaudes centrs. Mūsu grupu - septiņus vīrus - tur izmeklē no deviņiem rītā līdz pieciem pēc pusdienas. Katrs sapratīs, ka

astonās stundās bars izgudrinātu ārstu ar saviem asistentiem gan spētu atrast tev pie miesas pat mazāko defektu, ja tev tāds būtu. Kur tad vēl daudzgalvainā laboratorija, kur veiklas un acīgas meitenes savos stiklos analizē tavu bioloģiju! Kur vēl rentgena kabinets, sirds, plaušas, nervi, redze, dzirde... ja, arī dzirde... Taču mazliet uzmanības, mazliet laimes, un esmu arī šim savam kritiskajam zemūdens akmenim ticis sveikā garām.

Paldies Dievam!

Visai interesanta ir naktsakluma pārbaude.

Mūs ieved nelielā tumšā istabā, kur itin viss - sienas, griesti, grīda un visi priekšmeti ir nokrāsoti nespodrā melnā krāsā. Apkārtne izskatās kā nokvēpusi, kā melnā samtā ievīstīta. Vientuļa spuldzīte, kas nokarājas no griestiem, met spalgu gaismu un tikko jaušamas rēgainas bezkontūru ēnas visapkārt. Uz galda stāv melns aparāts, kam nelielā ekrānā sakopoti pieci apaļi gaismas punkti, riekstu lielumā. Tie salikti tādā veidā kā piecnieka acis uz metamā kauliņa. Pārbaudes vadītāja rokā ir mazs slēgaparāts, ar ko viņš var regulēt apgaismojuma stiprumu un var arī ieslēgt atsevišķus gaismas punktus. Tiek izdzēsta griestu spuldze, un vadītājs sēdina mūs pēc kārtas ekrānam pretim. Pārbaude var sākties.

Ekrāns zvēro tev sejā piecām zaļganām vilka acīm.

- Cik jūs redzat? - Piecas. -

Gaismojums strauji samazinās. Dažas acis aptumst.

- Cik redzat tagad? - Trīs. - Kuras? - Vidējo un divas apakšējas. -

Gaismojums kļūst vēl vājāks.

- Cik tagad? - Divas. - Kuras? - Vienu virs otras. -

Tā tas turpinās visādās kombinācijās, līdz beidzot nekā vairs nevar atskārst.

- Labi. Nākamais! -

Izstieptām rokām tumšā ceļu taustīdams, nākamais pārbaudāmais sameklē vietu un apsēžas ekrāna priekšā.

Kad visi vienreiz izņemti cauri, un mūsu acis jau cik necik ar tumsu apradušas, mūs līdzīgā kārtā pārbauda vēl divas reizes. Ar katru jaunu gājienu gaismojums kļūst vājāks. Beidzot ekrāns ir tik tumšs, ka tu pat nezini vairs, uz kuriem skatīties. Viss ir vienādi melns. Vadītājs saņem tavu delnu un nostāda to ekrāna tuvumā.

- Skatieties te. Cik redzat? Kuras? -

Tavs augums pamazām sveras uz priekšu, acis tuvojas ekrānam. Gribas tur vai līst iekšā. Bet to ir jau pamanījis vadītājs. Viņš izvelk no aparāta mazu distances aukliņu, pieliek tās brīvo galu tev pie krūtīm un atliec tevi atpakaļ.

- Jums jāšēž tik tālu. Neliecieties tuvāk. Cik redziet? Kuras? -

Kā no kapa iznākuši, acis mirkšķinādami, mēs iebrienam skarbā, bezdvēselīgā dienas gaismā. Vadītājs mums paziņo pārbaudes vērtējumu un rezultātus: no iespējamajiem 25 punktiem mums bijis jāiegūst vismaz 17, lai mūs atzītu par derīgiem nakts lidotāju uzdevumiem. Pārbaudi esam izturējuši visi. Mans iegūto punktu skaits ir 22.

No visa tā, ko mums tagad stāsta, mēs secinām, ka Grobiņā dzirdētie nedrošie minējumi ir bijuši pamatoti: mūs taisās sagatavot par nakts lidotājiem.

Vēl mums liek drusku vingrot, liek visādi locīties un grozīties, lai vērotu, vai mūsu locītavas nav iesērējušas. Visbeidzot nostāda mūs plikus un kailus garā ierindā. Tur

nu mēs stāvam kā septiņas finālistes skaistuma ķēniņienes vēlēšanās. Ierodas pats klīnikas šefārstis, majora dienesta pakāpē. Viņš uzmanīgi aplūko mūsu augumus, dažam vēl šo to jautā, un tad arī šī pēdējā inspekcija ir beigusies, un mēs varam gērbties.

Mums atdod atpakaļ mūsu karavīra pasēs - zoldbuhus. Manējā ir ierakstīts: Wehrfliegerauglich - derīgs par kara lidotāju. Lidzīgus ierakstus saņēmuši arī gandrīz visi pārējie.

Gandrīz visi...

Tikai vienam no mūsu vīriem nav veicies: viņš atzīts par nederīgu kara lidotāja darbībai. Taisni tā ierakstīts viņa zoldbuhā: nederīgs. Bez jebkādiem paskaidrojumiem - kādēļ. Apmulsumu un vilšanos lasām viņa acīs, kas, it kā uz neteiktu jautājumu atbildi meklēdamas, maldīgi kļūst gar mūsu sejām:

Ko tagad?

Kas šobrīd var pateikt, kuram no mums liktenis ir izrādījies labvēlīgāks!

3

Lidapmācība sākas Tsi pirms Ziemassvētkiem un turpinās 1944. gada janvāra un februāra mēnešos. Grobiņā ir ieradusies vecie lidotāji. Tos sadala trīs grupās, katrai no tām ir savs lidapmācītājs. Galvenais tuvākā darba saturs ir ielidošanās ar dažiem vācu lidmašīnu tipiem. Tas veicas viegli un patīkami, jo lidotājiem katram ir jau daudz simtu lidstundu pieredze. Mēs vingrināmies nolaišanās precizitātē, tālos pārlidojumos uz svešiem aerodromiem, grupu lidojumos, figūrlidojumos. Pie teorētiskajiem priekšmetiem pieder arī tādas lietas kā signālizācija un iepazīšanās ar vācu kara aviācijas reglamentiem. Bumbmešanas vingrinājumi notiek virs Liepājas ezera, kur piekrastē uz ledus iezīmēti labi saskatāmi mērķi.

Jauns, interesants apmācību posms iestājas, kad sākam vingrināties instrumentu lidojumos, t.s. aklajos lidojumos. Visai lidotāja vietai pāri pieskrūvē skārda čaulu, tā kā apkārtnē nav redzama, un lidotājam tad jāveic zināma lidojumu programma, vadoties vienīgi pēc instrumentiem, atskaitot, protams, pacelšanos un nolaišanos, ko izdara redzīgs lidapmācītājs.

Lidmašīnā iekārtota cauruļa telefona sistēma. Kad sasniegts vajadzīgais drošības augstums, lidapmācītājs pasaka, kas tev darāms un kā tev labot izdarītās kļūdas. Vispirms tev jāveic zināma ilguma līmeniska lidojuma posmi pēc noteikta kompas kursa. Tad nāk kāpšana, planēšana un griezieni. Beidzot lidapmācītājs liek tev atlaist vajā visas stūres un ievad lidmašīnu grīstē. Griezienu un sagāzienu rādītāji - katrs savā pretējā stūrī; ātrums - ļoti liels; motora apgriezienu skaits - kā tukšgaitā; mākslīgais horizonts - pazudis.

Viss izjaukts.

Tad tu dzirdi telefona rīkojumu:

-Normallage!- -Izdzīnāt!-

Tev tagad jānovēd lidmašīna normāla līmeniska lidojuma stāvoklī.

Šos vingrinājumus mēs vērtējam ar dziļu respektu, jo, lidot tumsā, miglā vai mākoņos, kad zeme nav redzama, nedalīta uzmanība un uzticība jāvelti instrumentu rādītājiem. Pats uz savām sajūtām lidotājs nevar pajauties, tās neticami vij. Cilvēka organismā nav tādu uztveres centru, kas spētu sniegt nemaldīgu informāciju par

viņa stāvokli attiecībā pret neredzamu horizontu. Ne viens vien ir iznācis no mākoņiem, karādamiem ar vienu spāmu uz leju vai ar riteņiem gaisā.

Ir pienācis laiks sākt nakts lidojumus. Visā aerodroma apkārtnē uz ēku jumtiem kvēlo sarkani šķēršļu uguni. Pacelšanās un nolaišanās virzienā uz zemes izstiepts starta pavediens - gara, izfīdzināta baltu spuldžu rinda, kam pašā kas sargā lidlauku no plūdiem, zemos statņos gail sarkani robežuguni, pa trim katrā statnī. Tā ir mūsu aerodroma nakts seja, ar to mums tagad jāsarod.

Kamēr ieskrējiena laikā lidmašīna vēl ripo pa lidlauka virsu, nav grūti ieturēt taisnu virzienu līdztekus gaisajam starta pavedienam, pa labi no tā.

Bet tiklīdz zūd saskare ar zemi, naksnīgā vide satver tevi kā zvēra nagiem, un, lidmašīna nav no ātrajām. Taču tu labi apzinies, ka ar kādiem 50 metriem sekundē tu patlaban triecies iekšā aklā tumsā. Par to, kā tagad rīkoties, padomu tev var dot vienīgi tavi fosforescētie instrumenti, un tajos tu skaties ar nenovērstu uzmanību. Tici viņiem, tici! Tie zina vairāk nekā tu šobrīd nojaut!

Taču sākotnējā sasprindzinātība jau drīz norimst, un ar katru jaunu lidojumu vairāk un vairāk laika var atlicināt, lai novērotu lietas un parādības, kas redzamas uz zemes. Tur pamalē starp ezeru un jūru blāv kautrīgi aptumšotās Liepājas aprises; uz ceļiem šur tur manāma spēkratu kustība; tālā apkārtnē izkaisītas vāji slēptas lauku māju gaismas. Bet aerodroms laistās spožā sarkanu ugunu ielokā, ar baltu starta pavedienu vidū.

Pēdējais apmācību gabals - lidojumi starmetējos - pienāk 26. februāra vakarā. Uz Liepājas Kara ostas vaļņiem uzstādīti divi spēcīgi starmetēji.

Viens no tiem patlaban raida savu balto vēsmi iesīpi pār aerodromu. Viegli trīsēdams, gaismas kūlis vīļo kā cirtienam pacelts zobens. Otra staru strūkļa maldās apkārt, bez mērķa taustīdamās pa aptumsušo debess tukšumu.

Mācību pārzinis kpt. Grotcke sapulcina mūs kādā mācību telpā, lai pats mums izskaidrotu šīvakara vingrinājumu nozīmi un norisi. Viņš runā par to, kā lai mēs rīkojamies apstākļos, kas var rasties, kad lidmašīnu no zemes apgaismo.

- Ir tiesa, - viņš saka; - dažreiz pat daudz piedzīvojis lidotājs uz brīdi sajūt apjukumu, kad lidmašīnu notver staru kūlis. Bet nepatīkamo sajūtu ātri var apspiest. Vispirms ievērojiet to: nekādā ziņā neļaujiet starmetēja gaismai iekļūt tieši acīs. Vērstiet skatu pār pretējo lidmašīnas burtu. Jūsu sēdekļiem ir regulējams augstums. Iegremdējieties ar sēdekli cik iespējams dziļi uz leju. Ieslēdziet gaišās spuldzes pie instrumentu dēļa, lai mazinātu apgaismojumu kontrastus, un turpiniet lidot tālāk tikai pēc instrumentiem. Ja jūs apgaismo viens vai divi starmetēji, vispārējā gadījumā jums nekas jauns nevar notikt. Bet ja kādreiz kādi desmit jūs notvers, tad jums vajadzēs jau labi saņemtiem, lai jūs sveikā tiku cauri. Un ja jums gadītos, ka kāds simts vai vēl vairāk staru kūļu paņemtu jūs kopējā krustpunktā, kā tas patiesi var notikt virs lielām pilsētām kā, piemēram, virs Berlīnes vai Londonas, tad jūs būtu pagalam pat bez neviena zenīrtalerijas šāviena.

Jūsu rīcībā šovakar būs četras lidmašīnas. Būs divēji lidojumu augstumi - 1000 un 1200 metru, un divēji maršruti. Pirmais - gar ezera austrumu krastu, otrais - gar Liepājas - Rucavas dzelzceļa līniju. Augstuma uzņemšana - starp Grobinu un Kara ostu. Kāpšanas un plānēšanas laikā borta uguniem jābūt iedegtiem, lai izslēgtu sadursmes iespēju, un šajos posmos starmetējnieki jūs netraucēs. Kad būsit

sasnieguši vajadzīgo augstumu un atradīsities virs uzdotā maršruta, izdzēsiet borta ugunus. Tā būs zīme starmetēju apkalpēm, ka var sākt jūs apgaismot. Ja gadās, ka jūs nonākat grūtībās, un jums nepieciešams apgaismojuma pārtraukums, izšaujiet pazīšanas raķeti. Jūs nekavējoties beigs apgaismot.-

Starmetēji ir apdzisuši. Pirmās maiņas lidotāji cits pēc cita aizlido. Kad viņi sasnieguši vajadzīgo augstumu, baltas gaismas strūklas viņus notver, un lidmašīnas iemirdzas kā mazas sudraba skaidas. Starmetējnieki ar uzmanīgu neatlaidību seko lidojumam.

No zemes skatoties, nekas īpaši zīmīgs neuzkrīt. Bet kad sākam runāties ar lidotājiem, kas tikko atgriezušies, mēs nojaušam, ka nekāda izprieca tā vis nebūs bijusi. Viņi ir diezgan mazrunīgi. Bet dažreiz jau nedaudzas emocionāli iekrāsotas piezīmes atklāj vairāk nekā tieši vārdi.

Pienāk mana kārtā. Jau kamēr es uzņemu augstumu, es ielaižos ar sēdekli uz leju un ieslēdzu gaišās instrumentu dēļa spuldzes. Raķešu pistolē man ir šaušanas gatavībā pazīšanas raķete. Kad esmu virs apgaismošanas maršruta, izdzēšu spāmu ugunus, un acumirkli vēlāk saņemu no Kara ostas spalgu gaismas gāzienu. Tās nāk iesīpi no aizmugures, no apakšas labajā pusē. Visas lidmašīnas spožās daļas tagad atstaro gaismu. Spīd visi niķelētie apkalumi. Visas kniežu galvas apkalumos un spārnos dzeļ acīs kā nātres, kā vesels nātru lauks. Uz starmetējiem nedrīkst skatīties, pat vienu mirkli nē, jo tas var lidotāju aklināt uz daudzām minūtēm. Es skatos uz pretējo pusi - pāri kreisajam bortam uz augšu. Tālu virs galvas blāv plāna plīvurmākoņu sega. Staru kūlis atduras tajā, radot tur nenoteikta apveida baltu plankumu ar manas lidmašīnas ēnu vidū. Šis savdabīgi skaistais attēls lēnām sfīd uz dienvidiem gar augsto mākoņu klājienu.

Virš Liepājas ezera dienvidu gala es apgriežos, lai lidotu atpakaļ. Tagad staru kūlis vērsās man pa pusei pretim, un man ar brīvo roku jāapņemo acis. It kā kadgaismas vēl nebūtu diezgan, arī otrais starmetējs ievirza savu raidījumu man virsū. Sajūta ir tāda, ka gribētos izsaukties: -Nē, vairāk nē! Gaismas ir par daudz! Daudz par daudz! -Nāk prātā Grotzkes vārdi:... -ja kāds simts paņemu jūs kopēja krustpunktā,^o tad jūs būtu pagalam bez neviena šāviena!...-

Tur šaubu maz. Labāk sakot - nav nekādu!

Es stāvu atkal uz tumsas, drošas zemes lidlauka malā, kad cita pēc citas paceļas lidmašīnas ar četriem pēdējās maiņas lidotājiem. Mums soļīts, ka pēc kādas stundas varēsim lidojumus atkārtot.

Mēs tagad pārrunājam, kas mums būtu darāms, ja mūs apgaismotu kāds krievis; kā mēs katrs būtu rīkojušies, lai tiktu ārā no staru kūļa.

Sarunas pēkšņi notrūkst.

Tur kaut kas notiek, kam nevajadzētu notikt!

Patālu no aerodroma ļoti zemū lido kāda mūsu lidmašīna ar iedegtiem spāmu uguniem. Tai pretim vērstā balta gaismas šalts. Lidotājs izšauj raķeti. Starmetēja apkalpe to ignorē. Lidmašīna sfīd aizvien zemāk. Staru kūlis to pavada. Lidmašīna pazūd aiz kokiem. Staru kūlis aplaka garu rindu meža galotņu.

Lidmašīna ir pazudusi un neparādās vairs. Starmetējs apdziest.

Pusaizsmakušu balsi kpt. Grotcke izgrūž lāstu.

Mēs stāvam kā pārakmeņojušies.

Cita pēc citas nolaižas trīs lidmašīnas un piebrauc pie angāriem. No tām kāpj arī lidotāji. Mūsu acis urbjas tiem sejās: kas ir tie, kas atgriezušies?

Taču ne viņu sejas ir tās, kuras mēs mēģinām tumsā saskatīt! Patiesībā mēs meklējam kādu, kas no lidmašīnas vairs neizkāps. Kurš tas būs?

Sirds sit ne tur, kur ir tās pareizā vieta, bet kaut kur kakla tuvumā.

Mēs sapulcējamies komandpunktā. Viena trūkst...

Lietnants Stukāns nav atgriezies.

Kpt. Grotcke grābj telefona klausuli un pārvērstā balsī kādam kaut kur saka kaut ko briesmīgu. Ko īsti, es nevaru saprast. Un nav arī svarīgi.

Vēl kpt. Salmiņš zvina uz dažām tuvākajām dzelzceļa stacijām un pagastmājām. Taču neviens par notikušo nekā nezina. Paši mēs tumsā nekādu palīdzības darbu nevaram sākt. Mēs pat nezīnām, uz kuru pusi vajadzētu braukt. Jāgaida rīts, jāgaida dienas gaisma. Bet tad jau būs sen par vēlu.

Gaismai austot, mēs sanākam dzīvojamo māju pagalmā, lai dotos meklēt pazudušo lidotāju. Ir svētdienas rīts, 27. februāris, mana 33 gadu dzimšanas diena.

Taču drīz pienāk ziņa, ka mums nekur nav jāiet. Lidmašīnas atliekas ir atrastas, lidotājs miris.

Izvadīšana notiek no Liepājas Annas baznīcas. Altāra priekšā novietots šķirsts, pie tā virsnieku goda sardze. Baznīcā pulcējušies visi lidskolas karavīri, vācu priekšniecību ieskaitot.

Dīvainas domas man uzrodas izvadīšanas laikā.

Taisni pirms 25 gadiem, arīdzan marta pirmajās dienās, šinī pašā altāra telpā stāvēja šķirsts ar pulkveža Kalpaka mirstīgajām atliekām. Viņš bija kritis no vācu lodēm, tikai sešas dienas pēc tam, kad bija paaugstināts pulkveža dienesta pakāpē. Teica - tā bijusi pārpratuma kauja. Viņu izvadīja uz Liepājas Ziemeļu kapsētu.

Mūsu draugu, kas šodien te guļ, arī notrieca vācu nāves stari. Arī it kā pārskatīšanās dēļ. Arī viņš gāja bojā sešas dienas pēc paaugstinājuma leitnanta dienesta pakāpē. Arī viņu guldīsim Ziemeļu kapsētā.

Pārskatīšanās? Pārpratums? Liktenīga sagādīšanās?...

Kad stāvam pie aizbērtā kapa, Īsu runu teic kpt. Grotzke. Latviešu vārdā atvadās kpt. Salmiņš. Viņš piemin drosmi, tēvijas mīlestību un citus patriotiskus motīvus. Savu runu viņš beidz ar vārdiem:

-Tu rādīji mums priekšzīmi. Mēs visi tev sekosim.-

Cieši man aiz muguras stāv kapr. Harijs Klints. Klusā balsī viņš piebilst: - Ne tik strauji, kapteiņa kungs!-

Ja šinī brīdī kāds spētu pacelt nākotnes plīvuru, ko viņš redzētu?

... ka pēc lidotāju gaitu beigām kpt. Salmiņš cīnās 19. divīzijā Kurzemes cietoksnī. Viņš krita kaujas laukā.

... ka serž. Klints lido ar savu skaisto iznīcinātāju Focke-Wulf 190, un ka nākamajā Jaungada dienā viņu vīrs Holandes notriec vācu zenīttartilērija.

Bet patlaban neviens no viņiem to nezina. Nezinām arī mēs, kas katru no mums sagaida. Nākotne savus nodomus neatklāj mirsīgo acīm.

Un labi, ka tā.

Šis notikums tālāko lidapmācību pārtrauc: mūs uzskata par pietiekami sagatavotiem. Dažus veiksmīgākos beidzējus nozīme par lidapmācītājiem nākamajam izlaidumam. Ēt no pārējiem - desmit virsniekiem un pieciem instruktoriem - veido lidotāju sastāvu Pirmajai latviešu naktskaujas eskadrijai. Mēs dabūjam jaunus, augumiem piemērotus lidojumu apģērbu piederumus, ieročus un izpletņus, un pēc tam dodamies uz dažādiem Lietuvas un Prūsijas aerodromiem, kur katrs pieņemam savu lidmašīnu.

Mans putns jau gaida uz mani Šauju aerodroma malā. Vai nav dīvaini! Man tagad ir pašam sava lidmašīna! Kā neticēdams tam, ko redzu, es apskatu to no visām pusēm. Es apglāstu spārnus, stūres, propelleri.

Pie angāra durvīm stāv pulciņš vācu darbinīcu vīru. Lai slēptu no tiem savas emocijas, es izliekos, it kā aplūkotu dažas tehniskas sīkdaļas.

- Mums būs jāsarod vienam ar otru, - es saku. -

Dosimies tagad uz māju, uz Liepājas pusi. -

4

Pirms eskadrija izlido uz fronti, lidotājiem vēl jāiepazīstas ar diviem mācību gabalierī. Kad tie absolvēti, tad jāparakstās atbilstošās grāmatās, ka mācība saņemta.

Pirmais no tiem ir gluži eksperimentālas dabas. Mums liek elpot gāzu maisījumu, kurā ir tikai 7 procenti skābekļa. Tas atbilst atmosfēras skābekļa koncentrācija 10 km augstumā. Mums jāzin, ka skābekļa trūkums ietekmē mūsu domu darbību un kustības; mums jāiepazīstas ar t.s. augstuma slimības parādībām.

Eksperiments ir ļoti vienkāršs. Mēs uzliekam elpošanas maskas. Tas pievieno cilindram, kurā ir sagatavots attiecīgais gāzu maisījums. Tad mums jāsāk rakstīt skaitļi no 1000 uz leju. Seši skaitļi vienā rindā, četras tādas rindas viena zem otras. Tad jāraksta tik sarežģīts vārds kā Reichsluftfahrtministerium, pēc tam paša vārds un uzvārds. Vienu tādu pantu uzrakstīt - tas ilgst apmēram vienu minūti. Pēc tam līdzīgā kārtā jāturpina rakstīt nākamais pants, un tā joprojām. Cik panti izrakstīti, tik minūtes pagājušas no eksperimenta sākšanas. Ja jūtamies slikti, uz lapas malas jāzīmē maza šautra ar smailo galu uz leju. Tad gāzes pievadu atvienos, un mēs varēsim uz dažām minūtēm atgulties uz kušetes un atpūsties.

Šīs procedūras laikā notiek visādi pārsteigumi. Dažs jau pie trešā vai ceturtā panta sāk rakstīt nesakarīgus skaitļus un vārdus, vai darināt dīvainus zīmējumus.

Cits kļūst gaus, drūms un veras tālumā, it kā mēģinādams atcerēties kaut ko, kas pagaisis no prāta. Bet viens pieceļas kājās un sāk dziedāt, ar rakstāmspalvu diriģēdams tikai pašam vien redzamu un dzirdamu orķestri. Visiem kopēja ir viena īpašība: neviena negrib atzīt, ka viņš nespēj vairs sakarīgi rīkoties. Un tur tas briesmas! Eksperimenta vadītāja n vairākkārt jāaucaina: -Zīmējiet šautriņus!

Kad visi pēc gāzēšanas atspirguši, katram izsniedz viņa raksta darbu. Tad sākas lielle brīnumi: vai tiešām es to esmu rakstījis? Nevar neticēt, jo zem katra panta ir paša rakstīts vārds un uzvārds. Sākuma stadijā, kamēr vēl domāšana bijusi puslīdz skaidra, paraksts ir gluži normāls. Bet jau drīz tajā iezogas sveši burti, skaitļu rinda kļūst jodzīga un skaitļi jucekļīgi. Tas garais vācu vārds R... cieš visvairāk. No tā beigās skrandas vien vairs atlikušas.

Ir pienācis brīdis vadītājam teikt kādu vārdu.

- Ko jūs no šī eksperimenta mācāties?- viņš jautā.

- Pirmkārt to, ka skābekļa trūkums smadzenēs izsauc domu darbības traucējumus. Apziņa apmiglojas, atmiņa aptumst, un jūs vairs nespējat domāt sakarīgi. Otrkārt - ir skarti arī motoriskie smadzeņu centri, kas regulē jūsu kustības. Jums zūd kontrole pār jūsu locekļu darbību, par kustību saskaņošanu ar jūs skaidrā prāta atliekām. Tādēļ, lidojot augstāk par kādiem 6 vai 7 kilometriem, ir jālieto skābekļa maskas. Ja ienaidnieka darbības rezultātā skābekļa aparāts bojāts, jums jānāk lejā, lai arī kādi būtu bijuši jūsu sākotnējie nodomi. Un tas jā dara bez kavēšanās, jo jūs paši varat iedomāties, kas notiktu jau pēc dažām minūtēm, kad jūs sāktu haotiski darboties ar stūrēm un motora slēdzīem instrumentu dēlī.

Tagad parakstieties grāmatā par to, ka mācība saņemta, lai jūs pēcāk nevarētu aizbildināties, ka neko neesat zinājuši. Kaut gan - jaunākā gadījumā neviens jau vairs necerēs no jums kādu atbildi sagaidīt. Cik nav tādu, kas no 10 kilometru augstuma ir iegrīstējuši zemē.

Otrā pamācība ir disciplināra rakstura. Mums jānoklausās Kara sodu likuma 92. paragrāfa lasījums. Tas runā par stingrību, ar kādu jāievēro visi aviācijas dienesta rīkojumi. Katrs rīkojums uzskatāms par pavēli, bet nepaklausība pavēlei kara apstākļos ir pārkāpums, kam seko smags sods. Vieglākos gadījumos lidotājam draud degradācija, viņu uz laiku var atstādināt no lidošanas vai pārceļt kādā zemākā lidotāju kategorijā. Bet, ja pārkāpuma sekas ir lidotāja nāve, viņu aprok bez militāra goda, un ģimene nesajem nekādu atbalstu.

Lai lasījuma iedarbību padziļinātu un parādītu klausītājiem, ka teiktais nav tikai tukši vārdi, piedevām mums nolasa priekšā vēl prāvu skaitu ilustrētīvu piemēru: kas notiek, kad kāds iedomājas lidot bez atļaujas, izdara pārgalvības vai citādi pārkāpj reglamenta noteikumus.

Tur kāds iznīcinātāju lidotājs, kopā ar savu motoristu, slepeni pacēlušies ar mazo sakaru lidmašīnu Ftzeler-Štorhu. Nolaidušies ganībās pie kādām lauku mājām. Tur iztecinājuši no lidmašīnas tvertnes 30 litru benzīna un iemainījuši pret to pusi žāvēta sivēna. Kad pārradušies aerodromā, sadalījuši to mantu savā starpā uz pusēm. Abi degradēti, lidotājs atstādināts no lidošanas uz sešiem mēnešiem, pēc tam pārskaitīts uz kādu naktskaujas vienību Austrumu frontē.

Mēs klusībā spriežam: pašu vaina! Būtu iedevuši kādu gabalu komandantam, par notikušo ne gailis nedziedātu...

Cits gadījums.

Kādam Štukasu lidotājam, sliktu laika apstākļu dēļ, jāpavada viena nakts svešā aerodromā. Lidotāju klubā viņš iepazīstas ar aizrautīgu zibensmeiteni, un viņas tīkamajā sabiedrībā vakars paiet neticami līgsmi. Otrā rītā, prom lidojot, lidotājs redz: meitene stāv pie rakstāmistabas loga un acīm viņu pavada. Zemā augstumā lidotājs griež dārdošu goda griezienu ap štāba ēku un atvadoties vēl izšauj sarkanu raketi. Tā uzņem nelabu trajektoriju. Pa vajējo logu tā iekrīt tieši komandanta kabinetā, atvērtā rakstāmgalda atvilknē, un sadedzina tur dažus dokumentus. Ar kāl degradācija, atkal pārceļšana uz kādu naktskaujas eskadriju.

Šie pāris piemēri skaidri rāda, cik grūts un atbildīgs ir aviācijas dienests, cik daudz neparedzamu kļūmīgu situāciju tajā var gadīties. Bet tas nav nekas jauns, to visu mēs jau pazīstam no seniem laikiem. Un tikpat labi zinām arī, ka ikvienam lidotājam

kādreiz var uzmākties neapklusināma vēlēšanās izdarīt kādu mazu pārgalvību. Šķiet, ka šī tieksme sakņojas pārvarīgajā brīvības un atraisījuma sajūtā, kāda var rasties tikai lidojot, tikai lidmašīnu vadot, kad ar pavisam niecīgu stūres padevi var izsaukt apjoma lidojuma stāvokļa maiņu. Tikai pašam vien jāzina, lai viss beigtos labi. Tāds ir šīs riskantās, bet neizsakāmi skaistās spēles nerakstītais priekšnoteikums.

Viena lieta gan mūs padara domīgus: tā ir Austrumu frontes naktskaujas eskadriju popularitāte, kad jāuztver degradēti un diskvalificēti lidotāji.

Diezgan atklāta valoda. Ar to mums netieši norādīts, kādām acīm vācu gaisa spēku vadība noraugās uz mums, latviešu un igauņu lidotājiem, ieskaitīdama arī mūs šinī slavenajā izlases kategorijā. Nav nejaušība, ka tas notiek laikā, kad sabrukums ir fronti atskalojis atpakaļ uz rietumiem, kad lielle teritoriālie ieguvumi Sarmatijas līdzenumā ir gājuši zudumā, kad aziāti ir jau tuvu Latvijas robežai, tuvu Eiropai. Grūti pateikt, vai mēs vispār pie lidošanas būtu tikuši, ja vadība jau nebūtu jūtami atskurbusi pēc sākotnējā lielo panākumu reiboņa. Īsi pēc kara sākuma, kad tā laika Aviācijas pulka komandieris plkv. Kandis bija ierosinājis veidot latviešu lidotāju vienību, viņam bija atbildēts: svešautiešu aviācija Vācijai nav vajadzīga. Tagad, katastrofas draudu ēnā, mēs esam labi diezgan.

Bet nav nozīmes pie šīm lietām ilgāk kavēties. Lielo notikumu straume, kurā esam ierauti, neatturami nes mūs pretīm tiem uzdevumiem, ko mūsu liktenis mums paredzējis. Un mēs esam gatavi pieņemt ikkatru līdzekli, ikkatru ieroci, ar ko cīnīties pret necilvēcīgo tēvzemes ienaidnieku. Mums ir pamats būt pateicīgiem vācu gaisa spēku vadībai par mums piešķirtajām lidmašīnām, par bumbām, ko mēs metīsim, un par degvielām, ko mēs nokurināsim. Mēs esam ar mieru sākt no paša zemākā pakāpiena. Mēs apzināmies, ka mūsu darbība nāks par labu arī vāciešiem pašiem. Vēl jo labāk! Neviens tad mums nevarēs pārņemt, ka esam viņiem kaut ko pārādā palikuši.

Ir pagājuši četri mēneši kopš manu kara gaitu sākuma. Tas ir laika posms, kurā netrūkst izdevību iepazīties ar jaudīm, ar kuriem mans liktenis mani ir savedis kopā, un kuru tuvumā būs vēl kāds laiks jāpavada frontes apstākļos.

Divus no viņiem pazīstu jau gadus desmit. Obligātā kara dienesta laikā, kad biju uzņemts Kara aviācijas skolas motoristu kursā, iepazinos tur ar Teodoru Ābramu un kareivi Žani Tamsonu. Tagad Ābrams ir sasniedzis leitnanta dienesta pakāpi un kādā vācu aviācijas vienībā piedalījies daudzos lidojumos kā novērotājs. Tamsons, dzimis vienā gadā ar mani, tagad kaprāja pakāpē, ir ieguvis krietnu pieredzi, lidojot ar mūsu Aviācijas pulka nodemajām angļu iznīcinātāju lidmašīnām, Ar leitnantu Jāni Leci un Arnoldu Menci, tāpat arī ar kapr. Haraldu Makaru esmu pavadījis kopā daudzus gadus Aizsargu aviācijas pulkā. Tuva draudzība man izveidojusies ar kapr. Hariju Klintu. Man patīk viņa vitālā asprātība, viņa allaž modrā humora sajūta, kas pat visdrūmākajā situācijā spēj saskatīt kādu gaišu nieku, par ko pasmieties. Ar tālavieti Itn. Romanu Auškapu, eskadriņas ārstu, mums jau gadiem ilgi pastāv sabiedriskas attiecības. Visai interesanta personība ir vlt. Jānis Kārklīšs, ar pievārdu Bumba. Jūras lidotājs ar plašu pieredzi, nepārspējams medniekstāstu stāstītājs un pār visām lietām - psihologs, apbalvots ar apbrīnojamu spēju dziļi ieskatīties otra cilvēka garīgajā

pasaulē. Šķiet, ka viņš uzskata par savu sūtību visiem spēkiem uzturēt spirtu, neapēnotu gara stāvokli savā cilvēciskajā apkārtnē. Eskadrijas komandieris kpt. Alfreds Salmiņš ir ciets vīrs, skops vārds, ar pedantiskām prasībām pret padotajiem. Bet, kā man daudzkārt nācies novērot, nekad no viņa nevar sagaidīt netaisnu vai nepiemēroti bargu rīcību.

Pārējos lidotājus tik labi nepazīstu. Taču nojauta saka, ka arī ar viņiem varēs gluži labi satikt. Drusku žēl, ka mani tuvie, labie draugi Janka Rudzītis un Kirils Miķelsons nav uzņemti eskadrijas lidotāju sastāvā. Tiklab lidojot Aizsargu aviācijā, kā vēlāk strādājot Espenlauba konstrukciju birojā, mēs visi bijām viens ar otru sirsnīgi un cieši saraduši. Pirms kara sākuma viņi abi bija VEFa jauno lidmašīnu lidotāji. Viņu lidspējas ir ļoti augstas kvalitātes. Ja no pirmā kursa lidotājiem dažus vajadzēja izraudzīt par lidapmācītājiem lidotāju izlaidumam, tad piemērotākus par Rudzīti un Miķelsonu būtu bijis grūti atrast.

Par eskadrijas motoristiem, bumbu un ieroču pārziņiem man ziņu nav. Ir gan viņu vidū viens vīrs, pret kuru es jau ilgu gadu jūtu dziļu cieņu. Tas ir motoristu vecākais, Lačplēša kara ordeņa kavalieris vtn. Kārlis Alksnis, saukts Dižais. Daudzus gadus viņš bijis lidotājs mūsu kara aviācijā, pēdējā laikā pirms kara arī vadījis gaisa satiksmes lidmašīnas uz Rīgas - Liepājas un Rīgas - Daugavpils līnijām. Ja jauno motoristu apmācība un darba pārraudzība ir Dižā rokās, tad vienā ziņā mūsu lidotāji var būt bez rūpēm: lidmašīnas aizvien būs labi apkoptas, tehniski ļabā stāvoklī un nevainojami sagatavotas lidojumiem.

Ko lai saku par vācu sakaru virsnieku vtn. Bindhaku? Viņam piekrīt it kā tilta atiecību uzturēšana starp eskadriju un tālākiem vācu sakaru centriem. Vai viņam vēl kādi citi specifiski uzdevumi veicami, mēs nezinām. Bet tas arī mūs daudz neinteresē. Viņš ir biedrīks, patīkams cilvēks, un viņa klātbūtne mūs netraucē. Kaut arī - ar viņu ir jārunā vāciski.

5

1. marta rītā lidotāji un motoristi pulcējas aerodromā uz parādi. No Rīgas ir ieradies Latvijas arodbiedrību pārstāvis ar uzdevumu - pasniegt eskadrijai karogu. Parādi pieņem Leģiona ģenerālinspektors ģen. Bangerskis. Viņš nodod karogu eskadrijas komandierim kpt. Salmiņam.

Tas ir visas latviešu tautas iemīļotais skaistais sarkan-balt-sarkanais Latvijas karogs, tuvs katrai latvieša sirdij. Bet šinī brīdī tā simbolika sniedzas vēl daudz dziļāk. Šis karogs liecina, ka mēs esam patstāvīga nacionāla karaspēka vienība, nevis vācu gaisa spēkos nejausi iekļuvuši un izklaidus iejaukti latviskas cilmes karavīri. Uz to uzskatāmi norāda arī uzraksts uz mazā latvisko krāsu vairodziņa, kas rotā mūsu karasvārku piedurknes. Skaidri un labi salasāmi tur stāv LATVIJA, nevis šī vārda vāciskā versija, kā tas ir igauņu lidotāju krāsu vairodziņiem, par lieliem sirdsēstiem mūsu ziemeļu draugiem. Kādēļ arī mums nevarēja būt EESTI, viņi jautā, un kādēļ mums jāsamierinās ar vāciski ESTLAND?

Man ir tāda nojauta, ka par šo mazo, patīkamo niansi mēs varam pateikties ptn. Rucela tālredzībai. Viņš iecerējis mūsu eskadriju un visas turpmāk darināmās latviešu lidotāju vienības apvienot kopējā noslēgtā nacionālā latviešu aviācijas leģionā ar nosaukumu LATVIJA. Un leģiona vārds jau tagad parādās mūsu formas tērpos. Savu

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

96-871

ieceri pltn. Rucelam izdodas gan īstenot tikai daudz vēlāk, kad mēs jau kādus piecus mēnešus esam darbojušies austrumos.

Viss sagatavošanās darbs ir noslēdzies. Mums piešķir desmit dienu ilgu atvaļinājumu, ko mēs pavadām katrs savās mājās, pie tuviniekiem.

Otrā dienā pēc tam, kad esam atgriezušies Grobiņā, man pienāk telegramma no Rīgas: 15. martā Muižnieku ģimenē piedzimis dēls - Juris Viesturs!

Ir pats ekvinokciju laiks - 22. marts.

Pavasara dzīvīgais nemiers ir pārņēmis visu Kurzemes telpu. Tas kāpj no kūstošām ganību lāmām, 'as garo no koku sveķaino pumpuru čemuriem, no brūnās aramzemes sūrā tvīkuma. Tas ir satraucis arī mūsu prātus un velk mūs it kā ar magnētisku spēku uz ziemeļiem, uz austrumiem.

Mēs lidojam trīs grupās, pa piecām lidmašīnām katrā no tām. Esam jau atstājuši Grobiņas lidlauku tālu aiz muguras. Paslīd mums garām Latvijas vēsturiskie varoņlauki - Rudārzī - Skrunda - Airītes. Priekšā ir Zemgales līdzenums, labās, baltās maizes klēts.

Pirmā apstāju vieta ir Spilves aerodroms. Tur mēs papildināsim degvielu. Bet Spilvē mūs sagaida ziņa, ka šodien nevarēsim vēl sava lidojuma gala punktu - frontes lidlauku - sasniegt. Tas neesot sagatavots eskadrijas uzņemšanai.

Mums jāpārmakšķo Rīgā.

Pilnīgi citāda aina atklājas, kad lidojam pāri Vidzemes vidienei. Tur vēl valda dziļa ziema. Kalnāji ir zem sniega segas. Piebalgas augstie ezeri aizsaluši. Pededzes līči pilnīgi aizputināti. Aiz tiem sākas mežainā Latgales augstiene, tumši zajā lūšu un caunu dzīves telpa. Tā aizsniedzas līdz nesaskatāmi tāliem ziemeļu un austrumu apvāršņiem. Nav šaubu, ka tur slāpstās arī liels skaits krievu bandītu.

Vēl drusku tālāk uz austrumiem, un mēs esam pie sava lidojuma mērķa - Vecumu lidlauka.

Tas izskatās neapkopts, novārtā atstāts. Vācu eskadriju lidmašīnas, kas atrodas nolaišanas laukuma malās, šķiet it kā izmētātas, kā nejaušības vai gadījuma dēļ pamestas. Melns T-veida palags, kam vajadzētu iezīmēt starta un nolaišanās vietu, gandrīz pazūd uz sabraukātā sniega un smilšu sajukuma, bet pamales piemētātas nenosakāmas izcelsmes lūžņiem, kas daļēji ieputināti sniegā.

Var jau būt, ka tāds drīkst izskatīties piefrontes lidlauks, par kuru neviens nevar paredzēt, kā rokās tas atradīsies rīt vai parīt. Jeb te, varbūt, pamanām tikai vienu no simptomiem, kas norāda uz vispārēju kareiviskās morāles atslābumu, kad armijai nepārtraukti jāatkāpjas zem ilgstoša ienaidnieka spiediena.

Nav vērts par šīm lietām daudz gudrot. To kārtību, kas valdīja Grobiņas aerodromā, mēs jau tikpat te necerējām atrast. Taču ilgajos aviācijas dienesta gados Latvijas brīvības laikā mums ir iepotēta zināma kārtības sajūta. Mēs vismaz redzam, kā te trūkst.

Eskadrijas motoristi, ieroču un bumbu vīri ir jau ieradušies divās Ju-52 transporta

lidmašīnās. Tie sagaida mūs un pārņem savā ziņā mūsu lidmašīnas. Jau pēc nedaudz minūtēm tās ir aizvilktas uz tuvējiem krūmu ceriem un nomaskētas.

Mūsu novietojums atrodas netālu no Vecumu dzelzceļa stacijas, kādus 15 km uz ziemeļiem no Abrenes, apmēram pusceļā starp Vijaku un Linavu. Patālā apkārtnē izkaisītas dažāda lieluma barakas, tajās patlaban iekārtojās mūsu tehniskais personāls. Saimniecības vīri ieradīsies tikai rīt, ar vilcienu no Liepājas.

Uz lēzenas nogāzes, jaunu priežu un egļu pudura malā, celta neliela baraka, kas piešķirta pieciem lidotājiem instruktoriem. Tā darināta no pilnīgi svaigiem un smaržīgiem kokmateriāliem; tajā ir priekšnams un divas istabas, un katrā no tām ir gultas, galds un krēslis. Loze izšķir sadalījumu: mēs ar Hariju Klintu esam vienā istabā, pārējie trīs - otrā. Virsnieku baraka, celta klajā vietā, ir lielāka. Tajā būs arī eskaucērijas štābs.

26. martā nakts, kad īsteni sākas mūsu kara darbība, ir skaidra un salta. Pirmajos iepazīšanas un orientēšanās lidojumos mūs paņem līdz vācu lidotāji savās lidmašīnās. Šķiet, ka viņi lido bez mazākās intereses. Lidojuma augstums - ap 2500 m. Tādā augstumā ir diezgan droši būt, jo krievu flaka sniedzamība ir tikai ap 2000 m. Bet bumbu trāpījumi no tāda augstuma gan ir ļoti neprecīzi. Vai tā varētu būt 92. parafrāze garā ēna, kas šos vīrus vēl vienmēr nospiež?

Negrības prasīt. Ir problēmas ar kurām katrām pašam jāietiek galā.

28. martā sākas mūsu patstāvīgi lidojumi pāri fronteī.

Sajūta, ka tagad visa atbildība par tavu dzīvību ir tikai tavās pašas rokās, liek tev pievērst uzmanību daudzām sīkām lietām, kas agrāk šķita nesvarīgas, par kurām tev pat neienāca prātā domāt. Viselementārākā un svarīgākā no tām - atgriešanās varbūtība. Es saku - varbūtība, jo neviens tev nav izsniedzis garantiju, ka pēc vairāk simtu kilometru lidojuma nakts laikā virs ienaidnieka teritorijas tu patiešām dzīvi vēl atgriezīsies izlidošanas vietā. Visrūpīgākais motorists var arī nepamanīt kādu mazu defektu motorā vai vadierīcēs, nemaz nerunājot par to, ka šāds defekts var attīstīties pašā lidojuma laikā, vai ka to var izsaukt sadursme ar kādu no tiem pefīgajiem objektiem, ko ienaidnieks no saviem stobriem ar vislabākajiem novēlējumiem sūta tev pretim tavā augstībā. Nedod Dievs, ja tu tumsā apmaldies un nevari vairs atrast mājas, bet sula sāk tev iet uz beigām.

Nav vērts šo bēdīgo katalogu turpināt. Tas ir garš un bagāts tumsām nokrāsām. Ja tev tavā lidojumā būs lemts spāma galā vizināt Kaulaino, tā pati izvēlēsies, ar kādu savas laipnības variantu tevi iepriecināt.

Ar katru lidojumu asāks kļūst mednieka instinkts un pieaug pašpajāvība. Lidojumu augstums samazinās, bumbu trāpījumi kļūst precīzāki; bet tā pašā iemesla dēļ arī krievu flaka ugunsstrūklas nopietni pietuvojas.

Krievi šauj ar spīdošu munīciju. Vieglā 20 mm flaka ugunsstrūkla, no četriem kopā sajūgtiem stobriem, nakts tumsībā izskatās pēc raibu krejļu virknes. Sava krāsa ir katrai šāviņu šķīmei. Tur ir sprāgstošās, aizdedzes un bruņu sītējas lodes. Ceturtā šķīme neatklājas, tā paliek tumsā. Šķiet, ka vieglā flaka apkalpei nav tēmējamo aparātu, tā šauj uz labu laimi. Ugunsstrūkla apšaudes sākumā ir vienmēr ļoti tuva. Bet jau pēc nedaudz sekundēm tā sāk maldīties apkārt un nelielas vairs bīstama.

Vidējā 38 mm flaka ugunsbrāzmai ir pavisam cits vēriens. Tā tiek vadīta ļoti precīzi, domājams - ar klausāmo aparātu palīdzību. Šāviņi ir gaišsarkani vai oranži, tie apņem lidmašīnu no visām pusēm; un tā vien šķiet, ka tā ir laimīga nejaušība, ka

visi tie paiet garām. Nav šaubu, ka šāviņi eksplodētu pie vieglākās saskares ar lidmašīnu. Samazinot motora apgriezību skaitu, rimst arī troksnis, un tad var mēģināt mazliet klusināti ar strauju griezienu no apšaudes virziena izvairīties. Bet gaisa telpā, ko pārvalda ienaidnieka zenītartilērija, viena vieta jau var būt tikpat laba kā otra.

Un vēl sliktāka.

Smagā 88 mm flaka un starmetēju novietojumi mums ir zināmi. No tām vietām der izvairīties. Nakts iznīcinātāji mūsu frontes sektorā nav manīti. Gaismas bāku sistēma ievērojami atvieglo navigāciju. Tīri teorētiski mēs pielaižam iespēju, ka katrs no mums kādā naktī var arī neatgriezties, taču šāda varbūtība mums šķiet tāla un nereāla.

Nāve?... Kas par niekiem!

Lai pagaida. Mums patlaban nav laika.

Katru vakaru, kad notiek lidošana, ap krēslas stundu lidlaukā ierodas divēji Tpaši spēkrati un iekārtojas komandpunkta tuvumā uz palikšanu pa visu nakti: sarkanā ugunsdzēsības auto un balta ātrās palīdzības mašīna ar sarkanu krustu uz sāniem. Mēs jau vērtējam augstu šādu piesardzīgu tālredzību, bet mums tomēr jūtami duras acīs šo mašīnu uzkrītošā klātie: it kā tie jaudis uz to vien cerētu, ka mēs attaisnosim viņu gaidīšanu un sagādāsim viņiem darbu! Protams, ar laiku mēs pie šī skata pierodam. Bet kā tā sarkanā krusta mašīna mani pašu kādreiz grūtā brīdī vizinās, to jau es sākumā nevarēju zināt.

Mūsu rīcībā ir divas šķiras sprāgstbumbu - 70 un 80 kg smagas. Ir arī 72 kg smagas tvertnes, kas satur vairāk nekā pussimt sīku degbumbu. Kad mēs bombardējamās vietas tuvumā tvertni atveram, degbumbas izbirst un klājas apmēram 20 m platā un 100 m garā paklājā. Tās deg kādu pus minūti ar dzeltenīgu gaismu un ļoti augstu degšanas temperatūru, un pēc tam cita pēc citas eksplodē. Tas nozīmē, ka degšanas laikā nekādus dzēšanas darbus lāga nevar sākt. Dažām lielajām sprāgstbumbām sānos piestiprinātas cietpapīra stabules. Kad bumba krītot sasniedz zināmu ātrumu, stabules sāk radīt nejauku, gaudošu troksni, kas nonāk pie zemes dažas sekundes pirms bumbas sprādziena. Saka, ka stabuļu troksnis, kopā ar sekojošu eksploziju, spējot izsaukt ļoti akūtu baiļu sajūtu.

Tpašas vācu grenadieru palīgvienības piegādā bumbas uz lidlauku. Eskadriju bumbu vīru uzdevums ir piekārt tās pie lidmašīnām. Kamēr apkalpe rīkojas ar bumbām uz zemes, tās ir pilnīgi nekaitīgas. Bet kad tās piekārtas lidmašīnai, lidotājam iespējams tās aktivizēt, uzpildot elektriskus kondensatorus bumbu eksplozīvā iekārtās. Instrumentu dēļ šim nolūkam ir attiecīgs solenoīda slēdzis. Kad kondensatori uzpildīti, nomestās bumbas eksplodē pie atsitiena.

Vienā lidojumā mēs parasti varam ņemt līdz divas vai trīs bumbas. Manas lidmašīnas celms ir ļoti laba. Arī motora jauda ir augsta. Tādēļ es bieži aizlidoju ar trim bumbām.

6

Saskaņā ar dienas instrukcijām, mums jālido trīs naktis pēc kārtas. Ceturtā nakts ir brīva. Tā domāta gulēšanai. Skaidri redzams, ka tik aplamus noteikumus var sacerēt tikai cilvēks, kas paša izdomātās skaistās kārtības dēļ spēj ignorēt meteoroloģiskās likumsakarības. Nav nevienas inženieru mākslas nozares, kas būtu tik lielā

mērā no laika apstākļiem atkarīga kā aviācija. Pie tam ar mūsu lidmašīnām nemaz nav iespējams slīktā laikā operatīvi darboties.

Tādēļ jo drīz pats no sevis izveidojas pavisam citāds darbības ritms: kad vien laiks ir lidošanai piemērots, tad ir jālido, vienalga cik naktis pēc kārtas. Bet kad smagi mākoņi velkas gar kokiem vai gāž lietus, tad lidot nevar, tad var rīkot dzīves.

Laimīgā kārtā arī mūsu augstajai priekšniecībai ir diezgan pareiza nojauta par to, kā mums laiku iedalīt. Īpaši pēc tam, kad lidlaukā ieradusies visa Austrumu frontē labi pazīstamā kanfīnes lidmašīna ar visādiem derīgiem dzērieniem, cigaretēm un citām labām lietām, šis pēdējais ritms gūst virsroku. Nevieni arī stingri nepastāv uz to, ka tas trīsceturtdaļu taktismērs būtu sevišķi jāievēro. Rezultātā mēs vai nu lidojam, vai dzīrojam, neskaitīdami ne dienas, ne naktis. Ja atliek laiks, dažreiz mēs arī guljam.

Mūsu uzturs ir labs un labi sagatavots. To vēl papildina t.s. starta piedevas. Pēc katra frontes lidojuma mums tiesības saņemt divas apaļas piāksnītes šokakolas šokolādes, divas tabletes ķekaru cukura, 20 grammu kafijas pupiņu, biskvītus un papildus cigaretes. Pēc negulētas un nolidotas nakts, dienā mūs māc nogurums un miegainība. Varbūt priekšpusdienā mēs esamdažas stundas gulējuši. Bet vakaram tuvojoties, tomēr vēl noderētu kāds līdzeklis modra prāta un spirtu līdzspēju uzturēšanai. Starta piedevas tad izrādās ļoti piemērotas.

Man patīk ērģeļu mūzika. Daudz stundu esmu pavadījis, spēlējot tās Universitātes Lielajā aulā, vai arī kādā no Rīgas baznīcām. Bet frontes apstākļos tam visam ir vairs tikai sena sapņa vērtība. Pieejamā tuvākā ērģeļu imitācija ir akordeons. Viens tāds pieder kādam kareivim saimniecības daļā. Zēni instrumentam piešķirušī izteiksmīgu nosaukumu - čupā grūžamais. Ja prātīgi ievada sarunas, čupā grūžamo var uz kādu stundu aizņemt, var paspēlēt kopā ar dziedāmām dzimām. Pirmā tad vienmēr skan Tumša nakte... Tad gandrīz var saost, kā smaržo pavasara nakts starta pavediena tuvumā. Raibā virknē seko visādas nebedzīgas kara un dzīru dziesmas. Tur ir dziesma par Diviem gaisā, ūdenī un laukā, par Bleķa kroni, par Balto rozī, par Trīsdesmit svecēm uz miroņa lādes un pudeli ruma, juhahahā...

Bet kad nonākam pie smeldzīgi skumjās Dzimtenes meitenes dziesmas, tad vīri kļūst it kā drusku grūtsirdīgi, kā aizsapņojušie, un vairās viens otram acīs skatīties. Sajūta ir tāda, it kā otrs caur acu zīlītēm varētu saskatīt slepenās jūtas, kas noglabātas kādā privātā smadzeņu ielokā.

Bet vai dzimtenes meitenes gan kādreiz drusku domā arī par mums? Ir taču tik daudz neaizstājamo viņu tuvumā... Un meitene jau nav no koka...

Bet negaidīti rodas pavisam reāls apliecinājums tam, ka meiteņu domas tomēr ir pie mums. Īsta Ziemassvētku sajūta mūs pārņem, kad no Karavīru palīdzības lidlaukā pienāk smagi kravas rati, pilni ar dzimtenes meiteņu sūtiņiem sveicieniem. Štāba darbinieki savāc tos rakstāmīstībā un izdala visiem eskadrijas karavīriem. Katrs, kas tādu dāvanu saņēmis, steidzas ar to uz savu mītni. Pirmā un galvenā lieta, ko meklē, ir vēstule. Gandrīz vienmēr tā arī atrodas. Bet ja vēstules nav, sūtiņums ir zaudējis lielu tiesu sava košuma.

Manā sainītī ir vēstule. Rokraksts atklāj, ka rakstītāja ir inteligenta meitene. Vēstules tekstā ir tikai daži taupīgi teikumi, no tiem runā dzidra, latviska dvēseles valoda. Jau pats uzrunas veids norāda uz to: - Mīļais, nepazīstamais karavīr! - viņa saka. Vēstules apakšā ir minēta arī sūtiņajas dzīves vieta - kādas dzimnivas Ventas

ielejā.

Vai nav skaisti! Man atrakstījusi Kurzemes meldermeitiņa!

Sainīti ir mājās cepumi un pīrāgi, siers, skaisti nožāvēts caurauguša speķa gabals, žāvēta tsta gaļas desa, no kuras vēl tvan priežu ciekuru un kadiķu dūmu smarža. Vēl tur ir pāris pirkstainu cimdu un pāris zeķu. Ļoti gluds, vienmērīgs adījums. Nez', vai pati adījusi? Izņēmusi no savas pūra lādes?

Arī es protu uzrakstīt mazu vēstuli. Eskadrijas Lauka pasta nodaļā nodota, tā nonāks Kurzemē ne vēlāk kā pēc divi dienām.

Bet ar tām žāvētām skaistām lietām man ir pašam savi nodomi. Tās ceļos uz Rīgu, uz mājām, jo es labi zinu, cik ļoti tās noderēs bērniem un cik grūti ir pie tām Rīgā tikt. Mums jau te uzturs ir labu labais un pietiekamā daudzumā. Domāju, ka meldermeitiņa nejaunos par manu rīcību, pat tad nē, ja viņa to dabūtu zināt. Es vēl sūtījumam pievienošu šokolādi, cigaretes un kafiju. Rīgā tam būs kolosāla vērtība. Protams, pa pastu nevarēs sūtīt, pupiņu kafija speciģi smaržo. Bet mūsu ziņā un rīcībā ir arī citi ceji un līdzekļi...

Vienā barakā ir izbūvēta pirts ar tstu veco laiku krāsni, lāvu un citiem atbilstošiem pirts piederumiem.

To kurina reizi pa divi nedēļām. Savs laiks iedalīts vāciešiem, savs latviešiem. Nebūtu jau grūti sagriezt arī bērzu slotas. Apkārtņē bērzu netrūkst. Bet tagad, agrā pavasarī, bērziem vēl nav nekādu lapu, un nebūtu lielas jēgas ar plikām rīkstēm vien pērties. Vai nevarētu siet slotas no skujainiem egļu zariem? Taču ierosinājums nepārdzīvo ilgu mūžu. Tas nobeidzas jau pie pirmiem nedrošiem mēģinājumiem. Jārauga vien pagaidām iztikt bez slotām.

Kad ir jau krietni uzņemts gars, sāk gribēties dziedāt. Tad pamostas daža dziesma, kas ilgi snaudusi kādā zemapziņas kaktā. Tai rodas papildu panti, lielāko tiesu uz vietas savārsmoti, gan rātni, gan nerātni.

Cik vīru var vienlaicīgi mazgāties, atkarājas no tā, cik daudz ir karsta ūdens. Kad tas izbeidzas, jāgaida nākamais cēliens - minūtes 20. Tādēļ jau visi diezgan uzmanīgi ievēro stundas, kas vienai vai otrai grupai paredzētas.

Bet tomēr aizvien izgadās tā, ka reizē ar mums mazgājas viens baltvācietis. Pats viņš saka, ka esot no Āgenskalna, esot gājis latviešu skolā, un latviski viņš runā tikpat labi kā mēs. Viņam patīkot klausīties mūsu dziedāšanu, un to pazīstamo pirts dziesmu, kam piedziedājums sākas ar vārdiem Garu, garu, uzmet garu, viņš dzied līdz. Bet tai dziesmai pēkšņi uzrodas daži tādi panti, kādus mūsu Fricis nekad Āgenskalnā nav dzirdējis. Laikam tos viņam tajā latviešu skolā nemācīja. Vai līdz zemei locīdamies viņš smejas, kad dziedam: kā no pirts es laukā ticis, nezin vairs kur bikses licis! Bet pie pēdējā panta - kaut ar skrietu žigli. fiksi, cik tu tāl' bez biksēm tiksi? - mūsu Fricis sajūsmā gandrīz velšus novejas no lāvas.

7

Man šķiet, būtu pienācis brīdis lūgt ikvienu gogājamo lasītāju garā pārcelties uz mūsu frontes lidlauku, lai palūkotos, kā norisinās kāds nejausi izvēlēts kaujas lidojums pretim austrumu ienaidniekam.

Vai nāksit man līdz?

Dosimies uz komandpunktu, kas iekārtots kādās lidlaukam tuvās lauku mājās. Tur

mums jāierodas iepriekš izcītētā laikā, tā ap krēslas stundu. Mums ir silti kažoka pārvalki un elektriski apsildāmi cimdi un zābaki. Jāņem līdz karte 1:300000, lidojumu bloks, rokas pistole un mašīnpistole. Komandpunktā glabājas mūsu izpletņi, borta pulksteņi, pazīšanas raķetes un raķešu pistoles, un tur mēs saņemsim lidojumu uzdevumus.

Visi sanākuši.

Eskadrijas komandieris Tsos vārdos apraksta frontes stāvokli, izlidošanas un atgriešanās koridoru vietas un augstumus, norāda pašu un pretinieka flaku pozīcijas, sniedz pārskatu par laika apstākļiem, galvenokārt vēja virzieniem un ātrumiem dažādos augstumos, un par mākoņu segas biežumu un sadalījumu, tad sīkāk pakavējas pie uzbrukumu mērķiem un sadala tos atsevišķiem lidotājiem, kā arī noteic pirmā starta laiku.

Kad viss izsmelts, katrs lidotājs ķeras pie sava uzdevuma individuālas izstrādāšanas: izmērī pēc kartes dažādo lidojuma posmu attālumus un kompasu kursus, aprēķina vēja nonesumus un lidojuma ilgumus; un tad, saņēmis komandiera atļauju iet, dodas pie savas lidmašīnas, kur motorists viņam palīdz sakārtoties.

Degvielu tvertnes ir jau piepildītas, bumbas piekārtas; izpletnis piesprādzēts, pats iekāpis mašīnā un piesprādzējies pie sēdekļa, borta pulkstens iestiprināts instrumentu dēlī, raķešu pistole iespīlēta šaujama ierīcē lidmašīnas sienā, kur tās tuvumā iekārtota soma pazīšanas raķešu un dažādu krāsu signālraketēm; zābaki un cimdi pieslēgti elektriskajam tīklam, rakstāmbloks ar lidojuma aprēķinu piesprādzēts pie labās kājas virs ceļa, karte kaut kur aizbāzta parocīgā vietā, mašīnpistole pakārtā kaklā.

Šķiet - viss sagatavots.

Rīstīdamies un baltus eļļas dūmus izgrūzdams, iedarbojas motors. Tam jāļauj drusku iesilt, tad jāpārbauda eļļas spiediens un temperatūra, magneto darbība un apgriezīgu skaits pie pilna gāzes vārsta atvēruma, jāiestāda augstuma rādītājs uz nulli, jāieslēdz borta uguni spārnu galos.

Viss šis sagatavošanās posms ir kādas neizskaidrojamas augoša nepacietības un steigas pārņemts, un katrs niecīgākais kavējums spēj aizdot ne ar ko neattaisnojamas dusmas. Gribas tikt ātrāk gaisā, ātrāk projām. Šķiet - tumša ar neatvairāmu varu sūc tevi iekšā.

Vai beidzot viss ir kārtībā?

Ir kārtībā!

Bukus nost no riteniem, un prom uz pacelšanās vietu, kur starta dežurants raida pretim gaisa signālus.

Iedegas starta pavediens - gara balto spuldžu rinda uz tumšās zemes.

Zaļš gaismas signāls no starta dežuranta: tā ir lidojuma atļauja. Tavs Arguss atbrīvo visus savus 220 zirgspēkus, (160 kW), vairāk viņam nav. Tavs Arado 66 sāk savu paātrināto ieskrējieni gar balto spuldžu rindu. Tu jūti, ka gaiss - šī brīnīšķā, uzticamā vide - sāk tevi turēt, sāk celt uz augšu, kā stūres un kā viss tavs lidaparāts atbild un atsaucas uz tavām visniecīgākām rokas kustībām. Tu esi augšā, viens ar savu Dievu, savu laimi un savu varēšanu. Neaizmirsti izslēgt ugunis spārnu galos, neaizmirsti iegaumēt pacelšanās laiku, ko tu pierakstīsi drusku vēlāk, ka būs lielākā augstumā.

Vai tu patiesi atskārt to, kas tagad ar tevi notiek? Vai tu saproti to, ka tu patlaban

urbies iekšā melnā, necaurredzamā varbūtībā? Vai tu zini, ka tumsa ar tūkstoš acīm un ausīm seko katrai tavai kustībai? Tur ir tavi mazie, inteligēntie padomnieki - fosforescētie instrumenti, kas kā zvīļi jāntārpini informē tevi par tavas lidmašīnas stāvokli, ātrumu, virzienu. Tur ir tava ģeogrāfiskā karte - tikko saskatāmās apkārtējās īstenības konformais attēls. Visi tie ir tava intelekta palīgīdzekļi; par to tiesu tagad tavš prāts sniedzas tāiāk.

Iegriez lidmašīnu izlidošanas koridorā, ieklausies savā motora labi pazīstamajā balsī, vai tā ir tikpat tīra kā parasts, un vai tur nav manāms kāds svešas pieskaņas brīdinājums.

Vai tev tagad ir drusku laika? Iededz sīko spuldzīti, pie instrumentu dēļa, pieraksti starta laiku uz ceļa piesprādzētajā blokā un apskaties kartē, pa kuru pusi no tā mazā, gaišā ezera, tur dzīji lejā, tavs ceļš tevi ved. Kad spuldzīte tev nav vairs vajadzīga, izdzēs to. Lieka gaisma nav vēlama; tā tikai mazina tavas spējas saskatīt to, kas notiek tavā apkārtnē un uz zemes. Un tā var arī pievērst kāda nepamanīta naidīga acu pāra uzmanību. Skats uz instrumentiem: augstums, mašīnas stāvoklis, kompasa kurss, ātrums; pa reizei - arī motora darbības kontrole.

Ieturi izlidošanas virzienu. Priekšā ir frontes josla, tā jāpārlido noteiktā vietā, lai lieki nepievērstu pašu flaku uzmanību. Laiski tur kāpj uz augšu baltas raķetes. It kā apmulsunā, pašas savas gaismas apžilbinātas, tās ūsu brīdi mirdzinādāmas karājas pāri plaukstas platuma gaišam laukumam uz zemes, tad krīt un apdziest. Mīnmetēju ugunis iezīmējas kā tumšas, asas svītras tuvu frontes līnijai. Izšāviena galā tām ir dzeltena aste, un kur tā izbeidzas - pāsi oranžs vai mēļš bikerītis. Tur viena pēc otras atvēras it kā lūkas dzelzs kausētavas krāsni. Liesmas mutujodamas gāžas ārā, atkal un atkal neskaitāmas reizes. Bet iepretim tām, frontes šinī pusē, vārās it kā šķidras lāvas katls, sarkanus burbuļus sīzdams melnā plēvē citu citam blakus. Tu labi zini, kā sauc tās ērģeles, kas tur tagad gaudo un rēc. Bet šinī pusē - varbūt tur ir mūsu zēni ...

Šur tur deg mājas.

Tad jau viss tas ir tālu aiz muguras. Priekšā meļns klajums, šķiet - bez mazākām dzīvības zīmēm. Spodri ezeri, tumša zeme, vēl tumšāki mežu masīvi, simt līcos izlocīta upīte, krūmiem apaugušiem krastiem, ne sevišķi taisnas šosojas, izlīkumoti lielceļi, pilnīgi taisnas vai grāciozi liektas dzelzceļa līnijas, viss iezīmēts ar melnu uz melna. Skaidrā laikā apbrīnojami daudz var izšķirt. Atmosfērai naktī ir pašai sava gaisma. Tā, kopā ar izšķērdīgo zvaigžņu bagātību, izgaismo daudz sīku lietu uz zemes. Nakti var saukt par gaišu, ja zvīļo Putnu Ceļš.

Mākoņu slānis ir kā visai apkārtnē uzlikts vāks. Viss aptumsis, saskatīt nevar gandrīz neko. Apvārsnis tikko manāms. Tam taču vajadzēja šķirt redzamu zemi no gaišām debesīm, Bet zeme ir melna kā piķis, un no debesīm var nojaust tikai vieglu bālumu pašā zenītā. Gandrīz tāda sajūta kā Grobiņā, lidojot zem skārdačaulas. Instrumentu dēļi, pašā vidū, ir kāds jauks aparāts, kas rāda lidmašīnas attēlu attiecībā pret iedomātu apvārsni. Bet nevar jau visu laiku tajā vien skatīties. Vāji aptumšotās gaismas uz satiksmes ceļiem var vērot gandrīz ar klusām pateicības jūtām.

Mēness gaisma nav labvēlīga. Tā pārlej visu apkārtni ar pelēcīgu pāsu vizmu, izdzēs aprises un apvidus īpatnības padara grūti atšķiramas. Bet ienaidnieka flaka apkalpei ir daudz vieglāk saskatīt lidmašīnu no zemes. Arī nakts iznīcinātāji pilna mēness gaismā lidmašīnu var ieraudzīt jau 600 metru attālumā. Ja zina, kur

skatīties. Kad mēnesnīca krīt ūdeņos, tie laistās kā tikko liets sudrabs.

Nosaki, kur tu patlaban esi, nosaki savu vietu, savu orientāciju. Atminies, vai un par cik tu līdz šim esi novirzījies no pareizā kompasa kursa. Skats pulkstenī, žigls aprēķins pēc kartes: patlaban tev jābūt te, šī ceļu krustojuma tuvumā. Vai vari saskaņot to, ko redzi lejā, ar to, kas attēlots kartē? Ir jāvar, kaut dažreiz tev liekas, ka šīs ir divas visnesaskatīgākās lietas pasaulē. Te ir tava lidojuma mērķa apgabals. Koncentrē visu uzmanību uz tām lietām, ko dzijā ienaidnieka aizmugurē tumsa izstādījusi tavai apskatei, un mēģini izvēlēties savām bumbām pienācīgu objektu, Varbūt tas ir šis zīmīgais meža stūris, ko tu pirmīt savā kartē atzīmēji: pēc dienas izlūku ziņām, tur jābūt karaspēka koncentrācijas punktam. Skaties, vai neredzi tik labi pazīstamo nodevīgo cigaretes kvēlojumu. Varbūt tā ir spēkratu kolonna, kas, lidmašīnas troksnim tuvojoties, izdzēs ugunus, bet kuru nodod kuplie putekļu karogi, ko vējš nes sānis no ceļa. Varbūt tas ir aptumšots vilciens uz dzelzceļa stigas. Šķietami lēnām tas pārvietojas, ar tvaika mākonīti vienā galā kā slīpi iespraustu baltu spalviņu. Tā varētu būt ēka, kas tālu redzama savu pavirši aptumšoto logu dēļ, ar daudzu spēkratu iebraukātām sliedēm no ceļa, kur laiku pa laikam kāds nevīžīgi vārsta durvis, izlaizdarns ārā spēcīgu gaismas šalti. Tu skaidri redzi - tā nav mierīgu jauzu dzīvojamā māja. Izvēlies rūpīgi savu mērķi, jo bumbas ir tālu vestas.

Kad esi izšķīries, taisi lielu loku, uzņem pilnīgi taisnu virzienu uz bombardējamo punktu, ieslēdz solenoīda aparātu, kas padara bumbas asas.

Vēlreiz: kāds ir tavs lidojuma augstums?

Esi uzmanīgs, nekas tā nesarūgtina lidošanas prieku kā greizi nomesta bumba.

Roka jau satausta zināmo mazo sviru. Esi uzmanīgs, esi uzmanīgs! Mērķis slīd tev pretī, mērķis tuvojas. Kad redzi to zem pareiza leņķa - vajā!

Un tajā pašā momentā sāk skaitīt sekundes. Tu zini, cik ilgi bumbai no tava augstuma jākrīt. Taisi asu griezienu pa labi: nav izdevīgi palikt iepriekšējā lidojuma virzienā, jo tad nevarēsi novērot trāpījumu. Ass grieziens pa kreisi, un sprādziens tūlī atzīmēsies tavam skatam pāri pār kreiso bortu.

Tur tas ir, un dažus acumirkļus vēlāk spalgs sprādziena troksnis, par spīti motora vienmērīgajiem dārdiem, sasniedz tavu dzirdi, un tava lidaparāta spāmi uztver spēcīgu eksplozijas viļņa satricinājumu, Tu redzi melnā dobē uzplaukstat mēļu asteres ziedu ar dzeltenu vidu. Tas zied tikai Tsu brīdī, bet tu zini, ka visapkārt tam valda rūgts šķēpeļu tvaiks.

Novēro, kas noticis ar tevis izvēlēto spēkratu kolonnu; vai karaspēka novietojumā nav manāmas trauksmes un sajukuma pazīmes; vai vilciens nav izmežģījies no sliedēm, baltos tvaika mutujos ietītu lokomotīvi. Iededz sīko spuldzīti pie instrumentu dēļa un pieraksti cikos un kur tu esi savas bumbas nometis, bumbu tipu un rezultātu.

Cik bumbu tev ir līdz, divas vai trīs?

Pēkšņi un negaidīti tavu domu tecējumu pārtrauc zili - zaji - sarkanu krejļu virkne, kas vīdamās un locīdamās kā pātagas aukla, kāpj uz augšu, kāpj taisni tev pretī. Tas ir vieglais 20 mm flaks. Tev pilnīgi nekontrolējamā kārtā sastingst kājas un savelkas daži vēdera muskuļi. Mēģini saglabāt mieru, mēģini pārliecināt sevi, ka šī krejļu virkne šonakt nerotās taisni tavu kaklu. Un galu galā - paskaties taču: vai šīs raibās nāves krelles tomēr neizskatās karāļiski skaisti šīnī tumsas bezgalībā!

Tad netālu, no kādas citas vietas, sāk nākt tev virsū un nejdzīgi tuvu garām, cits

aiz cita drūzmēdamies, atsevišķi rupji, gaišsarkani graudi, kā nokaitēti akmeņi, atstādami acs tīklenē vertikālas gaismas impulsa svītras. Tas ir vidējais 38 mm flaks. Nav te neviena paugura, aiz kā aizslēpties, nevienas iepakas, kurā nogulties. Galva konvulsīvi ieraujas plecos, gribas it kā aizsargāt acis. Vai nav smieklīgi! Skaties taču lejā, acis jau taisni neķers. Un ja arī - vai nav vienalga, kur tevi trāpa? Pietiktu kādam no šiem sarkanajiem graudiem savā skrējienā tikai pieskarties tavai lidmašīnai, un priekš tevis šis karš būtu galā.

Un ne tikai šis karš vien! Būtu galā arī vēl daudz kas cits!

Bet pagaidām tu vēl esi. Un kamēr esi - dari!

Tev ir tavs varenais sabiedrotais - tumsa. Tev ir vēl viena bumba. Vai tu nedomā, ka vajadzētu rīkoties?

Ievēro labi, no kuras vietas uz tumšās zemes tie šāvīni nāk ārā. Pagriez lidmašīnu tā, lai šīs ugunsstrūklas sakne būtu tava lidojuma ceļā. Uzliiec jau roku uz sviriņas, noskaties pareizo leņķi un - nospied! No 800 metru augstuma bumba krīt 13 sekundes; varbūt šajā laikā tie tevi nenotrieks. Uzplaukst mēji blāvais asteres zieds, ugunsstrūkla noplandās un notrūkst, bet vesela sprādzienu sērija, zibenīgi plaiksnādama, pārlēc no punkta uz punktu. Tur iet gaisā visa flaka baterijas munīcijas krautne! Tu dzirdi vairākas smagas detonācijas, un milzu dzirksteļu un degošu lūžņu blāķi lezīmē iznīcības pēdu nospiedumus uz tumšā pamata. Bet liesmas dažos acumirkļos pārņem visu, kas palicis pāri. Neaizmirsti iedegt mazo spuldzīti un apskatīties kartē, kas tā ir par vietu. Pieraksti to un atzīmē laiku uz ceļa piesprādzētajā blokā.

Tava turpmākā uzturēšanās virs ienaidnieka teritorijas tev nekā laba vairs nesola, jo visas tavas bombas ir lejā. Staļja instinkts - tā to varētu saukt - pats pagriez visus tavus zirgspēkus vajadzīgā virzienā, un tas ir tīrs rietumu kurss, 270° pēc kompasa.

Tu sāc justies kā izšauta pistole, pats sev lieks un nevajadzīgs. Cik tas tavs gaisa kuģis nožēlojami lēni velkas, kā zārks pēdējē gaitā! Vai nevarēja jums tavs iedot daudz ātrākas mašīnas, lai nebūtu tagad vesela stunda jāsēž bezdarbībā, krievam uz kakla. Labi, ja izdevies bombas apmierinoši nomest; bet ja nē, krietna daļa šī rūgtuma vēršas pret tevi pašu un tavu neveiklību.

Tu pamet skatu uz neskaitāmas reizes redzēto lielo starmetēju, kas klanās uz Latvijas pusi, lai vienā periodā, kādas 10 līdz 12 reizes nosvārstīties, apdzistu uz dažām minūtēm. Tātad arī viņi šonakt lido. Svārstīgā starmetēja nozīme tev ir tikpat svarīga kā viņiem, jo tas palīdz orientēties.

Tu redzi, kā vietumis atkal vizuālo krelles un kā skrej uz augšu rupjie sarkanās krusas graudi. Nav šaubu: kāds no taviem biedriem patlaban tur jūtas stipri neērti.

Skats tausta aptumsušo apvārsni, kuru tu vairāk nojaut nekā redzi: kur ir tas acij tik tīkamais signāls? Vēl jau laikam par agru sākt meklēt.

Bet tad tu pēkšņi to ieraugi. Tikko saskatāms, tievs kā asas adata smailīte, nāk uz tevi Linavas bākas gaismas stars: ilgs-īss-īss-ilgs, ilgs-ilgs-ilgs. Tur ir tavs lidlauks, tur ir nekustīga zeme un komandpunkts, kas draudzīgi gaida tevi atpakaļ. Neizlaid to vietu no acīm, pēc brīža jābūt atkal. Jā, patiesi, tā ir tavu cīņu modrā līdzgaitniece - XO bāka, kas tev tur māj. Un turp tu pagriez savu lidmašīnu un visas savas ilgas.

Bet vēl tavs lidojums nav galā, vēl tev jāsēž un jāskatās tumsā. Ja dienā neesi izgulējies, un ja tikko pārdzīvoto sasprindzinātību ir jau paspējis nomainīt atslābums, miegainība sāk tev uz mākties ar neatvairāmu spēku. No Dieva puses, sargies snaust! Sagrābsti un ieber mutē pāris kafijas pupiņu, kas tev ir visās pārvalka

kabatās, kaut tev jau mēle sūrst no viņu raušanas. Izsūkā kādu ķekarucukura tableti, mēģini savu interesi saistīt pie tās tumšās panorāmas un skopajiem dabas skatiem, ko vari saredzēt. Kaut vai dziedī pilnā balsī, bez bažām, ka tevi kāds krievs dzirdēs, tikai neiemiedz! Skaties labāk, vai tu netuvojies tām vietām, kur stāv krievu smagā flaka baterijas ar klausāmiem aparātiem un starmetējiem, lai vienā jaukā acumirkļī tu nejostos kā pienā iekritis pele, kad spalgā gaismā nespēsi vairs izšķirt kur augša, kur apakša, nedz žilbstošām acīm savu instrumentu vājo zvīļojumu saskatīt. Turies nomodā, pārkontrolē elļas spiedienu un temperatūru. Apskaties kartē, kā sauc to mazo sādžu tur priekšā pa labi, kaut arī tās nosaukums tev būtu tikpat vienaldzīgs, kā tās eksistence. Parīt būšot frontes teātris. Varbūt mazā vijolniece Lidija arī šoreiz būs līdz ...

Nu jau arī vairs nav tālu frontes uguni, bet Linavas

XO bākas signāls ir jau ievērojami pieaudzis spēkā un spožumā. Paskaties biokā un uz kartes, kur tev jāpārlido fronte, un kāds ir atgriešanās koridora augstums un virziens. Nebūtu taču nekā muļķīgāka par sadursmi tumsā ar kādu no taviem karabiedriem. Ja no tava lidlauka šonakt operē 3 eskadrijas ar 45 lidmašīnām, tu caurmērā 90 reizes viena vienīga idojuma laikā ar tām tumsā izmijies. Esi vēl priecīgs, ka tu nezini, cik reizes tu jau esi paspējis pāris metru attālumā aizšauties garām dažai no tām.

Tad ir jau arī lidlauks klāt. Tu iededz spēmu ugunus, starta dežūrants ieslēdz baltu starta pavedienu, un tu zini, kas tev tagad darāms.

Vai gaisā nav vēl citas lidmašīnas, kurām pēc viņu vietas pienāktos nolaišanās priekšroka?

Lidlauka apkārtnē ir pilna šķēršļu. Tos tu tagad nevari saskatīt. Bet vai dienā neesi neskaitāmas reizes aplūkojis gan smailo baznīcas torni uzkalniņā, gan kuplo meža puduri ceļa malā, gan telegrāfa stiepius un antenas? Tev tagad jāzina, kā viss tas te gul, zem tumsas slēpies.

Starta pavediens tev priekšā visā garumā. Uzmanīgi samazini gāzi, uzmanīgi ieturi pareizu ātrumu un pareizus leņķus: tu tuvojies zemei. Jau pažib tev apakšā šķēršļi lidlauka malās, jau klāt ir pirmās baltās starta pavediena spuldzes. Un tad tu jūti to neapprakstāmi tīkamo sajūtu, kad pirmie vieglie satricinājumi iegrabina riteņus, kad visa lidmašīna nodreb un nošūpojas, sākot ripot pa grumbainā lidlauka virsu. Tu apbrauc starta pavedienu, lai neiepiētos elektriskos vadus, un tad - projām uz lidmašīnu novietojumu, kur motorists tev rāda preti zaju signālu A.

Spēcīgas rokas satver spārnus un iegriež lidmašīnu pareizā vietā.

Tu izslēdz aizdedzi.

Kāds klusums!

Atsprādzējies, kāp laukā un atbrīvojies no izpletņa. Kas par lielisku apziņu, ka tu stāvi atkal uz stingras zemes, pie tam pareizā pusē no frontes, un vari pēc patikas izstaipt augumu! Pienāk tavs motorists, tavs uzticamais draugs, un tu esi aizkustināts par rūpēm viņa balsī:

- Kaprāja kungs, kā strādāja motors? -

Un tu vari viņam priecīgi atbildēt, ka motors, šis labākais no visas pasaules motoriem, strādāja nevainojami.

Tagad uz komandpunktu ar ziņojumu, kur tavs darbs tiks protokolēts lielajā eskadrijas lidojumu žurnālā. Izmēķē vēl cigareti, pārmij kādu vārdu ar biedriem. Pa

to laiku tava lidmašīna būs atkal sagatavota, bumbas piekārtas, un tu varēsi no jauna doties turp, kur tumsas un ugunu kontrastos savu miesu un dvēseli kā tievā zīmekļa pavedienā iekāris, tu piedalies ar savu mazo lomu šinī varenajā drāmā.

8

Latgales augstienē skaidras un saltas naktis šogad pieturās līdz aprīļa vidum. Tad uznāk straujš atkusnis. Vācu darba dienesta vīri uzklāj uz lidlauka ap 30 metru platu un kādu puskilometru garu koka skrejceļu ar dažiem pievedceļiem sānos, izlietojot šim nolūkam milzīgu vairumu kokmateriālu. Sākumā skrejceļš gluži labi lietojams. Taču, zemei atkūstot, tas dažādās vietās dažādi sēžas, plankas sametas un šķiebjas, nāk ārā dzelzs skavas, ar kurām tās sastiprinātas kopā, līdz beidzot viss lielais koka klājiens atgādina pusizjukušu plostu un nav vairs lietojams. Darba dienesta vīri skrejceļu atkal nojauc un plankas aizved. Mēs esam iestiguši dubļos, kļūstam nepacietīgi, un mūsu garastāvoklis jo dienas kļūst jaunāks.

Kapteiņa lidmašīnai vajadzīgs kāds sīks remonts, ko nevar izdarīt te uz vietas. Lidmašīnu vajadzētu pārlidot uz Rīgu, uz Spilves aerodroma darbnīcām. Bet kā lai tiek gaisā?

Mūsu lidlauka rietumu mala izbeidzas pie slaidas, lēzenas nogāzes. Kritums tai ir uz lidlauka vidus pusi. Uz nogāzes pamatne ir diezgan stingra, cieta. Kapteinis man jautā, vai es no turienes varētu pacelties pārlidojumam uz Spilvi. Man ir tāda nojauta, ka viņš sagaida no manis piekrītošu atbildi. Ja teikšu, ka baidos startēt, viņš meklēs citu lidotāju. Un atradīs, par to es nešaubos. Mana atbilde viņam nav ilgi jāgaida.

Uz nogāzes, karādamās ar labo spārnu uz leju, lidmašīna ieskrējiena laikā neatturami šjūc sāniski, uz staignāja pusi. Brīdī, kad ieskrējenam jau tūlīn draud nelabs gais, man tomēr izdodas atrauties no zemes.

Vēl trieciens pa riteniem. Tie uzsit gaisā šķidru dubļu blāķi, un propellera vējš no tā izveido peļķbrūnu vērpētī, kas notriepj lidmašīnas ķermeni, daļēji arī spārnu virsmas un vēja aizsargu. Sava tiesa tiek arī man sejā un uz aizsargcepures. Par acenēm maza bēda, tās viegli noslaucīt.

Bet gaisā tomēr es esmu!

Kamēr tieku līdz Spilvei, dubļu šķiedums ir nožuvis un sakaltis. Darbnīcu mehāniķis, kam es nododu lidmašīnu, atzinīgi vēro tās izraibināto ārpusi. Tūlīn varot redzēt, viņš saka, ka lidmašīna nākot no kādas frontes vienības, kurā vīri protot novērtēt kamuflāža nozīmi. Grūti pateikt, vai viņš to domā nopietni, vai tikai zobojas.

Rīgā man jāgaida divi dienas, kamēr pabeidz labojumus. Mani drusku māc nemiens: kā būs ar nolaišanos uz Vecumu nogāzes?

Divi reizes es lidoju pāri nolaišanās vietai, lai novērtētu apstākļus un saņemtu dūšu.

Nolaišanās izdodas, kaut arī ne pārāk labi. Izskrējienis nobeidzas pie dubļu peļķes. Lidmašīna šoreiz paliek sausumā.

Manas prombūtnes laikā krievu zemlidotāji ir uzbrukuši Vecumu lidlaukam. Notikumu varētu kvalificēt par brunotu izlūklidojumu. No borta lielgabalu uguns cietušas vairākas vācu lidmašīnas. Mūsu zaudējumi nav lieli, jo mūsu lidmašīnas bijušas labāk paslēptas, labāk nomaskētas.

Visu laiku, kamēr esam Vecumos, frontes līnija ir stabila, kādus 25 km atstatu no

lidlauka, gar Veļikajas upi. Tas ir brīnums, ka esam varējuši te samērā tik ilgi netraucēti darboties. Saprotais, ka mūsu tuvums krievus kaitina, tādēļ varam sagaidīt uz lidlauka drīzu bumbvedēju uzlidojumu. Bet krievu kaujas taktikas pazinēji spriež, ka nesenais uzbrukums ir jau frontes sakustēšanās priekšvēstnesis. Lavīna var sākt velties drīz.

Kādus pāris kilometrus no mums uz dienvidaustrumiem ir Aņiforovas purvs. Mūsu saimniecības vīri, kopā ar vāciešiem, ierīko purvā maldu lidlauku. Tur ir viss, kas vajadzīgs: simulēti robežuguni, gaišs starta pavediens, vāji slēptas papildu gaismas sānos. Paši mēs vēl kādas nakts nelidosim, mēs savu novietojumu turēsim pilnīgā tumsā.

Uz krievu bumbvedēju uzlidojumu nav ilgi jāgaida: vienā no tuvākajām naktīm nabaga Aņiforovas purvs smagi cieš no uzbrukuma sekām. Dūņās izrauti lieli bumbu krāteri, tie pieplūst pilni brūna purva ūdens. Neviens neteiks, ka tas ir tas pats purvs, kas te bija vakar un aizvakar ...

Krievu kaujas taktikā pazinējiem ir taisnība: maija vidū fronte sakustas. Bet ne mūsu sektorā. Pleskavas tuvumā, ļoti plašā izklaidus apgabalā, ir attīstījies frontes pārrāvums. Pār šo gaisa telpu disponē 12. Naktskaujas grupa, kam operatīvā ziņā ir pakļauta arī mūsu eskadrija. Mums ir jālido turp.

Lai tiktu tuvāk pārrāvuma vietai, mēs krēslas stundā aizlidojam uz 80 km attālo Petseru lidlauku, Igaunijas dienvidaustrumu stūrī. No turienes līdz frontei ir pavisam īss ceļš. Vienā naktī var izlidot vairākas reizes.

Līdz šim visi mūsu uzbrukumi bijuši vērsti pret uzdotiem vai pašu izvēlētiem mērķiem, kas atrodas dziļi ienaidnieka aizmugurē. Bet Pleskavas apkārtnē mūsu bombardējamās vietas ir pavisam tuvu izjukušai frontes līnijai. Komandpunktā mums kapteinis atbēlo frontes stāvokli galvenos virzienos, neaizmirdams tomēr piezīmēt, ka patiesā situācija varētu arī ievērojami atšķirties no tās, kāda tā bijusi pirms stundas vai divām.

Bet kad aizlidojam uz kaujas lauku, tur viss šķie pilnīgi sagrozīts, viss izskatās krustām šķērsām citāds. Par acumirklīgo kaujas attīstību varam spriest tikai pēc redzamo artilērijas šāviņu virziena un pēc raķešu gaismām. Te nelīdz nekādi apraksti. Te katram pašam viss jāredz, jānovērtē un jāizšķiras par to, kas darāms.

Es uzmanīgi izvēlos vietu, kur manas bombas varētu vislabāk noderēt. Kad atceļā šķērsoju frontes joslu kādu 1200 metru augstumā, es ievēroju, ka veselā apgabalā darbība uz zemes ir ļoti intensīva - viss laistās vienās baltās raķetēs. Nodomāju: paskatīšos, kas tur īsti notiek; tīri akadēmiskos nolūkos, jo bumbu man vairs nav.

Taisu lēzenu griezienu ap interesantās scēnas vietu un skatos lejā.

Pēkšņi man liekas, ka visas baltās raķetes sāk nākt taisni uz augšu un acumirkli vēlāk apņemt lidmašīnu kā baltu baložu bārs.

Velni! Tās vairs nav raķetes, tas ir vācu flakši!

Manā raķešu pistolē šāušanas gatavībā ir pazīšanas raķete, vajag tikai nospriest mēlīti. Taču kā zibons iziet caur domām: kas notiks pēc tam? Vācieši gan apšaudī pārtrauks, bet manu turpmāko aprūpi pārņems krievi, jo tiem lidmašīnas identitāte un atrašanās vieta būs pirmšķirīgi parādīta.

Akadēmisko interesi acumirkli nomaina pavisam cita rakstura emocijas. Es noņemu gāzi, straujī mainu virzienu un duru lejup, kaut kur uz tumsas pusi.

Bet taisni no turienes es saņemu pretī jaunu vācu uguns brāzmu.

Te nu vienīgā metode, kā varbūt vēl palikt dzīvam, ir - šaut pazīšanās raketi.

No lidmašīnas sāniem izlēc krāsainu zvaigžņu kombinācija. Vācieši tajā pašā acumirknī aptur savas šķiltavas, taču visi tie šāviņi, ko viņi jau paspējuši palaist vajā, vēl vienmēr nāk man virsū, un tas šķiet tik neizturami ilgi.

Beidzot arī tie ir laimīgi garām. Nu varētu mēģināt savākt domas, uzņemt kaut kādu vispārēju ģenerālvirzienu uz māju pusi. Bet tas lāga negrib izdoties, un es tagad vagoju Igaunijas debesis kā nikns pūķis.

Sākumā man šķiet, ka ir uznākusi magnētiska vētra, jo kompass svārstās uz abām pusēm ar milzīgu amplitūdu. Bet drīz es atskāršu, ka tā vētra plosās manās pašā trīcošajās potītēs, un es nevaru virzienstūri noturēt taisni un mierīgi.

Kaut kā beidzot izdodas sameklēt lidlauku. Kad es vēl vienmēr nedrošiem stilbiem kāpju no komanpunktu, neganāts sašutumš vārās pāri manu dvēseles trauku malām. Jau atkal vācu apšaude! Vācu pārskatīšanās!

Komanpunktā ir mūsu sakaru virsnieks. Viņš uzmanīgi noklausās, kas man sakāms, tad paskatās manī smaidošām acīm: - Bet jūs taču esat atpakaļ, aerodromā, vai nē?

Un vesels? -

Jā, tie nu ir argumenti, kurus es, paldies Dievam, nevaru apstrīdēt.

- Redziet, kamerād, - viņš saka. - Flaks ir bezpersonisks princips. Flaks ir pasaules uzskats. Tas netaisa nekādu atšķirību, ne izņēmumu attiecībā uz lidotāju pieredību kādai partijai, sabiedriskai kustībai vai drāmatiskam pulciņam.

Ar šiem vārdiem visas manas dusmas ir vējā, un man jāsmējās citiem līdz. Jautrība komanpunktā vēl pieņemas, kad vitn, Kārklīņš nevainīgā balsī piebilst:

- Ak tu tas biji, Jankel, ko tur pirmīt mazgāja! Es jau biju turpat tuvumā un visu to greznību redzēju. Izskatījās diezgan jautri. -

Tās bija manas flaka kristības, un kopš tās nakts esmu sācis respektēt flaku kā pasaules uzskatu. Bet kā tas pa laikam mēdz būt ar svešiem uzskatiem, tā tas ir arī šeit: ja apstākļi to prasa, un ja es citādi nevaru, tad man tas ir jārespektē. Bet nekāda vara pasaulē nepiespiedīs mani no sirds tam piekrist!

Igaunijas kauju sektorā starp Pleskavu un Izborsku mēs esam iesaistīti astoņas nakts pēc kārtas, no 14. līdz 22. maijam, un visu laiku mūsu uzbrukumi vērsti pret vietām, kas atrodas tiešā frontes tuvumā, krievu pusē, gandrīz tur pat aiz pašas kaujas līnijas. Vācu flaka vīri mūs jau tagad pazīst, tie mūs vairs netraucē. Bet krieviem, cik var nojaust, nav tuvumā tādu pretgaisa ieroču, ko būtu vērts pieminēt. Par to, cik mūsu darbība ir sekmīga, liecina atkārtotie pateicības un atzinības raksti, ko eskadrija saņem no grupas vadības. Astoņas nakts mēs esam nometuši gandrīz tūkstoš bumbu. Tas nevar palikt bez rezultātiem un tas nevar palikt nepamanīts.

Bet ne tikai vācu priekšniecība vien to atzīst. To labi prot novērtēt arī krievi.

Maija pēdējās dienās viņu atzinības apliecinājumi izpaužas atkārtotos uzlidojumos Vecumu lidlaukam un tuvākai apkārtnē. Mums te nav nekādu ieroču, ar kuriem mēs viņus varētu atvairīt. Gaišā rīta stundā krievu kaujas lidotāji sabumbo Vecumu dzelzceļa staciju un ievainoto vilcienu, kas gadījuma dēļ stacijā apstājies. Borta ieroču uguns iznīcina vai sabojā lielu skaitu vācu un latviešu lidmašīnu. Lieli bojājumi ir virsnieku dzīvojamai barakai, īpaši tam galam, kurā atrodas eskadrijas štābs. Laimīgā kārtā šajos uzbrukumos necieš neviens no eskadrijas karavīriem.

Mēs dzīvojam divu upju satekas ielokā. Tās ir Kira un Kuhva. Palu laiks ir pagājis un pavasara pārvarīgais košums ir pājmēmis visas piekrastes, visus redzamos un neredzamos tālumus. Upju līzenēs krastu nogāzes virmo zem pureņu un baltu vizbulu klāja, bet gaisā skalojas satraukts dzīvības un smaržu plūdums: lidlauka malās zied kļavas, pīlādži un mežabeles. Upju līčos līkst brūngani kārklu ceri, no vienas vietas apsēsti baltiem un zeltainiem pūpoliem. Savā jaunībā es tik tiešu un tuvu pavasari nekad neesmu piedzīvojis. Tehnikumā un universitātē ejot, pavasarī aizvien iekrita eksāmenu laiks. Bija jāmācās, bija jāgatavo nebeidzamās rasējumu lapas. Bet tagad visas agrās, svaigās rīta stundas pieder man pašam, neviens man tās netraucē, un man ir laika diezgangskatīties, kā priežu zaros plaukst gaiši dzeltenas čiekuru spurdzes. Var skatīties, un var arī iemigt. Nogurums pēc nolīdotas nakts ir dziļš un tīkams.

28. maija rītā, kad esam tikko atgriezušies no savām nakts gaitām, mums pienāk rīkojums atstāt Vecumus, mūsu Starpstraumju zemi, un pārcelties uz kādu jaunu vietu, ap 60 km uz dienvidiem. Tur, dzelzceļa līnijas malā, ir Mežvidu ciems. Lielās mājas lidlauka tuvumā sauc Salas.

Vāciešiem ir grūti pareizi izrunāt dažus latviešu vietu vārdus. Un klausoties viņu greizajā izrunas veidā, latviešiem dažreiz ir grūti saprast, ko viņi gribējuši teikt.

Mēs jau redzējām, kas notika ar vārdu Vecumi. Vāciešiem tas neglābjami pārvērtas par Fekūmi. Kas vēl būtu iznācis no Mežvidiem, par to bail domāt. Lidlauka vārds tādēļ būs Sala, pēc kaimiņu māju vārda.

Nolaišanās laukums nav nekas vairāk kā šaura zemes strēmele, izveidota no pāris saimniecību kopā salaistiem āboliņa laukiem un ganībām. Vienā galā tā izbeidzas pie sakņu dārziem un līnu mārķiem. Jeb vai tie tikai nebija zivju dīķi? Bet otrā galā, kā tumša aiza augstu priežu starpā, glūn tikko izcirsta biedīga stiga. Pacelšanās un nolaišanās virzienu te vairs nevarēs saskaņot ar vēja virzienu.

Katrs pats var iedomāties, kā jūtas lidotājs, kad viņam, tumsā un ar sānvēju lidojot, jādabū lidmašīna šādā neredzamā spraugā iekšā, un kad liekas, ka spārnu gali jau ik brīdī draud aizķerties priežu zaros! Kā pa garu koridoru planējot, viņš tālumā var jaust starta pavedienu. Pieklūt pie tā dzīvām, un ar veselu lidmašīnu, tas prasa no lidotāja lielu garīgu koncentrāciju un uzmanību.

Bet laikam jau tā situācija nav tik bīstama kā sākumā izskatās. Kad jau pagājuši vairāki mēneši intensīvi lidojot, neviens priežu zaros nav vēl ieķēries. Taisni otrādi: notiek gan daži negadījumi ar lidmašīnām otrā nolaišanās ceļa galā, kur daži no mums mēģina pārkonstruēt kartupeļu laukus un burkānu dobes; laimīgā kārtā - bez lidotāju ievainojumiem.

Netālu no lidlauka ir liela, skaista divstāvu ēka, celta no sarkanbrūniem ķieģeļiem, ar baltām logu un durvju apmalēm - Mežvidu pamatskola. Maija beigās, kad mēs Mežvidos ierodamies, cerīgu dārzi ap skaisto ēku ir pilnos ziedos - mēji un balti.

Skolā mācību darbs ir beidzies, telpas ir brīvas. Eskadrija tur drīkst apmesties kaut vai uz visu vasaru.

Pāris kilometrus attālu no Mežvidiem ir nogāzusies kāda krievu divvietīgā iznīcinātāju lidmašīna. Lidotājas esot bijušas divas sievietes. Vācieši tās jau pievākuši un aizveduši.

Vairāki lidotāji un motoristi ar kravas mašīnu dodas uz avārijas vietu aplūkot ienaidnieka lidaparātu. Daži no mums. mani ieskaitot, sēž uz platformas ar muguru pret šofera būdu. Platformas vidū stāvēdami, cits citam pie pleciem turēdamies, brauc tāds maziņš bariņš karavīru.

Esam tikai mazu gabalu nobraukuši, kad uz ceļa mašīnas priekšā, notiek kāds sprādziens. Varbūt bandītu izlikta ceļa mīna priekšlaicīgi detonējusi; Isto iemeslu neviens nezina. Mūsu šoferis strauji bremsē. Viss platformas vidū stāvošais karavīru pūlītis sabrūk uz priekšu, zemē sēdošajiem virsū. Viens no kritējiem ar savas vidus jostas sprādzi atdurās pret manu degunu un nolauž to uz sāniem, uz labo pusi. Plānā kaulu čaula lūzt ar skalainu troksni, tikai man vien dzirdamu troksni.

Nu ir atvēries ceļš uz lieliem notikumiem!

Vīri izlec no mašīnas, vīri palīdz man izkāpt. Man asinis nāk no deguna vēl neredzētos apmēros. Mani nogulda zemē, zāļņē, un es aizgriežu galvu sānis, lai saudzētu apģērbu. Kāds ieminas:

- Vajag pasaukt ārstu! Viņš tepat brauca, priekšā blakus šoferam.-

Mans draugs Harijs Klints drūmu seju skatās uz mani. Rezignētā balsī viņš leibst:

- Te jau vairs ārstam nav ko darīt ... Skrej pēc mācītāja! -

Eskadrijas ārsts Romans Auškaps tomēr ierodas papriekš ar visu savu pirmās palīdzības somu. Viņš noliecas lejā pie manis, aptausta manu degunu un pāris reizi uzmanīgi paloca to uz sāniem un atpakaļ. Dzīvi pārsteigts, viņš izsaucas:

- Cik interesanti! Nekad vēl savā mūžā es neesmu varējis kādu degunu tā locīt uz sāniem, līdz pat vaigam!-

Ar pāris dzīļiem tamponiem apturējis asiņošanu, viņš nopūšas:

- Tas ir viss, ko mēs te varam darīt. Tev tomēr vajadzēs braukt uz Rīgu. Aizej uz leģiona lazareti Latgales ielā un pieteicies pie doktora Mača. Viņš izlabos un noliks tev to daiktu atkal pareizā vietā.

No Mežvidiem līdz Rēzeknei ir 25 kilometri, turp mani aizved kāds nejausš garāmbraucējs vācietis. Bet Rēzeknē sākas mans garais, grūtais brauciens uz Rīgu ar vilcieni, ar tā nebeidzamām stāvēšanām un gaidīšanām. Divpadsmit stundu ilgs.

Viens no Lazaretēs galvenajiem ķirurgiem, medicīnas doktors, Latvijas universitātes docents Osvalds Mačs, letonis, ir man tuvs, labs draugs. Viņa senči cēlušies no lībiešiem. Viņš zina arī to, ka viņa vārds lībiešu valodā nozīmē Burvis, un savu vārdu viņš uzvijām attaisno ar pārdrošām un koplīcētām operācijām. Par tām ļaudis Rīgā teica: tur jābūt burvim, lai tādas operācijas izdotos. Un viņam tās izdodas, jo burvis viņš ir!

Daba šo cilvēku bija apveltījusi ar smalku gaumi.

Par to liecināja viņa plašā gleznu kolekcija, kurā liela vieta bija Vilhelma Purviša gleznām, tā agros pelēkos darbus ieskaitot. Kolēģu starpā viņu pazina kā pašapziņt

gu, skarba rakstura cilvēku, kas necieta pretrunu, kas visu zināja labāk. Bet tuvāk draugu vidū viņš allaž bija laiprnis, visu ieredzēts. Pats būdams lidotājs, viņš bija arī Aizsargu aviācijas pulka ārsts.

Ieraudzījis mani sava kabineta durvīs kā parādību stāvam, viņš saka:

- Te tu esi. Es zināju ka tu būsi. Zināju bez teikšanas.

Savu profesionālo palīdzību viņš apsola man jau nākamajā dienā.

Mani ievainotie istabas biedri jau sen pārsprieduši un izsmēluši visus savus kājnieku kara stāstus. Reizē ar manu ierašanos, mūsu kopējā istabā paveras it kā jauna kara tematikas lappuse. Man jāapraksta visādi aviācijas dienesta stikumi, visādas kaujas apstākļu īpatnības. Bet tajos pāris mēnešos, kopš esam austrumos, mums vēl nav gadījies nekāds tāds liela stila notikums, par ko daudz varētu stāstīt. Lielākā un interesantākā lidojumu virkne mums saistās ar mūsu lomu un dalību kaujās pie Irboskas un Pleskavas ezera. Par visu to un citām lietām jau varētu runāt daudz. Bet bojātais deguns padara runāšanu ļoti grūtu.

Katrs Leģiona karavīrs, kas kādreiz ārstējis ievainojumus Latgales ielas lazaretē pazīst māsu Veroniku, sauktu Mazo Roku. Viņa strādāja par operāciju māsu, ļoti bieži kopā ar Dr. Maču. Kad viņa ierodas mūsu istabā, lai sagatavotu mani rītdienas operācijai, mani ievainotie istabas biedri saņem viņu lielā sirsnībā, un dažos acumirkļos jau raisās dzīvas sarunas un skaņi smieklī. Māsa smejas par aprobežoto vācu izrunu. Vai viņi nevar latviešu valodas skaņām piemēroties, vai tīšām tās ignorē? Vācieši saucot viņu par Schwester Feronika. Bet šis mazais negludums atkāpjas ēnā, kad es pieminu Vecumus un Mežvidus, vācu Fekūmi un Mecfidī. Tad mūsu istabā jautrībai nav gala.

Mans deguns ir cieši piebīvēts ar marles auduma gabaliem, kas piesātināti ar neokokaīnu. Viss sejas vidus, degunu un virslūpu ieskaitot, ir padarīts nejutīgs.

Kad ienāku operāciju telpā, man liek nogulties uz galda, un kopēju personāls ar apbrīnojami ātrām un ievingrinātām kustībām piesprādzē manas rokas un kājas pie galda malām. Mani pārņem fatālas bezpalīdzības un vienaldzības sajūta. Bet kad ierodas ārsts, viņš liek mātai sprādzes taisīt vajā.

- Kādēļ jūs mūsu pacientu esat pie sprādzējušas? - viņš jautā.

Ļoti nopietnā balsī, it kā kādu akadēmisku lekciju lasot, ārsts man izskaidro savas turpmākās rīcības plānu:

- Vispirms es pacelšu tavu degunu uz augšu. Tad es pāmesīšu to vairāk uz sejas vidu. Un tur es nolikšu to pareizā vietā. Pēc tam es tavu degunu drusku izveidošu, lai tas izskatītos tāds, kādu tu to vēlētos redzēt. -

Viņš runā tā, it kā mans deguns būtu kaut kāda sveša, nedzīva lieta, ko var pārvietot pēc vajadzības vai patikas. Bet kad viņš apliek man ap galvu tādu kā miniatūru ceļamkrānu un ievada nāsīs ceļamās sviras, es noprotu, ka gluži bez pamata viņa darba apraksts nebūs bijis. Pirms vēl tā elevācijas un translācijas procedūra sākās, viņš piebilst:

- Iespējams, ka mana rīcība tev būs nepatīkama. Tādēļ jau iepriekš lūdzu - tikai nezaicini mani! -

Kad esam jau nonākuši līdz veidošanas stadijai, ārsts lūdz māsu, lai viņa pasniedz man spoguli.

- Tagad sāksies tas, ko mēs gleznainā valodā varētu saukt par Formgebung, - viņš

saka - Tu apskaties labi, kā tu gribētu, lai tavs deguns izskatītos. Taisnāks? Vai drusku izliekts? -

Spogulattēlā redzams uztūcis bezveida objekts sejas vidū, un man nav ne jēgas, ko no tā vairs varētu izveidot. Es saku, ka pajaujos uz viņa un māšas Veronikas labo gaumi. Vēl es piebilstu, ka man jau tas vairs nav tik svarīgi, jo esmu precējies. Šī piebilde izraisa diezgan niknus noraidījumus no visa klātējā sieviešu personāla puses. Ārsts turpina savu skulpturālo darbu.

Gausi un drūmi stieejas stundas pēc operācijas. Par cik rimst narkozes iedarbe, par tik atgriežas sāpes un vispārēja grūtuma sajūta.

Vai es teicu sāpes?

Tīrie nieki!

Kāda cita liksta man piesitas: šķavas. Deguna ieskšpuse pieblīvēta tamponiem, tā nepārtraukti niez, un man jāšķauda atkal un atkal, gandrīz bez pārtraukuma. Visi populārie šķavu maldināšanas līdzekļi - viegli pieskārieni virslūpai vai deguna saknei - jau sen nodedēti, kļuvuši nevērtīgi. Nervu sistēma pati zina, ka tie ir tikai acumirkļīgi māņi. Šķavas, kas sākumā nāca it kā pa jokam, ar laiku sāk iedarboties smagāk un smagāk, līdz beidzot katrs šķaudiens triec pa smadzenēm kā vesera sitiens. Nodaļas māsa saka - gan jau pāriešot. Citiem esot daudz grūtāk.

To jau es ticu. Bet no tā gan labāk netiek.

Bet tad Mazā Roka atnāk apskatīties, kā man klājas. Viņai iekrīt prātā kāds injekcijas līdzeklis. To gan nedrīkstot lietot bez ārsta ziņas.

Kad viņa pēc pāris stundām atgriežas, viņai rokā ir viss, kas vajadzīgs - Dr. Mača atļauja, ampula un injekcijas adata.

Mazā Roka - par viņu jau Leģiona ievainotie stāsta brīnumus. Vajagot viņai tikai pieskarties kaut kur ievainojuma tuvumā, un sāpes pēkšņi rimstot, dažreiz pat pazūdot pavisam.

Ieminos par to viņai pašai. Viņa tikai viegli pasmaida un skatās prom.

Sava sīka skaidā patiesības jau laikam esot, viņa saka. Bet ievainotie daudz ko pārspīlēnot. Ilgi bijuši prom grūtos apstākļos. Vajagot tikai kādai sievietei pielikt roku, un sāpes viņiem aizmirstoties. Un tur tad sākoties tie stāsti ...

Taču es redzu, ka tā ir tikai atrunāšanās, ka aiz visa tā slēpjas kaut kas vairāk.

Un tad viņa sāk stāstīt.

Viņa esot dzimusi un izaugusi Ziemeļvidzemē, Burtnieku ezera krastā. Tur kāds, kas teicies zinām senas mākas, sacījis viņai, ka viņas rokām piemītot dziedniecisks spēks. Šis atzinums pa daļai palīdzējis viņai izšķirties par iestāšanos Māsu skolā.

Apmēram to pašu teicis arī kāds fiziologs Sarkanā Krusta slimnīcā Rīgā. Tur esot bijis kaut kas par elektrisku vai magnētisku plūsmu, kas nākot no viņas pirkstu galiem. Bet viņai pašai esot cits izskaidrojums: viņa zinot bez teikšanas, kur cilvēka organismā atrodoties tādas kā aizsprostu vietas. Ja tām pieskaroties, tad sāpju sajūta netiekot garām.

Izskaidrojums šķietas vienkāršs un loģisks.

Kad esmu jau tiktāl atspirdzis, ka varu sākt ļaudīs rādīties, man šad tad piešķir īslaicīgu atvaļinājumu. Mēs ar sievu norunājām, ka vienu šādu gadījumu mēs varētu izmantot, lai mājās rīkodu dēļa kristības.

Man ir daudz grāmatu, bet nav skapja vai plauktu, kur tās novietot. Grāmatas man stāv sakrautas augstā kaudzē uz rasējamā dēļa pie istabas sienas. Ja drusku to

sakārto, nolīdzina virsu un sānmalas un pārklāj ar kādu dekoratīvu sedziņu, iznāk tāds kā kvadrātisks darinājums. Noliksim uz tā krucifiksu, noliksim kokā grieztu svečturi, vāzi ar vasaras ziediem un kristāla trauku ar ūdeni, un mēs esam leguvuši mazu gītu kristību altāri.

Pie sienas ir piestiprināta mana ieroču kolekcija - prūšu pistoles no Septiņu gadu kara laikiem, čerkesu kinžali, kaukāziešu zobeni, dārgakmeņiem izrotātiem rokturiem un citas lietas, kopskaitā 17 priekšmetu. Kad mācītājs Rihards Zariņš pirms divi gadiem kristīja Maiju, viņam pret šādu sienas dekorāciju aiz altāra nekādu iebildumu nebija. Viņam toreiz gan bija tikaiviena piezīme pie altāra konstrukcijas:

- Es esmu Dievu lūdzis pie visādiem altāriem, pat pie altāra taisīta no velēnām, - viņš saka. - Bet šodien gan es stāvu pirmo reizi mūžā pie altāra, kas darināts no grāmatām. -

Juri kristīs mācītājs Elmārs Rozītis. Viņa sejā var lasīt vāji slēptu nepatiku pret sienas dekorāciju, bet ko viņš lai dara? Ir kara laiks, bērna tēvs ir karavīrs, tslaicīgā atvairinājumā. Viņam nav citas iespējas kā samierināties ar to neparasto ... altāra bildi.

Visiem saviem bērniem es esmu sacerējis kristību dziesmas. Vienu no tām, ko dziedāsim rīt no rīta, Jura kristībās, es uzrakstu vēlū naktī, no 17. uz 18. jūniju. Te tā ir:

Meld.: Krusts laistās kalna galā.

Kad dzīve savā pļūsmā

Kā dzirda kokle skan,

Tad Tevi svētā jūsmā

Sirds meklēt meklē man.

Tu nāci - gaisma palo,

Kaut pusnakts brīdis vēls.

Prom drūmās domas skalo

Skats apskaidrots un kvēls.

Jel uzliec roku Savu

Uz bēma mazās sirds,

Lai, dzirdot balsi Tavu,

Tam acis priekā mirdz.

Lai visā dzīves sprīdī

Tam krūtīs mīt Tavs tēls!

To lūdzam šinī brīdī

Tev, dzīvā Dieva Dēls.

Šinī laikā, kad Rīgā no dienas dienā asāk izjūtam pārtikas ierobežojumi, mūsu nama mātei ir izdevies klāt saviem viesiem ļoti skaistu pusdienu galdu.

Nav šaubu, ka to ievērojami veicinājušas manas mazās starta piedevas - kafija, cigaretes un šokolāde.

Kad jūnija beigās mani atlaiž no lazaretēs, es dodos uz paztstamo militāro iestādi vecajā prefektūras ēkā, ko tajā laikā Rīgā dēvēja par frontes konsuliātu. Tur darbojās ļaudis, kam ienāk nepārtraukta informācija par visām dažādo kaujas vienību atrašanās vietām Austrumu frontē. Tur man saka, ka mana eskadrija vēl vienmēr ir stacionēta Salas lidlaukā, Mežvidos. Es braucu turp

Kamēr esmu bijis projām, eskadrijas štābā ir pienācis mans pirmais tuvcīņas apbalvojums - frontes lidojumu sprādze bronzā. Reizē ar to sakaru virsnieks pasniedz man arī tikko piešķirto Otrās šķiras Dzelzs krusu. Līdzīgus apbalvojumus saņēmuši arī daži citi lidotāji. No tā mēs secinām, ka mūsu līdzšinējā darbība ir pozitīvi novērtēta.

Tu sagādātu patiesu prieku kādam ienaidnieku iznīcinātājam, ja dienas laikā viņš ieraudzītu tevi lidojot ērtā augstumā, teiksim - tūkstoš metros. Pret gaišām debesīm tava lidmašīna ir redzama kilometriem tālu. Panākt tevi un panemt mērķekļa krustpunktā tavu siluetu - tas būtu tikai dažu minūšu jautājums. Un tavs vēl atlikušais dzīves laiks arī būtu taisni tik pat ilgs.

Tavas izredzes ievērojami uzlabojas, ja tu lido zemu, pavisam zemu. Tavas lidmašīnas virsa ir zaļā krāsā, pret zaļu zemi no augšas to grūti saredzēt, bet neviens iznīcinātājs nevarēs palīst zem tevis un skatīties uz tevi pret gaišām debesīm.

To darīs gan dažs krievu bandīts, kam tu lidosi garām. Visas ceļu malas, visi krūmāji ir pilni ar viņiem, un par viņu rīcību uzskatāmi liecina daudzie šauteņu un mašīnpistoļu ložu trāpījumi dažādās lidmašīnas vietās.

Ik pievakari mums jāpārceļas uz kādu nolaišanās laukumu Krievijā, lai tiktu tuvāk fronteī un šajā ziemeļu vasaras naktī paspētu izlidot vairākas reizes. Bet šķērsojot nepazīstamū apvidu zemā lidojumā, nav iespējams orientēties, jo neredz apkārtnes kopskatu. Lai nenomaldītos, mēs lidojam gar dzelzceļa līnijām, Vispirms uz Rēzekni, tad pagriežamies uz austrumiem un gar Ludzu un Zilupi projām uz garlaicīgo Sarmatijas klājumu.

Ap 50 km aiz Latvijas robežas kādā lēzenā ieplakā starp sīkiem pauguriem un krūmu ceļiem kvern Idrīcas lidlauks - šaura sleja uz smalkas, irdenas smilts. Krēsla ir jau stipri sabiezējusi, kad nolaižamies. Aiz lidmašīnām paliek gaisā karāļoties putekļu mākoņi, kas neizkļūst ilgu laiku.

Skolā ir mācīts, ka atmosfēra sastāv no skābekļa un slāpekļa. Bet Idrīcā tai ir vēl kāda trešā sastāvdaļa: kniņji. Tiklīdz propelleris apstājies, milzu blāķos tie brūk mums virsū. Tie lien mums acīs un ausīs, mēs raujam tos degunā un mutē un nemiņīgi kasāmies. Gaiss ir biezs no tiem. Motoristi strādā cimdos, un pāri galvām viņiem ir smalki tīkliņi. Otrā rītā viņiem ir grūts darbs dabūt nost biezo asiņu kreveli no propelleriem un spāru uzplūdes malām. Mēs esam laimīgi, kad beidzot lidojuma uzdevums ir saņemts, un varam doties projām kaut kur uz Veļikije Luki pusi. Fronte no lidlauka ir tikai 10 km uz austrumiem.

Pirmajā naktī, kad mēs Idrīcas lidlauku lidojam, man piesitas vadātājs: no frontes atgriežoties es to vietu vairs nevaru atrast. Tur ir KR bāka, tā man atzīmēta kartē. No turienes 15 km attālumā, 320 grādu pēc kompasā ir jābūt lidlaukam.

Aizlidoju.

Lidlauka nav.

Ir tikai kādas vecas drupas, pēc izskata varētu būt bijis klosteris. Un visapkārt tam dažādos virzienos izstaipti, guļ visādi aizlaisti veci kapu lauki, izjodzītiem un apgāz-

tiem krustiem, pa kādai eņģeļa statujai ... lenāk prātā: cik daudz cilvēku tomēr vecos laikos ir miruši!

Mēģināsim vēlreiz.

Atpakaļ uz būku. Vai tā ir pareizā?

Tur šaubu nav: Ilgs-Iss-ilgs, Iss-ilgs-Iss, tas ir KR. Kompasa kurse 320 grādi. Piecpadsmit kilometru - tas nozīmē piecas lidojuma minūtes.

Paiet piecas minūtes, stingri turot kursu.

No lidlauka ne vēsts, tikai vecais klosteris un kapī. Kļūst jau gaišs, saullēkts nav vairs tālu. Austrumos jau pāstājušas mirdzēt parastās baltās frontes raķetes. No mūsu lidmašīnām neredz nevienas. Es esmu viens pats.

Un tad man notirpst mugura: kaut kas ir aplam pierakstīts - vai nu kompasa kurss, vai attālums, vai bākas vieta. Ne vairs es zinu, kur es atrodos, nedz kur ir lidlauks, un nav nevienas dzīvas dveseles tuvumā, kam prasīt padomu, kam prasīt ceļu.

Esmu jau uzturējies gaisā bīstami ilgi. Vēl augstākais 20 minūtes, tad es noteikti būšu zemē: sula sāk iet uz beigām, tās mērītājs jau rāda kaut ko līdzīgu nullei. Esmu uzasinājis redzes uzmanību līdz pēdējai pakāpei, kaut arī nekas cits nav redzams kā tikai smilšaini pauguri, kroplām, panīkušām priedīlēm apauguši. Šad tad izšauju pa sarkanai raķetei, cerībā pievērst sev lidlauka uzmanību. Bet raķetes jātaupa, jo nevar zināt, kad un kur tās vēlāk vajadzēs.

Tagad tikai nepadoties panikai, nesākt riņķot apkārt bez mērķa, bez jēgas. Vajag steidzami nolemt, kā rīkoties, un pēc tam arī turēties pie šī lēmuma.

Esmu izšķīries: iešu uz dzelzceļa līniju un pēc tam rietumiem, cik tālu varēšu. Un kad motors stāsies, nu - tad redzēs, ko tālāk darīt ...

Pilnīgi necerētā virzienā es pēkšņi ieraugu pieapvāršņa balto rutku - augsto raķeti, ko sper gaisā tad, kad bezcerīgi gaida atpakaļ kādu pazudušu dēlu. Tā mirdz apmēram 30 sekundes; un tagad tai seko otra.

Mani pārņem kaut kāds nereaļi salts miers. Viss, ko varu pateikt, ir: paldies, nevajag vairāk, es jau redzu.-

Saule lec, kad es nolaižos. Izskrējiena galā man apstājas motors, jo benzīns ir iztērēts līdz pēdējai lāsītei. Kad es to saku savam draugam Žanim Tamsonam, kam gadījies pirmam pienākt klāt, viņš ieibilst:

- Bet tev vairāk arī nemaz nevajadzēja!-

Skaistās īstenības apziņa atgriežas reizē ar izsalkušu insektu mākonī, kas iebrūk man sejā. Kad ierodos komandpunktā, sakaru virsnieks kādām zvana, lai izslēdzot KR būku. To šonakt vairs nebūšot lietot.

Tad arī noskaidrojas, ka pirmīt biju nepareizi pierakstījis atgriešanās kursu: nevis 320 grādi, bet 230, kļūda taisni par 90 grādiem ...

Vai tu saproti, ko nozīmē navigācijas kļūda par 90 grādiem? Šoreiz tā tevi aizveda patīkamā ekskursijā uz Baturinas klostera kapu laukiem. Uzskati to par simbolisku brīdinājumu, ka vismazākā neuzmanība vai paviršība var pārvērst šo gleznaino mājienu par katastrofālu īstenību.

Sakaru virsnieks gan domā, ka šo pārskatīšanos ir izsaukusi negantā odu uz-mācība. Varbūt viņam ir taisnība. Bet es sev tomēr nevaru to piedot.

- Es dzirdēju, ka tu šonakt esot mēģinājis iestāties Baturinas staroveru klosterī,- smaidāms saka eskadrijas ārsts un triepj man uz sejas kādu kosmētiku pret odu

kodieniem. Bet popi neesot tevi uzņēmuši bārdas trūkuma dēļ. Šī te ir Joti laba smēre, līdz vakaram uzaugs, melna un bieza. Un nākamā naktī mēģini kandidēt vēlreiz. Pagaidi, es tev tagad iedošu vienu pulveri pret malāriju. Tā. Un tagad vienu karoti ejas pa virsu, lai tas pulveris neput.

Mūsu dzimtenē vasaras Saulgriežu naktīs riets ar ausmu gandrīz sasniedzas rokām gar gaišo ziemeļu debesmalu. Krēslas stundas ir ilgas un blāzmainas. Ja ienaidnieka slepenā krūmu brigāde mūs neapdraudētu, mūsu zemie pārlidojumi gar dzelzceļu stīgām tad būtu tikpat kā vizināšanās tīra prieka pēc.

Skaisti ir lidot rīta puskrēslā, kad nakts svaigums vēl nav zudis, un kad valda pilnīgs bezvējš. Mūsu lidojumu augstums ir ierobežots: jālido ne augstāk par 50 metriem. Par zemāko nekas nav teikts, katrs var lidot, cik zemu grib. Es parasti turos apmēram telegrāfa stiepiju augstumā.

Iekrīt prātā: telegrāfa vadi ir abās pusēs divvirzienu dzelzceļa līnijai. Vai nevarētu lidot tieši virs sliedēm, starp vadiem? Cik lieli ir attālumi starp sliedēm, cik tālu līdz grāvjiem, cik plati ir paši grāvji? Un visbeidzot - kāds iznāk attālumam starp abām stabu rindām?

Iznāk ap 15 metru.

Kāds ir lidmašīnas spārnu pārlaidums?

11,4 metri.

Varētu mēģināt ...

Sēdeklis ir pacelts uz augšu cik tālu vien iespējams, lai varētu priekšā redzēt zemi pāri motoram. Lidmašīna ir virs sliedēm, augstāk par vadiem. Lēnām, lēnām es gremdēju lidmašīnu uz leju. Uzmanība vērsta tikai uz lidmašīnas purna redzamo vietu - lai tā būtu taisni vidū starp abiem sliežu ceļiem. Zagšus pametu skatu uz sāniem: izolātori ir jau virs spārnu galēm. Tātad riteņi tagad varētu būt tikai kādu metru virs sliedēm.

Redzamais taisnais dzelzceļa stīgas posms stiepjas vēl kādus pāris kilometrus tālāk. Bet pēc tam nāk viegls grieziens pa kreisi. Vai mēģināt izsekot arī tam?

Varētu mēģināt ...

Grieziens prasa, lai lidmašīnu sagāztu uz sāniem. Kreisā spārna gals ir jau turpat virs grāvja malas, labais spārns pacelts pāri izolātoriem. Purna redzamo attēlu nedrīkst izlaist no stīgas liekuma viduslīnijas.

Grieziens beidzas, stīga kļūst atkal taisna. Uzmanīgi jāiztaiso arī lidojums, bez slīdēšanas uz sāniem!

Šoreiz pietiks.

Kāpēc jādara nevajadzīgas pārgalvības? Vai tad ar kārtējām briesmām vēl nepietiek? Vai tīšām vajaga pārkāpt 92. paragrafa noteikumus, tīšām izaicināt Kaulaino?

Laikam taču kāds iemesls ir. Kādēļ tad ļaudis brauc uz tālām zemēm medīt plēsīgus zvērus, kādēļ dodas bīstamos kāpienos gar stāvām klintssienām uz grūti pieejamām kalnu virsotnēm? Arī tur dzīvības briesmu netrūkst.

Reiz vienā šādā lidojumā, atgriežoties no Idricas, mans motorists ir lidmašīnā, man aiz muguras. Kad izkāpjam Salas lidlaukā, viņš saka:

- kaprāja kungs, mēs jau braucām tikpat kā ar drezīni!

Daudzreiz ir lūgts un sacīts: nedrīkst dzert pirms lidošanas! Vai arī otrādi: nedrīkst lidot, ja ir dzerts!

Vai gan veco laiku notikumi Rīgā neko nav mācījuši? Domās tikai pārļaižiet skatu pār balto marmora piemiņas piāksni, kas novietota lidotāju klubā: pret bojā gājušu lidotāju vārdiem tur zelta burtiem lekaltas arī avāriju dienas. Atkal un atkal tur parādās 29. datums. Vai divdesmitdevītais ir kāds nelaimes skaitlis Latvijas aviācijā?

Nemaz nav jābūt mānīcīgam, lai saprastu, kadēj tas tā.

Ilgus gadus katra mēneša 28. datumā bija algas diena. Bieži vien tad sākās līgsmošanās, kas mēdza ievilkties dziļi naktī uz nākamā dienu. Un tie ir tie rezultāti Aviācijas pulka komandieris plkv. Skurbe reiz pēc vienas šādas avārijas teicis: - Būs jāaizliedz 29. datumā lidot.-

Mēs jau visumā esam diezgan uzmanīgi šai ziņā, mēs protam dzīres šķirt no lidošanas. Bet visādi jau var gadīties...

Vienuvakar, tikko no komandpunkta iznācis, es pamanu, ka gar starta pavedienu ieskrienas kāda lidmašīna. Ir jau pierasts šādu norisi acīm pavadīt.

Šoreiz tomēr pacelšanās nenotiek. Cik tumsā var saskatīt, ieskrējienis izbeidzas kaut kur pie sakņu dārzēm.

Kad piesteidzos klāt, tad atklājas, ka lidmašīna, izēdusies cauri vairākām cukurbiešu vagām un gurķu dobēm, ir apstājusies tikai pāris soļu atstatu no kāda līnu mārka malas, bet lidotājs, - ko nu es minēšu viņa vārdu! - stāv blakus un sapņainām acīm skumji veras dzelmē. Skaidri redzams, ka šinī gājienā viņš augšā netiks. To saprot arī viņš pats.

Notikums ir jau pamanīts motoristu aprindās. Pienāk vrtm. Alksnis. Balsī, kas nav radusi pretrunu dzirdēt, viņš saka:

-Ko stāvi pie tās peļķes? Vai pārceļtūvi gaidi? Tu šonakt nelidosi. Tu esi zils kā rudzupuķe. Ej pie kapteiņa un saki, ka nevari lidot. Mašīnu mēs pievāksim.-

Tāds ir mūsu Dižais. Tiešs un zinīgs.

Tūdej lidmašīna ir atvilka atpakaļ un apgriezta apkārt. Kāds iedarbina motoru, kāds cits aizbrauc ar to uz nostādījuma vietu.

Dažreiz mēs vēl vakaros pārceļamies uz Idrīcu vai Daugavpili, bet lielāko tiesu mūsu kaujas lidojumi tagad sākas un beidzas turpat Salas lidlaukā. Fronte ir tuvu.

Tur ir arī šī dvainā notikuma sākums un beigas.

Nakts no 11. uz 12. jūniju.

Vis sen jau sagatavots, bet nenāk starta atļauja. Mēs sēžam zālnē, grauzam kafiju un stāstām mednieku stāstus. Paiet devītā stunda, pienāk desmitā, bet starta atļaujas vēl nav. Laikam jau šonakt nekas neiznāks.

Komandpunktā zvana.

Eskadrijas komandieris ceļas un iet iekšā. Pēc brīža viņš ir atpakaļ, un lietišķi un mazliet skarbi skan viņa balss:

- Starts desmitos trīsdesmit. -

Visi atdzīvojas, un sākas parastā steidzīgā rostība.

Man ir pieķēries paradums - ar pirmo startu pastelgties. Ja esmu pirmais augšā, un ja pirmajā lidojumā netērēju nevienas liekas minūtes, tad esmu arī pirmais atpa-

kaļ, un manu lidmašīnu var tūlīn sākt par jaunu sagatavot. Kad atgriežas pārējās lidmašīnas, tad, sagatavošanas kārtu gaidot, attīstas maza drūzma un ievērojams laika zaudējums. Bet ap to laiku es varu jau otrreiz celties augšā. Un pēc tam jau visa pārējā nakts daļa paiet ērti, bez sastrēgumiem.

Šonakt gan tas īpaši nav vajadzīgs, jo ir pilnīgi skaidrs, ka vairāk par vienu lidojumu mums tikpat neiznāks. Taču, sekojot paradumam, esmu atkal pirmais pie starta un netālu aiz sevis redzu krēslā tuvojamiem citas lidmašīnas.

Bet starta dežurants vēl nelaiž: vēl kāda minūte trūkst.

Beidzot - zaļa gaisma. Es esmu augšā un prom.

Vispirms man uzkrīt, ka nav novērojama nekāda aktivitāte uz zemes. Frontes josla pie Latvijas robežas guļ kā izmirusi, plata un tumši nobradāta. Nav ne raķešu, nedz leroču uguns gaismu. Neredz nevienas flaka strūklas, ne tuvumā, ne tālumā. Nav arī svārstīgā starmetēja. Dīvaini ...

Vai pēkšņi visi būtu aizmirsuši, ka ir karš?

Dodos dziļāk ienaidnieka teritorijā. Vairākās vietās pie Ostrovas un Opočkas stāv smago kararatu kolonas ar dažiem bruņu ratiem priekšgalā. Visiem satiksmes līdzekļiem lielās uguns un visas tās vērstas Latvijas virzienā. Tās neapdzīst arī tad, kad esmu jau pavisam tuvu. Tiem tur lejā mana motora darbība ir dzirdama, es lidoju tikai 800 m augstumā. Bet šaut uz mani laikam neviens nedomā. Tāda nevērtība gandrīz var apvainot!

Esmu projām jau diezgan ilgi. Kad lidoju atpakaļ, mani sagaida jauns pārsteigums: neredz nevienas gaismas bākas! Nopietnām bažām nav pamata, jo visu šo apgabalu labi pazīstu, un nakts ir gaiša. Tomēr - kļūst kaut kā vientuļi un skumīgi: pat visu mūsu iemīļotā, mūžam modrā sirdspuklīte - XO bāka - šonakt ir aizmigusī.

Kad esmu pie lidlauka, ievēroju, ka visas lidmašīnas stāv novietojumā. Tātad neviens cits nelido?

Man iededzina starta pavedienu. Bet tas gandrīz nav vairs vajadzīgs, jo ausma nav vairs tālu.

Lidotāji sēd kur kurais. Nerunīgi, drūmi kā mākoņi. Iznāk no komadpunkta eskadrijas komandieris.

- Kaprāl Muižnieks, kas jums atļāva lidot? -

- Jūs, kapteiņa kungs! -

- Desmitos trīsdesmit pavēle tika atsaukta. -

- Nebūt nezināju, kapteiņa kungs. Desmitos trīsdesmit es startēju. -

- Bet starta dežurants jums tūlīn šāva pakaļ vairākas sarkanās raķetes. Jums bija jāgriežas atpakaļ!

- Nebūt neredzēju, kapteiņa kungs. Es pacelšanās laikā skatos uz priekšu. -

Platā lokā visapkārt stāv lidotāji un daži motoristi. Visi ar interesi gaida, kā šī scēna beigsies. Es jūtu, ka gaisā sāk manāmi biežēt.

Bet ko tad man var pārnest? Es zinu, ka esmu pareizi rīkojies, un ka tā nav mana vaina, ka starta pavēle un atsaukums ir izmijušies kā uz naža asmeņa, un es pa to starpu esmu paspējis aizlidot.

Beidzot mūs atlaiž un mēs dodamies mājās. Mežvidu pamatskolā lidotāju instruktoru rīcībā ir plaša klases telpa. Sekojot priekšniecības norādījumam, ka telpas ārpusē jābūt iemītnieku sarakstam, kāda gaiša galva pie durvīm piestiprinājusi paprāvu plakātu, kam augšgalā, palmu zaru izrotājumā, lieliem un svinīgiem burtiem stāv

rakstīts: ŠE DUS ... un zemāk seko piecu lidotāju vārdi, manējo ieskaitot. Tur nu mēs tagad ejam iekšā un lienam tūlīn migā, lai atdusētos.

Taču es vēl tikko laižos pirmajā nomidzī, kad kāds mani purina pie pleca: sakaru virsnieks! Lai ceļoties un nākot pie eskadrijas komandiera.

Nu ir vienreiz sērga, es nodomāju.

Bet viņš, manas rūpes nojautis, steidzas mani drošināt: nekas jauns nebūšot, esot tikai ieradušies kādi tur augsti sakarnieki no frontes koordinācijas centra un vēloties no manis informāciju. Lai paņemot līdz karti un bloku ar lidojuma piezīmēm.

Aizejam uz kapteiņa istabu. Bez viņa tur vēl ir trīs sveši vācu vīri. Viens, ar majora zīmotnēm, nosēdina mani sev pretim un sāk pratināt: kur esot bijis, ko redzējis?

Tā un tā.

Izstāstu viņam par vispārējo kļusumu frontē un par daudzajām transporta kolonnām. Pēdējās viņu sevišķi interesē, un man jāparāda kartē, kur esmu tās novērojis.

Beidzot viss ir izsmelts, majors beidzis rakstīt, un visi trīs svešie ceļas. Bet pirms viņi atstāj kapteiņa istabu majors vēl pagriežas pret mani:

- Unteroficier, lidojuma pavēle ir iznākusi cauri no centra pārpratuma dēļ. Sakarā ar plašām pārmaiņām frontes stāvoklī, visi mūsu lidojumi līdz turpmākam ir pārtraukti. Tā ir gadījies, ka visā Austrumu frontē jūsu lidmašīna šonakt ir bijusi vienīgā gaisā. -

Tad viņi aiziet, un sakaru virsnieks viņiem līdz.

Kapteinis ir drūms. Klusēdams viņš norāda man uz krēslu, bez steigas izņem no skapja pudeli Šteinhēgera un divas glāzes, bez steigas piepilda tās. Tad, skaidrodams man garām un sienai cauri, pamāj man ar savu glāzi:

- Sveiki, Muižniek! Bet viens jūs arī nevarat visu Eiropu nosargāt! ... -

Man ir tāda sajūta, ka kapteinim mana šīs nakts lidojuma dēļ ir iznākušas nepatīkšanas. Viņš par to nekā nesaka. Bet saspīlējums pats par sevi ir diezgan runīgs.

Bumba, kas allaž mēdza nopietnās lietās saskatīt kādu jocīgu pusi, prata vēlāk arī šo nakti pieminēt ar smaidu:

- Tas bija toreiz, kad Jankels viens pats sargāja Eiropu ... -

Negulētas nakts un gurduma māktas dienas seko cita citai. Patlaban mākoņu sega ir zema un nepārtraukta. Brīžiem smidzina sīks lietus. Skaidrs, ka šonakt nelidosim.

Sen jau vajadzēja Dzimtenes meitenei rakstīt kādu vēstuli. Šovakar būtu tsais brīdis to darīt. Bet galvā nāk tikai trulas bezsatura domas. Grūti tās savākt vienkopus, grūti tām piešķirt kādu sakarīgu virzienu. Man bail, ka es tajā vēstulē nesarakstu kaut ko aplamu.

Meitenes pēdējā sūtiņumā ir izmeklēti gardas lietas, un vēstulē ir tik daudz sirsnīgas tuvības, ka grūti to nolikt pie malas pat pēc vairākkārtējas lasīšanas.

Vienam no motoristiem ir radio aparāts. To varētu uz laiciņu aizņemties, lai paklausītos Madonas raidītāja vakara programmu. Varbūt labas mūzikas ietekmē radīšies arī piemērota noskaņa vēstules sacerēšanai. Bet raidītājā taisni tajā brīdī kāds sāk lasīt sinoptikas laika ziņas!

Kas gan no tādas vēstules varētu iznākt!

Sirsnīgi sveicinu jūs, mana tālā draudzene!

Dienvidaustumos ir sākusies plaša cikloniska aktivitāte. No turienes, ... Es tikko saņēmu Jūsu skaisto Jāņu dienas sūtiņumu, kas ... vēsam un mitram gaisam uzplūs

tot uz kontinentālās platformas, ... ir nonācis manās rokās ar visiem Jūsu laipnajiem vārdiem un labajiem vēlējumiem. ... akūtas temperatūras inversijas un liela nokrišņu vairuma pavadībā, ... No Jūsu vēstulēs ... tuvojās ilgstoši atmosfēriskās stabilitātes traucējumi, ... skan neviltota dvēseles valoda; ... valsts rietumu daļā tas var izsaukt lokālu spiediena kritumu, ... tajā iespējams saklausīt Tstu sirds siltumu, ... kas dažreiz uzskatāms par priekšvēstnesi pērkona negaisam un smagiem mākoņiem ...

No šī nesavienojamo tēmu maisījuma nekāds labs rezultāts neiznāks. Domu līdzsvars neglābjami izjaukts. Varbūt izdosies turpināt vēlāk. Bet tumši un draudoši skan ziņotāja pēdējais brīdinājums:

Stipra vēja signāli lai paliek uzvilkti!

Otrā Latviešu naktskaujas eskadrija Grobiņā ir beigusī lidapmācību. Ap šo laiku tā ierodas Salas lidlaukā. To komandē kpt. Augusts Graudiņš, tās lidotāju sastāvā ir 5 virsnieki, 12 instruktori un kareivji.

Otrās eskadrijas darbība nesākas zem laimīgas zvaigznes. Jau vienā no pirmajām naktīm no kaujas lidojuma neatgriežas trīs lidotāji: serž. Gailis, kapr. Janševics un dkar. Kiršteins.

12

Jūlija otrā pusē krievi sāk plašu uzbrukumu pretim visai Latgales dienvidu robežai. No Idricas puses tuvojās asa ķīļa smaile, tās priekšgalā tanku grupa grauz ceļu. Netālu no robežas tā izvēršas pusloka formācijā un paliek tur vairākas dienas kā sastingusi, kā tālāku pavēli gaidīdama. Iespējams, ka to novirzīs uz Rēzeknes pusi; tač Salas lidlaukā mums vairs palikšanas nav.

Kāds cits uzbrukuma zars tuvojās cauri Polijai, no Nēveles un Polockas puses, un Daugavpils ir šīs kustības šķietamais mērķis.

Mēs savos kaujas uzdevumos vēl izlidojam no Salas, dažreiz arī no Daugavpils lidlauka, un mūsu uzbrukumu mērķi ir atkal mums pašiem jāsameklē vistuvākajos apgabalos aiz frontes, kā tas bija maijā, Pleskavas pārrāvuma laikā. Ja atskaita flaku kā pasaules uzskatu, ko vācieši reiz mēģināja man aiz pārskatīšanās uztipt, Pleskavas pārrāvuma vietā mēs bijām samērā droši: tur krieviem zenīrtalerijas nebija. Bet te vieglā un vidējā flaka vienības ir visur, kur vien ir kāds mūsu bumbām piemērots objekts. Un munīcijas viņiem netrūkst.

Par to man gadās pārtiecināties 16. jūlijā, Tsi pēc pusnakts. Es laikam esmu tumsā pietuvojies tai pašai Idricas sīko odu kolonijai, no kuras man vēl nācās darboties pirms kādas nedēļas, bet kas tagad ir krievu rokās. Kad esmu nometis bumbas no 1200 metru augstuma uz kādu šķietami interesantu transportlīdzekļu mezglu, turpmāko notikumu attīstība ir tāda, it kā es būtu iztraucējis nevis odu, bet lapseņu midzeni. Vispirms mani paņēma kādī ... es vairs nezīnu - cik ... vieglie flaki savu raibo krejļu krustpunktā. Ka neviens no tiem šāviņiem nav mani ķēris, to es nevaru saprast vēl ilgi pēc tam, kad tā brāzma ir laimīgi garām. Vienīgais izskaidrojums: nemāk šaut.

Bet to var uzskatīt tikai par priekšspēli greznajam devumam, kas tagad seko. Vidējā flaka uguns gāziens no daudzām stobru rīklēm - es sauktu to par impozantu ilumināciju, ja mana paša āda nebūtu tajā iekļūta. Šāviņi ir dzēlīgā gaišsārtā krāsā, acs tīklenē tie izsauc ilgstošas stāvas gaismas švīkas. Tās sagraiza tikko manāmās

krēsļainās debesis daudzās šaurās strēmelēs. Vienā Tsā, Tsā laika sprīdī es jūtu vairākus eksplozīvus triecienus lidmašīnas spāmos un, varbūt, kaut kur citur arī. Īslaicīgajā sprādziena gaismojumā redzu, ka spārnu apšuvumā ir izrauti robe. Vai vadiērces un benzīna tvertnes ir veselas? Vai motors nav skarts? Vai kaut kur nedeg?

Es uzmanīgi pārbaudu, kā darbojas stūres. Pēc skaņas varētu spriest, ka motora darbība nav traucēta. Gribas ticēt, ka šoreiz nekas bīstams nav noticis.

Drošības dēļ es kāpšu drusku augstāk, teiksim, uz 2000 metriem, vai vēl augstāk, kā sākumā lidoja tie piesardzīgie vācieši. Než', kur tie tagad darbojas? Ilgi nav redzēti. Vai lido vēl? Kur palicis mūsu Fricis no Āgenskalna?

Kāds viendien teicās zinām, - man šķiet, tas bija ltn. Mencis, Lielā Zivs, - ka angļu vai amerikāņu gaisa spēkos vienu šādu uzlidojumu ienaidnieka teritorijai saucot par misiju.

Tad nu mēs arī dažreiz viens otru sākam dēvēt par misionāriem, un paši gandrīz ticam, ka esam tādi.

Lai nu kā, bet man patlaban ir tāda sajūta, kāda varētu būt misionāram, kas par mata tiesu izglābies no mežoņu cepešpannas.

Cik dīvaini! Es nejutu neko līdzīgu tam satraukumam, kāds bija sagraģis mani pēc vācu flaku viesuļuguns Pleskavas tuvumā. Laikam jau pie šādām lietām var arī drusku pierast.

Bet Kaulainā saka: - Žē! Man ar tevi šonakt neiznāca pa ceļam. Varbūt kādu citu reizi... -

- Esī bez rūpēm, Kaulainā! Beigu beigās jau tava tiesa nezudīs! Tikai pagaidi vēl kādu laiciņu! Man vēl daudz nedarīta darba! -

Otrā rītā es aplūkoju savu cietušo lidmašīnu. Visi būtiski svarīgie konstrukcijas elementi ir palikuši veseli; caurumi un šķēpeļu plēsumi ir tikai spārnu un ķemēņa apšuvumā. Laimīgā kārtā - arī visas stūru iekārtas un degvielas tvertnes ir palikušas neskartas. Apšuvumā es saskaitu septiņpadsmit caurumu.

Motorists iebligst: esot tikai sešpadsmit. Es esot kādu trāpījumu vietu pieskaitījis divreiz.

Tajās dienās un naktīs sīvas cīņas risinās uz Latvijas - Polijas robežām. Krievu pusē savilkta milzīga kara materiālu un cilvēku masa. Tai pretī turas atviešu 3. Robežapsardzības pulks, kas tikko ir aformēts Durbes muižā. Kaujā, kas ilgst 72 stundas, pulks tiek pilnīgi iznīcināts: no lauka atgriežas tikai četri karavīri. Turmontu tuvumā, pie pašas Latvijas robežas, krīt virsleitnants Juris Pārups, viens no Selonijas kalpakiešiem - lāčplēšiem. Viņš jau otro reizi mūžā brīvprātīgi aizgājis karā pret sarkano necilvēcības varu. Šoreiz viņam nav lemts atgriezties.

Vienā no šīm naktīm man ir jālido pāri šim frontes sektoram, lai iejauktos cīņās pie Dzisnas un Drujas. Un man te jāredz, kā soli pa solim drūp Zemgales un Latgales aizstāvju izturība un spīts, mēģinot atvairīt aziātu uzbrukuma lavīnu.

Neizbēgamais sarūgtinājums ir klāt: mums jāatstāj Sala. To jau varējām nojaust pirms kādas nedēļas. Be tagad to vairs nevar novilcināt. Grūti ir atstāt šo mazo, neērto zemes strēmeli, ar kuru esam saraduši, kam esam pieķērušies ne vien rokām,

bet visiem dvēseles spēkiem. Grūti to pamest taisni tādā brīdī, kad austrumu ienaidnieks jau stāv pie latvju zemes robežas, lai nāktu tai pāri, bet mums jākāpjas atpakaļ.

Lidojot no Salas, eskadrija līdz šim ir piedzīvojusi savus smagākos kaujas momentus, un mēs vēl nebūt nezinām, kas mūs nākotnē sagaida. Priekšniecība ir pamanījusi un novērtējusi mūsu darbību: vairākiem lidotājiem, mani ieskaitot, ir piešķirtas otrās pakāpes tuvcīņas nozīmes - frontes lidojumu sprādzes sudrabā.

Kāds jautājums pēdējā laikā nedod mums miera: kādēļ krievi ir savilkuši tik spēcīgu zenīartilēriju taisni mūsu darbības sektoram pretīm? Vācu vienības taču no šejienes vairs nelido, tās ir pārceltas uz kādu citu apgabalu. Latviešu gaisa spēki nav lieli: par abām eskadrijām kopā mums nav vairāk par trīsdesmit lidmašīnām; pie tam Otrā eskadrija nupat tikai sāk darbību. Vai tas izklausītos pēc aplamas lepņības, ja mēs teiktu, ka mēs, mazā latviešu gaisa spēka sauja - piecpadsmit Pirmās eskadrijas lidotāji - esam izpelnījušies šādu atzinību krievu acīs?

Atbildi uz šo jautājumu mums sagādā krievi paši, un tā ir ļoti līdzīga tai, ko saņēmām Vecumos pēc mūsu darbības Pleskavas pārrāvuma laikā: uzbrukums lidlaukam.

Ap 70 km no Salas uz ziemeļrietumiem ir Gulbenes aerodroms, kas iekārtots vēl Latvijas neatkarības laikā. Tas ir uz labas, stingras pamatnes, un brīvas pieejas tam ir visās pusēs.

21. jūlijā eskadrijas pārceļas uz turieni. Lidotāju un motoristu apmešanās ir Gulbenes pilī.

Dažas dienas vēlāk smagi krievu uzbrukumi vēršas pret aerodromu. Uzlidojumi iekrīt tādos brīžos, kad mūsu lidmašīnas ir visjūtīgākas, visvairāk apdraudētas - kad tās paceļas vai nolaižas.

Bet laime mūs visnotaļ pavada. Milzīgi bumbu krāteri lidlauka centrā un malās sadalījušies tik izdevīgi, ka pacelšanās un nolaišanās ceļš starta pavediena tuvumā ir palicis vesels. Arī lidmašīnu bojājumi ir niecīgi. Tos galvenokārt izsaukuši akmeņi, kas bumbu sprādzienu laikā izrauti no zemes. Nav ko vīpsnāt, kad redz dažu drošsirdīgu karavīru palienam zem lidmašīnas spārma, lai meklētu aizsegu pret akmeņiem un cietām zemes pikām, kas pēc sprādziena birst no gaisa. Spārns sedz gluži labi ...

Plt. Rucelis ir nodomājis šinīs dienās izdarīt mazu frontes inspekciju. No tās nekas labs neiznāk, jo taisni tajā laikā, kamēr viņš ir Gulbenē, krievi sūta uz turieni vienu no saviem spēcīgajiem gaisa uzbrukuma vijņiem. Katrs sapratīs, ka šādos apstākļos nekādu īstu inspekciju nav iespējams izkārtot. Pulkvedis, diezgan neapmierināts, drīz aizbrauc atpakaļ uz Rīgu.

Krievi iebrūk Latgalē daudzās vietās vienlaicīgi: pie Augšpils, pie Ludzas un plašā apgabalā dienvidos no Daugavpils. Vācu sapieri saspridzina skaisto Mežvidu pamatskolu.

Kādēļ to vajadzēja darīt? Vai gan latviešu celtā skolas ēka bija kāds militāri svarīgs objekts, kas nedrīkstēja vesels nokļūt krievu rokās?

Mūsu darbība tagad vērsta pret Abrenes telpu, un mums jāredz, kā nodeg Latgales pilsētas cita pēc citas.

Vai tu vari iedomāties, kā tūkstoš metru augstumā nakts laikā izskatās vesela degoša pilsēta?

Ja vari, tad skaties, kā deg Balvi, spoguļodamies savā divkāršā ezera ūdeņos un šķiezdami dzelmē dzirksteļu birumu. Visas trīs lielo kristīgo konfesiju baznīcas, sapulcējušās zemes šaurumā starp ezeriem, klusē kā norunājušas bez vārda runas piekrist šādai neprātīgai sarkanu spoku deļai pār namu jumtiem. Skaties, kā daudzās dūmu strūklas saplūst kopā vienā trauksmainā sarkani pelēkā vērpētē, kā tā ceļas augstāk, augstāk par tevi, par tavu lidmašīnu, augstākiem atmosfēras slāņiem pretī, stratosfērai pretī. Kur tagad ir pilsētas iedzīvotāji, kur ir vecie ļaudis, kas nespēj paiet, kur ir mazie bērni, kur ir mazie mājas dzīvnieki?

Nav nevienas atbildes. Bet pilsēta deg un deg.

Deg Kuprava, Vļaka, Rugāji. Deg Latgales ciemi un viensētas, spīguļodamas kā tūlī apkārtņē izkaisītas jānugunis.

Mūsu gaismas bāku loks ir atvilks uz Latvijas vidieni, bet svārstīgais krievu starmetējs jau klanās uz Latvijas zemes, kaut kur pie Kārsavas. Viņa klanīšanās ir tik pretīga, ka divi no mūsu lidotājiem kādā naktī norunā to sasist. Tas viņiem arī zdo-das. Bet nākamajā naktī krievi ir klāt un sasit mūsu gaišmataino skaistu- li - XO bāku.

Ir vērts pieminēt vēl divus notikumus, ko mēs Gulbenē piedzīvojam.

Pirmais no tiem: 25. jūlijā eskadrija ir veikusi savu tūkstošo kaujas lidojumu. Tas nozīmē, ka mēs pa visiem kopā esam līdz šim nometuši ap 2500 bumbu uz krievu zemes un esam bijuši katrs ap 67 reizes pāri fronteī.

Bet šiem skaitļiem ir tikai statistiska vērtība salīdzinājumā ar otro notikumu, kas liek mums uz brīdi aizturēt elpu: pieci Pirmās eskadrijas lidotāji tiek sūtīti uz iznīcinātāju skolu Vācijā! Lidot ar Mesersmita vai Foke-Vulfa iznīcinātājiem - tas ir katra lidotāja sapnis. Tad mūsu Arado paliek ēnā ...

Sakaru virsnieks paskaidro mums, palicējiem, ka izšķirīgais iemesls šo lidotāju izvēlē ir tas, ka viņi ir gados jaunāki par mums pārējiem. Es ar saviem 33 gadiem, tāpat, esmu jau par vecu!...

Tur viņi aiziet: vltm. Millers, leitnants Lecis un Mencis, kaprāji Klints un Makars. Eskadrija vairs nav tā pati, kas tā bija sākumā.

13

Kamēr vēl visa mūsu uzmanība vērsta uz austrumiem, uz plašo krievu iebrukumu Latgalē, smagas nelaimes vēstis pienāk no Zemgales rietumu gala: pēdējās jūlija dienās cauri Lietuvai, pāri Zemgales līdzenumam, krievi ir izlauzušies līdz Tukumam. Deg Jelgava. Rīgai draud briesmas no dienvidiem. Rīga sauc mūs palīgā.

Zolitūdē, paša Rīgas pievārtē, Kalnciema šosejas alā ir neliels aerodroms. To iekārtoja tajā laikā, kad Latvija bija vēl brīva. Bija nodomāts to piešķirt Aizsargu aviācijas pulkam. Tagad turp nosūta latviešu kaujas eskadrijas. Aerodroma oficiālais nosaukums ir Skulte. Bet mūsu ļaudis dažkārt to dēvē par Kalnciema aerodromu, tādēļ ka tas atrodas Kalnciema šosejas malā. Kaut arī no Kalnciema paša to šķir ne mazāk kā 30 kilometru.

Lietojamai lidlauka daļai visapkārt ir saaudzis kupls lapu mežs: slaidi bērzi ar vēja slotām galotnēs, jaunas vīksnas un apses, pa kādam osim. Meža tuvums nav visai

patīkams, tas aizsprosto pieejas. Bet īstais bieds ir kādus pāris kilometru attālā Šampētera raidstacija ar sešiem 75 metru augstiem torniem. Vai torņos naktī būs brīdinājuma uguni? Kas par niekiem! Protams, ka nebūs! Katram pašam tumsā jāuzmin, kur atrodas seši torni, un kur izstieptas antenas.

Jau pirmajā naktī, tikko kā esam nolaidušies Skultes lidlaukā, mums paziņo, ka tūlīn būs jālido uz ugunsgrēku blāzmās un dūmos ielīto Jelgavas apgabalu. Frontes līnija nav skaidri definējama; var pieņemt, ka tā apmēram sakrīt ar Lielupi.

Nekas. Kad sāksim lidot, gan jau redzēsim.

Lielupes kreisajā krastā, Zemgales pusē, savilkts krievu karaspēks. Tam pretim, labajā krastā, stāv nelielas latviešu vienības. Vāciešus šis frontes iecirknis vairs neinteresē, tie tagad aizņemti vienīgi ar atkāpšanos no Vidzemes un Igaunijas. Viņu nebeidzami garie, nožēlojama izskata gājieni tiek virzīti pa Jūrmalas šoseju, ar labi nodrošinātiem caurplūdes vārtiem Slokas tuvumā.

No Zolitūdes līdz Jelgavai ir tikai 35 kilometri, ja lido pāri Tīreļa purvam. Dienas laikā tur pat netiek lejā skatīties: viss milzīgais klāņu apgabals ir akaču un rāvainu dūņu pilns. Bet tumsā jau tas sevišķi neuzkrīt, un mēs esam pieraduši nebēdāt. Īsā attāluma dēļ gandrīz nav iespējams uzņemt vajadzīgo augstumu, lai mēs būtu pasargāti paši no savu bumbu eksplozijām. Un skaidrs ir arī tas, ka dzīji aiz frontes mēs neiesim. Vajadzēs atkal darboties virs paša kaujas lauka.

Mūs nekavējoties raida uz dažādiem draudu perēkļiem plašā apgabalā aiz Jelgavas, starp Līvberzi un Platoni. Man iedala ap 10 km garu Lielupes krasta gabalu pretim Ozolmuižai.

Jelgavas apkārtnē koncentrēta milzīga kājnieku un artilērijas masa. Nav šaubu, ka tā tie savilkta, lai gatavotos gājienam uz Rīgu. Tilti pār Lielupi ir saspridzināti. Bet tas ir sīks šķērslis, tas uzbrucēju virzīšanās nespēs ilgi aizkavēt.

Atgriežoties no pirmā lidojuma, es nolemju drusku apskatīt Lielupes piekrastes apvidus, ar kuriem man vēl līdz šim nav bijusi izdevība tuvāk iepazīties, un virs kuriem mums jau drīz būs aktīvi jādarbojas.

Labajā krastā, pretim Vircavas un Sesavas ietekām, pie Ānes muižas, es pamanu kaut ko neparastu, kam sākumā pat grūti ticēt: tur attīstās krievu pārceļšanās operācijai.

Man bumbu vairs nav, es varu šajā notikumā tikai pasīvi noskatīties. Vāji slēptas gaismas novērojamas uz Lielupes un abos krastos. Pašus pārceļšanās līdzekļus tumsā nevaru saskatīt. Kas tie ir? Pontoni? Desanta laivas?

Labajā krastā, kur vajadzēja būt latviešu spēkiem, darbojas mīnmetēji. Un tie ir krievu ieroči, to uguns nepārprotami vērsta uz ziemeļiem, uz latviešu pozīciju pusi. Arī no pretējā krasta šauj krievu lielgabali Lielupei pāri. Pārceļšanās tāpat notiek zem artilērijas uguns seguma. Flaku nemana.

No pusloka līnijas, ko iezīmē baltas raķetes, var spriest par piekrastes gabala apmēriem, ko krieviem izdevies jau ieņemt.

Te vairs nav ko kavēties. Es steidzos atpakaļ uz Skulti.

Kad kapteinis ir noklausījies manu ziņojumu, viņš uzdod man lidot uz tilta gala pozīciju ar trim degbumbu tvertņēm. Lidojot 800 metru augstumā, man izdodas bumbu kravu diezgan precīzi izbērt virs mērķa apvidus, tas ir - virs tās vietas, kur, pēc mana vērtējuma, varētu būt krievu uzbrukuma avangards.

Drīz pēc tam, kad esmu pārradies lidlaukā, nolaižas vairākas mūsu lidmašīnas. Esmu tikko beidzis savu ziņojumu, kad komandpunktā ierodas daži Pirmās eskadrijas lidotāji virsnieki. Viens no viņiem uztrauktā balsī sāk stāstīt par saviem novērojumiem Ānes muižas tuvumā. Tur it kā kāds no mūsu lidotājiem esot metis bumbas uz latviešu zemes spēku pozīcijām.

Debates iedegas itīn asas: arī man šinī sakarībā ir daudz kas sakāms. Dažādi argumenti, iebildumi un tukši apgalvojumi jau sarunu noved gandrīz līdz asumiem, taču - laimīgā kārtā - pagaidām vēl bez personiskiem apvainojumiem.

Kapteiņa strupie vārdi strīdu izbeidz:

- Pēc kaprāja Muižnieka ziņojuma par krievu tilta gala pozīciju pie Ānes muižas, uzdevu viņam tai uzbrukt ar trim degbumbu tvertnēm. Jūs varbūt būsit to redzējuši. -

Diezgan ilgs un diezgan neērts klusums iestājas komandpunktā pēc šiem vārdiem. To pārtrauc vītn. Kārklīņa piezīme, kas izklausās it kā nāktu no pavisam citas pasaules:

- Labi, Jankell! Tu mūs izbēri tādā kā mērenā gaisa bedrē! -

Acīmredzot, kapteinis manam ziņojumam piešķir neapšaubāmu ticamību. Sadalot par jaunu kaujas uzdevumus, viņš liek man un trim citiem lidotājiem doties uz tilta gala pozīciju. Ja mēs redzam, ka krieviem tur vēl vienmēr zenīrtātilerijas nav, viņš ieteic mums lidot ceļā un virs mērķa apvidus ar iedegtiem spānu uguniem. Tas izslēgs varbūtējās sadursmes iespējas. No nakts iznīcinātājiem nav ko bīties. Nav domājams, ka tie te varētu gadīties.

Tajā naktī mēa vēl dažas reizes aizlidojam uz Ānes muižu un citām apdraudētām vietām. Otrā rītā pienāk ziņa no koordinācijas centra, ka pārceļšanās mēģinājums ir izjaukts, un atsevišķi krievu pontoni izklaidus peld pa straumi uz leju, Jelgavai garām.

Nākamā naktī Otrā eskadrija pārņem darbību Jelgavas apgabalā, bet Pirmās eskadrijas lidotāji dodas uz tālām dienvidu mērķiem Zemgalē un Lietuvā.

Bieriņos deg kūdras purvs. Vienā vietā tikai deg; bet balta dūmu svēdra, viegla ziemeļvēja nesta, iesniedzas tālu leišu zemē, simt un vairāk kilometru tālu. Acis nesaredz tai gala.

Grobiņā beidzies jauns lidspēju atsvaidzināšanas kurss, un Skultē ierodas 15 lidotāji, dažādās dienesta pakāpēs. Taisni pietiku jaunas eskadrijas uzstādīšanai. Taču notikumi attīstās citādi nekā sākumā domāts, un šos lidotājus piedala pie abām vecākajām eskadrijām.

Kad mēs marta beigās ieradāmies Vecumos, frontes līnija gar Veļikajas upi bija diezgan stabila. Nekādu spēcīgu kara darbību tur nemanījām. Vācu lidotāji, kas mūs ievadīja p...majos kaujas lidojumos, bija ļoti piesardzīgi, lidoja augstu un daudz nerūpējās par bumbmešanas precīzītāti. Krievu flaks vairāk derēja mums par biedrīnājumu nekā par īstu pretdarbības līdzekli.

Šinīs dienās apstākļi ir radikāli mainījušies. Mēs lidojam zemu, teiksim astoņsimt vai tūkstoš metru augstumā. Kaujas lauks Jelgavas apkārtnē vārās kā raganu katls. Gaisa telpu pārvalda dažādu kalibru krievu zenīrtātilerija. Bet kaujas attīstības tuvāko dienu rezultāti var izrādīties fatāli Rīgai un tiem daudzajiem rīdzinieku tūkstošiem, kas vēl taisās bēgt prom no mājām.

Tas nu lai būtu īstais laiks un īstā vieta sākt iepazīstināšanas lidojumus ar mūsu jaunajiem karabiedriem!

Viņi labprāt nāk līdz mūsu lidojumos, bet viņiem ir grūti saņemties, lai dotos turp vieni paši. Mēs mēģinām viņiem iestāstīt kādu ļoti vienkāršu faktu: lai krievam laimētos trāpīt lidmašīnai, ir pilnīgi vienalga, var tur iekšā sēž viens, vai divi latvieši. Diviem kopā lidot nepavisam nav drošāk kā vienam pašam.

Nu jā. Tā jau laikam esot...

Krieviem nav pa prātam, ka esam izjaukuši viņu pārceļšanās mēģinājumu pie Ānes muižas. Tikai divi dienas vēlāk - 1. augusta vakarā - sākas jauna akcija iepretim Ozolmuižai un Iecavas ietekai. Atkal notiek tā, ka man kā pirmajam izdodas to atklāt.

Kad esmu par to priekšniecībai ziņojis, dažās minūtēs jau pretdarbība ir noorganizēta. Piedalās abas eskadrijas pilnā sastāvā, ar maksimālo lidmašīnu skaitu.

Iepriekš būtu bijis grūti iedomāties, ka visa mūsu grupa spētu tik saskaņoti un izveicīgi sagatavoties uzbrukumam, un ka mūsu kopdarbība trieciena laikā no šī mazā, neērtā aerodroma varētu izvērsties tik efektīva. Lidojuma ilgums līdz tilta galam un atpakaļ ir tikai kādas 35 vai 40 minūtes. Arī citi uzbrukumu mērķi ir ikpat tuvu. Tas nozīmē, ka mēs varam vismaz trīs reizes izlidot ar vienu benzīna pildījumu. Mūsu bumbu vīri ir jau labi ievingrinājušies bumbu piekāršanā, vienai mašīnai viņi var to izdarīt pāris minūtēs. Pa šo laiku mēs dažreiz pat neapurtam motorus. Mēs neejam vairs pēc katra lidojuma uz komandpunktu ar ziņojumu. Ko mēs tur lai ziņotu, kādus jaunus uzdevumus mēs tur iegūtu? Mums var būt tikai viens vienīgs uzdevums - vest sprāgstvielas un šķēpeles uz fronti, uz to vietu, kur krievs nāk Lielupei pāri, lai bērtu tās krievam uz kakla. Un pēc tam steigties atpakaļ, lai pagrābtu vairāk sprāgstvielu, vairāk šķēpeļu, un bērtu tās atkal. Mūs vada tikai viena doma, mūs dzen tikai viena asiņu balss: - Zūdi, nīksti jaunā varā! Neaiztiec mūsu zemi, mūsu ļaudis! Mūsu spēki ir tik mazi, tik niecīgi, salīdzinot ar neizmērojami smago, kāpurķēdēm apkalto posta un izmisuma velteni, kas veļas virsū mūsu zemei, aziātu vilks, aziātu dzīsl!

Rīgai draud briesmas. Mēs nedrīkstam kavēties ne brīža!

Es tajā naktī veicu septiņus lidojumus, manu aizvesto bumbu skaits ir divdesmit viena, ar vai bez kaucošām stabulēm pie sāniem. Kas to vairs zina, un vai tas vairs ko nozīmē? Nevienš šonakt ar mazāk par trim bumbām nelido. Sadursmes briesmas ir diezgan akūtas, tādēļ sākumā mēs lidojam ar idegtiem spānu uguniem. Kur palikuši krievu flakisti? Vai tie galīgi aizsnaudušies?

Kad ir jau pāri pusnaktij, tie it kā atmostas. Viegļā flaka strūklas sāk raibināt rūsganās debesis, pelēko Jelgavas dūmu un kvēlojošo izdedžu iekrāsotas. Mums spānu uguni jāizdzēs.

Ir izveidojusies tāda kā karuseļa kustība ap Tīrelpurvu. Turp mēs lidojam pa īsāko ceļu, tieši pāri Cenas tīrelim, bet atpakaļ nākot, pieņemam drusku pa labi, gar dzelzceļa līniju un šoseju, pāri Olainei un Mārupes pagastam. Bet ar visu piesardzību, tik blīvi lidojot, sadursmes iespēja ir stipri reāla.

Man pašam gadās virs purva cieši izmīties ar kādu pretimlidojošu spoku, kas pāršņac man pāri tikai dažus metrus virs manis. Varu sajust viegļu gaisa plūsmas satricinājumu no viņa spāma gala un motora izdveses gāzu smaku.

- Tā ir nāves smaka, - es pie sevis nosaku.

Tas varēja ilgt tikai kādu niecīgu sekundes daļu, kamēr man bija iespējams saskatīt viņu pret blāvajām debesīm. Bet nenovēršama refleksa rezultātā man galva strauji ieraujas un noliecas uz leju. Pret tumšo purva pamatni viņš nevarēja mani pamanīt. Viņam gan kājas nevajadzēja pieraut klāt...

Jelgavas kaujas pirmajā naktī abas eskadrijas kopā ir aizvedušas uz fronti 700 bumbu, kopskaitā ap 50 tonnu. Vēl vairākas naktis mēs lidojam turp. Pēc kādas nedēļas mēs esam jau ieguvuši pārskatu par to, kā visa šī akcija ir sekmējusies. Krievu mēģinājumi tikt Lielupei pāri ir atvairīti. Viņu virzīšanās uz Rīgu no dienvidiem ir apturēta.

Kamēr mēs esam Skultē, mums nav grūti šad tad dabūt atvaļinājumu uz pāris stundām, lai aizbrauktu ar autobusu uz Rīgu un uz mājām.

Kad ierodos universitātē, mani apņēm nervozais noskaņojums, kāds tur tagad valda Jelgavas krīzes dēļ. Jelgava taču ir tik tuvu, no Rīgas to šķir tikai kādi 40 kilometri, un katrs jaundabīgs līdzsvara traucējums tur var nogriezt rīdziniekiem glābšanas ceļu uz rietumiem. Laikrakstu ziņas ir izvaiņgas, nenoteiktas. Ko gan lasītājs lai secina no tādiem konstatējumiem, ka stāvoklis pie Jelgavas ir nopietns, ka pastāv zināmas cerības uz uzlabošanos un ka bažām nav sevišķa pamata? To visu var savilkt kopā vienā īsā teikuma: neprasiet mums, mēs nekā nezīnām!

Fakultātē dažu acumirkļu laikā mani apņēm pūlītis kolēģu. Visu acīs lasāms tikai viens neizteikts jautājums: saki, kā tur patlaban ir, kā tur izskatās?

Kaut arī man nav ne mazākā priekšstata par stāvokļa vispārējo attīstību, manos vārdos tomēr klausās ar nedalītu, nenovērstu uzmanību: es taču vēl nupat esmu tur bijis, vēl tikai pirms dažām stundām lidojis pār lielo draudu lauku. Es nevaru pateikt, kas notiks rīt vai parīt, bet es neapšaubāmi zinu, kas notiek patlaban. Mani kolēģi klausās manā stāstījumā kā Delfu Sibillas vēstīs. Arī tās vajadzēja mācēt iztulkot un saprast.

Neziņa un grūti valdāms satraukums ir pārņēmis Pārdaugavas iedzīvotājus, jo šis Rīgas spāms ir pagriezts taisni pretim Jelgavai. Ja no tās puses nāktu krievis uzbrukums, tad Pārdaugavas jaudis pirmie nokļūtu briesmās. Nemieru un jaunas nojautas lasām viņu sejās, viņu kustībās, viņu valodā.

Visi mani radi dzīvo Pārdaugavā. No tās puses lūkojoties, mans mazais dzīvoklis Meža parkā, pašos Rīgas ziemeļos, paslēpies no biedīgā krievu tuvuma: taču Daugava un pati lielā pilsēta šķir to vietu no tuvajiem kara draudiem. Panikas noskaņai pieaugot, pienāk brīdis, kad iebiedētie prāti vairs ilgāk nespēj savaldīties, kad šķiet, ka tikai dažus soļus pabēgt ir drošāk nekā palikt uz vietas. Visiem vēl pārāk dzīvā atmiņā ir Baigais gads ar nepanesamo moku slodzi, ar nebeidzamo fizisko un psihisko teror.

Kad es pilnīgi negaidīti ierodos mājā, liels radu pulks, kopskaitā ap desmit cilvēku, mani tur sagaida. Patiesību sakot, tur gan ir tikai sievietes un bērni, jo visi dzimtas vīrieši, kas vien spēj ieročus nest, ir kara laukā. Mans 67 gadus vecais tēvs ir vienīgais, kurš palicis atpakaļ.

Tēvs un māte šobrīd nav te. Viņi ir savās mājās, Zasulaukā. Mazais pusaugu māšas dēls, sava tēva piltn. Dzenīša sūtiņš, pa visādiem aplinkus ceļiem ar ratu devies uz Jelgavu, lai pārvestu no mājām, no tēva štāba, dažus dokumentus. Atgriezies Rīgā, viņš nolīcis tēvam priekšā uz galda mājas atslēgu:

Tēt, tas ir viss, kas no mūsu mājas ir palicis pāri. -

14.

Pirmā eskadrija savu darbību no Skutes beidz 9. augustā. Mēs pārcejamies uz Salaspili, apmēram 20 km uz austrumiem no Rīgas. Lai pieskatītu Jūlgavas fronti, Otrā eskadrija vēl paliek Skultē.

Salaspils lidlauka virsa ir zemāka par apvidus caurmēra līmeni. Tādējā vietējā vēja virziens zemes tuvumā bieži vien ir citāds nekā tas ir virs tālākas apkārtnes un lielākā augstumā. Tas jāievēro paceļoties un nolaižoties. Tuvumā ir apdzīvota vieta ar baznīcu uzkalnīnā. Gar vienu lidlauka malu pa vajņa virsu velkas dzelzceļa līnija ar telegrāfa vadiem sānos. Tās visas ir sīkas, šķietami nesvarīgas lietas, ko dienas laikā var pat nemanīt, bet kam tumsā ir pavisam citāda nozīme. Kā tas tagad ir iegājies, tikko esam ieradusies kādā jaunā vietā, mūs steigšus sūta kaujas lidojumos. Neatliek laika ne iekārtoties, ne elpu atvilkt. Šoreiz tie atkal ir mums labi pazīstamie tālie dienvidu apgabali - Birži un Skaistkalne, uz kuriem mēs jau lidojām no Skutes.

Kā visur, kur plosās kara darbība, arī Leišmalē deg mājas. Kodīgi dūmi sakrājušies biežā slānī taisni lidojuma augstumā. Tie ož pēc pārcepta rudzu maizes klaipa, kam garoza apdegusi, pēc gruzdošas vilnas un ādām. Viss Zemgales gaisā ož pēc briesmām, bailēm un bada draudiem.

Vecā, labā XO bāka ir atjaunota. Tā tagad uzstādīta kādā triangulācijas tornī, pusceļā starp Lecavu un Baldoni. Mūsu lidlauks ir 20 km attālumā no tās, taisni ziemeļu virzienā. Bākai nav vairs dzirkstošā jaunības gaišuma. Tā izskatās it kā nogurusi, degošās Zemgales dūmos nokvēpusi. Tās raidītie signāli ir neskaidri, laika ziņā izplūduši.

Saskaņā ar aviācijas dienesta reglamentu, starta dežurantam jābūt lidotājam. Bet mūsu lidotāju dienesta slodze ir tik liela, ka jau Pleskavas cēliena laikā kapteinis sāka uzdot šos pienākumus vecākiem motoristiem, un tikai izņēmuma kārtā lidotājiem, kam tehnisku traucējumu dēļ lidmašīnas nebija lietojamas.

Viennakt Salaspilī man jāstāv uz starta. Pie sākotnējās iekārtošanās man palīgu netrūkst, un tie smalki zina, ko darīt - kā nostiept starta pavedienu, kā pievienot elektriskos vadus un slēdžus. Tie apgādā vajadzīgā daudzumā dažādu krāsu raķetes, raķešu pistoles un signālspludzes. Starta vietu ar komandpunktu savieno īpaši novilkts trauksmes vads.

Borta uguniem zvīļojot un propelleriem dārdot, pa nelielā pamatni gāzelēdamās, starta vietai tuvojas lidmašīnas. To siluēti pret blāvajām debesu pamalēm atgādina neredzētu, teiksmainu zvēru aprises, un viņu šķietami sirreālo izskatu vēl akceptē pļīvojošās motoru izdveses liesmas, cita zilgana, cita iedzeltēna.

Pirmā lidmašīna ir nostājusies pie starta pavediena sākuma un gaida atļauju lidot. Es parādu lidotājam zaju gaismas staru. Propellera griezes ātrumam pieaugot, lidmašīna sāp savu ieskrējieni. Kad tā ir jau gaisā, drošā attālumā, es atlaižu nākamā. Un vēl nākamā, līdz visas ir prom. Brīdī, kad es izslēdzu starta pavedienu, man ienāk prātā kāda sen dzirdēta daina: Kur palika melni vērsi? Tie aizgāja garu ceļu. Kur palika garais ceļš? Tas uzkāpa debesīs.

Vai senos laikos šī daina ir sacerēta tikai tādēļ, lai ilustrētu švakara notikumus? Nav pamaa tā domāt.

Bet pasaulē ir daudz līdzīgu lietu, līdzīgu principu. Daudzām parādībām norises padotas līdzīgiem likumiem. Arī skaistums skaistumam ir rada. Vienu skaistuma aspektu aprakstot, mēs dažreiz nevilšus izgaismojam arī kādu citu.

No lidlauka malām nāk vīgriežu un naktsvijoju reibīgā smarža. Laukos dzeltē labība, dārzos tvīkst augļi un ogas, un lēna vēsma, no Vidzemes nākdama, nes sev līdz vasarīga brieduma elpu. Rudens jau stāv turpat uz sliekšņa. Bet vasara vēl jautā: - Vai bija vērts ziedēt? - Un plavas, dāri un druvas tūkstoš balsīm atsaucas no tuvuma un tāluma: - Ziedēt vienmēr ir vērts! Ziedēt ir skaisti un tīkami! -

Šonakt mums ir dilstošs mēness. Nakts sākuma stundās, kamēr mēness nav vēl uzlēcis, debesu bezgalība ir tumša un dziļa. Tikai Vidzemes pamale ir nedaudz gaišāka. Virs tās laistās Greizie Rati, un drusku augstāk - Ziemeļzvaigzne. Pretējā pusē pāri visām dienvīdu debesīm plēšas plata, neļidzena gaismas šķipsna - atrisusi kosmiska matpīne. Kā zarains žuburu krōnis tajā mirdz greznā Kasiopeja. Tai visapkārt platā lokā pulcējušies klasisko varoņu un pusdievu tēli. Skaistais, dzirksošais Mūžības veidojums - Putnu Ceļš!

Es labi pazīstu mūsu zemē redzamos zvaigznājus un spožākās zvaigznes. Kādreiz visu to vajadzēja iemācīties un zināt. Tas bija 1931./32. mācību gadā, kad līdztekus savām mehānikas studijām es vienu gadu klausījos arī astronomiju pie profesora Žaggera. Lidojot naktīs, kad debess ir skaidra, man dažreiz līra prieka pēc patīk navigāciju orientēt pēc zvaigznājiem. Tikai nav jāaizmirst, ka stundas laikā redzamā debess sfēra pagriežas par 15 grādiem. Un jāzina arī, kur ir griezes ass. Kas derēja vienā lidojumā, varētu arī vairs nederēt nākamajā.

Naktij ir savs ritms un sava likumība. Lēnā, lēnā gaitā blāzmais iekrāsojums pārvietojas gar debesmalu, sākot ar pilsām rietumu svītrām, gar ziliem pusnaktis ziemeļiem, līdz sārziem austrumiem, kur Auseklis parādās virs apvāršņa. Tikpat lēnām mainās arī putnu balsis: katrai nakts stundai ir sava raksturīga skaņa.

Tuvojoties rītam, naktij ir citāda smarža nekā vakara laikā.

Jau dzirdama tāla motora darbība. Kāda lidmašīna nāk mājās. Ir jāieslēdz starta pavediens, jānoliek raķešu pistoles pa rokai. Jābūt uzmanīgam, nedrīkst stāvēt par tuvu nolaišanās ceļam. Ir jau tiesa, nolaišanās ceļš ir starta pavediena labajā pusē, un visi to zina un ievēro. Bet piesardzība tomēr ir vietā, jo nav iespējams uzminēt, kāda ir bijusi lidotāja pieredze šinī lidojumā, kāda ir viņa pašreizējā koncentrēšanās spēja. Jābūt arī drošam par to, ka iepriekšējā lidmašīna, kas nolaidusies, ir atbrīvojusi ceļu tai, kas patlaban tuvojas zemei. Dažādu krāsu raķetes - tie ir tavi sazināšanās līdzekļi ar lidotāju; ar tiem var nolaišanos ļaut vai liegt.

Ir dažreiz bijis ilgi jāgaida, kamēr, gaismai austot, atgriezās pēdējās lidmašīnas. Kad irst tumsa, kad zeme mijkrēsli kļūst sirma, un visas sīkas lietas no brīža

uz brīdi maina savu izskatu, dažiem lidotājiem sāk mazināties orientēšanās spēja. Ir pāris veco kara aviācijas vīru, kuri Salas un Gulbenes tuvumā pēdējos rīta lidojumos ir maldījušies, nevarēdami atrast lidlauku.

Varbūt sava loma te ir nogurumam: pēc vairāk stundu naksnīgas koncentrēšanās zūd spēja izsekot apvidus īpatnību maiņām.

Daži mēģina noteikt savu atrašanās vietu, lasīdami dzelzceļa staciju uzrakstus. Ja augstums ir kādi simt metri, stacijas uzrakstu rīta krēslā ir grūti salasīt. Bet ja augstums ir mazs, stacija pazib garām tik ātri, ka nav iespējams noķert, kas tur bija rakstīts.

Esmu mēģinājis iestāstīt dažiem hroniskiem lasītājiem, kā tā lieta būtu darāma.

Jālido labi zemu. Jātuvojas stacijai no aizmugures, lai stacijas ēka paliktu kreisajā pusē, iespējami tuvu lidojuma ceļam. Tad jātaisa straujš grieziens pa kreisi, ar stacijas uzrakstu griezienu centrā. Tā radīsies iespēja uzrakstu visilgāk ne-traucēti aplūkot.

Varētu pieņemt, ka no Salaspils lidojot, neviens vairs neapmaldīsies. No Skaistkalnes atgriezoties, ne Daugavai, ne Doles salai nevar pārlidot pāri, nepamanot tās. Grūti pateikt kādēļ, bet maldīšanās gadījumi kļūst biežāki. Dažs meklē Salaspili kaut kur pie Suntažiem, cits Inčukalna tuvumā. Kad prasa viņam, kā viņš tur varēja nokļūt, atbilde nāk reizē ar plašu rokas mājienu, kas apslauka vai pus izplatījuma: - Tā šoseja jau ir plata!

Šinīs dienās mūsu augstākā priekšniecība sasniedz iecerēto mērķi. Pilt. Rucelīm Rīgā paziņo, ka vācu gaisa spēku virspavēlniecība ir nodibinājusi aviācijas legionu LATVIJA un iecēlusi viņu par tā komandieri. Panākums ir levērijas cienīgs. Bet ka tas jebkādā veidā būtu jūtams frontē, to gan nevar teikt. Tas savijņo tikai pašus augstākos līmeņus.

Pienāk arī jauna ziņa no Grobiņas. Tur gājuši bojā divi jauni lidotāji - kareļvi Martini un Degemuss. Gaišā dienas laikā viņu lidmašīnas virs aerodroma gaisā sadūrušās.

15.

Latviešu naktskaujas eskadrijas ir izcīnājušas ne vienu vien temporālu uzvaru pret ienaidnieku. Tās ir nodrošinājušas sev atzinību arī mūsu sabiedroto vāciešu acīs. Kur vien rodas kāda kritiska situācija, uz turieni tagad raida mūs.

Patlaban ir gadījies atkal viens no kārtējiem frontes pārrāvumiem Igaunijā, pie Petseriem. Mūsu palīdzību tur nepacietīgi gaida. Laikam vajadzība ir liela.

Mēs pārcejamies uz kādu nelielu lidlauku Vidzemē, pie Blomes muižas, netālu no Smiltenes. Tur pienāk mūsu rūgtā nākts no 12. uz 13. augustu.

Rietumu pusē kā zilgani melna siena stāv augsts, nekustīgs pērķona padebešis. Tas stāv tur jau ilgi pirms lidojumu sākuma. Uz lidlauka valda draudošs klusums, bezvējš. Netrīc ne lapiņa, ne zāles stiebrs. Kaut kāds nereāls stingums pārņēmis visu apkārtni.

Mūsu lidmašīnās nav piemērotas, lai ar tām lidotu pērķona laikā, tādēļ lidotājiem pašies jauts izšķirties - vai lidot, vai nē.

Daži lidotāji paceļas. Bet jau pēc nedaudz minūtēm viņi atgriežas ar visu bumbu kravu. Nevarot lidot, viņi saka. Citi tomēr atpakaļ nenāk. Laikam ir aizlidojuši.

Paceļos arī es. Un ja jau reiz esmu gaisā, tad negribas pašam sev ierādīt, ka man bail tālāk doties.

Nē, par bailēm tās nevar saukt. Tā ir elementāra tuvas iznīcības nojauta, kas mani pārņem. Tā ir uzmācīga nojauta, ka te pienāks gais. Tā ir pārāka, tā ir briesmīgāka par visām bailēm. Nav iespējams to definēt.

Nav iespējams aprakstīt to fatālās bezpalīdzības sajūtu, kad pāris simt metru augstumā nesavaldīgs viesulis sagrābj lidmašīnu, sāk to purināt un mētāt kā vēja atrautu lapu, sāk nest to prom nezināmā virzienā it kā sīku skaidu, kā putekļu plūksnu. Es labi zinu, ka šonakt man liktenis ir absolūti un nešķirami saistīts ar lidmašīnas likteni. Es pats esmu daļa no tās. Kas notiks ar lidmašīnu, tas notiks arī ar mani.

Visapkārt drūzmējas pērkona mākoņu gubas, viss gaisis ir statiskas elektrības piesātināts, un par vēja nonesumu nav itnekāda priekšstata.

Virziens, kas man būtu jāietur, lai nonāktu pie mērķa, ir kādi 60 vai 70 grādi. Bet vai kompass te vairs kaut ko līdz, ja vēja nonesumu nevar pat ne aptuveni novērtēt! Man nav nekādas informācijas par meteoroloģiskiem apstākļiem. Visu kopā saņemot - te der tikai divi Tsi vārdi: pūt, vējiņi ...

Tumsa ir melna kā piķis, un mākoņi slapjiem pirkstiem grābstās ap seju. Brīžiem pilnīgi aizlīst ciet acenes. Bet tā tagad nav nekāda liela vaina, jo saredzēt tikpat nevar nekā. Taču pamostas tāda kā telepātiska nojauta, ka atrodos virs mērķa apgabala. Arī līdzinējais lidojuma ilgums norāda uz to: no pacelšanās brīža ir pagājušas 40 minūtes. Šķiet, ka pulkstenis ir vienīgais instruments, kam te var ticēt.

Nav nozīmes dzīties vēl dziļāk iekšā ienaidnieka teritorijā. Drošības dēļ es pagaidu vēl dažas minūtes, lidodams aptuveni austrumu virzienā, tad atbrīvoju bumbas, un man ir puslīdz vienalga, kur tās nokrīt. Sprādzietu trokšņa kavēšanās ilgums norāda, ka lidojuma augstums varētu būt ap 1200 metru. Uz augstuma rādītāju nav ko skatīties. Tam gaisa spiediena sajukuma laikā nevar ticēt.

Un tagad mana vienīgā vēlēšanās ir - atrast lidlauku un sveikā tikt zemē.

Pa to laiku negaiss ir attīstījies pilnā spēkā. Nepārskatāmas bīvu mākoņu grēdas, pēkšņas vēja brāzmas, balti, zili un violeti zibeņi - tā ir mana apkārtne šinī nestundā, un tā ir mana negrozāmā, reālā tagadne. Un tomēr man jāatzīst: cik šī primitīvā dabas varenība ir pasakaini skaista! Nevar iedomāties, ka, staigājot pa zemes virsu, kaut ko tamlīdzīgu kaut kur varētu ieraudzīt!

Nav man cita ceļa, man jātiek tagad šim haotiskajam biežoknim cauri.

Cenšos pats sev iestāstīt, ka briesmu nevar būt pārāk daudz. Tas zibens, ko redzu, ir pagājis. Un kaut arī tas šķīst man tieši acu priekšā, tas vairs mani neķers. Kveldošais pērkona grāviens ir biedrīgs bez gala. Tas ir daudz stiprāks par motora dārdiem, un tam ir tāds trieciena iespaids kā negaidītam vesera sitienam. Bet bīstams taču tas nav, tas ir tikai troksnis. Nebaidies no tā! Nebaidies arī pats no savas lidmašīnas ēnas, kas triecas tev virsū no dažāda mākoņa, kad zibens sper tev kaut kur aiz muguras. Tas ir tikai nekaitīgs fantoms, ar to tev nekāda īsta sadursme nevar iznākt.

Lidmašīnas elektrostatiskā kapacitāte ir zema. Neviens mākonis neies tērēt savu elektrības krājumu pret tik sīku objektu. Nelaipe varētu izcelties tikai tad, kad zibens spertu no viena mākoņa uz otru, un es nejauši gadītos ceļā. Bet ja

zibens mani tiešām ķertu, vai gan es to kādreiz dabūtu zināt?

Acis zīlbt no nepārtrauktas, spalgas gaismas vērsmes, un Tsajos tumsas brīžos nav iespējams salasīt, ko instrumenti rāda. Vispār, nav iespējams saskatīt neko. Bet lidot tomēr vajaga. Nevar gaisā sēdēt uz vietas un gaidīt, kamēr negaiss pāriet.

Manos Kurzemes rados kādreiz bija viena veca zintniece no Talsu Ķoniņiem - Irve. Viņa bija vairāk nekā simt gadu veca. Par viņu runāja, ka viņa zinot lietas ne no šīs saules. Jaunībā viņu bija zibens ķēris, bet viņa tomēr bija palikusī dzīva. Tajā Jāņu naktī pirms divdesmit gadiem, kad arī man gadījās būt manu senču mājās, nāca augšā bargs pērkona laiks. Ar līku pirkstu viņa paaicināja mani pie sevis: - Janc, panāc šei! - Kad piegāju klāt, viņa teica: - Ka tov zibinj ķērst, tu pasoc man! -

Tie laikam bija pēdējie vārdi, ko viņa teica, šai saulē būdama. Pēc brīža viņu atrada pagalam, ar trideksti rokā, galda galā sēžam.

Šinī posta brīdī tie vārdi ienāk man prātā kā pādējais glābiņš.

Es saucu pilnā balst:

- Irves krustmāt, lūgtu, apturiet savus zibeņus! -

Tas līdz. Zibeņi it kā atplok, atkāpjas no tuvākās apkārtnes.

Šī laikam ir viena no tādām lietām, kas patur savu iedarbību arī tad, ja tai netic. Kaut gan, ja tā palīdz, tad īsti neticēt nav pamata.

Ko tad čigāns teica, pērkona laikā krustus mezdam?

- Kad nelīdzēs, tad neskādēs! -

Jonjiem biezs lietus cērtas man sejā. Bet labi vēl, ka tā. Te varēja gadīties smags krusas būrums ar lieliem graudiem, un dažos acumirkļos spāmi būtu lupatās ... Ar ko tad lidotu?

Mēģinu uzmanīgi samazināt lidojuma augstumu, gan labi zinādams, ka Vidzemes augstienē un Igaunijas dienvidos kalni ir vairāk nekā 300 metru augsti, bet augstuma rādītājam negaisa laikā nevar uzticēties.

Ko tad augstuma rādītājs rāda? Ne jau patieso lidojuma augstumu virs apvidus, virs kalniem, lejām un koku galotnēm, bet gan acumirkļīgo vietējo atmosfēras spiedienu, pārtulkotu metros virs lidlauka līmeņa. Un mēs labi zinām, ka pērkona laikā gaisa spiediens krīt! Tas tikai nozīmē, ka es tagad lidoju daudz zemāk nekā instruments rāda.

Pie tam - man nav ne jausmas, ne jēgas, kur es patlaban atrodos. Vai drīkstu riskēt iet vēl zemāk? Skaidrs, ka ir jāiet. Zemē taču vienreiz jātiek!

Šur tur starp mākoņiem parādās melni, atvaraini bezdibeņi. Tātad zeme! Taču saskatīt nevar neko, apakšā valda pilnīga tumsa. Neredz nevienas gaismas bākas, neviena navigācijas pieturas punkta.

Zibens, kas laiku pa laiku atplaiksnī zemāko mākoņu druzmā, it kā ar gigantisku zibspuldzi momentāli izgaismo plašu, nepazīstamu apgabalu. Nevar noķert, kas tur bija redzams.

Vienā zibeņa uzliesmojuma brīdī man tomēr laimējas saskatīt zīmīgo vietu, kur Vidzemes šoseja ar savu režģa tiltu šķērso Gauju. Pie tam - ne tikai ieraudzīt to, bet īsajā brīdī arī saprast to, ko redzu un pazīt to vietu. Tāda vieta ir vienvienīga visā Latvijā: tā ir Gaujiena!

Ir tā, it kā apkārtnē būtu parādījusi savu pasi.

Tagad es mēģināšu turēties pie šosejas. Kaut kur tās ziemeļu malā jābūt Smiltenei. Cik tālu ir Smiltene no Gaujienas? Nav iespējams patlaban karti pētīt. Varētu būt kilometru trīsdesmit? Desmit lidojuma minūtes?

Man jālido zemu, lai acis nepazaudētu tikko atrasto dzīvības līniju. Tumsa ir dziļa, un vēja brāzmas zemes tuvumā ir nejausās un negaidīti spēcīgas. Vajadzīga vislielākā uzmanība, lai lidmašīna neaizķertos koku galotnēs.

Pēc neilga laika es pamanu regulāras atblāzmas no viena mākoņa uz otru. Tās ir ilgstošas, kurpretim zibens gaismas ir acumirkļīgas. Tās ir pazīstamās augsto raķešu ugunis. Kaut kur tajā virzienā jābūt lidlaukam.

Es pametu savu dzīvības līniju - Vidzemes šoseju - un dodos aptuveni vērtētā virzienā uz pamanīto gaismu pusi. Nav šaubu, meklētais lidlauks tur arī atrodas!

Uz zemes, izskrējiena galā, lidmašīnu sagaida bars stipru vīru. Tie piesteidzas klāt, satver spārnus, un viņiem izdodas lidmašīnu novaldīt, lai brāzmainais vējš to neapgāztu, un pavadīt to uz kādu aizvēja vietu lidlaukā malā. Tur viņi noenkuro spārnus un asti ar smagiem cementa atvāriem.

Viena lidmašīna ir atkal glābta!

Vācu grenadieru nepārtraukti raida gaisā baltos signālus. Trīs stundu laikā viņi ir izšāvuši 300 raķetes. Komandpunktā ierodas kāds sakamiņš un paziņo, ka vairāk raķešu viņiem neesot.

Vairāk jau arī nevajag. Spriežot pēc pacelšanās laikiem, neviena lidmašīna vairs nevar gaisā būt. Uz fronti aizlidojušas sešas Pirmās eskadrijas lidmašīnas. Trīs no tām nav atgriezušās.

Arī Otrai eskadrijai dažu trūkst. Taču mēs vēl ceram, ka tuvākās dienās visi zudušie atradīsies.

Beigu slēdziens ir vienprātīgs: tādos laika apstākļos nav nekādas jēgas lidot. Niecīgie panākumi neattaisno milzīgo risku. Drūmā noskaņā mēs ejam uz guļamtempām.

Mierīgs un dzidri saulains ir svētdienas rīts. Kamēr mēs vēl sēžam pie bagātīgā brokastu galda, ko šo māju saimniece mums ir klājusi, viens otram seko divi telefoniski ziņojumi. Divi Pirmās eskadrijas lidotāji ir nolaidušies Igaunijā, viens pie Sangastes, otrs pie Tervas. Abiem lidmašīnam bojātas, bet pašiem esot tikai viegli ievainojumi.

Trešā ziņojuma nav, ne tajā dienā, ne nākamajās. Mēs saprotam: vln. Kārklīns ir aizlidojis, lai neatgrieztos vairs. Pēc dažām nedēļām viņu atrod. Vētra ir ietriekusi viņa lidmašīnu mežā, netālu no Igaunijas robežas. Viņu pārved uz Rīgu un apglabā Brāļu kapos, blakus plkv. Lobes dēlam.

Nākamajā naktī mēs atkal lidojam no Smiltenes. Arī uzbrukuma apgabals ir iepriekšējais - frontes pārrāvuma posms dienvidos no Petseriem.

Te mēs pirmoreiz saduramies ar stipru starmetēju pretdarbību. Kā tie te gadījušies? Tos jau mēdz darbināt stacionārās ietaisēs, pilsētu un rūpniecības centru tuvumā, sadarbībā ar nekustīgām smagā flaka baterijām. Bet te - klajā laukā! Tas ir nepatīkams pārsteigums, jo pirmā nelaimīgā saskare ar starmetējiem mums vēl dzīvā atmiņā no Liepājas.

Jau drīz mēs vērojam, ka te starmetējnieki mēģina sadarboties ar dažām vieglā un vidējā flaka baterijām. Doma jau nav slikta: vajag tikai uzlaist lidmašīnai gaismu virsū, lai flakisti redzētu, kur šaut. Bet starmetēju apkalpe ir diezgan

neveikla. Atrast lidmašīnu tai ir grūti, noturēt to staru kūlī - vēl grūtāk. Vai nu klausāmo aparātu viņiem nav, vai arī viņi nevar mūs lāga sadzirdēt. Flakīsti ir daudz izveicīgāki. Tie jau dažreiz sameklē savu mērķi pirms vēl starmetējnieki viņiem to parādījuši. Bet ja lidmašīna attālinās ar mazliet klusinātu motoru, tai iespējams izvairīties no apdraudētās vietas. Tad tā iet zudumā kā vieniem, tā otriem.

Sarakstē un sarunās stāvokli Igaunijā vēl vienmēr dēvē par frontes pārrāvumu. Bet patiesībai tuvāks apzīmējums būtu bijis - pilnīgs frontes sabrukums. Platā apgabalā starp igauņu Veriem un mūsu Alūksni vācu spēki vairs neizrāda nekādu pretestību. Jau veļas tanku vilnis no austrumiem, no Latgales puses, pāri seno pilskalnu virknei Gulbenes dienvidos.

16.

Mēs tagad darbosimies no kādas nelielas vietas pie Cēsīm, Priekuļu lauksaimniecības skolas tuvumā. Tur, Kāķu māju robežās, ir nokopts un noīdināts liels labības lauks. Tas ir gludi novelmēts, bet vēl vienmēr klāts ar bīvi saaugušu rugāju segumu. Tas nu tagad būs mūsu lidlauks. Mums pagaidām nav vēl skaidra, kā rugāji ietekmēs lidmašīnu ieskrējenu.

Pacelšanās un nolaišanās te iespējama tikai pa vienu ceļu, vienā virzienā. Vienā galā tam ir Kāķu dzīvojamā māja, otrā galā - vairāk desmit metru dziļa Raunas sengultnes grava, staltiem ošiem un vīksnām aizaugusi.

Tikko esam sākuši no šīs vietas darboties, kad tur notiek nelaimes gadījums ar laimīgām beigām. Viens no Otrās eskadrijas lidotājiem kāda ieskrējiena galā nepagūst atcelt lidmašīnu no zemes. Ar visām trim bumbām tā nogāžas gravā un paliek karājoties koku zaros. Lidotājs pats izrāpjas laukā un pa koka stumbru nokāpj zemē. Viņa gājiens uz komandpunktu tagad ved gar pašu starta pavediena sākumu. Tur ir starta dežurants, kas no visa šī notikuma neko nav pamanījis. Lielis ir viņa pārsteigums, kad pavisam drīz pēc šķietamās aizlidošanas pie viņa pienāk lidotājs.

- Es taču nupat tevi palaidu gaisā. Kā tu esi gadījies te? -

Drīz arī noskaidrojās, ka lidmašīna ir pilnīgi un neglābjami sadauzta.

Bet lidotājam pašam nav ne skrambas.

Arī tā gadās!

Kāķu saimnieces dēli ir karā, un mūs viņa saņem lielā sirsnībā, kā pašas bērņus. Viņa atdod mums savas istabas, visas savas ēku augšas un savu ābejdārzu, kur tagad ir jau nogatavojušies baltie, dzidrie āboli - tie, kas aug tikai Latvijas dārzos un nekur citur.

Mūsu pārunās kāds jaučājums mums nedod miera: kā tas iespējams, ka mūsu lidojumu uzdevumu saturs pusgada laikā ir varējis tik būtiski pārvērsties? Darbības sākumā mēs taču lidojām lielā augstumā virs apgabaliem, kas atradās tālu viņpus frontes. Mēs metām bumbas uz stratēģiski svarīgiem objektiem, kā tiltiem, dzelzceļa mezgliem, satiksmes kolonnām un karaspēka koncentrācijas punktiem. Šādiem uzdevumiem mēs Grobiņā gatavojāmies, tiem mēs bijām izraudzīti.

Bet tagad mums uzbrukuma mērķi jāmeklē pašā kaujas laukā. Jālido zemu, jo trāpījumiem jābūt ļoti precīziem. Tas nozīmē, ka arī pretnieka flaka draudi kļūst

daudz nopietnāki. Stāvoklis frontē mainās no stundas uz stundu, un mums jāprot tam izsekot. Daudzkārt esam jau pierādījuši, ka tas mums ir pa spēkam. Bet mēs arī labi zinām, ka mūsu lidmašīnas nav īsti piemērotas šāda veida uzdevumu veikšanai. Mums vajadzēja daudz iedarbīgāku apbruņojumu.

Tas viss sākās jau ar Pleskavas notikumiem. Tas turpinājās pie Idrīcas, un savu kulmināciju sasniedza Jelgavas intensīvo kauju laikā. Izskatās tā, it kā mēs paši savā pārmērīgajā centībā sevi tādā situācijā esam iespēļējuši. Bet mēs tomēr esam priecīgi par šādu attīstības virzienu. Kaut arī tagadējie lidojumi ir nesalīdzināmi bīstamāki par tiem, kas mums bija veicami sākumā, tie tomēr ir daudz saturīgāki un interesantāki. Mums ir radusies pārliecība, ka mēs te neitērējam veltīgi savu laiku.

Bet kas notiks tagad? Masīvais kara veltenis jau sācis veities pa Vidzemes ārēm. Vācieši uz tālāko cīņu vairs neskatās nopietni. Vienīgi uz to tie gaida, lai starp fronti un jūru ieslēgtais karaspēks paspētu atkāpties uz dienvidiem.

Bet mūsu loma nav vēl galā: jau vistuvākajās naktīs mums vajadzēs doties uz Vidzemes cīņu laukiem, lai satiktos tur ar ienaidnieku. Visjaunāko ienaidnieku, kādu mūsu tauta jebkad ir redzējusi: krievu.

Vidzemes cīņu posma pirmajās naktīs mēs dodamies pretim tanku lieluzbrukumam Ērgļu telpā un Aiviekstes - Liedes lokā pie Madonas. Tanku formācijas ir viegli saskatīt, jo naktī visiem kaujas ratiem priekšgalā ir spēcīgi starmetēji. Sevišķi uzkrītošā ir to raksturīgā nemierīgā gaisma, kad tie brauc pa nelielzenu apvidu. Jāpatur prātā, ka to tuvumā ailaž mēdz gadīties zenīrtaleristi. Drusku der uzmanīties.

Šajā laikā Vidzemes gaisa telpā uzrodas krievu nakts iznīcinātāji. Mēs dažreiz manām viņu draudīgos siluetus pret rieta vai ausmas debesīm, ja tie lido augstāk par mums. Vācu aviācijas taktikas manuālī ir teikts, ka lidmašīnas atrašanās vietu tumsā nodod motoru gaišās izdveses liesmas. Ja uzmanīgi meklē, mūsu motoriem tās var ieraudzīt sānos jau kādu 600 metru attālumā. Protams, ja zina, kur skatīties.

Lai izvairītos no iznīcinātājiem, mums būtu jālido zemu. Bet tur mūs savukārt gaida flakisti. Tie skatās uz augšu un mēģina noklausīties, kur mēs esam.

15. augusta rītā no lidojuma neatgriežas Otrās eskadrīlas lidotājs ltn. Daiga. Ja var ticēt nepārbaudītām valodām, viņš atrasts nogāzts Alūksnes tuvumā, un turpat arī apglabāts. Nav zināms, vai viņu notriekusi zenīrtalerija, vai kāds iznīcinātājs.

Mūsu pazīšanās laiks ir bijis īss. Ltn. Daiga bija ieradies Skultes lidlaukā tikai pirms pāris nedēļām, un agrāk mēs viens otru nepazinām. Tā bija viņa dabīgā augstā inteligence, sava veida garīgs cēlums, kas man pie viņa uzkrīta un kas mūs tuvināja. Mēs iedraudzējāmies dažu dienu laikā. Man no sirds žēl, ka viņam bija tik pārāgrī jākrīt.

No Kāķu rugāju lauka mēs ceļamies kādas desmit naktis bez pārtraukuma, un visu laiku mūsu lidojumu mērķu apgabals un mūsu kaujas lauks ir Vidzemes augstiene.

Vai gan daudz mēs esam panākuši, turp lidodami?

Ak, nē jau! Pretnieka pārspēks ir milzīgs! Taču vismaz mūsu sirdsapzina ir tīra: mēs esam darījuši visu, kas ir bijis mūsu spēkos, lai aizstāvētu savu Tēvzemi.

Vienā no šīm naktīm es saņemu augstāko tuvcīņas apbalvojumu - frontes lidojumu sprādzi zeltā.

Daugava ir mūsu sensenā līkteupe. Neskaitāmas reizes tās tecējums sargājis mūsu zemi un tautu no ienaidnieka. Bet šoreiz ienaidnieku bari ārdā viņas krastus no abām pusēm reizē kā sveši, jauni grauzēji, un nav tādu spēku, kas varētu tos atvairīt. Vidzemes pusē tie laužas Krustpils, Pļaviņu un Kokneses virzienā. Bet Ziemeļgalē līdzināmā nelaiمة nāk dejodama nāves deju pa māju jumtiem. Vēl Egriņes krastos ugunsgrēku izdedži nav paspējuši izkvēlot, kad no Seces jumtiem jauni dūmu kamoli jau mutulo.

Ko sargāt? Ko glābt?

Kaut arī sirds vai lūst, karavīrs nedrīkst izplūst zēlabās, nedz padoties panīkai. Lai tevi mierina šie vārdi. Vēl tu esi; un kamēr esi - dari! Piemini Kaudzītes Matīsa mudi, ko viņš teic tur...

Kur kauns un bēdas tautu spiež,

Un maz, kas tautai līdzī cieš,

Tur nāc, lai glābējs mazs, vai vēls,

Un teic, ka esi viņas dēls!

Vēl tu esi; un kamēr esi - dari!

Eskadrija tagad celsies atpakaļ uz Salaspili.

Augusta pēdējās dienas un naktis ir aizlījušas. Daudz mēs lidot nevaram. Pirmajā puslīdz skaidrajā rītā, kad pošamies ceļā, mākoņu sēga ir gabalaina. Brīžiem drusku līnā. Bet tas mūs daudz netraucē. Zemlidojums pa Gaujas leju - kas var būt vēl skaistāks par to? Pelēcīgā un dzeltenī brūnā smilšakmeņu slāņojumā ūdeņi izskalojuši dziļu gāti. Klīnsainie krasti ir stāvi, augsti un izgreznoti visās zemes krāsu niānsēs. Ir pagājīši neatminami laikmeti kopš lieliskā ģeoloģiskā procesa sākuma, un daudzu paaudžu latviskās dziesmas un valodas ir skanējušas no krasta uz krastu.

Dažās vietās es lidoju ļoti zemu, pavisam tuvu upes līmenim, un motora dārdi atbalsis no klīnšu kraujām izraisa dīvainus, nedzirdētus skaņu efektus. Paslīd garām Līgatne ar vairāku strauju upju ietekām, paslīd garām krāšņās sānu gravas, neskaitāmi lokani līči un mazi, glezni ciemi krastmalu augstienēs. Pie Turaidas uznāk vīgla, vasarīga lietus gāze. Vēl neesmu tāl ticis cauri, kad lielais Lorupes līcis sagaida mani mirdzošā saules rotā. Tajā pašā brīdī spulga varavīksnā mani aptver. Tā veido pilnīgi slēgtu apli. Kā miltzīgs ritenis tā nāk man līdz, rīpodama pāri visiem piekrastes šķēršļiem, visiem klīntāja rēžiem un kritaļam upes labajā krastā. Apja ārpusē debess ir tumša, rūdīta tērauda zilumā. Iekšpusē ir gaišāka, un tur gaisums pakāpeniski pieaug un pieņemas uz vidu. Pašā centrā rādās mazs, dzirkstošs gaismas laukums, un uz tā - melns siluets, manas lidmašīnas ēna.

Košais krāsu rats pavada mani līdz Murjāņiem. Tur tas iekrit priedulājā un pazūd manam skatam. Saule ir paslēpusies aiz mākoņa, lietus ir mitējies.

Pie Ropažiem man jāteic ardievas Gaujas krastiem. Zernais lidojums jābeidz.

No tūkstoš metru augstuma tagad jau var redzēt Rīgu, Daugavu un Doles salu
Un tur ir arī Salaspils.

17.

Salaspilī mums jāredz, kā nodeg visa Zemgale. Dūmu slānis, smags un nekustīgs, slāpē visu zaļo līdzenumu no Daugavas uz dienvidiem, līdz pat Mēmelei un Lielupei. Viegla dienvidu vēsma nes sev līdz atdzisuša gruzduma smaku, lielgabalu šāviņu tvanu un sīku, baltu pelnu smaici, kas nosēžas uz mūsu karasvārkjiem un cēpurēm.

Bet pamalē tāla un neatlaidīga plosās smaga lielgabalu dunona.

Mūsu divi galvenie lidojumu virzieni tagad ved no Salaspils uz Skaistkalnes lielo cīņu laukiem un gar Daugavas labo krastu līdz pat Aizkrauklei un vēl tālāk - līdz vietām, kur ir notikuši koncentrēti tanku iebbrukumi.

Ap 50 km uz dienvidaustrumiem no lidlauka ir divas mazas pilsētas, katra savā Daugavas krastā. Tās ir Jaunjelgava un Skrīveri. Septembra sākumā krievi tās abas ieņē. Līdz turieni tāpat visi Daugavas krastu novadi ir jau ienaidnieka varā. Līdz Rīgai vēl atlikusi šaura ķīļveida zemes josla. Kā šautras smaile tā izvirzīta krievu nācienam pretim. Tā mēģina saglābt un pasargāt pēdējos Daugavas līčus, kas vēl palikuši mūsu rokās.

Uz šī zemes ķīļa ir Salaspils un mūsu lidlauks.

Naktī no 5. uz 6. septembri eskadrijas komandieris uzdod man lidot uz Jaunjelgavas un Skrīveru apgabalu, atstājot man brīvas rokas mērķu izvēlē.

Tur darba netrūkst, un tajā naktī es veicu sešus lidojumus.

Smaga krievu karaspēka satiksme uz lielceļiem un šosejām pilnīgi ignorē varbūtējos gaisa uzbrukumus. Visiem satiksmes līdzekļiem iedegtas lielas ugunis, skas aptumst tikai pēc kāda tuva bumbas sprādziena. Visās pilsētā nomaļēs un ceļu krustojumos novietojušies lakisti. Pašā pēdējā lidojumā, kad esmu nometis bumbas uz kādu smago kaujas ratu savirzījumu Skrīveros, manu lidmašīnu 800 metru augstumā trāpa vidējā flaka šāviņš, raidīts no Jaunjelgavas puses. No cītiem trāpījumiem man izdodas izvairīties. Salaspils lidlaukā atgriezies, es atrodu, ka lidmašīnas augstumstūrē ir divi šķēpeļu piēsūmi. Vadierīču savienojumi nav skarti.

Tajā naktī eskadrijas komandieris man pie karasvārkjiem piesprauž Pirmās šķiras Dzelzs krustu.

Vienudien Salaspilī mēs piedzīvojam lielu, priecīgu pārsteigumu: atgriežas pie mums kāds Otrās eskadrijas lidotājs, kuru mēs jau pirms mēneša bijām uzskatījuši par zudušu. Izrādās, ka viņa lidmašīnu virs Lubānas ezera ķēris krievu flaka trāpījums. Motors smagi bojāts. Viņš izlēcis ar izpletni un paslēpies krasta niedrājos. Un tad, ar daudzu draudzīgu latviešu ļaužu palīdzību, sācies viņa garais gājiens cauri visai Vidzemei, no krieviem slēpjoties, ejot tikai naktīs, līdz kaut kur pie Krapes viņam laimējies tikt garām krievu tanku priekšgrupām. Ignorējot savu pašreizējo nervozitāti un priekšniecības ieteikumus, viņš tūlīt turpina lidot. Tikai tā viņš cerot atgūt savu normālo dvēseles stāvokli.

Ieraksti lielajā eskadrijas lidojumu žurnālā sākas ar pirmiem kaujas lidojumiem marta beigās. Septembra sākumā numerācija ir novedusi jau līdz otrā tūkstoša

beigu skaitļiem. Kādā naktī, kad vairs tikai trīs lidojumi trūkst, lai būtu sasniegts apajš skaitlis - 2000, kapteinis nozīmē četrus lidotājus, lai tie dotos uz Zemgales kaujas lauku. Es esmu viens no tiem. Kuram no mums četriem laimēsies veikt tieši divtūkstošo lidojumu?

Man gadās atgriezties lidlauka tuvumā gandrīz vienlaicīgi ar kādu citu lidotāju. Šķiet, it kā viņam būtu nolaišanās priekšroka.

Labi, es laidīšu viņu papriekš.

Kad pēc nolaišanās piebraucu pie lidmašīnu novietojuma un izslēdzu aizdedzi, es dzirdu, ka svētku gavīles ir jau sākušās. Divtūkstošo lidojumu ir veicis dižkareivis Japiņš, viens no jaunajiem lidotājiem, kuri ieradās eskadrījā tikai pirms dažām nedēļām. Man ir piekritusi godpilnā divtūkstošpirmā vieta.

Patlaban, pustrjos naktī, vēl nekāda liela svētīšana neiznāk. Tā notiks rīt.

Ir 8. septembra agra priekšpusdiena. Japiņa lidmašīna izgreznota ar lietu, ozola vainagu, kas apņem visu tās priekšgalu. Pašā vidū pie propellera ass plestiprināts liels uzraksts: 2000. Arī Japiņam pašam kādu laiku ir ozola vainags galvā. Lidotāju un viņa lidmašīnu tagad fotografē no visām pusēm. Pie manas lidmašīnas propellera gala kāds ar aukliņu piesējis vienu pašu mazu ozola zaru un vidū piekāris nelielu četrstūrainu papes gabalu ar uzrakstu 2001. Mans motorists aizsprauž man aiz cepures atloka vienu pašu zaļu ozola lapu.

Man ir dziļš prieks par šiem mazajiem uzmanības izpaudumiem.

Pēc īsas parādes eskadrījas karavīri pulcējas Salaspils pagastnama zālē. Saimniecības personālam ir izdevies klāt bagātīgus svētku galdus. Par dzērieniem rūpju maz. Tie nāk no austrumu frontes kantīnes un Karavīru palīdzības piešķirumiem. Bet ilgi nav redzēta tāda izņēmuma barība kā kūpināti zūši un presēti nēģi. Mūsu viesi brīnās: kādā ceļā mēs pie tādiem gardumiem esam tikuši? Rītā jau tos ne ar kādu uguni nevarētu sameklēt! Zinātāji apmainās zīmīgiem skatiem. Teikt, vai neteikt? Dole jau neesot tālu. Gandrīz pārbrist uz turieni varot. Patlaban esot nēģu sezona. Doles lejas galā esot tāds kā zvejnieku ciems. Un zvejniekiem esot jaunas, smukas meitas. Tām dažreiz patīkot ar latviešu aviācijas zēniem drusku parunāties. Un tās arī zinot, kur pagrabā stāvo nēģu kubliņi un zušu kārtnes... Tikai par to nedrīkstot nevienam teikt ne vārda!

Jā, latviešu aviācijas zēni ir apdāvināti. Zina, kur nekstākus likt...

No Rīgas ieradušies viesos vairāki augsti latviešu karavīri un preses pārstāvji. Arī mūsu jaunie iznīcinātāju lidotāji ir klāt. Pēc kursa beigām Lignicas iznīcinātāju skolā, Vācijā, viņiem ir izdevies dabūt īsaiicīgu atvaļinājumu uz mājām. Un šodien viņi uz dažām stundām ir pie mums.

Svētku norisē paredzēts vēl mazs, svinīgs brīdis. Eskadrījas komandieris paziņo, ka vairākiem lidotājiem ir piešķirti Dzelzs krusti. Viņš uzaicina izsauktos lidotājus ierasties pie viņa un saņemt apbalvojumus.

Tad viņš paziņo, ka visi pieci lidotāji instruktori, kas kaprāja dienesta pakāpē sākuši lidot jau no eskadrījas darbības sākuma marta beigās, ir paaugstināti par seržantiem. Šis paaugstinājums skar arī mani, kā arī tos lidotājus, kas pārkomandēti uz iznīcinātāju skolu.

Kad jau pagājis tāds laiciņš, kāds vajadzīgs apsveikumiem par paaugstinājumiem un piešķirtajiem ordeniem, tad nāk jauns paziņojums, kas rauta daudzniekos izraisa daftas jūtas. Eskadrījas komandieris uzaicina pieteikties tos lidotājus, kuri

būtu ar mieru šodien atturēties no alkohola, lai vakarā būtu spējīgi lidot un aizvīzināt kādus no viesiem līdz uz fronti.

Arī es pieteicos. Šādu izdevību negribas palaist garām: žurnālistu vidū ir kāds selonis no TĒVIJAS redakcijas. Neviena cits kā Arnolds Šmits! Es uzaicinu savu konfilistru nākt man līdz vienā lidojumā, un, lai viņu iedrošinātu, mēs ejam apskatīt manu lidmašīnu. Par vēl u es atskāršu, ka to nevajadzēja darīt. Kā pārakmeņojies viņš paliek stāvot pie mana labā, uzticamā gaisa kuģa.

- Vai tu gribi sacīt, ka tu lido ar šo te...? Jeb vai tu tikai joko? - viņš jautā man tādā ka aizkapa balsī.

It kā kādā dīvainā telepātiskā ceļā es pēkšņi visu sāku redzēt viņa acīm, vērtēt viņa uztverē. Es pamānu krūmu zaru skrāpējumu un dubļu nošķiedumus lidmašīnas sānos. Man uzkrīt lielais skaits aizlāpīto ložu caurumu un šķēpeju plēsumu spāmos un ķermenī. Lidmašīnāizskatās nepāprotami veca un nolietota. Tās skumīgo izskatu vēl akcentē mazais, novītušais ozola zariņš, kas piesiets pie propellera lāpstas, un necilais papes gabals ar uzrakstu 2001. Man ir tā, it kā es to redzētu pirmo reiz.

- Vai tu kādu lidmašīnu tuvumā esi redzējis? - es jautāju.

Ja, esot, viņš saka. Kādreiz Spilvē, aviācijas svētkos. Tur esot bijis prieks tās apskatīt.

- Bet vai tu tiešām domā, ka te, frontes apstākļos, lidmašīnas visu laiku var stāvēt jaunas, gļīti nospodrinātas, kā kādā izstādē vai starptautiskā aviācijas salonā? Un ko lai dara ar ložu trāpījumiem, ja tādi gadās? Tie taču jāaizlāpa, vai nē? Bet paskaties labi: visi trāpījumi ir tikai spāmos vai astē. Nav neviena otrā sēdekļa tuvumā, kur tev būs jāsež. Krievi jau zina, kur šaut. Otrā sēdekļī te parasti neviens nesēž. Tādēļ arī nevienam tur nevarēja trāpīt.

Es zinu gan, ka ir arī pa kādam trāpījumam otrās vietas tuvumā. Bet tie visi ir apakšā, pa vidējo virspusi šāviņi ir iznākuši ārā, un no sāniem trāpījums nevar redzēt. Mans draugs tomēr nav vēl nav īsti pārliecināts par otrās vietas neapstrīdāmo drošumu. Lai novirzītu viņa domas prom no bīstamām lietām, es saku:

- Iedomājies, kas tā tev kā žurnālistam būs par pieredzi! Taviem speciālziņojumiem nebūs salīdzinājuma, tiem būs vēl neredzēta nokrāsa! Tiem piemītis tāds šarms, kāds var rasties tikai aprakstot paša acīm skatītes lietas! Tu varēsi teikt: es pats biju tur, pats redzēju, kā viss tur izskatās! -

Es redzu: narkoze sāk iedarboties. Pec īsas dvēseles cīņas viņš padodas: sak' - kas būs, būs ...

Kamēr esam bijuši prom, pacilātība svētku zālē ir ievērojami pieaugusi. Tā dzirdama tālu ārpusē. Skaidri redzams, ka dzīru plašais vēriens ir jau pārsniedzis visas drošības robežas, lai šovakar vēl varētu sapņot par lidojumu organizēšanu. Tādēļ eskadrijas komandieris paziņo, ka visi štvakara lidojumi ir galīgi un negrozāmi svītroti. Un man ar nožēlu jāredz, kā atgriežas smaidi un sārtums mana drauga sejā.

zudusi, un dažās dienās var izšķirties arī Ķeguma spēkstacijas liktenis. Ap Daugavas lejasgala krastiem vēl atlikusi šaura zemes strēmele. Mēs jūtamies uz tās kā spīlēs, kā starp diviem dzimkakmeņiem, kā iežnaugumā starp divām lavīnām, kas tuvojas no ziemeļiem un dienvidiem. Gandrīz katru nakti nāk mums pāri krievu bumbvedēju formācijas, kas dodas uzlidojumos uz Rīgu un tās apkārtni. Nav ne mazāko šaubu par to, ka krievi labi zina mūsu novietojumu un mūsu darbību no tā. Bet nebūtu nekādas jēgas vēl tīšām to parādīt. Tādēļ tagad mēs jāaizmirst tāda izbijusi greznība kā gaišs starta pavediens. Augstākais, ko vēl var atļauties, ir trīs vājas spuldzes, un tās pašas starta dežurants tikai pāris reižu pamirdzina, kamēr tuvojamies zemei. Tomēr mēs vēl smejamies: var arī nolaisties plavā pie trim jāntārpiņiem.

Bet tad ir klāt Baltās šausmas, un mums smējiens vairs tik viegli nenāk. Atgriežoties no lidojumiem Tsi pirms rīta ausmas, mēs aizvien biežāk sākam manīt uz zemes bālganas strēmeles: zemā migla! Dažreiz tā ir pie pašas zemes, citreiz - līdz ar koku galiem. Mūsu lidlauks ir zemā vietā, rudens migla tur rodas viegli. Agrā rīta stundā visnotaļ valda pilnīgs bezvējš. Starta dežurants palaiž vajā baltu raketi. Brilljanti laistīdamās, tā apgaismo kaut ko izplūkātai vatei līdzīgu. Bet lidlaukam nav ne gala, ne malas, un augstumu nevar noteikt. Tšu brīdi vēlāk raketes vairs nav, un viss ir bez kontūrām, melns un pelēks, un saskatīt nevar neko. Iekrīt prātā: kas tas būs - mājas jumts, priede, telegrāfa vadi, vai kaut kāda sētiņa un vesels blāķis smilšu un velēnu? Nu, mēģini, bet prātīgi! Jūti, ja neredzi! Tūlīn jābūt ... Ir zemē, jau ripo kādu sekundi. Bremzē! Bet ne parāk strauji. Lidlauka pamatne ir mīksta; ka neapmeties! Instinkts vai laime, bet tu esi zemē, pats nezini - kā. Mašīna ir vesela un apstājas izskrējiena galā. Paliec, kur esi. Tu jau vairs neatskārī ne rīta, ne vakara. Tur kāds skrien pa miglu, zaju spuldzīti rokā vicinādams. Pieskrien klāt, pieķeras pie spāma gala un māj ar spuldzi, kā mašīnu sagriezt. Diezgan! Tagad taisni, tikai taisni. Un lēnām ...

Netālu no lidlauka ir dažādos virzienos izstapītais Škirotavas dzelzceja sliežu tīkls. Kāds lidotājs miglā notur pārmiju ugunis par starta pavediena spuldzēm un nāk iešķersām pāri visam plašajam sliežu, pārmiju un krustojumu mudžeklīm, sadragā lidmašīnu un pats cieš vairākus kaulu lūzumus un mežģījumus.

Septembra vidus eskadrijai atnes smagu zaudējumu: no kaujas lidojuma neatgriežas kapr. Jacis. Mūsu mūžam smaidīgais, jautrais karabiedrs, tikko lidmācību Grobiņā beidzis, pirms pāris nedēļām bija pievienojies eskadrijai. Un jau tik drīz viņam bija jāpaliek uz visiem laikiem Zemgales kaujas laukos! Par viņa likteni nekas nav zināms.

Bieži gadās tādas naktis, kad mūsu prombūtnes laikā vadībai pienāk ziņas par plašu uzlidojumu, kas vairākos virzienos tuvojas Rīgai. Tad, mums atgriežoties, lidlauks ir pilnīgi tumšs, un nolaisties nav iespējams. Mums tad jāiet uz tā saucamajām uzgaidāmām telpām. Katrai lidmašīnai jau iepriekš ir piešķirts savs uzturēšanās apgabals un augstums. Tur mums jāpaliek tik ilgi, kamēr krīze ir pāri. Tad starta dežurants ieslēgs savu tikko redzamo gaismu sistēmu, un mēs varēsim nākt zemē.

Domās man bieži jāatgriežas pie tā brīža, kad es, savu lidmašīnu draugam

rādīdams, pats to it kā pēc ilga laika par jaunu ieraudzīju, kad tā iznira uz mana apziņas līmeņa pilnīgi jaunā apgaismojumā. Man tagad jādomā par to, cik daudz tur ir aizlāpītu trāpījumu vietu, un par visiem tiem neskaitāmiem šaviņiem, kas pagājuši man tuvu garām. Tuvu - tiklab vietas, kā laika ziņā. Ir jau tiesa, mēs bieži mēdzam savās pārrunās šīs lietas pieminēt. Taču to īstā nozīme mums it kā paiet garām, jo mēs vairāmiem par tām runāt nopietni. Mēs uz visu mēdzam skatīties no jocīgās puses. Mēs smejamies par savām un savu draugu kritiskajām situācijām. Šķiet, ka tā ir mūsu garīgās paš aizsardzības reakcija pret tām briesmām, ko mūsu nākotne vēl tikai laipnā kārtā krāj, lai kādreiz apdāvinātu mūs ar tām.

Mēs taču zinām, ka ikkatrā lidojumā ir iespējama tāda apstākļu sakrišana, kas kategoriski izslēdz atgriešanās iespēju. Un ja šis šķietami rotaļīgais risks - viena lidojuma norise - pievilj mūs tikai vienreiz, tas ir neatsaucami pievilis mūs uz visiem laikiem. Atgriešanās: vienreiz nav, nekad vairs nebūs!

Tas tev nav nekas jauns. To visu tu jau sen zini. Līdz šim tev viss ir labi izdevies, tu esi pieradis pie tā, un tādēļ katru ainu, katru domu, kas ir pretrunā ar tavu līdzšinējo pieredzi, tu atbīdi no sava garīgā ekrāna. Neaizmirsti tomēr, ka arī tu esi mirstīgs, tāpat kā Kārklīšs, Daiga, Jacis ...

Varbūt tev nebūs sveši arī grieķu folozofa Pitagora vārdi, kurus viņš teica pirms divarpus gadu tūkstošiem -

- Paturi prātā, ka viss, kas vien var gadīties, var gadīties arī tev! -

19.

Ir nakts no 16. uz 17. septembrī. Mēs esam pulcējušies komandpunktā, lai saņemtu lidojumu uzdevumus. Tur ienāk mans motorists un paziņo, ka mana lidmašīna šonakt nebūs lietojama, jo motora elļas sūknim ir kāds defekts, ko šonakt nav iespējams atrast un novērst.

Kapteinis saka:

- Seržant Muižniek, jūs varat ņemt manu lidmašīnu. Es pats šonakt nelidošu. -

Ap pusčetriem mēs darbību beidzam. Kad esmu nolaidies pēc pēdējā lidojuma, tumsa uz lidlauka ir necaurredzama, tā gurdina un slāpē.

Es braucu uz lidmašīnu novietojuma pusī. Ātrums varētu būt ap 30 km stundā. Tumsā jau neredz, cik ātri brauc. Trieciens apdullina mani tik spēcīgi, ka man pagāist no apziņas viss, kas noticis īsu brīdi pirms un pēc tam.

Pēc kādas sekundes atgriežas jēga. Aizsmaržo it kā kāda sen pazīstama, rūgta smarža ...

Es nojaušu, ka esmu ietriecies kādā ļoti masīvā šķērslī. Kas tas ir, to es vēl nezinu.

Neganti esmu sadauzījis seju un kreiso aci pret instrumentu dēli. Vēl negantāk grauz apziņa, ka sadauzīta ir arī eskadrijas komandiera lidmašīna.

Man grūti izkāpt, grūti nostāvēt. Nav iespējams noņemt aizsargcepuri. Vienkārši - nenāk nost! Es nevaru saprast, kādēļ nenāk?

Aceņu kreisais stikls ir sašķīdis, šķēpeles ietriektas acī. Rāmja apakšējā mala ir lūzusi, viens no lūzuma zariem izdūries deguna ārsienai cauri un pa kreiso nāci iznācis ārā.

Tur ir tas āķis, kādēļ cepuri nevar noņemt - cepure taču ar acenēm ir sasaistīta

kopā. Nekas cits nelīdzēs; āķi vajadzēs atāķēt; lūzušo rāmja zaru vajadzēs izvilkt ārā.

Tā - tagad cepure nāk nost itin viegli.

Deguns asiņo izšķēdīgi. Sāpēt laikam nesāp. Bet kas būs ar aci? Stikla drīn slas nelabi grauž. Kāds pienāk pie manis ar spuldz rokā. Kāds kaut ko saka. Tūlīņ piebraukšot pašdizības rati. Un te nu beidzot ir klāt lielā, baltā automašīna ar sarkano krustu uz sāniem! Visu vasaru tā dīkā nostāvējusies dažādu lidla ku malās. Nu tai beidzot radies darbs, varētu teikt - gandarījums par ilgo gaidīšanu. Mani nogulda uz nestuvēm, ielādē mašīnā, un mēs sākam braukt.

Necik tālu neesam tikuši. Pie štāba dežūras mājas mūs aptur lidlauka apsargu patruļa. Iznāk sardzes priekšnieks - dežūrējošais instruktors. Pamanījis mani guļam uz nestuvēm pašdizības mašīnā, viņš pārsteigts jautā:

- Jānīt, kas tev gadījās? Vai tevi flaks trāpīja? -

- Nē, - es atbildu, - tepat uz zemes ar kaut ko sadūros. -

- Tu man reiz prasīji, vai es nevarot tev iedot savu Aizputes adresi, lai tava ģimene zinātu, kur braukt. Es tev to tūlīņ iedošu. -

Pēc brīža viņš ir atpakaļ un iedod man mazu papīra lapiņu ar savu mājas adresi.

- Kā jau teicu, ērtību tur nekādu nebūs. Bet vismaz zem jumta... Brauc laimīgs. Un veseļojies drīz! -

No Salaspils līdz Rīgai nav tālu. Pusstundas laikā mēs esam Latgales ielā pie Leģiona lazaretes, kurā es jau viesojos pirms kādiem četriem mēnešiem. Tur ir Dr. Mačs, tur ir Mazā Roka. Tie jau zinās, ko darīt.

Bet tur mani neņem pretim. Pēc smagām kaujām Vidzemē, lazarete esot pārpildīta. Ievainotie guļot gaitenīs un uz grīdām. Lai braucot uz Pārdaugavu, uz 2. Pilsētas slimnīcu, tagadējo Vācu kara slimnīcu. Braucam turp.

Visa slimnīca gaida transportu, lai celtos uz Vāciju. Instrumenti un medikamenti jau iesaiņoti. Nevarot mani uzņemt. Lai mēģinot tikt 1. Pilsētas slimnīcā, Aizsargu ielā. Tā vēl nedomājot cilāties. Aizbraucam uz turieni.

Slimnīca ir pārpildīta. Nevarot ņemt mani pretī. Lai braucot uz jauno leģiona lazareti, kas tikai pirms neilga laika sākusi darboties. Tā esot tepat ap stūri, Brīvības ielā, pie Jaunās Ģertrūdes baznīcas.

Jā, tur mani beidzot uzņem. Esam bijuši ceļā divarpus stundu.

Vēss un drebulīgs aust svētdienas rīts. Medicīniskā personāla sejās redzamas negulētas nakts pēdas. Visi izskatās pelēki un pārstrādājušies.

Mani ienes telpā, kur gaismas ir par daudz. Daudz par daudz. Gaisma spiež pieri. Augstu dezinfekcijas izgarojumu piesātinātais gaiss apgrūtina elpošanu.

Ienāk kāds jauns vīrietis baltā uzsvārcī. Laikam tas būs ārsts. Uzvedās diezgan uzpūtīgi.

Vai es varot pats uzkāpt uz operāciju gaida, viņš jautā.

Bet operāciju galds ir pārvilkts ar tik tīru un baltu drānu, ka man ir neērti uz tādu kāpt ar visiem zābakiem.

Tas nekas, lai kāpjot vien...

Savu vēja jaku es tomēr novelku. Zem tās, pie manu karasvārku krūtīm parādās tik daudz dažādu sudraba ērgļu, gan latviešu, gan vācu izcelsmes, un vēl citi izgreznojumi, ka mans ārsts jūtami saplok. Kā vēlāk man stāstīja, viņš esot no

turējis mani par kādu augstu kara kungu. Bet pats viņš esot tikai otrā kursa medicīnas students.

Tad sākas tā stiklu lasīšana. Lielākos gabalus noņēmis, ārsts liek uzstādīt spēcīgu lēcu un pastiprināt apgaismojumu. Es nojaušu, ka savu darbu viņš darīs ļoti rūpīgi.

Vienreiz es ievaicājos, vai mana redze nebūs pagalam. No tā, ko viņš norūca, neko lielu gan nevarēja saprast.

Es zinu arī, ka mans deguns ir stipri cietis. Pēc nekaimes gadījuma jūnija sākumā, kad Dr. Mačs to pārkonstruēja, viņam bija izdevies uzstādīt to gluži pieņemamā izskatā. Manai sejai tas piešķīra tādu kā skandināvu vikinga profilu. Labais salikums tagad ir izjaukts, un te nevienam nebūs laika, nedz intereses ar tādiem niekiem darboties. Viegls pieskāriens deguna iekšējai un ārējai brūcei ar kādu dezinfekcijas līdzekli, un tas ir viss. Būs vien jāmēģina ar tādu pašu turpmāk izdzīvot.

Ārsts, savu darbu beidzis, aptin man ap aci marles pārsējumu. Es atkārtāju savu jautājumu: vai mana redze būs vēl pietiekami laba, lai es varētu lidot?

No viņa atbildes nojaušu, ka viņš nekā liela nezina. Atbilde ir izvairīga, nedroša. Tā beidzas ar piebildi, ka stāvokli varot uzskatīt par cerīgu. Taisni tā viņš saka: par cerīgu!

Esmu noguldīts neērtā gultā. Tā ir man par īsu un kūkumaina kā kamieļa mugura, spilvens ir augsts un ciets. Stāvoklis esot cerīgs.

Kādēļ tam tā bija jānotiek?

Tagad man laiks ir brīvs. Es jūtu, ka ir pienācis pēctriecienu vilnis, ko es tik ilgi centos atvairīt, bet par ko es zināju, ka tam jānāk, un tas nāks. Pārsējums ir tā nofīts, ka galva ir nolocīta uz priekšu, un nav atliecama atpakaļ. Es to nevaru vairs ilgāk izturēt. Man vajag galvu atlocīt atpakaļ! Tūlīn! Vai arī notiks kaut kas jauns, kaut kas briesmīgs!

Ko citu lai daru? Vēl man drusku jāsavaldās.

Es sameklēju pārsējuma saites galu un sāku to tīt nost. Ierunājas kāds no maziem istabas biedriem: - Seržanta kungs, nez vai derētu tā darīt? -

Tad kāda cita balss: - Ei, Zutiņ, pasauc mūsu! -

Laikam tas ir tas Zutiņš, kas tur tagad sauc it kā no liela tāluma:

- Mās' Alla! Mās' Alla! -

Nācējas soļiem pieņemt samtaini dobja intonācija, kā slāpētai ksilofona skaņai. Kaut kas vedina mani uz domām, ka viņa ir muzikāla. Tas varētu būt viņas gaitas labskanīgais, nomērītais ritms.

Kāds saka: - Mās' Alla, jaunais tinas nost. -

Tajā brīdī man ir izdevies atrast un atīt savilkto šķiedru marles saitē, kas pārsējumu padarīja neciešami neērtu. Tagad varu pacelt skatu un paskatīties uz augšu. Ar vienu aci, protams.

Tur viņa stāv man priekšā, māsa Alla. Mazo, gīto galviņu viegli piešķiebusi, viņa skatās uz mani kā jautādama, kā brīnīdamās.

- Kas tev gadījās, Janci? Kā tu tiki te? -

Janci, viņa teica? Kas mani tā var saukt?

Vai šī pati balss reiz Jāņu laikā neskanēja no kādām tālām mājām? Tā toreiz šķita nākam no augšas, it kā no debesīm. Vai tā nelocīja kādu dīvainu, agrāk

nedzirdētu locījumu ar gari turētām izskaņām: II - go, II - go? Do - fa - mi, do - la - sol.

- Es jau zināju, ka tu esi lidotājos. Kaut kur biju lasījusi. Un šorīt, kad paskatījos visus tos vārdus, kas naktī nākuši klāt, es tūlīt domāju - tas būsi tu!

Balss ir tā pati, drusku vairāk nobriedusi. Seja - tā pati. Maz mainījies. Bet es jau viņu tajā naktī daudz nedabūju redzēt ...

- Tu taču toreiz gāji lauksaimniecības skolā, Padurē. Kā tad no tevis ir iznākusi žēlsirdīgā māsa?

- Tas ir garš stāsts. Zini, es tev izstāstīšu kādā citā reizē, tagad sakopsim, kas te kopjams. -

Es ielieku viņai rokās visu lielo marles būkšķi.

- Esī nu tik laipna un uztin par jaunu. -

Saritinājusi saiti nulītī, viņa aptin man galvu. Pārsējums tagad ir ērts un vilkams.

Cilvēkam nav iespējams kustināt tikai vienu aci vien. Otra grozās līdz, gribi, vai nē. Kamēr runājos ar māsu, abas acis ir pārgurdinātas, it īpaši kreisā. Tur tagad dzēlīgi sūrst stiklu skrāpējumi. Es jau ticu, ka ārsts ir izlasījis laukā visas drumstas. Taču sajūta ir tāda, it kā tās vēl būtu turpat. Piere, vaigs un deguns deg. Visu nakti nav gulēts. Varbūt tagad izdosies aizmigt.

20.

Elpu aizturējus, viņa ienāk manā istabā, tik tikko pirkstgaliem grīdu skardama. No lazaretes nākusi ziņa, un viņa steigšus devusies šurp, lai pati pārliecinātos, cik lielā mērā vēl mana dvēsele un miesa turas kopā. Pavēris viņai pretim savu vienīgo no pārsējumiem brīvo aci, es mēģinu atdarināt kaut ko līdzīgu smaidam, cik nu to atļauj mani bojātie sejas panti. Viņa taupīgi atsmaida, ātri noliecas pār mani, un man uz vaiga uzpīl pāris karstu asaru.

Ievaicājos par viņas tuvāko dienu nodomiem. Septembris ir pāri pusei, krievu tanki jau stāv pie Ķekavas: laiks ir kļuvis traģiski dārgs.

Tēvs un māte esot izšķīrušies palikt, viņa saka. Bet viņa pati gribot prom. Ne uz Vāciju. Naktīs no Kurzemes krasta ejot laivas, varot laimētis tikt pāri uz Gotlandi. Un viņa apņēmīgi sapurina savas tumšbrūnās cirtas: viņa mēģināšot...

Skaistā rīta stunda iztek kā ūdens lāse no saujas - pa pilienam vien. Viņai tagad jāiet. Bet ne jau uz ilgu laiku mēs šķiramies! Uz dažiem mēnešiem, uz pusgadu, varbūt uz gadu. Man, droši vien, būs jālido uz Vāciju vispirms. Bet drīz taču karš būs galā. Nav šaubu, ka rietumu lielvalstis liks krieviem izvākties no Latvijas teritorijas, Latvija būs atkal brīva. Un tad jau mūs nekas vairs nešķirs!

Kas tas ir par transcendentu spēku, kas liek piekerties Latvijas brīvības idejai, kas liek ticēt negrozāmai taisnīguma uzvarai, kas spēj spītēt acīm redzamam cilvēcības principu sabrukumam?

To jau nedomāju es viens pats. To cer ikviens latviešu karavīrs. To cer daudzie latviešu jaudis, kas atstāj tēvzemi: uz laiku tikai, uz Tšu laiku!

Bet ja tu to spēj, un ja tev netrūkst drosmes, tad pacel nākotnes pīlvuru, paskaties, kas paslēpts aiz tā! Ja tu ieraugi tur biedīgu, dīvainu un pilnīgi neticamu īstenību, tad mēģini savaldīties, tad nesaki to nevienam. Un tev jau tā kā tā nevien neticēs, jo rūgtu īstenību ir daudz grūtāk pieņemt nekā patīkamu šķitumu.

Neviens neticēs, ka dažu mēnešu vietā ir pagājuši divdesmitpieci gadi, kopš izplēnējusi tālā rīta stunda...

Jau aizslīd gar logu Skones raibais līdzenums kā liela, izrakstīta segša. Tam sensirmos laikos Nilss Holgersons devās pāri nevaldāmās ilgās pēc ziemeļiem, tāpat kā patlaban es. Jā, pat mūsu abu transportlīdzekļu atšķirības nav nemaz tik lielas; manējais ir tikai drusku ātrāks un ērtāks.

Priekšā vilņo Smolandes zilpelēkās krokas. Pa labi - jūra ar bāli rožainām Latvijas debesīm aiz tās, -tuvām un tomēr neaizsniedzamām. Vēl tikai pusstunda vairs, gadsimta ceturksņa pēdējā, nepacietīgā pusstunda!

Tur, vieglā dūmakā līts, ceļā iznirst plats ezeru, atteku un šēru saaudums ar neskaitāmiem tiltiem, dārziem un nopietniem zaļa vara torņiem: Stokholma, Ziemeļbjāzmas rezidence. Un aiz tās - Arlandas lidlauks.

Muitas kontrole ir īsa; pareizāk sakot - nav nekādas. Dodos uz durvīm kas manā priekšā pašas padevīgi atdarās. Un taisni pretī - tur stāv viņa. Pat vienas mikrosekundes nevajaga, lai mēs viens otru ieraudzītu un pazītu.

Bezdelīgas žiglumā viņa piesteidzas pie manis un rokām apvijas man ap kaklu:

Edīte, mana lielā mazā māsiņa!

Šī ir tavas nākotnes vīzija, ko šinī brīdī vēl neviens nav redzējis. To nezinu ne es, ne mana mazā māsa, ne kāds cits. Tā pieder pie Sagrauto Ilūziju laikmeta.

Ieklausieties, ar kādu ironisku izsmieklu tajā iederas mazās tautas uzticības apliecinājums: skaidrs, ka rietumu lielvalstis tiks krieviem izvākties no Latvijas teritorijas. Tajā laikā daudzi cer, ka rietumu lielvalstis to darīs. Par to gādās viņu atbildības apziņa cilvēcības priekšā un viņu tālu izslavētais goda prāts.

Tas izklausās tik skaisti, ka tu vari tam droši ticēt: patīkamu šķitumu ir daudz vieglāk pieņemt nekā rūgtu īstenību. Nav slikti, ja cauru dienu var netraucēti atpūsties un izgulēt kādu tiesu no lielās miega dūzmas, kas sakrājušies pa neskaitāmām negulētām naktīm.

Kļūst grūtāk vakarā, kad krēsla metas. Tad jādomā par to, ka tagad vīri sāk vilkt lidmašīnas no krūmu slēptuvēm ārā, ka komandpunktā iestājas parastā lietpratīgā rosība. Gribas zināt, uz kurieni šonakt lidos. Bet līdzko domas iegriežas uz kapteiņa lidmašīnas pusi, sāk nemiens mākt. Cik liels bojājums tur būtu varējies būt? Kas tas bija par šķērslī, ar ko es sadūros? Un kādēļ tas notika? Vai es biju pārpratis man rādītos gaismas signālus, vai nogurumā uz brīdi zaudējis koncentrācijas un kontroles spēju?

Patiesību sakot, nav jau tas arī vairs svarīgi.

Bet viena lieta gan ir puslīdz droša: es laikam būšu tumsā drusku par ātru braucis.

Kad pēc pāris dienām esmu jau tiktāl atspirdzis, ka varu sākt iepazīties ar savu cilvēcisko apkārtni, es redzu, ka esmu pie iekļuvis ļoti jaukā sabiedrībā. Mūsu istabā no sešiem karavīriem četri ir studenti. Tur ir ķīmiķis Graudiņš un jurists Zušēvics, jau no skolas laikiem iesaukts par Zutīņu. Tur ir klusais mehāniķis Cifersons un muzikālais tautsaimnieks Arums. Jau no pirmiem kopā pavadītiem acumirkļiem man ar viņiem rodas draudzīgs kontakts.

Ar apbrīnojamu pašreizējai strādā kopējas Augstu karavīru un valsts darbinieku sievas un meitas kopj smagi ievainotos, studentes un skolnieces mazgā

grīdas. Bez algas viņas strādā, un tikai reizt dienā viņas dabū mazu pusdienu devu - bļodiņu karstas vias.

Kāpņu telpā pie loga stāv jauna sieviete un raud. Es pazīstu viņu. Mēs kādreiz esam pavadījuši kopā daudz skaistu brīžu. Daudz ir dejots, dziedāts, un asprātības ir sprēgājušas kā dzirkstis ugunskurā, egļu pagalēm degot. Un tagad man jāredz viņa raudam. Man grūti to panest.

- Es vakar saņēmu ziņu, ka mans brālītis ir kritis, - viņa saka. - Kaut kur pie Grenčiem vai Zantes. Arī mans vīrs Kurzemē, un man no viņa jau kādu mēnesi nav nekādu ziņu. Es nezinu, kas ar viņu ir noticis, un es to vairs nespēju izturēt. -

Un viņa raud.

Cik daudzreiz senās dienās neesmu gļaudījis šo skaisto pieri, šo lepno pakausi! Vai man kādreiz laipna vārda trūcis, kad viņai sirds bija smaga? Bet tagad es nezinu, ko teikt...

Man ir tāļa sajūta, ka viņas lielo sāpju tuvumā visi mani mierinājuma vārdi izklausītos tukši, bāli un nodiluši. Vienīgais, kas man vēl ir pa spēkam - es varu klusi paspiest viņai roku.

- Es vēl neko neteiktu. Es zinu, ka daudz karavīru krīt. Daudziem jākrīt. Es prastu savaldīties. Bet tagad - par ko viņi krīt, par ko? Vai Latvija ir tā, par ko viņi krīt? Vai viņi glābs mūsu dzimteni, atgūs mums brīvību? -

- Un nupat, šinī stundā, šinī brīdī jauns ienaidnieks bradā pa mūsu mīļajām mājām Lobes ezera krastā. Cik grūti samierināties ar domu, ka nekad es vairs neeļpošu mūsu māju gaisu, mūsu istabu labo smaržu! -

- Un tur ir mūsu dārzs. Tur ir mana mīļā ābele. Tai es vienmēr esmu varējis visu izstāstīt. Arī par tevi viņa zina. Kaut varētu uz brītiņu pieglausties pie mīļā, grubuļcinā stumbra! Tu taču zini - mātes man jau sen vairs nav. -

Un viņa piespiež pieres stūri pie loga rūts. Es redzu: tur stāv mūsu daiņu serdienīte, jau no rūžības ar savo sūro likteni nešķirami saderināta. Un tagad tai ir nolauptā pat viņas pēdējā mierinātāja - viņas ābele.

Iztinusi rokas no rūtainā priekšauta, viņa it kā drusku pasmaida.

- Tu atvaino mani, lūdzu. Man tagad jāturpina mazgāt trepes. Kad strādā, kļūst vieglāk. -

Eskadrijā pienākusi ziņa, ka esmu ievietots jaunajā leģiona lazaretē. Vienā jaukā dienā, gadījuma pēc Rīgā būdams, atnāk pie manis Bellamī, apskatīties kā man klājas. Viņš pastāsta man daudz jaunu ziņu.

Salaspils lidlauks sabumbots tik pamatīgi, ka no tā vairs nevarot lidot. Gaišā dienas laikā to samaitājusi krievu smagā artilērija, šaujot no Zemgales puses pāri Daugavai un Doles salai. Cilvēki neesot cietuši, nedz arī lidmašīnas. Starp lieliem bumbu krāteriem laipojot, eskadrijai kaut kā vēl izdevies pacelties un aizlidot uz Tukumu. Šķiet, ka apstākļi tur būšot labāki.

Man degtin deg ziņkāre: kā īsti ir notikusi mana sadursme nelaimīgajā 17.septembra naktī?

Nekas liels neesot bijis, Bellamī saka. Lidmašīnu novietojumā stāvējusi uzbraukta lielā benzīna cisterna. Gribējuši jau sākt pildīšanu, kad es esot licies tai taisni virsū. Labi vēl, ka neviens cilvēks neesot gadījies starpā. Cisternas sānos iesists prāvs iedobums. Bet lidmašīnai neesot nekāda lielā vaina. Tajā pašā rītā

uzlikuši jaunu propelleri. No vecā pāri palikušas tikai skabargas. Kapteinis jau nākamajā naktī varējis lidot. Šinī ziņā lai mana sirds esot mierīga.

Par ievainoto karavīru garīgo labklājību rūpējas Frontes teātra mākslinieki. Tur ir kāda maza vijolniece, vārdā Lidija. Cik gadu viņai varētu būt? 13? 14? Kas viņu sazin? Meitenes jau prot izlikties tā, ka neviens jods nevar pateikt, cik viņas vecas. Un nav jau arī svarīgi.

Bet spēlē viņa ārkārtīgi skaisti. Spēlei piemīt dzidrds, gaumīgi niansēts skanīgums. Mazās, skaistās vijolnieces izteiksmīgā spēle klausītāju dvēselēs izraisa dziļu savilņojumu: pēdējos gados taču šie vīri dzirdējuši tikai lielgabalu elsas, granātu sprādzienus un ložmetēju rejas. Vijoles skaņas viņiem izklausās kā vēstis no pavisam citas, labākas pasaules. Nav brīnums, ka dažā acs kļūst mīkļa.

Vēl mēs dzirdam operdziedones Alīdas Vānes lielisko dramatisko soprānu, spožu un daijskanīgu. Viņas himniskais Karoga dziedājums līdzīgi vētrai un negaisam šalc mums pāri. Tas sakustina un aizrauj sev līdz karavīru sirdis.

Pēc koncerta mēs aizejam parunāties ar viņu. Istā tāmnieku sirsnībā viņa apsveic mūs kā vecus draugus. Kāds iejautājas par viņas profesionālo pieredzi Dienvidamerikā. Tur viņai esot kļāpies gluži labi. Viņadziedājusi lielās dramatiskās operu lomas - Aidu, Tosku, Dezdemonu. Arī nācījusi dziedāšanu jaunajiem. Zemestrīces gan bieži traucējušas:

- Tu gul. Gult kust. Lamp šūpjas pie griestim. Nokrīt bild no sien. Sākmā bail. Vēlāk pierod. -

Es jau šad tad dabūju atvaļinājumu uz dažām stundām; varu aizbraukt uz mājām. Mana kreisā acs un vaiga kauli drīz būs sadzījuši. Deguna forma gan ir uzkrītoši mainījusies; be' liels nozīmes tam nav. Sejas kontūrijas redzamā pazīme ir dažādu melnu, zilu, violetu un sarkanu nokrāsu savirkņējums, kas grezno kreiso vaigu un acs apkārtni. Laimīgā kārtā cerīgais stāvoklis savu vārdu ir atāisnojis: redze ir izglābusies.

Paldies Dievam!

21

Nav šaubu, ka Rīgas iedzīvotāju stāvoklis ir daudz nopietnāks nekā tas bija Jelgavas kritiskajās dienās. To saprot arī viņi paši. Taču jauzu prāti nav tik satraukti kā toreiz. Tuvās briesmas vairs nespēj izraisīt panikas sajūtu. Ļaudis ir it kā saraduši ar tuvajām briesmām. Kas nolēmuši palikt mājās, tie mierīgi apsver, kā pārtaist varas maiņu. Citi grib bēgt. Tie rūpējas par savām transporta izredzēm.

Uz Brīvības bulvāra nejausi satieku kādu vecākās paaudzes universitātes kolēģu no Tautsaimniecības fakultātes. Profesors, mani ieraudzījis, ir nepatīkami pārsteigts.

- Kā, - viņš saka, - tu esi Rīgā? Vai tad tev nevajadzēja būt frontē? -

Es mēģinu viņam izskaidrot iemeslus, kas mani uz laiciņu attur no maniem frontes pienākumiem. Bet tie viņu nespēj pārliecināt.

- Ja tu vari staigāt apkārt pa Rīgas ielām, tu tikpat labi varētu būt arī kara laukā, kur tev pēc visas tiesas un taisnības ir jābūt, lai mēs varētu tikt projām un nokļūt drošībā. -

Viņš mēģina smaidīt, it kā gribēdams rādīt, ka tas viss bijis tikai pa jokam teikts. Taču smaidis ir neīsts, un nervozās sejas pantu kustības atklāj pavisam citādu domu virzienu.

Tikai dažus soļus tālāk pagājis, es pamanu nākam pretīm kādu pazīstamu dāmu, kuras mājā mēs ar sievu daudzkārt esam viesojušies. Ieraudzījusi mani, viņa apstājas, pārsteigta un apmulsusi.

- Vai es esmu pārskatījies? Vai tas tiešām esat jūs, Muižniek? Kas jūs fizi-
onimiju ir izdaiļojis ar tik oriģinālām ilustrācijām? -

- Tas ir karš, kundze. Man jau pašam nebūtu ienākusi prātā tik izmeklēta krāsu kombinācija. -

- Liekas, it kā būtu arī mēbeles drusku izgrūstītas... -

Un viņa apskata manu seju no visām pusēm.

- Tas ir taisni neticami, uz ko visu tām lidotāju sievām jābūt gatavām! Pie tam -
kā viņas runā! Vēl pirms kādas nedēļas zvanīju uz jūsu māju un prasīju Mirdzai,
ko viņa domā, un vai viņa netaisās ar visiem bērniem braukt kaut kur prom. Un vai
jūs varat iedomāties, ko viņa man atbildēja?: - Kamēr mans vīrs ir uz austrumiem
no manis, starp mani un krieviem, es esmu droša. -

Ir jābūt Muižniecei, lai tādus vārdus varētu pateikt.

Bet kas notiks tagad? Šī simboliski interesantā idille ir galā: es neesmu un ne-
būšu vairs starp viņu un krieviem. No šejienes jau kādā no tuvākajām dienām
man vajadzēs doties un Tukumu, un tad iebrucējiem visi ceļi uz Rīgu būs vajā.

Vai gan es viņiem tādu nācienu varu jaut vai liegt? Vai te mana atrašanās vieta
nav tikpat nenozīmīga kā tajā naktī pirms divi mēnešiem, par kuru Bumba vēlāk
mēdza teikt: tas bija toreiz, kad Jankels viens pats sargāja Eiropu? Ne toreiz man
tas izdevās, nedz arī izdosies tagad. Tuvinieku drošības ziņā manai ģeogrāfiskai
vietai un manai klātienei var būt tikai psiholoģiska vērtība. Bet arī tā nupat irst un
drūp ar katru minūti, kas paiet. Ar katru nodzīvotu acumirklī.

Pievakarē, pārrunājot ar sievu turpmāko rīcību, mēs vienojamies par to, kas
jādara: ir pēdējais laiks bēgt prom no Rīgas. Sievai izdodas aizrunāt vietas kādā
smagā automašīnā sev, savai mātei un trim bērniem. Vēl nav zināms, kad varēs
braucienu sākt, tādēļ ģimenei jūbūt nepārtrauktā gatavībā doties ceļā. Ar pāris
ceļa somām un mazzbērna ratiņiem. Tas viss.

Uz kurieni? Uz kurieni?

Vienalga. Tikai tālāk no krieviem!

Varbūt uz Aizputi, uz mana karabiedra mājām? Te ir adrese.

Trīsdesmitā septembrī mani atlaiž no slimnīcas. Pirms dodos uz Tukumu, es
vēl aizbraucu uz Mežaparku, uz mājām.

Tur neviena vairs nav.

Cik briesmīgi tukša var būt māja, ja tur nav vairs to, kam tur bija jābūt! Visi ir
prom!

Tur paliek visas mūsu lietas, lielas un mazas. Tur paliek manas klavieres,
manas grāmatas, visi mani zinātniskie materiāli.

Lai stāv.

Ielieku savā karasvārku kabatā tikai vienu vienīgu mazu grāmatu melnos ādas
vākos, zeltītām lapu malām, ko tēvs un māte dāvināja man manā iesvētīšanas
dienā. Tikai to vienu.

Tad es vēl pēdējoreiz aplaižu skatu visapkārt. Viss paliek tā, kā te ir dzīvots. Nav ko kavēties. Es aizcērtu durvis.

It kā smaga aizcirtne krīt pāri manam dzīves cejam.

Kas nodzīvots, tas ir slēgts un dzēsts. Tam nav vairs pagarinājuma. Nav konituitātes. Viss tālākais sāksies par jaunu.

Tukuma lidlaukā mans pirmais gājiens ir pie eskadrijas komandiera, lai ziņotu pa savu atgriešanos no lazaretēs. Viņš ilgi skatās manā zili melnajā sejā, nekādu pārmetumu, neviena barga vārda. It kā garāmejot viņš iejautājas, vai es gribot šonakt lidot. Es atbildu, ka jūtos ļoti noguris un, ja būtu iespējams, es labāk šonakt nelidotu.

Labi, tā paliek.

Sākoties lidojumiem, es tāpat vien aizeju uz komandpunktu. Pirmā ziņa, kas man jādzird, ir bēdīga. Kurzemes cīņu telpā lidojot, ir kritis dižkareivis Japiņš, mūsu divtūkstošā lidojuma veicējs.

Man uzkrīt dažas sakarības, kas raksturo nelaimīgo lidojumu virkni. Daiga, Jacis un Japiņš - visi jauni lidotāji, tāpat kā Martini un Degemuss, nāk no Grobiņas pēdējā lidapmācību kursa. Lielākā daļa no viņiem bija piederējuši pie aerokluba buru lidotāju vienībām, jeb kā tagad saka - viņi bija lidnotāji, bija lidojuši ar lidniem. Ar motorlidmašīnām viņi bija lidojuši maz, vai pat nemaz. Grobiņā vajadzēja veidot jaunas lidapmācību grupas. Tajās iekļuva kandidāti ar ļoti dažādām pieredzes pakāpēm. Pati apmācība nevarēja iznākt homogēna. Pēc pašu lidotāju atzinuma, pēdējā laikā tā bijusi stipri sasteigta. Un te ir tie rezultāti... Bet var jau būt, ka mani secinājumi ir pārsteidzīgi. Man taču vajadzēja atminēt ka flaks ir bezpersnisks princips, un tam var būt pilnīgi vienalga, pie kura Grobiņas lidapmācību kursa kāds lidotājs pieder. Kā mēs mēdzam teikt - nav liela māksla no flaka norauties. Tikai pieredze māca, kā no tā izvairīties. Un ne katreiz tas izdodas.

Nākamajā naktī lidojumu ceļš ved uz dienvidiem no Tukuma - uz Jaunpils un Dobeles smago cīņu laukiem. Tik blīvu kaujas darbību līdz šim vēl nav gadījies novērot, šķiet, ka tur norisinās Zemgales beigu agonija. Krievu pusē no frontes mērķi nav jāmeklē. Tur katra vieta slāptin slāpst pēc mūsu palīdzības.

Lai tiktu no Tukuma uz Dobeli, ir jālido pāri Džūkstei. Bet pie Džūkstes stāv moderna zenīartilērija, īsts Krupa šī laika mākslas darbs. Tai ir astoņi respektabli stobri, 38mm kalibra, un tēmēšana notiek ar precīziem klausāmiem aparātiem. Tās atrašanās vieta nekad nav noteikti zināma; katru nakti tā ir kādā jaunā pozīcijā, jo tā ir motorizēta zenītbaterija, montēta uz kustīgām kāpurķēžu platformām. Bet no Džūkstes tā neatlaižas. Tā ir nikna kā lapšene, tā dzeļ katram, kas gaisā rūc; vienalga, vai tas ir krievs, vai vācietis, vai latvietis. Visi dabū. Pazīšanas raķete viņu nespēj pārliecināt, un mums ir aizdomas, ka tai nekad nav gluži skaidrs, kura no sešām dažādām pazīšanas raķetēm attiecīgā naktī ir spēkā. Pieredze rāda, ka tā šauj labprāt, un munīcijas tai netrūkst.

Tā ir latviešu zenītbaterija.

Eskadrijas komandieris mūs ir brīdinājis, no šīs neapbrīnāmās vienības un ieteicis iet Džūkstei pāri vismaz 5 km attālumā. Nav jau viegli sevi piespiest taisīt šķietami nevajadzīgu līkumu tikai tādēļ vien, lai izvairītos no nepieņemama

pasauls uzskata, ko kāds no taviem tautiešiem grib tev uzspiest, tumsā gaidīdams uz tevi pie Džūkstes ar astorjiem respektabliem stobriem.

Naktī no 5. uz 6. oktobri es aizlidoju atvadīties no Daugavas senlejas, pats nezinādams, ka skatu to pēdējo reiz mūžā. Tagad viņas vairs nav: uz laiku laikiem tā guļ plata, uzstādināta ezera dibenā. Viņa ir kritusi ienaidnieka varā, un ienaidnieks viņu ir noslīcinājis.

Bet tajā naktī viņu vēl apskalo bāla mēnesnīca kā kosmiska strūklaka. Viņas dvēsele - teiku un pasaku vērpēja - vēl ir dzīva, un tautas likteņšķiedras

pavediens vēl tek caur viņas pirkstiem. Viņas sejā staro senču saktas sakrālais skaistums. Daugavas krāces met vieglu, sirnu miglu. Kā pelēks dārgakmens tumsā margo Staburags, un aizlaiku mistikā no tā kāpj grezna tautas teiksmu un ticējumu varavīksne.

Visa telpa ir senlatviešu karavīru dvēseju pilna. Nepārskatāmos pulkos tās auļo man cieši blakus. Ap manu spāmu galiem pīvo kumeļu krēpes, un ieroču šķinda sajaucas ar propellera dārdiem.

Bet zemi ir pārņēmis ienaidnieka karaspēks. Tas iespiežas senlejas krastos un ārējs pa visiem ceļiem, kas nāk no austrumiem. Krustceļos stāv tanki, un pie visām apdzīvotām vietām dežūrē flaks. Kāda vieglā flaka baterija novietojusies Kokneses pilsdrupās uz tā saucamās Lielgabalu terases. Pozīcijas izvēle ir nepārspējama, ne tikai stratēģijas ziņā, bet arī cinismā: tie viņi var būt pilnīgi droši no lidotāju pret darbības, jo vācieši sen vairs šurp nelido, bet neviens latvietis pilsdrupās bumbas nemetīs. Un to viņi zin.

Pēc uzbrukuma kādai bruņotai kaujas ratu grupai pie Atradzes - dzimavām, es lidoju tagad ap 600 metru augstumā gar Pērses dziļo dolomītu gravu uz pilsdrupu pusi.

Tas gadījās man kādā bezrūpīgā vasaras brīvlaikā, kad es varēju caurām dienām braukāt pa šo skaisto upes gultni, dziedādams no rīta līdz vakaram. Es zinu te katru radzi, katru klinšu krautni. Es pazīstu katru plakanu pliena krautni ūdenskritumā, kam pieķerties, uz kā var pakāpties. Vai patiesi šonakt, klīstošās mēness gaismas un tumšo ēnu tēlainībā, es pārdzīvoju pēdējo reizi šīs vietas nerimstošo, pārļaicīgo skaistumu?

Esmu jau gandrīz virs Daugavas krasta, kad no Lielgabalu terrases saņemu dažas īsas, labi tēmētas zaves.

Tad --- laikam mana reize ---

Trieciens pa labo kāju pie pēdas locītavas. Instrumentu dēlī šķīst balta eksplozija. Neciešami sāk sūrstēt acis no benzīna, kas platā strūklā šļācas man sejā, un dažos acumirkļos visa kermeņa augšējā izmīkst cauri līdz ādai. Acis krampjaini samiedzas un nav vairs atdarāmas. Nāk prātā: sprādziens un vajējs benzīns - tad deg. Vienmēr. Un ja liesmas pieķeras drēbēm, nekāda vara pasaulē tās vairs neapdzēsīs.

Kāpt arā, vai nogaidīt vēl kādu sekundi?...

Kaut spētu redzēt!

Kāju vairs nejūt līdz ceļiem.

Atlobu ar pirkstiem kreisās acs plakstus vajā un paturu tos kādu brīdi. Liesmu neredz; ne sānos, ne apakšā, nekur.

Kautkāda metalla skranda nepārtraukti sitas pret aizsargcepurī.

Bet no kurienes tas benzīns gāžas? Mašīnā ir divas tvertnes, un vairākas caurules pienāk pie instrumentu dēļa. Es pabīdu gāzes sviru līdz galam: varbūt es jau lidoju ar pēdējām degvielām lāsēm. Tad jau lai tās rauj mani uz rietumiem, cik to vēl tvertnē ir atlicis!

Izkaru galvu pāri bortam un mēģinu acis izvēdināt propellera vējā, pamīšus turēdamas tās ar pirkstiem vajā.

Bet kas ir ar kāju? Mēģinu aizsniegt trāpījuma vietu, bet plecu siksnas neatļauj.

Es atsprādzējos. Varu sataustīt tikai lielu robu zābakā un kaut kādus siltā pildījuma kušķus. Sāpēt nesāp, tikai pēda ir it kā stīva, kā nejutīga. Lai stāv pagaidām, redzēs vēlāk...

Benzīns vairs nenāk ārā. Laikam tad būs mazā tvertne pušu, kas ir virs kājām, aiz instrumentu dēļa. Tas nozīmē 30 litru zudumu. Tos es tagad varētu pieciest, ja tikai galvenā tvertne būtu vesela. Krievi ir jau pie Iksķīles, tātad vēl sešdesmit kilometru ko lidot. Bet vai tiktāl izvilks - vēl vismaz divdesmit minūtes?

Sūrstēšana acīs lēnām rimst, tās jau turas vajā pašas saviem spēkiem. Benzīna tvaiki garo no apģērba, no visām malām. Tie man jāelpo, nav iespējams no tiem izvairīties. Galva ir jau viegli noreibusi. Aizslīd garām Aizkraukle, Skrīveri. Bet motors vēl vienmēr strādā. Pie Lielvārdes pāris flaku mēģina mani tvarstīt.

Tīrie nieki! Tik bieži jau nu atkal neķer... Es pat nepaskatos, no kurienes tie nāk.

Garām aizslīd Ķegums. Spēkstacijā plosās ugunsgrēks. Ir klāt Ogre, tālāk Iksķīle... Un motors patiesi visu laiku strādā! Bet lidmašīna virzās tik neticami lēnām! Vai tiešām es tikšu laimā? Ja es turos gaisā vēl pāris minūšu, tad esmu glābts, tad motora stāšanās gadījumā es kāptu ārā - vienalga kur.

Te jau ir Salaspils ar sabumboto lidlauku, un tur ir Rīga. Tik spoģīgi tā guļ tur mēness gaismā, it kā paralizēta, kā letargijā legrimusi, kā pārakmeņojusies...

Es mēģinu tikt zemē uz kāda no Rīgas aerodromiem, bet ne Spilve, ne Skulte neatsaucas uz maniem raķešu signāliem. Kā vēlāk noskaidrojās, Rīga tajā naktī ir pārdzīvojusi smagu krievu uzlidojumu. Ja kāds lidotājs ir nokļuvis sīkās grūtībās un sauc, lai viņam tumsā parāda nolaišanās ceļu, tad šādā situācijā neviens visā aerodromā to nedarīs. Pie tam - vai kāds var pateikt, kas tas ir par lidotāju un kādi ir viņa nolūki? Pazīšanas raketēm vairs nevar ticēt, tās lielos vairumos ir kritašas krievu rokās, un tie nebūt nav mācāmi, kā ar tām apieties. Daudzi maldinājumi ir jau notikuši. Īsi sakot - te nav ko kavēties.

Vēl pēdējo skatu es pametu uz lielās pilsētas jumtiem un torniem.

Rīga, mana sapņu pilsēta! Tur paliek tēvs un māte, tur paliek mana bērnība, manas jaunības dienas. Un paliek Universitāte, tur Brīvības pieminekļi...

Ardievu!

Iešu uz Jūrmalu. Ja man pēkšņi vajadzētu nolaieties kādā vietā uz pludmales ar mēness gaismu varbūt pietiktu.

Kāja ir atļirpusi, un poļīte viegli sāp.

Skaisti!

Varu kustināt pēdu, jūtu pirkstus.

Iznāku laukā pie Bulduriem un lidoju tagad pāris metru augstumā virs pludmales. Pa kreisi - cekulainie priežu vainagi; pa labi - jūras bezgalība ar baltām viļņu veltnēm uz melnā fona. Cik viss te ir skaists, un cik skaisti ir - būt un apziņāties savu esmi!

Dažās Tsās minūtēs pazib garām visas pazīstamās vietas. Un tad neizbēgami klā. ir Ķemeri ar atbaidīgajiem Smārdes purviem. Un tiem nu ir jāiet pāri, lai nokļūtu Tukumā. Bet ja man tagad kāds liktu izšķirties, kur palikt - Smārdes purvos, vai krievu nagos, tad vēltīgs strīds: te vēl būtu izredzes, tur - nekādu.

Tukuma lidlaukā es atkal reiz stāvu uz stingras zemes, pareizā pusē no frontes. Bet domas man neatturami vērpjas ap pirmītējo notikumu, un man jāpārdzīvo tas par jaunu skaidrā, dramatiskā tiešumā. Es nespēju pats sev ticēt, ka esmu atgriezies, un ka te ir Tukums. Man uzbrūk triecienu pēcdarbības drebuļi, un man vajag pieturēties pie lidmašīnas spārma, līdz kamēr tie pāriet. Es drīkstu ar visu savu svaru uzstāties uz labās kājas, tai nekas jauns nevar būt noticis.

Mans ziņojums komandpunktā iznāk saraustīts, bez secības. Uz kapteiņa jautājumu, vai esmu ievainots, es nezinu, ko atbildēt.

- Esat, vai neesat? Runājiet taču!

Es velku nost saplosīto zābaku, kas vairs tikko turas kopā. Arī zeķe ir pušu. Šāviņš ir garāmejot skāris iekšējo potītes kaulu, uz tā ir neliela brūce. Eskadrijas ārsts spaida un groza uztūkušo locītavu.

- Tev ir bieža āda,- viņš saka. Tādai pat krievu flaks nevelk cauri. Bet laimes ar gan tev netrūkst! Tas ir lielisks trāpījums, labāku grūti iedomāties!

Kad atrauju vajā savas vēja jakas slēdzi, vesels mutulis benzīna tvaiku ievējas telpā. Žakete ir vēl vienmēr slapja, veļa garo. Kad sāku darboties gar benzīnā izmirkušām cigaretēm un sērkokšiem, kāda roka smagi uzguļas manējam. Kamerād, tās būtu sliktas beigas šim priecīgajam notikumam! - sakaru virsnieks saka.

Nakamā diena ir skaidra un silta. Es guļu mežmalā uz sīkām skujām un sūnām pie augstas priedes saknēm. Ap kāju man aplikta etiķskābā mālūdens komprese. Netālu uz celma stāv ievērojamais zābaks. To tagad fotografē no visām pusēm. Par mani pašu neviens vairs neliekas zinis.

Pagājušā naktī zemās miglas dēļ kāds lidotājs ir norāvis skrietules savai lidmašīnai. No tās tagad ņem ārā dažādas daļas, lai pārstādītu tās manējā. Līdz vakaram viņi cer darbu pabeigt, un šonakt es lidošu atkal.

Aizvien no jauna es domās atgriežos pie sava naksnīgā piedzīvojuma. Kā tas iespējams, ka šāviņš ir vilcis tik iracionāli precīzu tangenti pie manas miesas? Un kā tas iespējams, ka es neaizdegos?

Es jau zinu, ir vēltīgi meklēt izskaidrojumu likteņa pieskārienam. Tas runā par tā Kunga visspēcību pats savā īpatnējā valodā. Kāds no seno karavīru gariem, kurus es pagājušā naktī tik dzīvi un reāli jutu sev visapkārt virs Daugavas senlejas, būs kritiskajā brīdī sedzis mani ar savu vairogu.

karaspēka vilņi. Karavīri izskatās panīkuši, apātiski. Grūti ticēt, ka šie ļaudis pieder pie tās pašas armijas, kas pirms četriem gadiem līdzīgi aukai drāzās pāri visai mūsu zemei, slaucīdama prom austrumu bruņotos vergu barus un sarkanos komisārus ar visām viņu sievietēm, sudrablapsām un šujammašīnām.

Visi ceļi, kas no Igaunijas un Vidzemes nāk uz dienvidiem, ved caur Rīgu, jo tikai tur ir tilti, tikai tur iespējams tikt pāri Daugavai. Atkāpjoties no ziemeļu frontes, vācu armijas daļām tālāk jāvirzās pa Jūrmalas šoseju, un pēc tam gar mūsu lidlauku. Visi ceļi ir nogriezti.

Brauc garām arī pajūgi ar bēgļiem no Vidzemes, no Rīgas apkārtnes pagastiem. Lielāko tiesu redzam tur vecus ļaudis, pusaudžus un sievietes ar maziem bērniem. Jaunu cilvēku nav daudz. Kad jāpalaiž garām kāds karaspēka nodalījums, šos privātos tautas posta ceļiniekus novirza uz ceļa malām.

Krēsli sāk biežēt, gājēju straume atplok. Sāk braukt garām dažāda lieluma spēkrati, slāpētām gaišmām, lielāko tiesu ar gāzgeneratoriem aprīkoti. Visa kustība tikai uz vienu pusi - uz rietumiem. Pretimbraucēju nav.

Brīžiem satiksmes troksnis aplkust pavisam. Pārlidlauku visnotaļ tad gulstās klusa rudens tumsa ar tālas artilērijas dunoņu kā nerimstošu, drūmu pavadmūziku.

Ir pienākusi nakts no 7. uz 8. oktobri - mūsu pēdējā kaujas darbības nakts. Zem augsta, rūsganiem plankumiem iekrāsota mākoņu klāja, cauri nepārtrauktam pelēkbrūnu dūmu slānim, mēs vēl ceļamies pēdējiem lidojumiem, lai dotos uz Kurzemes titānisko dusmu laukiem, - uz Kalpaka varoņlaukiem. Tā ir mūsu dramatisko cīņu beigu arēna. Dūmi slāpē elpu, un bezcerība - dvēseli.

Tāds mums pienāk 8. oktobra rīts.

Mums vairs nav benzīna.

Nav, un nebūs vairs.

Lidlauka malā ir maza, kupla ozolu birzs. Viegla vēsma no turienes nes tālai apkārtnē pāri skumji rūgtu rudens smaržu. Tā ir vīstošu ozollapu smarža - mūsu zemes atvadu smarža.

Brūnajā lapotnē kāds dzeltens sīlis, zilganiem spāmu galiem, loba zīles no kausiņiem ārā. Laiku pa laikam svētdienas rīta klusumu pārtrauc viņa gari stieptais sauciens:

- Kurr essi? Essi -

Ko tu vari putnam atbildēt, ja pats vairs tīsti nezini, kur esi, kur piederi. Tu nezini arī, uz kuriem tev vajadzēs doties. Priekšniecībai īsā laikā pienāk vairāki pretrunīgi pārceļšanās rīkojumi. Vēl jau tev zem kājām ir tēvu tēvu velēna. Bet ilgi vairs tu nestaigāsi pa to. Ar pēdējām degvielas lāsēm tev jātiek prom no šīs neatbildēto izaicinājumu telpas. Nav nekādas nozīmes te vairs ilgāk kavēties.

Eskadrijas komandieris uzdod visiem lidotājiem savest kartībā savus lidojumu žurnālus, lai ieraksti par kaujas lidojumiem saskanētu ar atbilstošiem ierakstiem kopējā eskadrijas žurnālā. Personiskie žurnāli iesniedzami apstiprināšanai.

Es savu lidojumu žurnālu esmu vedis ļoti uzmanīgi, tas ir pilnīgā kārtībā. Tur redzams, ka esmu veicis 163 kaujas lidojumus, kopsummā esmu nometis 403 bumbas, un kopējais frontes lidojumu ilgums ir bijis 186 stundas un 5 minūtes.

Kas notiks tālāk?

Vispirms mēs laikus lidosim uz Grobiņu. Ceļš ir tas pats, pa kādu mēs nācām pirms septiņiem mēnešiem, tikai pretējā virzienā. Nelidosim vairs slēgtā formācijā

kā toreiz, bet pa vienai lidmašīnai. Kompasa kurss ir mainījies par 180 grādiem. Par tik pat ir mainījies viss pārējais. Arī pati lidošanas jēga...

No Saldus līdz Skrundai mūsu ceļvede ir Ciecere. Spītīgi tā laužas pa senseno šļūoņu izarto gultni, pār haotiski sagruvušo klintāju skaldnēm, uz Ventas ielejas pusi. Gribētos pasmelt kaut vienu sauju šīs upītes spīts un paņemt to līdz, lai nepietrūktu tās nākamajās dienās.

Šķiet, ka viens no mūsu karabiedriem ir jau paspējis to izdarīt - ir paspējis padzerties no Cieceres atvarainās spītības. Tas ir sežants Žanis Tamsons.

Reizē ar mums Grobiņā ierodas arī Otrā eskadrija no Skultes. Tā pārved tādu vēsti, ka Tamsonam vajadzējis no turienes pārlidot Henšeja izlūku lidmašīnu Hs-126 un atvest līdz mūsu sakaru virsnieku vltu. Bindhaku. Kamēr Bindhaks ilgstoši kaut kur kavējies, Tamsons ar visu savu Hs-126 aizlaidies pār Baltijas jūru uz Gotlandi.

Oficiāls apstiprinājums par šo notikumu pienāk tikai pāris dienu vēlāk. Bet daži no mums jau zināja iepriekš, ka tāds ir Tamsona nodoms, un ka viņš tikai gaida izdevīgu brīdi. Jāpiezīmē, ka kompasa kursu un lidojuma ilgumu uz Gotlandi mēs visi zinājām no galvas. No jebkura lidlauka, kas atradās jūras tuvumā.

Bet aizlidoja tikai Tamsons viens pats.

10. oktobra rītā eskadrija pārceļas uz Liepājas Ziemeļu aerodromu. Gaišā, irdenā pamatne, vietumis apaugusi ar skopu piejūras veģetāciju, - tā ir pēdējā vieta, kur mēs vēl stāvam uz Latvijas zemes. Apkārtnē visnotaļ ir tik pieticīga, tik mīļa savā vienkāršībā. Tā saista mūs simt saitēm, tā nelaiž mūs prom. Kur manas lidmašīnas riteņi pieskaras pamatnei, no turienes es pasmeju pēdējo piemiņu, ko paņemt līdz no Tēvzemes - sauju smilšu. Tīras un gaišas tās ir, saules un lietus balinātas. Kaut liktenis lemtu tās kādreiz man pārvest atpakaļ!

Uz kurienu ved mūsu ceļš?

Man ir puslīdz vienalga, uz kurienu. Zērapena, tā laikam sauc to vietu kaut kur Austrumprūsijā, Karalauču tuvumā.

Mans motorists Artūrs Eršteins nāks man līdz pēdējos lidojumos, kad dosimies prom no dzimtenes nezināmai nākotnei pretim.

Bagāžas mums ir ļoti maz. Ar to mēs atri tiekam galā. Kad esam vēl noklausījušies eskadrijas komandiera pēdējos rīkojumus, mēs varam lidot projām.

Mums līdz tālajā ceļa pošas dzērves no Latvijas ezeru klāniem un purvmaļām. Mēs redzam, kā aizlīd viņu kāši uz dienvidiem gar pelēcīgo mākoņu segu.

Vasara ir pagājusi.

Jūras krastā gabals no izlidošanas vietas līdz Latvijas dienvidu robežsmailei ir 60 km garš. To var veikt 20 minūtēs. Taisni tikpat ilgs bija arī mans lidojuma laiks pirms dažām naktīm no Kokneses līdz Ikšķīlei. Toreiz tas vilkās gar Daugavas krācēm kā svina laiva, kas pārpilnām piekrauta briesmām, biediem un pādrošām cerībām. Bet šodien jūras krasts pazib garām sapņa ātrumā kā viegla apses pūka, ko aiznes vējš, un nekāda izdoma nespēj aizkavēt šķiršanās brīža straujo tuvošanos. Tas ir tikai viens īss mūžības mirklis - un es esmu savam pēdējam dzimtenes krastam garām.

Pēc pavisam īsa Lietuvas krasta posma mēs tuvojamies piejūras pilsētai Klaipēdai. Tur sākas senās prūšu zemes rietumu valnis - 100 km garā Kuršu kāpa, kas šķir Mari no jūras. Mēs lidojam pa atsevišķai lidmašīnai, un mums ir

teikts, ka jālido zemu un ka jāturas cieši pie kāpas, lai lieki nepievērstu sev krastu aizsardzības uzmanību.

Es lidoju kāpas iekšpusē, virs Mares. Ceļa malā ir divi ciemi - Nida un Rozītes. Abi ir ievērojami lidņošanas centri, kas tālu pazīstami savu izdevīgo vertikālo gaisa strāvojumu dēļ. Tur patlaban nodarbības rit pilnā spēkā. Lidnotājiem benzīna nevajag.

Marē stāv kuršu zvejas laivas. Kā mazi, rotaļīgi karodziņi mastu galos plivinās skaisti izgrieztas un izkrāsotas tpašuma zīmes - vēlavīņas. Katrai laivai ir atšķirīga vēlavīņa, bet visām tām ir kopēja simbolika, kas ietverama vienā vārdā:

- Atgriezies! -

Kad kuršu zvejnieki, cauri Klaipēdas jūras šaurumam, dodas uz vētraiņo selgu atklātā jūrā, ar vēlavīņas vēdām aiziet viņiem līdz mājās palicēju vēlējums:

- Atgriezies! -

To teic sieva vīram, to sūta māte, māsa un līgava zvejniekdēlam līdz:

- Atgriezies! -

Laivām pāmākot, sagaidītāju acis meklē virs ūdens klāja kādu vienu tpašu vēlavīņu - to vienu, kuru var saskatīt un pazīt jau jūdžēm tālu.

Un šodien, kad es lidoju pāri lielajam mastu mežam, visu vēlavīņu kopējais klājiens, kā grezna puķu druva vējā līgodamās, draudzīgi māj man pretī un sūta man tālajā ceļā līdz vienu kopēju vēlējumu:

- Atgriezies! -

Vai es to varu solīt? Vai varu vismaz to cerēt?

Simt sešdesmit trīs reizes esmu nakts laikā viesojies Kaulainās buduārā, un kamēr šī tur rīlājās ar savām spožajām krellēm, man allaž ir izdevies tumsā sataustīt ceļu laukā un atgriezties drošībā.

Bet šoreiz ir pavisam citādi. Atgriezies... Vai? Kad? Kā?...

Zērapenā mēs pāmāksņojam un piepildām degvielu tvertnes. Otrā rītā saņemam jaunas kartes, pēc kurām lidot, un dodamies tālāk. Savā vispēdējā lidojumā uz kādu nenozīmīgu vietu Polijā, netālu no Tomas. Hohenzalca - tā šo mazo pilsētu sauc. Tās poliskais vārds ir Inovracslava. Tur ir mūsu lidotāju gaitu gals. Savas lidmašīnas mēs vairs pat ne redzēt nedabūjam.

Viss oktobra beigu posms paiet lietū, nepamatotās minējumos un apnicīgā bezdarbībā. Uzturs kļuvis ievērojami skopāks, skaistās starta piedevas izgaisušas, kanfīne izpirkta sausa, ar pīpēšanu un pavisam trūcīgi, bet stipri dzērieni rādās tikai sapņos.

Taču mūsu saimnieciskie un tehniskie ģēniji laikam pat Saharas tuksnesī mācētu atrast kādu spēcīgu līdzekli slāpju dzesēšanai. Par to liecina skaļo valodu un dzīru troksnis, kas dažu vakaru skan no viņu istabām. Vai gan citādi būtu kāds pamats daudzas reizes pēc kārtas dziedāt -

Un no Kaspijas līdz Nīlai

Skaistākas par tevi nav!

Pirms neilga laika par 12. Naktskaujas grupas komandieri ir iecelts latviešu lidotājs ptn. Bulmanis. Ieradies mūsu novietojumā, viņš liek sasaukt informatīva rakstura eskadrijas sanāksmi. Svarīgākais, ko viņš mums paziņo, ir tas, ka visi lidotāji ir ieskaitīti Kara lidotāju šķīrā.

Te jāpiezīmē, ka Latvijas brīvības laikā Aviācijas pulka lidotāji bija iedārti

četrās dienesta šķirās. Pēdējā un augstākā no tām bija Kara lidotāji. Lai par tādu kļūtu, bija jābūt virsnieka dienesta pakāpē, lidotāja - novērotāja kategorijā, ar daudz simtu lidstundu pieredzi, un bija vēl jāiztur vairāki nopietni praktiski un teorētiski pārbaudījumi. Ar tagadējo augstākās vadības lēmumu, frontes lidotāju pieredze ir atzīta par līdzvērtīgu visu agrāko prasību kopsummai. Mēs esam kvalificēti par Kara lidotājiem. Latvijas lidotāja nozīmi mēs tagad varam valkāt karasvārku labajā pusē, pie akadēmiskajām nozīmēm.

Eskadrijas komandieris izsniedz mums mūsu lidojumu žurnālus. Tajos ar viņa parakstu un eskadrijas zīmoga nospiedumu ir apliecināta mūsu kaujas lidojumu dokumentācija. Mūsu kapteinim ir vēl viens svarīgs ierosinājums. Ja mēs domājam, ka kādam no mums padotajiem karavīriem pienāktos paaugstinājums dienesta pakāpē, tad tagad būtu pareizais brīdis to īstenot. Šādu situāciju man negribas palaist garām. Visā frontes laikā mans motorists ir priekšzīmīgi kopis manu lidmašīnu. Viņa militārā stāja un uzvešanās ir nevainojama, viņa tehniskās ziņāšanas ir ļoti labas, un viņam pienākas liela pateicība par to, ka esmu palicis dzīvs. Lai kaut daļēji parādītu, cik augstu es vērtēju viņa darbu, es proponēju kapteinim kareivī Artūru Ernšteinu paaugstināt kaprāja dienesta pakāpē.

Paaugstinājums tiek izsludināts jau tās pašas dienas vakarā.

Mani māc neziņa par ģimeni. Vai tā ir nokļuvusi Kurzemē? Vai tā tagad ir Alzputē, vai kaut kur ceļā? Māc arī nemiers par mazo māsu. Vai viņai izdevies laimīgi tikt pāri jūrai?

Mans brālis Visvaldis, teoloģijas students, cīnās Kurzemes frontē, 19. divīzijā. Arī par viņu es itneko nezinu.

Tikai pēc daudziem gadiem es no Latviešu Centrālās pārstāvības saņemu vēsti, ko sniedz 19. divīzijas štābs, ka taisni vienā no šīm dienām - 21. oktobrī - Visvaldis ir kritis. Viņš apglabāts Lestenes Brāļu kapos.

24

Oktobra beigās mēs ar vilcienu braucam uz rietumiem. Mūsu ceļa mērķis ir Altdammam aerodroms Štefīnes austrumos. Tur sapulcējas visi latviešu aviācijas leģiona karavīri, un 1. novembrī tur notiek leģiona izformēšana.

Visa līdzšinējā organizatoriskā struktūra ir nojaukta. Vienīgā sistēma, kurā mēs negrozāmi paliekam iekļauti, ir vācu kara aviācija. Par to, kas ar mums turpmāk notiks, dzirdamas vairākas pretrunīgas versijas. Visticamākā mums šķiet tā, ka jau tuvākās dienās mūs sūtīs tālāk, it kā uz kādām apmācībām.

Dažus atsevišķus karavīrus nozīmē darbā uz Vācijas rietumu rūpniecības centriem, uz lidmašīnu remontdarbnīcām, demontāžas parkiem un flaka munīcijas fabrikām.

Mūsu agrākā priekšniecība cenšas panākt, lai latviešu karavīru vairums varētu palikt kopā, lai tos izklaidus nojauktu vācu vienībās.

Netālu no aerodroma ir maza Štefīnes ārpilsētas dzelzceļa stacija - Finkenvalde. No Dancigas nupat ir pienācis vilciens, kurā ir liels skaits mūsu aviācijas vīru piederīgo. Dr. Auškaps tikko tur ir bijis. Viņš saka man, ka esot tur redzējis manu sievu.

Sākumā man grūti tam ticēt. Bet kad ierodos stacijā, es patiesi tur ieraugu visu

savu ģimeni un sievas māti.

Kā viņi nokļuvuši uz šejieni? Un taisni šodien?

Tas stāsts ir par garu, lai to te varētu izstāstīt.

Mana pirmā un galvenā nepieciešamība tagad ir - ģimeni kaut kur novietot. Kur un kā?

Rīkoties vajag drīz un izšķirīgi. Bēmi ceļā noguruši, un man iespējams dabūt atvaļinājumu tikai uz dažām dienām.

Štetīnē, latviešu bēgļu informācijas birojā, mēs dabūjam dažus nelielus norādījumus par to, ko varētu tālāk darīt. Vācijas rietumu apgabali nav droši, pret tiem bieži vēršas sabiedroto gaisa uzbrukumi. Vajadzētu doties uz dienvidaus-trumiem. Drēzdeni amerikāņu bumbvedēji neaiztiek. Aiz tās, netālu no Saksijas - Silēzijas apgabalu robežas, ir maza bēgļu nometne vācu izcelsmes ģimenēm, kas nāk no Baltijas apgabaliem. Saka, ka tur dzīves apstākļi esot samērā labi. Varētu mēģināt?

Mēs braucam turp.

Panšvicas ģimeņu nometne ierīkota vecā klostera ēkā. Telpu tur netrūkst, bet tās paredzētas vienīgi Baltijas vāciešiem. Mēs tādi neesam, un mums nav arī nekādu transporta vai pārvietojuma dokumentu. Kurš gan nezina, cik milzīgs spēks dažreiz piemītniecīgam papīra gabalam!

Mūs tajā nometnē neņem pretim. Bet bēmi ir pārguruši līdz pēdējām izturības robežām. Man ieteic braukt uz Drēzdeni, uz vācu visspēcīgās partijas galveno mītni, lai satiktu tur kādu varasnesēju ierēdni un dabūtu no viņa ģimenei vajadzīgo uzņemšanas atļauju.

Bezcerīgs mēģinājums! Tā ir dīvaina saruna, kas starp mums norisinās. Tā sākas konvencionālu valodas formu robežās, ar dažām maznozīmīgām frazēm, kas neglābjami velk uz zudumu, uz neveiksmes pusi.

Vai manā radurakstā esot vācu izcelsmes senči?

Nekas taču nebūtu vieglāk kā apgalvot, ka mana vecā māte bijusi vāciete. Bet mute neveras, lai teiktu tādas biēņas. Stūrģalvīgi un cieti es viņam saku: nē, cik man zināms, mūsu senči jau daudzas paaudzes ilgi ir bijuši latvieši.

Māksloti nožēlā viņš noplāta rokas: es sapratīšot, ka tādā gadījumā viņš nekādi nevarot mums palīdzēt...

It kā zila un sarkana tumsa noplādas man acu priekšā. Bet savu balsi es vēl valdu, vēl es varu klusu parunāt. Pārsteidzoši klusu.

- Ak tā, - es saku, - jūs nevarat. -

Es labi zinu, ka esmu odžu bedrē, ka apkārtne ir pilna slepenu acu un ausu. Es zinu arī, ka šajā namā ir daudz slēdzamu pagrabtelpu, un ka viens vienīgs neuz-manīgi teikts vārds dažu sekunžu laikā var mani novest kādā no tām. Un tad ir visam beigas, tad gaismas vairs neredzēt!

- Ak tā! Jūs nevarat! -

Bet mana balss kļūst bīstami skaļa. Atdarās vienas sānu durvis, tad otras. Kādi nāk un paliek durvīs stāvam.

Bet es esmu jau viņpus tālā neatgriezes punkta. Nav vairs ceļa atpakaļ.

Es skatos tam vīram acīs, un es kļiedzu viņam sejā tā, kā viņš sen nav dzirdējis kļiedzam.

- Ak tā! Jūs nevarat! Lai es cīnītos, izietu cauri visām frontes ugunīm, zaudētu asinis Jaunās Eiropas dēļ, tam visam es esmu labs diezgan. Bet dabūt Vācijā ģimenei kaut vai tikai jumtu virs galvas, to Vācija man liedz! - Irves krustmāt, lūgtu, laižiet vaļa savus zibeņus! -

Es atrauju savas vēja jakas slēdzi un norādu uz Dzelzs krustiem, tuvčīņas lidojumu zīmi un citiem izgreznojumiem:

- Es esmu velti cīnījies, ja Vācija nenovēl vietu, kur maniem bērniem naktī galvu nolikt. Un kādēj? Tikai tādēj, ka mana vecā māte nav bijusi vāciete? Vai maniem bērniem tādēj ceļmalā jānomirst? Es esmu velti cīnījies, velti ievainojumus cietis, velti asinis lējis! Velti! -

Es liecos tam vīram pavisam tuvu klāt, pāri rakstāmgalda stūrim, un skatos viņam cieši acīs. Tikai acīs! Es zinu, ka ciešs skats acīs cīņu var veikt. Un zinu arī, ka šoreiz es to zaudēt nedrīkstu. Es kļiedzu viņam taisni sejā:

- Es esmu velti cīnījies! Velti! Velti! -

Te pienāk lūzums: es nojaušu, ka šī divcīņa ir izšķētrusies man par labu.

Mana pretnieka vīzdegunīgā sejas izteiksme ir redzami saplākusi. Svētbijīgi rokas salicis, viņš man kaut ko lūdz. Tikai vienu lietu viņš lūdz - lai es neuztraucoties. Lai es nomierinoties. Tā ir visa viņa lūgšanas tematika. Viņš mēģināšot šajā lietā kaut ko darīt. Lai es apsēžoties. Frāulein tāda un tāda, lai viņa, lūdz, atnesot man kaut ko dzeramu.

Kad viņa tuvojas, nokūp tāda kā ābeļziedu smarža. Viņa atnes man glāzi ūdens. Kā jau vāciete. Es neticu, ka nekā cita viņai te nebija.

Nelūgtie novērotāji pamazām aizkļūst. Bet mans oponents vairākkārt nāk un iet, ikreiz veltīdams man draudzīgu smaidu, kam šķietami vajadzētu softi man labvēlīgu atrisinājumu.

Beidzot viņš pasniedz man kādu dokumentu, un viņa smaidā skaidri lasāms: viņš apzinās, ka izdarījis labu darbu.

Es gan pārlasu to, bet tā īsti to saprast es vēl nespēju.

Draudzīgi un drusku rezervēti mēs atvadāmies. Vēl formāls sveiciens sekretārei, kas mani dzirdēja ar ūdeni. Vēl kāpnes lejā uz vestibila firmeņi. Pie izejas durvīm ar militāru sveicienu no manis atvadās sargkareivis.

Es esmu uz ielas, un trošuāra tukšais pelēkums dohji atbalso manus soļus. Neviens nemēģina mani aizkavēt. Neviens netaisās mani aizturēt.

Otrpus ielas ir parks, celiņi apbiruši sarkanām kļavu lapām. Es pāreju uz turieni.

Tad es pamanu kādu, kas nāk man līdz, pavisam tuvu, pie paša pleca. Es zinu - nav vērts skatīties, jo redzēt to tā kā tā nevarēs.

Tas ir kāds, kura nav. Viņa balsi es pazīstu, un to, ko viņš man saka, es dzirdu pavisam skaidri:

- Jankel, tu nu vienreiz parādīji, ko nozīmē gaisa kauja uz zemes. Tie dzeltenie seski jau nav tev pretnieki! -

Parka klusumā es vēlreiz uzmanīgi pārlasu svarīgo dokumentu. Tur teikts, ka es esot ieguvis diezgan augstus kara apbalvojumus, tādēj man esot atļauts savupavarda vietu pārcelt uz Panšvicas nometni, kaut arī ģimene neesot vācu izcelsmes. Teiktais apstiprināts ar kāda augsta amatvīra parakstu un valsts zīmoga nospiedumu. Panšvicas nometnes pārzīne, izlasījusi dokumentu divi

reizes, domīgi pagroza galvu: šinī pasaulē cilvēkam jābūt gatavam uz visu! Tad viņa aicina manu sievu sev līdz, lai parādītu vietu, kur ģimenei palikt.

Manas prombūtnes laikā daudzas lietas Altdammā ir noskaidrojušās. Tuvākās dienās mēs dosimies uz Dāniju, kur lielāko daļu no mums sagatavošot par izpletņu lēcējiem. Taču kāds sakars vēl ar lidošanu un lidmašīnām!

Dānijā pavadītais laiks izrādās īss - tikai kādas trīs nedēļas. Bet tajā laikā latviešu karavīri tur piedzīvo tik daudz pazemojumu no vāciešiem, ka negribas to ne atcerēties, ne par to rakstīt. Iemesls ļoti vienkāršs: visas latviešu grupas augstākais priekšnieks pītn. Fikss ir izbijis bermontietis. Latviešus viņš nevar ieredzēt ne acu galā, un zemākos vācu instruktorus viņam izdevies noskaņot līdzīgā virzienā. Mēs esam priecīgi par beigu atrisinājumu: smagie zenītlieģabali Karalaučos kļūs par mūsu ieročiem tuvākā naktī.

Decembra sākumā mēs dziedādami braucam apkārt visam Baltija jūras dienvidu galam - no Dānijas pussalas uz senseno Austrumprūsijas galvas pilsētu.

25

Tie ir divu sīki dāņu ciemi, ko mēs atstājam aiz sevis: Nimindegāba, Ziemeļjūras krastā un Kibeka, drusku tālāk zemes iekšienē. Ceļā mums pievienojas vēl daži latviešu karavīri no Esbjergas. Viņu vidū ir arī vln. Bindhaks, bijušais eskadrijas sakaru virsnieks.

Ienācis mūsu vagonā, viņš bez kāda ievada sāk runāt par Tamsona pārdrošo soli. Var redzēt, ka šī lieta viņam ir stipri ķērusies pie sirds.

Nē, Tamsonu nevarot uzskatīt par dezertieri. Tamsons esot ļoti apzinīgs karavīrs. Šo neapdomāto pārsteidzību viņš izdarījis pašsavaldīšanās zuduma brīdī. Nepārtrauktā ilgstošā naktskaujas darbība mūs visus esot novedusi tuvu nervu sabrukumam. Un pie katra tas parādoties citādi.

To teic Bindhaks. Mēs nesakām ne vārda. Mēs zinām daudzas lietas, par kurām ir labāk nerunāt.

Vēl Bindhaks stāsta par kādu nelaimes gadījumu.

No jaunajiem latviešu iznīcinātāju lidotājiem, kas tikko no Grobiņas aizsūtīti uz Plātes iznīcinātāju skolu Vācijā, viens ir gājis bojā: seržants Jūlijs Stars. Savā otrajā patstāvīgajā lidojumā ar Foke-Vulf 190 viņš bijis spiests nolaisties ārpus aerodroma. Lidmašīna apmetusi kūleni. Lidotājs nav varējis izkļūt laukā no slēgtās kabīnes un noslāpis benzīna tvaikos. Tas noticis 10.oktobrī, dienā, kad mēs atstājām Latviju.

- Vai kāds negrib pirt čupā grūzamo? Pavisam lēti. Par divām vai trim cigaretēm, kā pašam patīk. Man ir apnicis ar to ilgāk staipīties: -

Akordeona īpašnieks nāk cauri visiem vagoniem, piedāvādams savu instrumentu pa labi, pa kreisi. Bet vilcienā valda skaudīgs nikotīna trūkums, Grūti atrast kādu, kas būtu ar mieru šinī maiņas darījumā ielaisties.

Protams, netrūkst mums arī nesmēķētāju. Bet tie fanātiski sargā savus krājumus, taupīdami tos kādai cēlai, nenoskārstai varbūtībai.

Ja tev kādreiz ir pēdējais gals klāt un gribas pīpēt kā negudram, tad pasaki to kādam smēķētājam, kaut arī tas pats būtu līdzīgās spīlēš. Ja vien viņš varēs, viņš tev palīdzēs. Nesmēķētājam neprasi, tas tev cigareti nedos.

Prēgeles citkārtilie ūdeņi tek mālaini un sārņu pilni. Novembra lieti skalo sagrautās pilsētas kadrēzējās varenības atliekas uz leju, tikai uz leju. Ar nekaitāmām stīkām urdzēm tās aiztek uz upi, ar upi - uz jūru.

Bet lietus vien nevar drupu laukus aizskalot. Arī laika plūdumam tie pakļauti. Un drupu laukos laiks tek lēni. Lēni - gan tikai cilvēka uztverē...

Nav iespējams ar vilcienu iebraukt pašā pilsētā. Mums jāizkāpj kādā patālā priekšpilsētā, un tur tad sākas mūsu garais gājiens, pa pusei apkārt visai kolosālai drupu kaudzei, ko agrāk sauca par Karalaučiem jeb Kēnigsbergu Gala mērķis - Jeruzalemes kazarmes. Tur iekārtots zenītartilērijas mācību centrs. Tagad pienākusi mūsu reize kļūt par flakistiem.

Netālu no kazarmām, klajā laukā, uzstādīta mācību baterija. Tajā ir astoņi smagie lielgabali, 88 mm kalibra, un katra lielgabala darbināšanai vajadzīgi vismaz astoņi karavīri. Visām apkalpēm tēmēšanas dati pienāk vienlaicīgi no vienas kopējas mērītāju grupas, kas savu informāciju iegūst ar vairāku parabolisku radioantenu palīdzību.

Varētu pieņemt, ka visa šī iekārta darbotos ar Šveices pulksteņa precizitāti. Bet skaidrs ir arī tas, ka saskaņīga darbība prasa ilgu iepriekšēju gatavošanos. To nevar panākt dažās dienās.

Tāds lielgabals jau ir diezgan asprātīgi iekārtots mehānisms. Interessants laika kavēklis, kas ielikts mums rokās, lai mēs neskumtu par mūsu lidmašīnām. Taču nevar gaidīt, ka mēs jau tūlīt ar aizrautību tam pieķersimies. It īpaši jau tādējānē, ka ziemas vidū temperatūra ir stipri zem nulles, un lielgabala masīvais augums atbaida ar savu aukstumu. Nav ieteicams kailām rokām to aiztikt, lai rokas nepiesaltu tam klāt. Mums bijusi paredzēta vispusīga ballistikas mācība. Bet kas vairs domā par mācībām, kad krievi plašā sektorā tuvojas pilsētai! Ir jau klāt 1945. gada janvāra vidus, mūsu mācības pārtrauc, mūs pašus sadala stīkās grupās un izkļiedē pa dažādām smagā flaka baterijām visās Karalauču pusēs.

Smagā lielgabala ligzdu visapkārt apņēmus augsts zemes valnis; tajā ierīkotas noliktavas municijai, darba rīkiem, un tur ir arī slēptuves apkalpes personālam. Šīs alas tagad kļūst pat mūsu mājokļiem.

Tiešā kājnieku uguns mūs neapdraud. Bīstami ir zemlidotāju uzbrukumi. Bīstama ir arī tanku lielgabalu uguns: tanku artilēristi šauj tikai pa smagajiem lielgabaliem, kas tālu redzami virs aizsargvalņiem. Trāpījumi ne tikai bojā pašus lielgabalus, bet šķēpeles sēj arī iznīcību visapkārt.

Tādos apstākļos 30. janvārī krīt mans labais draugs, lidotājs Eižens Strūbergs. Latviešu lidotāju vienībai viņš bija pievienojies par vēlu, lai paspētu vēl iekļūt kādā no kaujas eskadriljām. Bet Karalaučos ielenkumā mēs viņu tomēr satiekam. Brīdī, kad viņš bija rīkojies ar kādu lielgabalu, to ķēris tiešs krievu tanku artilērijas trāpījums. Lielgabala kompresors eksplodējies, Strūbergs smagi ievainots krūtīs. Vēl viņš paspējis palūgt ūdeni, lai nodzertos, tad miris.

Janvāra pēdējās dienās krievu karaspēks, no Insterburgas puses nākdams, apiet pilsētai apkārt un pie Elbingas izlaužas līdz jūrai.

Mēs esam ielenkti.

Šīnīs kritiskajās dienās lielu morālu palīdzību mums sniedz agrākais Aviācijas pulka lidotājs vītn. Ludvigs Grāve. Viņam piekrīt it kā sakaru virsnieka uzdevumi.

Bet mums viņa klātiene un viņa mundrā valoda neļauj iegrimt bezcerībā un apātijā.

- Galva augšā! - viņš saka. - Turieties kā klājas latviešu karavīriem! Jūs nekad nevarat paredzēt, kādiem soļiem var pietuvoties labvēlīgajam atrisinājumam. -

Viņš liek mums skūties katru dienu: - Lai es neredzētu vaigus kā pārno rugāju laukus! -

Mēs sakām, ka mums nav iespējams tikt pie ūdens.

- Ūdens? Bet jums taču sniega te netrūkst! Sniegā var labi nomazgāt rokas un seju. -

Mēs jau šad tad to darām. Bet sniegā mazgāties - tā nav nekāda izprieca. Un sniegā saputotas ziepes triekt uz vaigiem, lai pēc tam ar stipri nolietotu asmenīti skrāpētu nost - nu, moin!

Grāve stāsta mums par kādu patiesi smagu, sāpīgu zaudējumu - serž. Harija Klinta nāvi.

Nupat, Jaungada dienā, noticis plašs vācu iznīcinātāju uzlidojums virs Atlantijas okeana krastu apgabaliem, ko sabiedrotie ieņēmuši. Tajā piedalījies arī Klints. Nenoskaidrotu iemeslu dēļ viņa lidmašīna virs Holandes iekļuvusi vācu zenīrtartilērijas viesuļgunī. Lidmašīna notriekta, lidotājs gājis bojā.

5. februāra pēcpusdienā es piedzīvoju saudzīgu Mūžības pieskārienu. Tas ir tāda paša rakstura pieskāriens, kādu es jau reiz piedzīvoju virs Daugavas senlejas. Vēl skaistāks, vēl vērtīgāks un brīnīšķāks.

Kāds krievu tanka lielgabalniēks - akls ierocis mana likteņa rokās - raida mūsu novietojums virzienā šāvienu. Granāta eksplodē atsitienā pret lielgabalu, un šķēpeļu spiets ķer visus karavīrus, kas ir novietojumā. Es dabūju galvā piecas mazas šķēpeles. Četras paliek kaulos, bet piektā, cauri kreisajiem deniņiem, ielien smadzenēs. Galva reibst un dun.

Es jūtu, ka man kaut kas tek gar kreiso vaigu. Lēnām novelku ar plaukstu. Ir drusku asinis, bet tad vēl kāds bezkrāsas šķidrums, drusku lipīgs un sīgrs.

- Laikam smadzeņu sula -... es nosaku pie sevis. Novietojumā ir mūsu bijušais eskadrijas bumbu vīrs, serž. Murevskis. Viņš man jautā:

- Vai tu vari nosēdēt? -

- Redzi, - viņš turpina, - ja tu sēdēsi, tev mazāk tās sulas iztecēs pa to caurumu ārā nekā tad, kad tu gulēsi. -

Neskatoties uz jūtamo garīgo grūtumu, ko tārpījums ir izsaucis, man tomēr nāk smieklī par šo pārsteidzoši loģisko secinājumu.

Maza pieticīga lauka lazarete ierīkota kādā tuvā skolas ēkā. Uz turieni mani pavada sanitāri, kas ierodas novietojumā drīz pēc liktenīgā notikuma. Tajā ir arī rentgena aparāts. Galvas uzņēmumā redzama šķēpele, apmēram kafijas pupiņas izskatā un lielumā. Tā man ir tieši aiz kreisās acs, redzes nerva tuvumā.

Rentgenologs saka: - Kamerād, tev ir laime. Tas varēja izskatīties pavisam citādi! -

Bet galvenais ārsts ir norūpējies par maniem reiboniem. Viņš domā, ka vajadzētu dabūt mani ārā no Karalaučiem, vajadzētu aizsūtīt uz kādu slimnīcu Vācijas vidienē.

Viņš padomāšot.

Frīzu Mares krastā, iepretim Pilavai, ir mazs zvejnieku ciems - Heilingenbeila.

Tur ierīkots ievainoto uztveres un sadales centrs. Astonus ievainotos, starp tiem trīs galvā ķertos, izlasa no mūsu lauka lazaretēs un 15. februārī ar sanitāro transportmašīnu nogādā uz šo mazo vietu. No turienes ar desanta laivām pārceļ mūs pāri Frīzu Marei uz Pilavu, pašā Dancigas jūras līča malā.

Par to, kā 15. februārī izskatās Pilavā, ir grūti domāt, grūti runāt.

Grūti apraksīt, kāds izskatās ap kilometru garš, blīvs ļaužu pūlis, kas stāv ostas malā, savu desmit cilvēku biežumā. Stāv un gaida, bez kustībām, bez jebkādam izteiksmes pazīmēm pārgurušajās sejās. Tur ir tikai veci cilvēki, sievietes un bērni. Tie stāv un gaida, laikam uz kuģi. Bet neviens kuģis nav redzams, ne tuvumā, ne tālumā.

Mūsu ceļš izbeidzas pie kādas barakas. Lai nu mēs ejot iekšā un mēģinot tur kaut kā apmesties.

Ievainotie ar ieģipsētiem locekļiem, ar cauršautiem ķermeņiem, guļ uz grīdas kādos divos slāņos vismaz. Lai nebūtu tiem jākāpj taisni virsū, es sameklēju kādu augstu vecpapīru krautni un uzrāpjos tās virsotnē. Krautne ir par mazu, lai varētu uz tās gulēt. Sēdēšanai vietas pietiek.

Sešos vakarā atnāk ārsts.

Kas esot tie, kas šodien pienākuši klāt?

Ārsts kaut ko raksta mazā blokā. Kas jums? Kas jums? Kas jums?

Uz savas papīra krautnes es nosēžu divi dienas un divi naktis. Trešā dienā ir 17. februāris, manu vecāku kopējā dzimšanas diena.

Tajā dienā, starp dažiem citiem vārdiem, es dzirdu arī savu vārdu izsaucam.

Vai tikai tas bija mans vārds? Vācu izrunā jau dažreiz tas kļūst līdz nepazīšanai sagrozīts. Mūs taisās kaut kur vest.

26

Tava pelēkā apmetņa kroku plīvas ir atkal reiz aizsmaržojušas man tuvu garām. Es pazīstu to smaržu, Kaulainā! Es pazīstu salto tvanu, baiļu un biedu tvanu, kas pavada tavu nācienu. Es pazīstu rūgtu reibumu, kas tevi apņem, un ko tu ar dāsnu roku šķied visapkārt. Es zinu, kā tavš tuvums aklina un slāpē, kā tas apstulbo prātu.

Kas lika iedēstīt man snadzenēs šo mazo Urālu dzelzs gabalu? Pietiekami mazu, lai tas nevarētu mani iznīcināt, bet pietiekami lielu, lai izglābtu mani no aziātu kampioniem? Kas to spēja tā nomērīt? Kas lika tam apstāties tikai dažus milimetrus no redzes nerva?

Kā varā tu esi, Kaulainā? Kam tu klausī? Vai nav tā, ka viss tavš likumu krājums ietverams tikai divos vārdos - Gadījums un Nejausība? Jeb vai taisni šie divi nav visspēcīgākie ieroči Tā Kunga rokā, vispiemērotākie darba rīki, ar ko veidot cilvēku dzīvi, likteni, viņu attiecības, viņu nākotni?

Kam tu klausī, Kaulainā? Vai tu pati neesi tikai gadījums un nejausība? Vai tu pati neesi tikai šķitums?

Es esmu šodien daudz staigājis apkārt. Man teņad sāp un reibst galva. Man miglojas skats, divi apkārtnes attēli rādās acu priekšā, un es nevaru tos savienot kopā. Man ir traucēta līdzsvara sajūta, viss griežas man apkārt.

Var jau būt, ka to veicinā arī nemierīgā laivas gaita, cīnoties ar pelēkiem

vijņiem pretim dienvidrietumu pūtienām. Mēs esam deviņi viesi šinī ātrajā laivā, visi deviņi galvā ķerti. Vēl te ir divi citi, kam galvas, šķiet, kārtībā. Viens no tiem ir motora zinātājs, otrs stūrē laivu, vezdams mūs cauri Dancigas līča mīnu laukiem.

Zils mijkrēslis ievada mūs aptumšotajā Vislas grīvā.

Ir klāt Dancigas ostmaļa. Sanitāri palīdz mums izkāpt no laivas, un te es atkal reiz stāvu uz stingras zemes, pareizā pusē no frontes.

Tiem tur arī šoreiz nav izdevies nogrābt un noturēt mani savos nagos.

Šīs milzīgās, masīvās betona celtnes laikam kādreiz lietotas par ostas noliktavām. Tagad tās uzņēmuma nepārskatāmu pūli ievainotu karavīru. Laiks ir kodīgi auksts, man ir dziļš bronhīts un klepus, man sāp kakls.

Pēc pāris dienām krastā ir pienācis liels, skaists kuģis, vārdā Der Deutsche. Pirms kara tas Lijis vācu jaunatnes sporta un izpriecu propagandas kuģis. Tagad tas pārbūvēts, spēj uzņemt četrarpus tūkstošus ievainoto.

Divdesmit piektajā februārī mēs izbraucam no Dancigas ostas, lai dotos Rīgenas salas virzienā. Mūsu kuģis brauc konvojā, kopā ar kādiem desmit citiem kuģiem, un lai veiktu to nieka gabalu - četrsimt kilometru - mēs esam ceļā desmit dienu. Bet tagad mums vairs nav nekādas steigas. Kara darbība uz mums vairs neattiecas, savām kaujas vienībām mēs visi esam zuduši. Mums laiks plūst garām pavisam citādā ātrumā.

Zasnīcas ostā mēs pārcejamies uz spodri tīru ievainoto vilcienu ar baltī klātām guļamvietām. Tur sākas mūsu pastaigas brauciens gar daudzām Vācijas ziemeļu pilsētām. Ievainotos citu pēc cita izsēdina laukā. Mana kārtā pienāk, kad iebraucam Stendālē.

Tā ir maza pilsēta, apmēram simt kilometru uz rietumiem no Berlīnes. Lazarete ierīkota vietējā skolas ēkā, un galvenā telpa, kur trīsstāvu gultās guļ ievainotie, ir bijusī skolas vingrotava.

Drīz tomēr noskaidrojas, ka esmu nevietā nokļuvis. Ar galvas iekšējām lietām te neviens ārsts negrib nodarboties. Mani sūta tālāk uz Hildesheimas smadzeņu klīniku. Ceļš gurdina neticami!

Hildesheimā ir īsta slimnīca, nevis bojātu karavīru izlabošanas iestāde. Tajā ir visādas modernas slimnīcas iekārtas. Tajā valda apbrīnojams klusums un miers, dzīve tur norisinājas bez trokšņa. Ļaudis sarunājas pusbalsī, it kā baidītos kādu pamodināt.

Tur manu galvu fotografē no visām pusēm.

Pēc pāris dienām māsa man pavisam klusu lūdz, lai es nākot uz paškamām pārūnām ar trim ārstiem. Divi ir smadzeņu ķirurgi, trešais ir psihiatrs. Viņi apskata rentgena uzņēmumus, iztaujā mani par manu pagātni un pa starpām šo to diktē sarkanmataīnai mašīnrakstītājai.

Kā viena sieviete drīkst tik nelietīgi skaista izskatīties!

Ārsti man paskaidro, ka viņi nedomājot to dzelzs gabalu ņemt ārā. Tas neesot necik liels, tas man nekādu rūpju nesagādāšot. Lai tikai neejot par tuvu kādam stipram elektromagnētam, piemēram, elektriskam cejamkrānam.

Tad viņi man iedod izlasīt kādu anketas veidū sastādītu atsauksmi uz četrām lappusēm. Tajā parādās tādi cildeni atzinumi kā: es apkārtnei neesot bīstams,

diezgan ilgi varot sakarīgi runāt, atmiņa daļēji ierobežota, līdzsvara sajūta traucēta, un tam līdzīgi. Vai es ar atsaukumi esot apmierināts?

Kas man par iemeslu būt neapmierinātam? Taisni otrādi: šī atsauksme man pašam noskaidro, kas beidzot ar mani ir noticis un kādā stāvoklī es patlaban atrodos.

Būs jau labi.

Man nepatīk tikai tas, ka mani sūta atpakaļ uz Stendāli. Bet ko citu lai dara? Slimnīcas un lazaretis visā Vācijā ir pārpildītas, nav vietas, kur ievainota karavīram apgulties.

Stendālē pienāk 12. aprīļa rīts. Angļu karaspēks rietumos jau stāv tuvu Elbas kreisajam krastam, un vācieši gatavojas atdot Stendāli bez pretestības.

Šefārsts jautā: kas gribot braukt projām? Viņš varot izrakstīt atvaļinājuma apliecības uz četrām nedēļām.

Es pieteicos.

Mani vācu likteņa biedri saka:

- Kamerād, kur tu skriesi? Pēc pāris nedēļām karš būs beidzies. Mūs, ievainotos, neviens te neaizturēs. Katrs varēs iet uz savām mājām! -

...Uz mājām? Kas tas ir - uz mājām? Ko tas nozīmē?

Es braukšu prom. Četras nedēļas ir pasakaini ilgs laiks.

Visa lielā Vācija patlaban ir iespiesta vienā šaurā zemes strēmelē atarp Oderu un Elbu. Pie vienas upes stāv krievi, pie otras - rietumnieki. Tiltus pār Elbu vācieši ir saspridzinājuši, mani laivā pārceļ pāri kāds svešs vīrs. Katru vilcienu, kas vēl iet uz dienvidiem, var uzskatīt par kaut ko ārkārtēju, par neticamu brīnumu. Un tomēr - vilcieni vēl vienmēr iet! Nav cerību ietikt kādā vagonā, tie visi pārpildīti. Karavīri lielā skaitā brauc pieķērušies ārpusē, galvenokārt vagonu galos.

Uz kuriem viņi brauc? Vai viņi vēl piedalās kādā kara akcijā? Vai viņi brauc ar kādu uzdevumu? Vai viņi paši zina, kādēļ viņi brauc?

Man jātiek vispirms uz Drēzdeni. Bet Drēzdenes vairs nav. Palikusi tikai ģeogrāfiska vieta ar tādu nosaukumu.

Ēs pats brīnos, cik sekmīgi man izdevies trīs dienās veikt šos pāris simt kilometrus! 15. aprīlī, pašā Lieldienu rītā, esmu sasniedzis savu ceļa mērķi - Panšvicas klosteri. Sieva pieplok man pie krūtīm:

- Paldies Dievam! Es vairs neesmu viena! -

Esmu ieradies pie ģimenes tieši pareizā brīdī: nākamā naktī pulksten trijos mēs pamostamies no smagas artilērijas donoņas austrumos, Gerlicas pusē. Divi dienas vēlāk sakustas visa austrumu fronte. Bet trešās dienas rītā, kad krievi ir vairs tikai 28 km no nometnes, mēs esam jau uz ceļa. Panšvicas laiks ir garām.

Tikai viens virziens mums ir prātā: uz rietumiem!

Un tur arī sākas mūsu garā jūdze: no Hemnīcas līdz Gotai ir 250 kilometru. Tos mēs nostaigājam divu mēnešu laikā, no Lieldienām līdz Jāņiem.

Kaut kur ceļā pienāk vēsts, ka karš beidzies. Tas notiek 8. maijā. Mans veselības uzlabošanas atvaļinājums izbeidzas 10. maijā. Man vēl atlikušas divas neizmantotas brīvdienas.

Sāk jau dzīst un bālēt putnu ceļa zvīļojums. Jau pamostas sīksīkie austošās dienas trokšņi, jau dzirdamākas kļūst modrās rīta balsis. Lidlauka malās koki cits citam prasa: vai ir jau laiks mosties?

Tuvojas tā stunda, kad vajag atgriezties pēdējām lidmašīnām: tās vairās gaismas. Kad saule lēc, visām jābūt mājās.

Laikam kāda jau nāk. Tālumā dzirdama pazīstamā, netraucētā motora darbība, tik vienlaidus līdzena, uzticama un tīkama kā neviena cita skaņa pasaulē. Tai atsaucas kāda cita, un vēl cita. Balsis saistās un mijas, līdz visas saplūst vienā kopējā skaņu audumā. Tas daudzina nakts spāmu tumšo, saudzīgo plētienu. Bet tas runā arī par austošo dienu, kuras nākums izdaiļo apvāršņus.

Ak, nē jē! tā ir tikai ilūzija, tikai atbalss no mana atmiņu dzimu dūcošā ritējuma. Visi mani pēdējie lidojumi ir beigušies jau pirms ilga laika. Pabeigti ir arī citi manas dzīves lielie darbi - tie, kas raisījās aviācijas zinātnu zīmē.

Vēl pēdējais darbs bija palicis, kas nedeļa man miera ilgus gadus: man bija jāuzraksta stāsts par Putnu Ceļu. Tagad arī tas tuvojas beigām.

Vairs dzirdama tikai manas pēdējās vasaras sauksme. To nevar ne aplūsināt, nedz ignorēt. Tā liek izvilkt no arhīva kādu dokumentu, kas apbrīnojamā kārtā saglabājies no senajām dienām - lidojumu žurnālu. Sadzeltējušās lapas glabā daudz ierakstu, un katrs no tiem lakoniskā veidā stāsta par viena lidojuma norisi. Bet no visa ierakstu kopuma it kā no daiļskanīga daudzbalss instrumenta skan sen dzirdētā melodija, sen sirdī ieslēgtā tēma:

Tumša nakte, zaja zāle...

Tai tagad nāk līdz vīstošu ozola vainagu smarža.

Man ir gadījies piedzimt un uzaugt tādā laikmetā, kad risinās eksplozīvs aviācijas attīstības un uzplaukuma process. Tas ir aizrāvis sev līdz arī mani. Šo laikmeta ietekmī ir vēl padziļinājies kāds liktenīgs notikums. Kad man ir 14 gadu, viens no izciliem latviešu kara lidotājiem, piltn. Augusts Dzenītis, apprecē manu vecāko māsu. Katrs pats var iedomāties, kā šis notikums ietekmē manu dzīvi! Es vēl ļābi atminos to pārdzīvojumu, kad mans svainis mani pirmoreiz gaisā izvizina. Pāri visam citam, manu gara pasauli tajā brīdī pārņem tikai viena doma - es gribu padarīt aviāciju par savas dzīves galveno saturu.

Tas man ir izdevies, kaut arī ne tā, kā biju toiecērisjis.

Visās laiku maiņās un visās tautās mēs redzam jaunus cilvēkus, kurus nerimstoši, vaidzina lidošana un aviācijas zinātnu lieliskums. Netrūkst tādu arī latviešiem. Mēs sastopam viņus dažādu zemju un dažādu tautu gaisa spēkos un civilā aviācijā.

Man kaīmīņos dzīvo maza latviešu meitene, kam reiz bija jauts uz dažām minūtēm pārņemt savā varā lidmašīnas vadību, bija jauts izjust un pārdzīvot vienreizējo brīvības un atraisījuma brīnumu - lidošanas brīnumu. No tā brīža mazās kājas ir pielīpušas pie virzienstūres un nav vairs dabūjamas nost, mazās rokas pieaugušas pie vadierīcēm uz visiem laikiem. Bet meitenes domu pasauli ir pārņēmusi tikai viena vēlme: kaut ātrāk aiztecētu tie daži gadi, kas vēl jāgaida līdz nākotnē iecerētajam brīdim - līdz brīdim, kad viņas pašas dzīvē varēs īstenoties

sensenā cilvēces sapņa piepildījums. Kad īstenosies sapnis par lidošanu.

Viņa kļūs lidotāja.

Taisni tāds jauniešus grāmata par latviešu lidotāju gaitām kara apstākļos varētu interesēt.

Aizvien mazāks kļūst to vīru skaits, kas paši ir piedzīvojuši šīs aprakstītās lietas un notikumus.

Varbūt daži no viņiem šo grāmatu izlasīs.

Daudzi no senajiem kara biedriem ir jau piepulcējušies Aizsaules pulkiem. Viņiem šī grāmata nāk par vēlu.

Jau sākumā minēju, ka es nebiju nodomājis vēsturi rakstīt. Vēsture nostāda uzmanības centrā dažādu augstu personu cīņas dēļ varas, viņu panākumus vai neveiksmes. Atsevišķa lidotāja dzīvi, dzīvību vai nāvi tur neuzskata par pietiekami svarīgu, lai par to runātu vai rakstītu.

Bet taisni šīs lietas esmu mēģinājis savos atmiņu stāstos aplūkot. Lidotājiem vajadzēja tās izdzīvot cauri, līdz galam, līdz visrūgtākajām konsekvencēm.

Kāds reiz teica:

- Jums jau zaudējumi bija niecīgi. -

Bet, ja no kādiem četrdesmit lidotājiem septiņu mēnešu laikā mēs zaudējam trešo daļu - trīspadsmit, tad relatīvo zaudējumu gan nevar uzskatīt par niecīgu.

Latviešu jaudis par saviem Otrā pasaules kara lidotājiem zina ļoti maz. Pareizāk sakot - nezina esmu. Bet par tiem, kas krituši lidotāja nāvē, neviens vairs nedomā, neviens pat vairs nepiemin.

Bet taisni tiem, kuri aizlidoja Mūžībā pa Putnu Ceļu, ir veltīti manu atmiņu stāsti.

MANAS KARAGAITAS

Atmiņas par Merseburgu.

Grobiņas-Liepājas lidotāju skolā ieradās 1944. gada 21. jūlijā. Par dienestu, par jaunkareivja gaitām un piedzīvojumiem šeit jau stāstījuši daudzi mani līdzgaitnieki grāmatā "Latviešu lidotāji Otrā pasaules kara kaujās" otrajā grāmatā - Ed. Bērziņš, E. Tērauds, Ed. Bergmans un citi. Neko jaunu no savas puses par norisēm un apmācībām šeit laikam nepateikšu. Ja nu vienīgi to, ka mūsu apmācītājs dižkareivis Kāde bija visgruntīgākais, kurš mums, zēniem patika vislabāk. Turklāt Kāde bija arī muzikāls - pēc mācībām, vakaros, es šad tad dzirdēju viņu spēlētjam flautu, turklāt itin meistariski.

Un vēl - neviens no minētajiem atmiņu rakstītājiem neraksta par to, kā viss Grobiņas aerodroms tika gatavots uzspriecināšanai. Daži autori raksta par tanku grāvju vai citādu aizsarggrāvju rakšanu. Es tādu neatceros, bet to gan labi atceros, ka rakām pa visu aerodromu 2 m dziļas bedres, tajās ievietoja aviobumbas, un visās bedrēs ievietotās bumbas savienoja vadi. Pagaidām neizrakņāti bija tikai skrejceļi un piebraucamie ceļi. Vai uzspriecināšanu kādreiz izdarīja, es nezinu, jo mēs septembra sākumā no Grobiņas aizbraucām uz Merseburgu, un Batā vairs neesmu bijis.

Jā, tā nu sagadījās, ka mani ieskaitīja iznīcinātāju Foke-Wulf ieroču meistarū komandā. Ja mani atmiņa nevil, bijām pavisam 30 nākošie ieroču meistari, kurus septembra sākumā (man pat šķiet, ka tieši 1. septembrī) komandēja uz Vācijas vidieni, uz Merseburgu, mācīties ieroču meistarū skolā. Mūsu grupas vecākais bija E. Pumpurs, viņa palīgs R. Ozoliņš. Braucām ar vilcienu, preču vagonā. Tā kā 1944. gada rudens bija silts, vismaz Vācijā, tad tās brauciens mums problēmas neradīja. Vienīgā nedrošā ceļa daļa - cauri Lietuvai, jo kļūda baumas, ka šeit Sarkanarmija visā drīzumā izlauzīsies līdz Baltijas jūrai, un mēs pa dzelzceļu līdz Merseburgai varam arī nenokļūt. Nokļuvām. Braucām ātri, un, atceros, priecājāmies par lielisko ceļa kvalitāti. Nebija nekādi ceļa nelīdzenumi, vagona riteņi ripoja ar monotonu sīcienu, piesitot tik - tak, tik - tak, tik - tak ritmu. Vēlāk, kad tīrējām, klausoties aviācijas mesto bumbu kritiena troksnī, šķita, ka tas atgādina vācu dzelzceļa vagonu ripošanu pa sliedēm, protams bez tik - tak, tik - tak ritma, un augošā skaļumā. Bet par to mazliet vēlāk.

Un tā vilciens ritēja, bez garām pieturām, tik - tak ritmā, un jau pēc 3 dienakšīm bijām Merseburgā. Pilsēta atradās samērā līdzenā vietā, apkārtne nekādu apaugumu - mežu arī nebija. Blakus Merseburgai atradās (un cik esmu lasījis - ir vēl arī tagad) milzīgs ķīmiskais kombināts Leuna. Tā garums bija 12 kilometru. To es atceros tādēļ, ka paralēli šim kombinātam gāja tramvaja līnija no Merseburgas uz Bad-Durenbergu - nelielu pilsētu Leunas kombināta otrā galā. Braucot uz Bad-Durenbergu, pa kreisi no tramvaja visu ceļu bija šis kombināts, bet pa labi lauki un dārzī, arī māju grupas.

šis Leunas ķīmiskais kombināts bija galvenais angļu un amerikāņu bombardēšanas mērķis. Te ražoja degvielu, benzīnu. Tiesa, bija arī samērā liela kazarmu pilsētiņa, kurā mitinājāmies arī mēs. Vēl bija, ja nemaldos, arī Messeršmita lidmašīnu remonta rūpnīca, un mūsu skolas mācību angāri ar lidmašīnām, kur notika praktiskā apmācība. Tomēr galvenais bombardēšanas objekts bija šis Leunas ķīmiskais kombināts. Visu laiku, kamēr mēs te dzīvojām un mācījāmies - tas bija apmēram sešas nedēļas - laiks pieturējās saulains un silts, ļoti vasarīgs. Pēc bombardēšanas Leuna bija sagrauta, neviens skurstenis nekūpēja. Tiklīdz kombinātā kaut ko saremontēja un sāka kāds skurstenis kūpēt, tad zinājām - tuvākajā laikā būs atkal liela bombardēšana. Vācieši gan visapkārt pilsētai un kombinātam bija izvietojusi mākslīgās miglas aparātus, kas jau no paša rīta sāka ražot miglu. Ap pusdienas laiku pilsēta un visi militārie objekti bija paslēpti baltā miglā, kas spēcīgi oda pēc hlora. Šīs miglas dēļ pēc hlora oda un hloriska piegārša bija krāna ūdenim, un arī gaisa bija hlorēts. Bet šī migla, šķiet, maz palīdzēja - ja Leunas kombināta skurstenis kūp, tad pēc pusdienas gaidāms uzlidojums. Un parasti tā arī notika - atskanēja trauksmes sirēnas, drīz vien klāt bija bumbotājas lidmašīnas, un, kā mums šķita, bumbasmeta neskaitāmi. Mums visiem bumbošanas laikā obligāti bija jāslēpjas patvertnēs - pagrabā zem kazarmas. Trauksmes signāli bija dzirdēti arī Rīgā, mācoties tehnikumā. Arī pa lidmašīnai uzliedoja, nometa pa bumbai un aizlidoja. Parasti pat patvertni nemaz nemeklējām.

Bet te, Merseburgā - ak vai! Sevišķi pirmās reizes! Trakākais - pārciest bumbu krišanas skaņu, kas šķiet, ir ļoti ilga. Troksnis, ka jau minēju, tāds, kā dzelzceļa vagona ritēšana pa sliedēm, bez tik - tak ritma, ar spēcīgi augošu skaļumu. Tad, kad troksnis sasniedz kulmināciju, liekas nupat gais ir klāt, nogrand sprādzieni, kas, izrādās, ir kilometra attālumā. Mēs pagrabā ar kiverēm galvā, sākumā, izdzirduši bumbu krišanu, paniski kritām pie zemes, uz klona, gan pie ārsienām, gan pie smagām akmens vannām uz masīviem akmens pamatiem. Spiedāmies un glaudāmies tām klāt kā pie mammītēm briesmu brīžos. Tikai vienreiz dažas bombas nokrita arī mūsu kazarmu pagalmā, un vienai no mūsu mītnes istabām izgāza logu un durvis. Tās istabas atbildīgais bija mūsu grupas vecākais E. Pumpurs, bet no mūsu komandas toreiz neviens necieta, jo visi slēpāmies pagrabā, patvertnē.

Katru dienu ritēja mācības - no rīta puses teorētiskās, klasē, pēcpusdienās, ja nebija uzlidojumi, praktiskās nodarbības angāros pie mācību lidmašīnām. No to dienu mācībām man vēl šodien spilgtā atmiņā ir fakts, ko pierādīja arī nodarbībās angārā, ka Foke-Wulf iznīcinātāju divi ložmetēji šauj caur darbojošos propellera spāriem, un šo šaušanu automātiski regulē speciāla ierīce, jo ātrāk griežas propellers, jo retāki šo ložmetēju šāvienī. Tādi, caur propelleri šaujoši, ir divi, katrs savā pusē motoram, iebūvēti spāmos. Sākot mācības, mums tas bija grūti saprotams brīnums ...

Mūsu skolotājs bija A. Staudts, bet dienesta pakāpi gan vairs neatceros. Viņš mums visas gudrības stāstīja vāciski, bet E. Pumpurs visu tulkoja. Arī mēs drīz vien apguvām vācu sarunu valodu, jo vācu valdīšanas laikā tehnikumā vācu valodu mācīja samērā intensīvi. Šajā ziņā grūtāk klājās vecāka gadagājuma kursantiem. Piemēram, no Lubānas puses, šķiet, no Meirāniem, mūsu komandā

un mūsu istabā dzīvoja Aukonis, liekas Jānis. Viņš mums, jauniešiem, daudz stāstīja par pulkvedi Kalpaku, par viņa tēva mājām, par to, kā toreizējais Valsts prezidents K.Ulmanis un kara ministrs J.Balodis regulāri braukuši uz Meirāniem godināt pulkveža O.Kalpaka piemiņu. Ar vācu valodes apguvi viņam veicās grūtāk. No vecāka gadagājuma karavīriem vēl būtu pieminams Kārlis Bēka, no Bauskas puses. Arī viņam bija zināmas problēmas vācu valodas apguvē.

Par vienu no ievērojamākiem mūsu komandas biedriem uzskatu Aleksandru Ozolu, kurš mums stādījās priekšā kā Abrenes pilsētas galvas dēls. Viņš bija mūsu vienaudzis, nekādu pārkumu neizrādīja, un bija ļoti labs biedrs. Pēc Dānijas, t.i. pēc Nimindegabes dienām, mūs izšķīra, un pēc tam par viņu neko neesmu dzirdējis.

Zināms pretstats Aleksandram Ozolam bija J. (varbūt Jūlijs) Mežmalis. Privātā dzīvē pirms dienesta aviācijā esot bijis Ogres dzelzceļa stacijā vai nu priekšnieks, vai dežurants - vīrs ar teikšanu. Viņam šķita, ka arī te, dienestā, teikšana viņam ir lielāka, nekā mums pārējiem. Arī viņš bija ar mani kopā vēl Dānijā, un tad mūsu ceļi šķīrās.

Viens no pašiem gruntīgākiem kāršu spēles "matadoriem" bija Laimonis Vajuks. Zēni parasti spēlēja zofīti. Ja vien bija vēl pāris spēlētgrībētāju, viņš bija ar mieru spēlēt visu cauru nakti. Arī K. Bēka, A. Ozols, J. Pilka un Jānis Strauss nebija daudz skubināmi, lai sēstos pie spēļu galda.

Tagad J.Pilka dzīvojot Lielbritānijā, un tas var likt domāt, ka viņš mūsu "branžu" ir pametis, kad atradāmies Dānijā. Nevaru iedomāties no kuras vēl citas vietas viņš varēja nokļūt Rietumos. Cik atceros, tad Dānijā no mūsu pulka "aizmuka" Ed. Aģis - arī mūsu Merseburgas skolas biedrs. Tāties Laimonis Vajuks ilgus gadus pēc kara strādāja Saldus melioratīvā celtniecības pārvaldē par galveno grāmatvedi, bet tagad esot pensionējies un dzīvojot Vilgālē, Kuldīgas tuvumā. Vēl zinu, ka viņam bija 2 dēli, no kuriem viens pirms gadiem 12 mira ar sirdskaiti.

No augstāk pieminētajiem vēl gribu atzīmēt Jāni Štrausu no Dobeles, Uzvaras ielā 22. Ātri "uzliesmojošs", arī ar humoru bagāts, ar kuru es izstaigāju kopā visas Luftvaffes gaitas, līdz "uzņemšanai" Sarkanarmijā. Vēlāk, braukājot pa Latviju mēmieka gaitās, viņu redzēju Dobeles ēdnīcā, bet aprunāties nespēju. Tagad viņš jau vairākus gadus kā pārvietojies uz viņsauli...

Arī Arvīds Ciesa, no Skrundas, Dārza ielas 2, bija mans karabiedrs no Grobiņas līdz Sarkanarmijai, un vēl kādu laiciņu. Izšķīra mūs, kad viņu iedalīja artilēristos, bet es kļuva Ādažu vasaras nometnes celtnieks. Kad pēc visiem dienestiem biju zemes ierīkotājs, un, pa darba līniju iebraucis Skrundā gribēju viņu apciemot, uzzināju, ka viņš pirms pāris gadiem, t.i. apmēram 1952. gadā, traģiskā nāvē miris.

Voldemārs Meļķis no Siguldas, bija kopā ar mums Merseburgā, tad Dānijā, pēc tam cīnījies par Karalaučiem, tur saņemts gūstā, tagad pensionēts, dzīvojot Siguldā.

Mēs, lielākā daļa no Merseburgas ieroču skolas, bijām jauni, dažādu ideju un ierosmju pilni. Par to var liecināt arī dažādie eksperimenti un nodarbības, kopraktizējam tā saucamajā brīvajā laikā.

Kā jau minēju, apmēram 12 kilometrus no Merseburgas ir Bad-Durenberga, ko viegli varējām sasniegt, braucot ar tramvaju. Mūsu zēni bija tur atraduši kādu

mājīgu krodziņu, kur vakaros var mierīgi pasēdēt, pat patērēt ar meitenēm, un dzert alu. Tiesa, tas tāds erzacalus vien bija, bet zēniem arī tas šķita labs, jo bija lēts, un izskatījās pēc īsta tumšā alus. Dažkārt aizgāja pat līdz sacensībām, kurš vairāk izdzers, un maksā zaudētājs. Šajās "cīkstās" un eksperimentos galvenie "metadori" bija E. Mauerzaks, Balodis, un, šķiet, arī Bēnītis un Z. Spirga, bet par pēdējiem diviem, varbūt, arī maldos. Kā nekā tas viss notika jau pirms piecdesmit gadiem. Un, lai cik asi šie piedzīvojumi iegūla atmiņā, tie tomēr pa šiem piecdesmit gadiem ir stipri pabalējuši. Bet to gan atceros labi, ka, šķiet, E. Mauerzaks vinnēja vienas cīkstes, izdzērdams pa vakaru 140 glāzes šī erzacalus. Atceros arī to, ka pēc tādām alus dzeršanas cīkstēm lāgā gulēšana vis nebija. Cīkstopi ik pēc brīža lēca no nārām un skrēja "atliet". Koridori līdz attiecīgai "atliešanas" telpai bija gari, un drīz pēc atpakaļ atnākšanas bija jāskrien atkal. Un tā visu cauru nakti.

Tajā pašā Bad-Durenbergā, tā paša krodziņa sētā bija bumbiere, pilna ar bumbieriem. Abi ar A. Ciesu, to pa dienu noskatījuši, vakarā pa ceļam uz mājām, nospriedām mazliet "patīrīt". Runāts - darīts! Vācijā septembra beigās tumsa ir pēkšņa, ne kā pie mums, Latvijā, ar garu mijkrēslu. Un tā, izgājuši no krodziņa, konstatējām, ka laukā ir tik tumšs, ka neko nevar redzēt. Tomēr bumbieri sataustām, bumbierus saplūcam, saberam bikšu galos un braucam mājās, uz kazarmām. Ieejot kazarmu pilsētiņā, pie vārtiem pārbauda dokumentus, un es jūtu, ka bumbieri bikšu galos paliek "nemierīgi", un var izraut bikšu galus no getrām. Tas tik vēl trūka, ja bikšu gals spruktu vajā un bumbieri izbirtu posteņa tuvumā! Bet paveicās, un eksperiments ar bumbieriem izdevās. Mēs, visa istaba, šos bumberus grauzām 3 dienas.

Ļoti interesantas bija nodarbības ar apakštasīti uz balta papīra, uz kura puslokā uzrakstīts alfabēts, zem tā vienā rindā cipari no 0 līdz 9, ērtības labad vienā stūrī "jā", otrā "nē". Apgāztu apakštasīti uzliek uz aprakstītā ar cipariem un burtiem papīra uz gludas virsmas (galda), un divi pretīšēdoši vīri ar abu roku pirkstiem to silda. Tasītē ir atzīme - svītriņa, kas "lasa" kopā burtus un ciparus un veido atbildes uz uzdotajiem jautājumiem. Šādā veidā "sarunājāties" ar gariem, daudz ko uzzinājām par savu "sarunu partneru" dzīvi, tautību. Tomēr mūs visvairāk interesēja tagadne un mūsu tuvākā nākotne - kad reiz beigsies šis karš, kāda ir tagad okupētā Rīga, vai Brīvības piemineklis vēl ir savā vietā? Mūsu "sarunu partneri" vairākkārtīgi "pastāstīja", ka Rīga ir vesela, ka mūsu Brīvības piemineklis stāv kā stāvējis! Mazāk precīzas bija atbildes par kara beigu datumu un citas ar kara beigām saistītās atbildes. Tas arī ir saprotams - jo ne visiem vienāds bija kara beigu datums, tāpat arī parējās pēckara liktenīgaitas katram no mums ritēja savādāk.

Vienreiz sagadījās tā, ka Kārlis Bēka uz savām nārām saīdi dusēja, bet citi nodarbojās ar apakštasīti. Neatceros, kam ienāca prātā doma paeksperimentēt, bet ierosinājums bija: kamēr Kārlis guļ, izsauksim viņa garu! Uz pārrunām! Un pēc brītiņa Kārļa gars, ar tasītes palīdzību, atsauca, "runā"! Ko šim garam vaicāja un ko viņš atbildēja, to vairs neatceros. Atceros tikai to, ka daži citi tajā pat laikā modināja Kārlī, bet Kārlis nemodās. Vismaz 10-15 minūtes vilkās šī "velna dzīšana", un Kārlis pamodās tikai pēc tam, kad medijs viņa garu bija atlaidis. Pamodās un sūdzējās, ka ļoti sāpot galva.

Šajā nodarbē vislabāk tasīte "strādāja", ja to sildīja R. Ozoliņa pirksti. Citam tasīte reizēm "klausīja", dažreiz tikai pēc ilgākas sildīšanas, citam nemaz. Bet, ja pie tasītes pirkstus iika Ozoliņš, tad tasīte staigāja un gari "runāja".

Merseburgas skolas laikā vairākkārt izdarījām arī eksperimentu ar "personīgo" gāzi. Kāds no mums, gudrākajiem, zināja stāstīt, ka gāze, kas izdalās cilvēku gremošanas orgānos, esot degoša kā visīstākā deggāze. Jāizmēģina! Viens noklīdzas: "Tūlīt būs gāze!", pagriez dibenu uz augšu, pavelk bikšes uz leju un gāzē! Biedrs tajā brīdī uzrauj sērķociņu un laiž uguni klāt! Un ko jūs domājat - tik tiešām gāze deg kā lāpa!

Bet vienam eksperimentētājam - Brumakam - mazliet nepaveicās. Viņš gulēja nāru il stāvā, tāpēc iztika bez palīga. Bet aizmirsā... paraut uz leju bikšes... Šīs aizmāršības dēļ viņam eksperiments bija ļoti sāpīgs - vairākas dienas pēc tā viņam sēdēšana bija apgrūtināta un pats viņš lādēja savu aizmāršību. Tas, šķiet, visus mūsu zēnus arī bija pārliecinājis, ka šī gāze ir ļoti degoša, un eksperimenti izbeidzās.

Kamēr dienējām Grobiņā - Batā, tikmēr saņēmām 7 vai pat 10 cigaretes dienā. Pa reizei arī tā saucamo kantīnes devu - kādu pudeļi grādīgā dzēriena, kādu šokolādi vai citu kārumu. Vācijā tādas labumus nedeva, tur bija aizmugures dienests. Vācijā deva mums tikai 2 cigaretes dienā, un smēķē kā gribi. Arī nopirkt veikalos nevarēja, jo viss bija uz kartītēm. Īstajiem smēķētājiem sākās grūti laiki.

Neskatoties uz tādu nabadzību, dažkārt uz ielām, sevišķi transporta līdzekļu pieturvietu tuvumā, mētājās "končiki", pat puscigaretes garumā. Kaislīgākie smēķētāji lielāko daļu sava brīvā laika pavadīja klīzdami pa ielām, gar tramvaju pieturvietām, ar acīm "aptaustīdami" visu, kas atgādināja izsmēķi. Un, lai nebūtu lieki jālocās - neērti taču, kauns, tad izgudroti bija tievi koka spieķīši, ar adatu galā. Ar tādu spieķīti mierīgi, pat nepieliecoties, varēja pagrozīt un "aptaustīt" ieraudzīto "mantu", un, ja tā šķita pietiekoši vērtīga, varēja uzdurt un pacelt, lai savāktu.

No šiem "končikiem" zēni tina pašdarinātas cigaretes un smēķēja smaidīdami. Toties tie, kuri vēl nebija ar nikotīnu nopietni saindējušies, smēķēšanu atmeta, un savas cigaretes pārdeva vai nu par maizes gabalu, vai arī par medus vai marmelādes devu.

Kā jau minēju, Merseburgā mācījāmies un dienējām apmēram 6 nedēļas, līdz oktobra vidum. Pēc Rīgas krišanas, it kā tāpēc, ka gandrīz visa Latvija ir okupēta, tādēļ arī latviešu iznīcinātāju eskadrijas formēšana ir pārtraukta, mūs no Merseburgas aizvāca, pārcēla visupirms ziemeļrietumu virzienā kādas pilsētas kazarmās. Tomēr nekā nevaru atcerēties, kā sauca šo Vācijas pilsētu. Te vēl pēdējo reizi redzēju mūsu apmācītāju dižkareivi Kādi, kurš tobrīd sēdēja kantīnē un kopā ar dažiem saviem biedriem malkoja īstu alu.

Šinī pārvietošanas pagaidu nometnē bija neīla pazīšanās ar kareivi (flīgeru) Jušku. Viņš perfekti pārvaldīja vācu valodu, caur pazīšanos "aizņēmās" no kāda 1.pakāpes dzelzskrustu, un naktī "inaijās" pa pilsētu, tās restorāniem, un otrā dienā atstāstīja mums savus nakts piedzīvojumus. Tie dažkārt bija visai interesanti.

Tā, tas apmēram būtu viss, ko atceros par Merseburgā aizvadīto laiku. Vēl es varētu nosaukt dažus vēl nepieminētos Merseburgas līdzbiedrus.

Kā pirmo gribētu pieminēt A. Lagzdiņu, kuram jau bija zināma dzīves pieredze. Pirms dienesta pie mums, viņš bija dienējis jeb kalpojis, šķiet, uz kuģiem. Gadījies, ka viņam nācies satīties ar meičām, nokavēt atgriešanos dienesta vietā un par to sodīts ar ieslodzījumu tā saucamā virssardzē, „kai neatceros uz cik diennaktīm. Šo diennakšu laikā atklājies, ka meičas viņu „aplaimojušas” ar tā saucamajām „franču iesnām”, bet viņš neesot nevienam to ziņojis, un šīs „iesnas” it kā pašas atkal pazudušas.

Otrs zēns, kuru labi atceros, ir Jānis Andersons - skaists zēns, tumšiem matiem, lielām tumšām acīm. Labi spēlēja gan klavieres, gan akordeonu, tomēr bija diezgan mīkstsaulīgs, un grūtības pārvarēja smagāk kā citi. Izgāja kara gaitām cauri veiksmīgi, pēc kara Rīgā viņš kādu laiku bija pulkstenmeistara mācekļis, tomēr, šķiet, ar nerviem viņam viss nebija tā, kā vajaga - viņu vajāja bailes par to, kas notiks, ja atklāsies viņa gaitas kara laikā. Šķita, ka viņš pārāk aizraujas ar alkoholu.

Vēl gribētos pieminēt Juri Birznieku no Talsu vai Tukuma puses, ar kuru es kopīgi aizgāju līdz Veimārai, un, vēl pēc tam, līdz Krampnīcai. Par viņu es varbūt kaut ko vēl uzrakstīšu atmiņās par Veimāru.

Vēl mūsu grupā bija vecāks vīrs Valeiko, prātīgs vīrs ar dzīves pieredzi, bet ne visai stipru veselību. Vairāk par viņu neko arī nezinu, jo ar viņu izšķītrāties Karalaučos, un vairs neesmu ticis.

Jaunāki, manā vecumā, bija A. Kraulis, Laucis, Bijons, Brīze un Valts Loža. Par pēdējo - Valtu - man nekas nav jāstāsta, to zina visi mūsu kopas biedri. Turklāt, mēs nebijām vienā istabā, un tālab manā atmiņā par viņu nekas nav iespiedies. Arī par A.Kraulī, Lauci, Brīzi, Bijonu un Bēnīti šodien neko sevišķu nevaru pastāstīt, jo viņi bija parasti prātīgi zēni. Cits smēķēja un "medīja" cigarešu galus uz ielām, bet cits bija prātīgāks un atmeta smēķēšanu, un savu cigarešu normu pārdeva. Mums, jaunajiem, šajā lietā problēmu nebija, mēs vēl nebijām saindējušies ar dūmiem.

Ar visiem pēdējiem nosauktiem manas gaitas vēl turpinājās Dānijā - Kibekā, Nimindegabā, līdz Karalaučos katrs aizgājām pa savu ceļu.

Elbinga

Es ilgi gudroju, līdz izdomāju, kur nokļuvām pēc Merseburgas, un no kurienes mūs nosūtīja uz Dāniju. Tā bija Neubrandenburga. To secināju pēc tam, kad rūpīgi biju pārlasījis prāmatīnas "Latviešu lidotāji otrā pasaules kara kaujās" lappuses. Es tur biju vienu reizi - pirms nosūtīšanas uz Dāniju, uz izpletņlēcēju skolu. Un atkal problēma - vai biju Nimindegabā, vai Kibekā? Visu laiku, kopš par to nopietni domāju šķita, ka biju Nimindegabā, bet tad nejauši savos relikviju krājumos atradu nelielu melnbaltu Merseburgā pirktu fotoattēlu, kurā redzama kāda Merseburgas celtne, varbūt baznīca. Bet tas nav svarīgi - svarīgi ir tas, ka fotogrāfijas otrajā pusē es esmu uzrakstījis dziesmas tango ritmā "Atkal rudens lietus nakti līst uz ceļa..." tekstu. Un tas noticis Kibekā, 1944. gada 2. decembrī. Vakarā pirms "pārsviešanas" uz Keningsbergu! Tātad es arī esmu bijis Kibekā...

Tā kā par to, kā mūs dresēja izpletņlēcēju skolā [es gan gribētu teikt "izpletņlēcēju mednieku" (Fallschirmjaeger) skolā], ir daudz un sākaļģi stāstīts

otrajā grāmatā "Latviešu lidotāji otrā pasaules kara kaujās", tāpat arī par mūsu uzturēšanās laiku Karalaučos, Belkes kazarmās, tad es šiem mūsu dienesta posmiem pieskaršos pavisam maz, garām ejot.

Atceros, ka maizi un citus svarīgus produktus mums veikalos nepārdeva - vajadzēja karītes... Varējām nopirkt rupjmaizes kūku vai keksu, par 1.90 kronām, varējām nopirkt putukrējumu, iesala ekstraktu, bet vai tad ar tādiem kārumiem var pašēt? Turklāt kronu un ēru mums nemaz tik daudz nebija, lai varētu šos kārumus ēst katru dienu. Un vēl - mūsu nepieradinātie gremošanas orgāni... Tā, piemēram, reiz nopirku bundziņu (0,5 kg?) iesala ekstrakta, un, tā kā iesala ekstrakts man ļoti garšoja, es šo bundziņu pamazām vien dienas laikā izlaizīju. Ak vai, kā pēc tam es veselu dienu mocījos, jo manai māgai tas šķita nepiemērots produkts, un tā centās no tā atbrīvoties... Tieši todien mācības nenotika, jo mums vajadzēja braukt ar vilcienu pāri visai Fillandes pussalai, uz Orhusu, atutoties! Visu dienu pavadījām vagonos (es gan vairāk laika turējos krūmos), gaidot uz lokomotīves padošanu, bet tā arī tajā dienā lokomotīvi nepadeva, un braucieni neuzsākām, un es slavēju Dievu par viņa gādību par mani! Vakarā gājām atpakaļ uz barakām pārmakšņot, lai braukšanu uz Orhusu uzsāktu nākošajā rītā.

Vēl no Dānijas laika atceros, ka baznīcā svinīgi atzīmējām Latvijas Valsts dzimšanas dienu - 18. novembri. Baznīcā pie altāra bija Latvijas sarkanbaltsarkanais karogs, un mācītājs aizlūdza par Latviju un viņas karavīriem. Līdz šim domāju, ka tā bija Esbjergas baznīca, bet tagad par to pats šaubos. Šķiet, ka tā būs bijusi Kibekas baznīca...

Atceros arī, kā pulkvežleitnants Fikss klaigāja, bet neko neatceros, ko viņš klaigāja mūsu ierindas priekšā, Mūsu grupa kopējā ierindā stāvēja patālāk no centra, un no viņa teiktā maz dzirdējām... Tikai, pēkšņi, 3. decembrī visus sasēdināja sarkanajos preču vagonos un... ardievu Dānija! Pret angļiem mēs nebūšot karotāji, bet pret krieviem gan...

Vilciens uz Karalaučiem ripoja ļoti strauji, un jau pēc pāris dienām naktī iebraucām šajā Austrumprūsijas galvaspilsētā. Pirmie iespaidi bija satriecoši - soļojam pa ielas vidu, abās pusēs augsti tumši nami, bet... caur šo namu logiem, skatoties uz augšu, redzamas naksnīgās zvaigžņotās debesis... Tikai tad sapratu, ka šie ir sabombardēti miruši nami, no kuriem pāri palikušas tikai mūra sienas...

Karalauču kazarmās es nebiju ilgi - kādas 12 dienas. Kādu nedēļu ārstēju papēdi, kurā bija "iemetusies" liela varzacs. Biju no mācībām atbrīvots. Drīzi pēctam, kad no varzacs biju atbrīvojies, grupu mūsējo "pārsvieda" uz Elbingu. Dienēju baterijā, apmēram 5 kilometrus uz ziemeļiem no pilsētas, kurā bija 8 zenītlielgabali, bijuši krievu 87 mm, pārborēti uz 88mm. Katram lielgabalam bija savs vārds - Alfa, Berta, Cezars, Dora, Emīls, Frida, Gustavs un Henrihs. Es biju Henriha apkalpē, darbojos ar granātas sprādziena attāluma regulēšanas aparātu. Lieta bija tāda, ka visa munīcija, kas atradās noliktavās, bija nostādīta uz 25 metru sprādziena attālumu. Kaujas laikā no komandpunkta man deva pa telefonu ciparus, kurus man regulēšanas aparātā, griežot ar roku attiecīgu kloķi, vajadzēja nosēgt, ar otru roku man bija jāgriež separātorveidīga aparāta kloķis. Šinī separātorā bija konusveida caurums, kurā, pirms lielšanas lielgabala, bija jāiegrūz granātas galviņa. Tā šis aparāts "iedeva" granātai vajadzīgo eksplodēšanas attālumu. Sākumā gāja grūti - katrai rokai bija savs darbs, ar

dažādu ritmu. Lai abas rokas jēdzīgi strādātu katra savu darbu, bija jātrenējas un jātrenējas... Un trenējamies arī - caurām dienām to vien darījām, kā griežām aparātu kloķus un imitējām kaujas darbību.

Katram lielgabalam apkārt bija pamatīgs valnis, kura iekšpusē bija iebūvētas munīcijas noliktavas, un bunkuri apkalpes atpūtai. Atsevišķi, netālu no lielgabalu novietojuma, bija vēl pāris vai trīs komandbunkuri, no kurienes mēs pa telefoniem saņēmām darbības komandas: vienu - lielgabala šaušanas virziena leņķim (azimutam), otru - stobra pacēluma leņķim, trešo - granātas detonēšanas attāluma regulēšanai. Komandpunktos pie apaļātiem darbojās arī bariņš "blīcmēdeles", bet tās jau nebija priekš mums...

Mitinājāmajies barakās un jutāmajies itin normāli. Šad tad mums iedeva arī atvaļinājuma zīmes (Urlaubschein'es), kas deva mums tiesības aizstaigāt līdz pilsētai. Bet maza jēga bija šādam atvaļinājumam, ja ar naudām mums bija knapi, turklāt ar naudu vien nepietika, lai kautko varētu nopirkt. Vajadzēja arī kartītes, talonus, bet to mums nebija. Atceros, vienu pēcpusdienu abi ar Ciesu Arvīdu bijām aizgājuši, noskatījāmies pilsētas kinoteātrī filmu par Kolbergas cietoksni. Kad iznācām no kinoteātra, bira smalks sniedzīnš, krēsoļa, un mēs steidzāmies uz savu bateriju. Bet... nebijām pamanījuši vienu leitnantu, kas par to bija visai neapmierināts! Ilgi mūs pratināja, mācīja mums reglamenta pantus, ka kareivjiem virsnieki jāšveicina!... Grūti viņam bija iestāstīt, ka viņa pagoni ir apsniguši, ka ir jau krievi patumšs, un ka mēs steidzāmies, lai laikā nokļūtu baterijā... Nc tās reizes mēs uz pilsētu vairs negājām.

Tā mierīgi sagaidījām Ziemassvētkus. Ziemassvētki vāciešiem ir ļoti ievērojami svētki. Arī toreiz, 1944. gadā, mūsu priekšniecība ēdnīcas telpās rīkoja Ziemassvētku eglītes vakaru ar kopēju vakariņu gaidu. Tajā piedalījās visi, kam nebija jābūt sardzē - gan komandieri, gan blīcmēdeles, gan arī mēs, kanonieri. Runāja daudz, daudz arī dziedāja, protams vāciski un

vācu Ziemassvētku dziesmas, daudz visādu laimes un laba vēlējumu. Dzerts tika arī šis tas stiprāks, bet nedaudz, un ap pusnakti visi priecīgi gājām uz savām gultiņām.

Arī Jauno, 1945. gadu sagaidot, pie mums vēl viss bija mierīgi. Vienā priekšpusdienā gan mūs visai lielā augstumā pārlidoja lidmašīna, kurai mēģinājām trāpīt, bet ar vājiem rezultātiem - mūsu šrapneli sprāga diezgan patālu aiz lidmašīnas...

Jauno gadu sagaidīju stāvēdams sardzē. Kādustundu pēc pusnaktis komandējošie vācu virsnieki un apakšvirsnieki, ar blakusejošām elkoņos iekabinātām blīcmēdelēm, iedami uz gulvietām, arī man, postenī stāvošām zaldātiņam, vēlēja Laimīgu Jauno gadu, ar daudz laimēm, veiksmēm un priekiem! Un mēdelhena, protams "ierāvusi", skatās tev virsu ar lipīgi pavadinošām bezkaunīgām acīm, bet es, zēniņš, kautrīgs, nezinu kur acis likt, ko teikt! Stāvu taču uz postēna, un virsnieks arī turpat...

Ap 10. janvāri, treniņu laikā, mūs pēkšņi pārsteidza viena zēmu lidojoša krievu lidmašīna. Uz tādu gandrīz neiespējami notēmēt, jo apkārt lielgabalam taču ir valnis... Un lidmašīna pēkšņi parādās un šauj ar ložmetējiem! Un zēniem vairs nav pat prātā šaut pa lidmašīnu: cits slēpjas zem lielgabala stobra, cits metas atpūtas bunkurā... Tā pārlidoja šī mūsu miera traucētāja "bez šāviena" no mūsu

pusēs... Vēlāk par to visu bija visai skaļas pārrunas, un pamācības jāklusās tiem, kuriem slēpjoties bija naskākas kājas...

Un tādā mierā nodzīvojām līdz 24. janvārim. 24. janvāra pēcpusdienā vispārēja trauksme. Pavēle iedzīvotājiem 2 stundu laikā evakuēties. Laika apstākļi visu janvāri bija ļoti ziemiņi - visas dienas sals, naktīs zem - 20° C, dienās arī zem - 10° C. Arī mēs esam paaugstinātā trauksmes stāvoklī. 25. janvārī dabūjam krietni vien izšauties, bet ne pa lidmašīnām. Šaušana notika pa zemes mērķiem, pa tankiem, pēc mūsu aprēķiniem apmēram 9 līdz 12 kilometru attālumā. Vispirms ledeva virziena (azimutu) un vēlāmā sprādziena attālumā iestādīšanai vajadzīgos ciparus, tad stobra pacēluma leņķi, kurš dažkārt bija tik zems, ka valnis traucēja šaut. Pēc tādas sagatavošanās saņēmām pavēli izšaut 5 reizes. Pēc brīža vai nu šaušanas virziena un attālumā korekcija, un pēc tam atkal 5 lādiņu izšaušana, vai 10 šāvieni bez šāvieni datu korekcijas. Un tad, kad, šķiet, ir visi dati noregulēti, tiek dota pavēle 20-30-40 šāvīni pēc kārtas. Bija arī komanda šaut bez pārtraukuma līdz nākošai komandai. Protams, šāva visi astoņi mūsu baterijas lielgabali.

25. janvāra pēcpusdienā vienu no mūsu baterijas lielgabaliem, šķiet, tā bija Dora, noņēma no ugunsnozīcības un aizvilka uz Elbingu. To novietoja ugunsnozīcijā pilsētas dienvidaustrumu normalē 2 lielāku ceļu krustojuma tuvumā pamestajās mājās. Lielgabala apkalpē bijām tikai latvieši, arī es no Heinriha. Mūsu vietā baterijā pie lielgabaliem atnāca tā saucamie "gaisa palīgi" - 14 līdz 16 gadus veci vācu zēni.

Kā jau minēju, māja bija pamesta. Ēkā zem viena jumta bija dzīvojamā māja un kūts. Kūti varēja ieiet no koridora. Tur pamestas stāvēja 7 melnbaltas govīs un viens bullis. Nebarotas un neslauktas. Lielākā daļa no govīm gan tobrīd nebija slaucamas. Saimniekiem bija jāaizvācas iepriekšējās dienas pēcpusdienā. Zem dzīvojamās mājas daļas bija liels pagrabs, pilns ar dažādiem konserviem un saknēm.

Nospriedām vakariņās izvārīt piena - sakņu zupu, kas man jau kopš bērnības ļoti garšoja. Tā kā daži tādu nepazina, tad es uzņēmos tādu zupu izvārīt. Govīs slaukt arī es pratu, tādēļ vajadzēja tikai darīt! Taustu vienu govī - ciet, otru - ciet, trešā - ciet, bet ceturtā - slaucama! Pierietējusi tā, ka, pat šķiet, viņai mani sākuma pieskārieni bija sāpīgi. Spaini nevarējām atrast, tādēļ slaucu tieši piena kannā. Saslaucū krietni daudz, vismaz 10 litrus, bet tad, pārāk kārtīgs gribēdams būt, "iekritu"! Lai viss būtu izdarīts kā nākas, no ciēiem gribēju pienu izspiest līdz pēdējam pilienam, bet gopiņa to neprata novērtēt! Paldies vietā viņa spēra, un apgāza kannu! Vairums iztecēja mēslos, tomēr kannā vēl tik daudz piena palika, ka zupai pietika. Visi ēda ar labpatiku un slavēja manu pavāru un saimnieces prasmi.

Tas, tātad, bija 25. janvāra novakarē. Atceros, tā bija ļoti jauka saulaina diena ar nelielu salu. Arī nakts paiet mierīga. Otrā rītā mostamies, vēlreiz zēni pārbauda pagalma otrā pusē esošo saimniecības ēku, vāgūzi ar klēti - tur ir nevajadzīgās zirglietas, dažādi saimniecībā lietojami rīki. Viens no mūsējiem, Sproģis - atradis skaistus, tikpat kā jaunus sedļus, arī šādas tādas saimniecībā ļoti noderīgas mantas, sakrāvis un krietni nosējis uz itin labām ragaviņām. Ņemšot līdzil Drīz, domājams, karš beigsies, un tad ar visām mantām uz mājām!

- Kāpēc gan ne? atjautāja Sproģis. - Turklāt šīs visas ir saimniecībā ļoti nodērošas lietas. Arī par sedliem sen jau sapņoju! -

Pabrīnījies gan es, gan daži citi mūsu cīņu biedri, bet Sproģis palika pie sava, sak, cik nu tālu no Elbingas līdz Kurzemei...

Pēcpusdienā kļuva nemierīgāk - no dienvidu puses pilsētai tuvojās fronte, bija dzirdami gan "kaulu zāga" trokšņi, gan "Maksima" klapēšana un automātu "tērgāšana". Mēs esam kaujas gatavībā, gaidām komandu. Pret vakaru kaujas trokšnis no dienvidu virziena pavirzījās uz austrumu pusi, un vismaz mums it kā garām, bet tomēr arī dienvidu virzienā nav mierīgi. Krievu tumsā mūs "apciemo" neliela vācu bruņumašīna, uzdod mums sagatavot pāris šāviņus šaušanai 3 km attālumā, un aizbrauc. Sagatavojam šāviņus un gaidām komandu, pēc 5 minūtēm izšaujām. Atgriezās bruņumašīna, un dod mums pavēli sagatavot un izšaut 6 šāviņus pēc iepriekš dotiem parametriem. Darām tā, kā mums likts, izšaujām. Tomēr, vai nu munīcijas pienesēji, vai, varbūt, arī tīši, bet pēdējais šāviņš, izrādījās, bija septītais, nebija iestādīts sprādzienam 3 km attālumā, sprāga 25 metru attālumā, tas ir mūsu degungalā! Labi, ka neviens no mums necieta, bet izbīlis bija liels...!

Pēc mūsu šaušanas bruņumašīna atkal aizbrauca pārbaudīt mūsu šaušanas rezultātus, bet no dienvidiem pa to laiku pietuvojās vācu kājnieki, kuri atkāpās ar kauju, un deva mums padomu drīzāk mukt, jo viņi naspējot krievus apturēt! Neatceros, vai tā bruņumašīna vēl atgriezās pie mums un deva mums pavēli par turpmāko rīcību, bet to gan atceros tā, it kā tas būtu noticis pagājušajā nedēļā, ka ap pulkst. 2.30 naktī, jau 27. janvāra agrā rīta stundā, mēs uzspridzinājām savu lielgabalu un visu neizlietoto munīciju, un mukām atpakaļ uz savu baterijas novietni. Pēcpusdienā laikam pamazām apmācās, pēc pusnakts jau sāka snigt un putināt, un tad, kad mēs sākam atiešanu, putenis "darbojās" ar pilnu jaudu.

Spridzināšanas rezultātā aizdegās māja ar kūti, vējš veicināja degšanu, un vēl tagad drausmas pārņem, to atceroties. Lopu māviņi, liesmas, kas apgaismoja mums ceļu vismaz puskilometra attālumā. Uz bateriju gājām nevis caur pilsētu, kā atnācām, bet pa lauku ceļu, neieejot pilsētā, un pēc pāris stundām, ap puspieciem ieradāmies "mājās".

Sproģis ar savām ragaviņām un uz tām uzsietām mantām mocījās kādus pāris kilometrus, tad "nāca pie prāta" un atstāja visu mantu grāvīmalā - neatmaksājas mocīties! Varbūt tā bija vienīgā manta, kas palika nesadegusi no mūsu mītnes mājām, bet, iespējams, ka šo māju saimnieki te vairs neatgriezās. Fronte neapturami virzījās uz priekšu, uz rietumiem, un pēc kara viss šis apvidus ar miera rīgumu nonāca Polijas valsts valdījumā.

Bet mēs, kā jau minēju, ap puspieciem atgriezāmies baterijā, turklāt nevienam nevajadzīgi - savu lielgabalu taču bijām saspridzinājuši...

Mūsu prombūtnes laikā visi lielgabali bija šāvuši ļoti sirdīgi, kā rezultātā mans lielgabals Henrihs nebija izturējis slodzi un sasprādzis, ievainojot vairākus palīgdienesta zēnus vāciešus. Nav zināms, kā būtu klājies man, ja es būtu sēdējis savā krēslā regulējot granātu detonēšanas attālumus...

Bet pārējie lielgabali šāva, šāva garām kārtām. Nošaušanas radītās vibrācijas dzīvojamām barakām bija izbiruši vairāki stikli, durvis izlodzījušās, tāpēc vējš

staigāja pa visām telpām, bija auksts. Tādēļ, un arī bezdarbības dēļ, modās panikas dīgti, draņķīgas izjūtas, ka nu vienreiz gals ir klāt... - Laukā, lielgabalu rībināšanas pārtraukumos, varēja dzirdēt, ka arī rietumu pusē notiek kājnieku kaujas, kas virzās uz jūras pusi, tādējādi gatavojoties mūs ielenkt... Arī no komandpunkta nāca ziņas, ka mēs nekur neatkāpsimies, un turēsimies līdz pēdējam vīram...

Tā nīkām, krenķējāmies līdz pusdienas laikam, kad krievi no dienvidu puses mums bija pienākuši lielgabala šāviena attālumā. Mūsu vācu priekšniecība, komandējošie, pēkšņi paziņoja, ka viņi - vācieši - paliks un cīnīsies līdz pēdējam, bet mēs, latvieši, varam iet, tas ir atkāpties un mēģināt izbēgt no krievu ielenkuma. It kā tādēļ, ka mums, latviešiem, šī turēšanās līdz nāvei, varbūt, nemaz neesot sirdslieta, nepieciešamība, kā viņiem - vāciešiem!

Pēc tāda paziņojuma vairs nekavējāmies - visas mantas mugursomā, karabīne plecā, tankudūre uz pleca, un aiziet. Ziemeļu virzienā uz jūras pusi. Visapkār mums, puslokā, jau bija krievi, kas mūsu atejošos vīrus šad tad "sveicināja" ar granātām, kuras krita netālu no mums gājiena aizmugures joslā. Pēc dažu stundu

pārgājiena pienācām pie apmēram 1,5-2,0 km plata aizsaluša jūras līča krasta. Bet kas ir otrā līča krastā? Divi vīri aizgāja izlūkos. Viens no viņiem bija Vēzis (vārdu vairs neatceros). Pēc kādas stundas izlūki atgriezās ar ziņu, ka krievi viņā krastā vēl neesot un ceļš ir brīvs.

Pārgājām pāri līcim, tur lauku mājās vēl dzīvoja ļaudis, kas pacienāja mūs ar svaigu maizi, sviestu un pienu, un pievāca mūsu izlūku Vēzi. - Kā atnācis, aprunājies, un paspējis sarunāt sievišķus, kas viņu pieņem par savējo! - Par viņu vairs neko neesmu dzirdējis, jādodomā, ka, kopā ar draudzenēm, kad vāciešus no šīm zemēm evakuēja uz Vāciju, pārvietoja arī viņu. Bet mēs, pārējie, pēc īsas atelpas, gājām tālāk armērķi - Dancigu. Ejot pienāca vakars. Bija jau vēls, nogurums, un šausmīga gulētgrībēšana - iepriekšējā naktī taču arī negulējām. Priekšā mums karavīru mītne, kurā var pārgulēt, saņemt vienkāršas vakariņas, parasti rudzuzupu, bet... Daudz dzirdēts, ka no rīta visus šādā mītnē salasījušos nostāda ierindā, sadala grupās, vados, rotās, nozīmē komandierus, un nosūta taisnā ceļā uz ierakumiem, preti uzbrūkošajiem krieviem! Tāds turpinājums mums nepavisam nav pa prātam, tādēļ spriežam, ka iesim mītnē garām, un kaut kā pārcietīsim...

Bet cilvēki vien esam, turklāt visi jau ilgāku laiku negulējuši, lielu ceļa gabalu nostaigājuši, pārdzīvojuši... tādēļ priekšniecība lemj riskēt, un ejam mītnē pāmakšņot.

Bija viss kā paredzējam - bija vakariņas, samērā labas gulvietas siltās telpās, otrā rītā arī brokastis, bet pēc brokastīm komanda stāties ierindā, lai sastādītu trauksmes rotu (Alarmkompanie).

Tā nu bija iegrozījies, ka mūsu grupas vadību bija uzņēmies ļoti apsviedīgs un gudrs komandieris - oberfeldfēbelis Lapsiņš. Viņam bija īsti militāra stāja, labas vācu valodas zināšanas, un viņš prata kārtot "diplomātiskās" un saimnieciskās lietas ar vācu priekšniecību.

Otrs, pēc pakāpes it kā augstāk, bet darīšanās mazākapsviedīgs bija štabfeldfēbelis Galviņš (ja pareizi atceros uzvārdu). Šie abi vīri bija mūsu vadoni

un komandieri, sākot no Elbingas, līdz Veimārai, un tālāk Krampnīcai, un vēl tālāk līdz mūsu pēdējai kaujai 24. aprīlī. Visu šo laiku mums bija labi, jo mums ir prātīgi un apsviedīgi priekšnieki - komandieri, un viņiem bija labi ar mums, jo mēs bijām viņu komandēta un vadīta karaspēka vienība! Ja nebūtu mēs, viņu vienība, tad viņiem nebūtu pamata būt tur, kur bijām - nevis frontē, bet tālu aiz frontes līnijas, aizmugurē.

Un tā oberfeldfēbelis Lapsiņš un štābsfeldfēbelis Galviņš 28. janvāra rītā gāja, kārtēja un pierādīja, ka mūs tā vienkārši nevar ieskaitīt trauksmes rotā, ka mums jādodas tālāk, lai visi atkal apvienotos vienā vienībā. Un nokārtoja! Pēc kādas stundas mēs devāmies projām, uz Dancigu. Visu dienu gājām, pāri Vislai cēlāmiem ar prāmi un vēlū naktī sasniedzām Dancigu. Mūs izvietoja kādā skolā, klases telpā, jo mācības nenotika - visur trauksmes stāvoklis. Kam vien tas bija iespējams, pameta pilsētu un devās uz Vācijas vidiēni. Dancigas ielas pārpludināja nebeidzamas bēgļu kolonas, kas lēnām vilkās uz priekšu, rietumu virzienā.

Dancigā atkal mūsu komandieri - oberfeldfēbelis Lapsiņš un štābsfeldfēbelis Galviņš (es ļoti atvainojos; ja štābsfeldfēbeļa uzvārds būtu savādāks, bet esmu gandrīz pilnīgi pārliecināts, ka tas tomēr bija Galviņš) gāja, kārtēja, pierādīja, skaidroja un panāca, ka mums atļāva 1. februārī sesties vilcienā, braukt uz Berlīni, un tālāk uz Veimāru, ar noteikumu, ka mēs nododam visus savus ieročus. Nu, kas mums par ieročiem - karabīne, un dažas aptveres patronu, ko arī bez ierunām nododam.

1. februārī ir pamatīgs atkusnis, ziema beigusies. Mēs sēžamies vilcienā, kas ir ļoti, ļoti pārpildīts, viss ceļš jānostāv kājās. Maršruts virzās uz Stolpi, Koiberģu, Štefīni, un tad uz Berlīni - pa tiešo no Dancigas uz Berlīni vairs nevarot tikt. Gods un slava vācu dzelzceļniekiem un dzelzceļam - viņi toreizējos ārkārtējos apstākļos tiešām strādāja lieliski, ar milzīgu pienākuma apziņu, brauca akurāti, tādēļ mēs nākošās dienas vēlā vakarā jau bijām Berlīnē.

Noskaidrojuši, ka mūsu tālākais ceļš uz Veimāru ir turpināms ap pusnakti, aizgājām uz kādu lielu populāru restorānu, kura nosaukumu šodien vairs neatceros. Toties atceros, ka bez kartītēm varēja dabūt gliemežus!

- Vai ēdīsiet? - jautāja oficiante.

- Protams! - atbildam, ne jau es viens. Kur gan vēl tāda izdevība nogaršot populāru delikatesi! - Ēdu un domāju, ka garša ziņā daudz neatšķiras no mūsu sēnēm, bekām. Gan garša, gan sagatavojums ļoti līdzīgs.

Nepaspējām lāgā porciju "notiesāt", kad atskanēja gaisa trauksme, un visus sadzina plašā patvertnē. Te mēs, pāris vīru, kaut kā bijām atšķēlušies no galvenās grupas, un, kad sākām to meklēt, izrādījās, ka viņu patvertnē vairs nav - "aizlaidušies" bez mums uz staciju, un aizbraukuši uz Veimāru. Panikā nekritām, un pēc dažām stundām, ar nākošo vilcienu, viņiem sekojām. Panācām viņus savā nākošajā mītnē, kazarmās tikai kādu stundu pēc viņu ierašanās. Ar šo brīdi sākas atmiņas par mūsu dienestu Veimārā, kas ilga apmēram 6 nedēļas.

Veimāra

Tā es, kopā ar biedru, kura uzvārdu, diemžēl, vairs neatceros, ieradās Veimārā

priekšpusdienā, un uz pusdienām gājām savu jauno mīltni ēdamzālē. Kazarmu ēkas bija lieliskas, plašas, ar ērtu virtuvi un ēdamzāli, arī tualetes telpām. Vispār jāsaprot, ka kazarmas visur Vācijā, kur kara laikā pabijām, bija augstā līmenī. Sevišķi kapitālās mūra vairākstāvu ēkas, korpusi apkārt laukumam. Laukumā nostāšanās pirms mācībām, laukumā ierindas mācības, laukumā arī vakarjunda. Telpas tīras, spodras, koridori, kāpnes, ērti gari, arī pašu kopti un tīrīti, tāpat tualetes telpas. Pagrabtelpās patvertnes, kā arī dažādas noliktavas - drēbju, produktu, amunīcijas. Gar vienu ārsienu atkal garš koridors, no tā ieejas šajās noliktavās, bet virs galvas, gar koridora griestiem, stiepijas ūdensvada, siltumvada un kanalizācijas caurules... Kā mēs šīs caurules izmantojām, par to vēlāk, kad stāstīšu par "pašapgādi".

Par draugiem jeb biedriem, ar kuriem kopā dienēju, resp. kopā karoju Veimārā, varēšu mazāk pastāstīt, nekā par Merseburgas biedriem, tomēr par dažiem no viņiem atmiņas vēl pavisam izdzisušas nav. Visai spilgtā atmiņa palicis Zēbergs (vārdu gan neatceros). Paliela, drukna auguma vīrs, ap gadiem trīsdesmit. Vienkāršs, mazrunīgs. Cēlies no Baltkrievijas latviešiem, tālab, varbūt, viņam sarunās ar mums bija zināmas grūtības - mūsu dzīves apstākļus brīvajā Latvijā viņš nepazina. Toties viņš bija rekordists ēšanā - pusdienās izēdis 16 šķītvjus zupas, viņš sacīja: - Tā kā būtu ieēdis! Tagad vēl jāpaņem otrais, un tad pietiks arī!

Otrs vīrs mūsu grupā no Baltkrievijas latviešiem bija Spunde (vārds varbūt bija Ādofs, bet neesmu par to pārliecināts). Viņš miesās bija vājāks, cik varēja spriest, bērniībā slimojis ar rahītu, ne tik ražens kā Zēbergs. Viņi abi dienēja mūsu zenītlieģabalu baterijā Elbingā, bet, rakstot par Elbingu, šie baterijas biedri mazāk nāca atmiņā.

Visai īpatnējs vīrs bija Oļģerts Krauklis - arhitekts, vai arhitektūras pēdējā kursa students. Paliela auguma, kluss. Šķita, ka viņš sevi vērtēja augstāk nekā mūs pārējos - tāpēc arī ar mums viņam nebija ko runāt. Viņš nemīlēja mazgāties, un dažkārt pat nedēļu nostaigāja nemazgājies. Toties viņam ļoti patika zīmēt - ēku frontonus, bet jo sevišķi lidmašīnas. Ja tikai bija brīvs brīdis (un Veimārā brīva laika bija daudz), papīrs un zīmulis, tā Oļģerts atkal zīmē lidmašīnu...

Vēl atmiņā no Veimāras laikiem Donis. Vārdu neatceros. Kā tautā saka, viņš bija nedaudz jocīgs. It kā esot pārāk aizrāvis ar studēšanu, arī līdzekļi iztikai pašam vien esot jānopelna ar naktssdarbiem, un, pārslodzes rezultātā, smadzenēs radušās nelielas neatgriezeniskas novirzes. Donis cēlās agri no rīta, arī ļoti "baldījās" no ūdens, nemazgājās, un, kamēr citi zēni vēl gulēja, staigāja pa plašu apkārtni, ar sevi un dabu sarunādams. Dažkārt zēni viņu izprovocēja uz diskusijām par dažādām problēmām, un tad dabūja dzirdēt daudz augsta līmeņa gudrības, gan viņa paša pārdzīvoto, gan klasisko zinātnieku mācības. Vēl mūsu rindās bija Mārtiņš Pilvers, zēns no Doles. Arī viņš nāca līdz no Elbingas, un ar viņu kopā aizgājām līdz pēdējai kaujai pie Krampnicas. Arī Krauze tāpat nāca līdz no Elbingas, arī Šauriņš, Kuga, Henrihsons. Vārdus nevienam no viņiem neatceros, bet par Krauzi atceros, ka viņš bija kurzemnieks, šķiet, no Kuldīgaspusē. Šauriņš bija, ja kaut ko nejaucu, rīdzinieks. Starp citu, Šauriņu pēc kara satiku artil "Kalvis", kur viņš strādāja par inženieri. Heinrihsons pēc tautības bija igauņis, slimoja ar kuņģa čūlu, bet bija rīdzinieks, un ļoti labi runāja latviski.

Interesanta personība bija Kuga, kurš bija Mārtiņa Pilvera onkulis. Viņš bija ļoti gudrs, izglītots, jādodomā no mākslinieku Kugu saimes, bet pēc kara tieši par viņu vairs neko neesmu dzirdējis, ne redzējis. Vai viņš, varbūt, bija profesora Jāņa Kugas dēls?

Bija mūsu grupā viens vecāks vīrs no Latgales, tikai līgā neatceros viņa uzvārdu - Levanovičs, Leščinskis, vai kaut kas tam līdzīgs. Viņš pēc tautības bija krievs, un latviski saprata ļoti vāji. Bet aviācijā viņš bija pieņemts, un kopā ar mums dienēja, un uz piedurknes nēsāja vairodziņu ar Latvijas karoga krāsām.

Pats jaunākais mūsu grupā bija Neikurs, arī zēns no Latgales, dzimis 1927. gadā, bet runāja latviešu valodā ļoti labi. Viņam gadījās cita liksta.

Tā bija sagadījies, ka, vai nu patvertnē Berlīnes restorāna pagrabā, vai arī Berlīnes dzelzceļa stacijā, pie mūsu grupas pienākusi kāda latviešu sieviete, šķiet, vārda Biruta, bet, varbūt, arī kautkā citādāk. Nu, dzirdējusi, ka zēni sarunājas latviski, pienākusi aprunāties un lūgusi, lai viņai palīdzot. Paziņas Vācijā neesot, mīlnes arī neesot, ar naudām arī bēdīgi... Zēniem protams, sirdis mīkstas, paņēmuši arī savā ierindā līdz uz Veimāru. Bet sieviešu nodaļas taču mūsu "pulkā" nebija, un mūsu viešņa mitinājās kopā ar mums, zēniem; priekš viņas ēdmaņu dabūt nebija problēmu, bet problēma radās cita - viņas dēļ sākās nesaskaņas savā starpā, jo Biruta bija normāla, visai izskatīga sieviete, un tā tālāk! Es vēl šajās lietās biju jauns un samērā liels muļķis, tāpēc manis dēļ viņa, Biruta, būtu varējusi arī "dienēt" kopā ar mums kaut vai līdz kara beigām. Bet citi bija īstāki vīrieši, un tā, piemēram, kādu rītu feldfēbelis Šķoba ir par kautko noskaities, un noskaities ir arī oberfeldfēbelis Lapsiņš, bet kanonieris Neikurs ir nerunīgs un domā, kā varētu kļūt Birutai mīļš. Tad savu vārdu teica štabsfeldfēbelis Galviņš, un Birutai mūsu draudze bija jāatstāj. Neikuriņš vēl ilgi par to "kreņķējās" un klusībā dusmojās uz priekšniecību par viņu lielo egoismu un nenovīdību.

Kopā ar mani vēl arvien bija jau agrāk pieminētie Arvīds Ciesa un Juris Birznieks. Kad vien radās iespēja, klejojām pa laukiem un mežiem, kuri atradās uz ziemeļiem no pilsētas, arī no mūsu kazarmām. Pati pilsēta atradās ielejā, līmas upes krastos, kā blodā, un uz abām pusēm - ziemeļiem un dienvidiem no pilsētas - pacēlās lēzens garš kāpums. Pilsēta apmēram no 3 kilometru attāluma bija "kā uz plaukstas". Aizejot vēl kādus pāris kilometrus, kāpums sasniedz maksimumu, un no virsotnes atklājas lieliska panorāma uz ieleju, kurā saskaitījām 36 ciemus. Vācijā, tās lielākajā daļā, lauku iedzīvotāji dzīvo ciematos, kā mazās pilsētiņās. Centrā ir savs krodziņš, arī viesnīca, veikali, pārvaldes aparāts, skola, bet zemnieku zeme izvietota apkārt ciematam. Jau toreiz, kara laikā, visi valsts ceļi bija asfaltēti, parasti negāja caur ciemiem, bet garām, un katram ciematam bija savs pievedceļš. Arī šie pievedceļi parasti bija asfaltēti, tikai ļoti retos gadījumos redzēju arī grantētu ciemu pievedceļu.

Vēlāk, jau pēc kara, uzzināju, ka pa ceļu, kas gāja garām mūsu kazarmām uz ziemeļiem, pavisam netālu esot atradusies bēdīgi slavenā Buhenalde. Toreiz mēs to nezinājām...

Līdz mūsu atbraukšanai Veimāra bija dzīvojuši miera dzīvi, tā nebija piedzīvojuši bombardēšanas šausmas. Gaisa trauksmes bija, lidmašīnas lidoja pāri mums itin bieži, kuru laikā mēs patvertnēs neslēpāmies, bet gājām prom no

kazarmām un klejojām pa mežu. Tā darījām vakaros, kad uzbrucējas lidmašīnas pāri vai garām Veimārai lidoja postīti lielās, stratēģiski svarīgās pilsētas, kā, piemēram Merseburga ar Leunu. Tāda trauksme bija arī 13. februāra vakarā, kad, kā vēlāk uzzinājām, zvēriģi nopostīja Drēzdeni. Lidmašīnas viņiem vien lidoja pāri Veimārai austrumu virzienā, un pēc apmēram 15-20 minūtēm, rībēja pamale, liesmoja sprādzienu ugunīs! Pēc laiciņa lidmašīnas lidoja atpakaļ, bet ne vairs stingrā ierindā, kā turp lidojot, bet izklaidus, zibinādama mākslīgus zibeņus. Gudrākie zināja teikt, ka tādējādi angļi fotografējot viņus interesējošos objektus. Šādas ugunošanas redzējām itin bieži, jo bombardētas, lidojot pāri Veimārai, tika arī Leipciga, Chemnica, Halle, arī jau agrāk pieminētā Merseburga. Gudrākie bija uzzinājuši arī to, ka naktis bombardēšanas izdara angļi, dienas - amerikāņi. Cik tāds bombardēšanas daļījums ir pareizs to gan nezinu...

Tā tas gāja dienu pēc dienas, vēlos vakaros. Uzlidojumi parasti notika skaidrā laikā. Mākoņainās dienās un naktīs varējām būt mierīgi - tad mūs neviens netraucēja.

Tā atkal kādā saulainā pēcpusdienā ir gaisa trauksme, visi atstājām kazarmas un ejam klaiņot pa lauku un mežu. Pa ceļu pagājām kādu kilometru Buhenvaldes virzienā, tur ceļa kreisajā pusē klājums 250-300 m platumā, uz kura, kā noprotam, notiek kaujas mācības: Skan komandas, notiek pārskrējieni, šauj ar mācību patronām (koka lodes). Mēs nogriezāmies pa kreisi, lēni šķērsojām klājumu un mežmalā nostājāmies zem atsevišķi augoša koka un skatāmies gaisā. Lielā augstumā (pēc mūsu domām apmēram 6 kilometri) lido vairākas lidmašīnu grupas. Mēs - tie esam Juris Birznieks, Arvīds Ciesa un es. Pārējie aizgājuši uz citu pusi.

Un tā stāvam un skatāmies, kā, sakārtojušās skaistās grupās, kā parādē, lēni tuvojas lidmašīnas. Pēkšņi no vienas lidmašīnas, drīz arī no otras, izsprāgst balts pūslis, un, savukārt, no tā, kā balta adata, pret zemi atdūrušās, skrien baltas svītras. Brīnāmies, un nesaprotam, kas noticis! Vai lidmašīnām kas noticis? Varbūt trāpīts ar kaut ko?...

Bet tikko "adatas" spice atduras pret zemi, nogrand milzīgs sprādziens, gaisā lido ēku detaļas, koku lūžņi, akmeņi un dūmu mutuļi. Pēc brīža laukā no pilsētas klaigādāmi skrien pilsētnieki.

Mani abi biedri aicina mani iet dziļāk mežā, kur apmēram 50 m attālumā ir vecas grantsbedres. Es gan mēģināju viņiem ieskaidrot, ka no likteņa neaizmukt, un nākošās bumbas, varbūt, kritīs tieši tur, karjērā. Viņi mani neuzklausa, un ko gan man bija darīt? Bija vien jāiet pie viņiem, jo cik ilgi stāvēsi? Tikko biju aizgājis un iekāpis bedrē, blakus Jurim un Arvīdam, krita nākošā bumbu krava, un rezultāts ir satriecošs - tikai tādēļ, ka draugiem paklausīju, es vēl tagad rakstu šīs atmiņas...

Viss klajais lauks, pār kuru gājām šurp nākdami, un uz kurā notika vācu kareivju grupas kaujas mācības, izskatījās kā milzīgs arums. Tas esot bumbošanas variants, ko sauc par tepiki, kad vienlaicīgi visas eskadriljas lidmašīnas, pēc vadošās komandas, izmet bumbas. Centrā ir apmēram 3-3,5 m dziļa bedre, bet apkārt tai 15-20 m attālumā ir 2-2,5 m dziļas bedres. Un tāds ir viss klājums, turklāt viena no tām nokritusi 5 m no koka, zem kurā mēs stāvējām...

Nesaprotam, kādēļ gan te tika nomests šis "tepiķis" - vai tiešām bija dōmāts

tam vāciešu vadam, kuri te mācījās karot? Mūsaprāt tā taču bija milzīga izšķērdība. Bija gan daži nogalinātie un ievainotie, tomēr tāds bumbu birums bija pārāk liela cena par šiem "panākumiem".

Bet, varbūt, viņi tēmēja uz mūsu kazarmu pilsētiņu, kura bija apmēram 1,5 km attālumā no šīs vietas, vai arī, varbūt, tēmēja uz otru kazarmju pilsētiņu, vēl apmēram 0,5 km uz priekšu, no kurienes bija cietušie vācieši... Tādā gadījumā jāsaka, ka bumbu metēji nav bijuši savu uzdevumu augstumos. Diena bija skaidra, situācija uz zemes labi pārskatāma, vējš arī bija visai neliels, lai neteiktu, ka bija bezvējš.

Tragēdija bija šausmīga, un turpinājās vairākas dienas, jo sagrauta bija pilsēta, sagrautas mājas strādnieku kvartālos. Pēcnākošajā dienā mani norīkoja palīgos vienam vācietim. Braucām ar zirgu vilkmes ratiem uz Veimāras austrumu priekšpilsētas strādnieku māju kvartālu. Bija bijušas nelielas skaistas individuālas mājas, līdzīgas mūsu tā saucamām Līvānu mājām, turklāt ļoti daudz. Uz šā kvartāla iņājinām arī bija nomests tāds pats "tepiķis", kāds tika tēmēts uz mums. Tā rezultātā veselu mājiņu vairs nebija nevienas, bija tikai to atliekas, visur rēgojās jumta latu redeles vai plikas mājiņu sienas... Un, protams, milzum daudz jauzu ciešanas...

Mūsu uzturēšanās laikā, tas ir, līdz 1945. gada marta beigām, Veimārai atkal bija miers, ja neskaita dažu atsevišķu lidmašīnu pārlidojumus, un pāris nomestas fugasa bombas... Un trauksmes signālus... Vēl jau pāri un garām Veimārai lidoja bumbotāji uz Leipcigu, Halli, Merseburgu, Leunu un citām stratēģiski svarīgām pilsētām un rūpnīcām. Un atpakaļ - lidojumi ar zibeņošanu - fotografēšanu.

Dienesta laiks Veimārā man līdz mūža galam paliks atmiņā ar šo, manuprāt, necilvēcīgo bombardēšanu, par ko tikko pastāstīju, un ar ēšanu, kāda nekur citur nebija. Un tagad gribu pastāstīt, kā jau pieminētais Zēbergs varēja uzstādīt savdabīgo rekordu, pusdienās izēdot 16 šķīvjus zupas. Parasti mums deva kaltētu sakņu zupas, kurās taukvielu, gaļas vai citas vērtīgākas piedevas praktiski nebija. Otrajā ēdienā darbdienās bija kartupeļi ar visu mizu, 5-7 gabali, un kāda mērce, dažkārt arī kāds sīļķes gabaliņš. Svētdienās otrajā parasti bija mizoti kartupeļi (Salckartoffel) ar attiecīgu piedevu. To varēja saņemt, nododot pavāram talonu - visupirms nodevi talonu, tad saņēmi zupu. Pēc tam ar to pašu šķīvi gāja pēc otrā, tam talonu vairs nevajadzēja. Talonus izsniedza pusstundu pirms pusdienām. Sākumā taloni bija ļoti parasti nelieli papīra gabaliņi, ar perforāciju, un tipogrāfijā iespiestu tekstiņu. Pusstundas laikā vajadzēja pašiem ar roku darba rīkiem izgatavot "papildus talonus" tik daudz lai paēstu pilna vēderu. Vairumā varējām izmānīt tikai zupu, jo tikai pēc zupas varēja saņemt otro.

Vēlāk, kad pavāriem dažkārt radās 100 un vairāk porciju iztrūkums, izsniedza sarežģītākus talonus ar krāsainiem cipariem vai uzrakstiem, bet, vienalga, mēs ēdām pilnu vēderu... Tiesa, kazarmas bija lielas, ēdnicā dažkārt ēda tūkstošus un pat vairāk ēdāju, un mūsu vi"ojumi varēja būt tikai nieks, bet manāms tas bija. Brīnos par to, ka ar visu to pavārs - talona pieņēmējs, saņemot tos, nemaz nepētīja; paķēra, uzmeta uz šķīvja, un lēja zupu. Un viss. Un mēs bijām tik bezkaunīgi, ka šādu steigu izmantojām, un parasti gājām pusdienās tad, kad virtuvē ir visvairāk ēdāju, un pie ēdienu izsniegšanas vietām visgarākās rindas. Vēl mēs ēdmaņu sagādājām, izkraujot no piedevējas automašīnas maizes klaipus

un pārnesot tos uz maizes noliktavu. Maizes klaipus no automašīnas izsniedza vācietis, katram vīram deva 10 klaipus. Noliktavā pieņēma otrs vācietis, un vajadzēja atkal būt 10 klaipiem. Bet ja nesēju bija daudz - 10-12 vīri, kāds vīrs-nesējs visu nesumu - 10 klaipus sakrāva augšā uz caurulēm, un mierīgi gāja atpakaļ pēc jauna nesamā. Tad viss beidzās ar to, ka mūs šajā grēkā nepieķēra. Vēlāk vajadzēja atnākt ar mugursomu un aiznest "ietaupītos" klaipus" uz mītni, un uz visu grupu sadalīt. Šis numurs mums izdevās daudzkārt. Maizi mums deva katru rītu un katru vakaru pa klaipam, kuram svars bija apmēram 1,5 kg, uz 10 vīriem. Maize nekad nebija svaiga, mīksta, bet "nogatavojusies", pacieta, šķita ļoti garšīga. Aizdaram pa pickīnai sviesta vai margarīna, dažkārt arī pa karotei mākslīgā medus vai marmelādes, reizēm arī siera, aknu desas gabaliņš, vai vēl kāds cits gardums, protams, tikai viens no tiem. No rītiem "erzackafija", vakariņās tēja

Tādas, lūk, bija dienas un naktis Veimārā. No pašas pilsētas gandrīz neko neatceros, jo līdz bombardēšanai nepaspējām viņu izpētīt, bet pēc bombardēšanas vairs nebija ko pētīt.

Veimārā dienējām visu februāri, līdz pusmartam. Februāris bija ļoti silts un mīļģs. Marta sākumā uz dažām dienām kļuva vēsāks, uzkrita pat neliela sniega kārtiņa, bet drīz vien atkal gaiss iesila. Kad mūs pārsveda uz Krampnīcu, atkal bija siltas ļoti pavasarīgas dienas.

MANU KARAGAITU FINĀLS

Krampnica

1945. gada marta otrajā pusē (precīzu datumu neatceros) visu mūsu grupu pārsveda uz Berlīnes pievārti, Krampnicu. Lielisku kazarmu pilsētiņa pie liela ezera, zināmā mērā vēsturiskas celtnes, jo runāja, ka te kādreiz mitinājusies ķeizariskās gvardes kavalērija. Mūsu laikā skaisto seno laiku celtnu komplekss bija "atšķaidīts" ar pavisam vienkāršu un neizskatīgu garāžu "piedevu", bet kazarmās mitinājās piefrontes vai aizmugures celtnieku daļas. Arī mēs bijām kļuvuši sapieri, un nēsājām melnus "spogulīšus" ar kaijas attēlu uz tā, un strādājām pie nocietinājumu un dažādu ceļu nosprostojumu ierīkošanas darbiem. Neliela grupa, kādi 10 zēni, piemēram, piekrāvām lielu autopiekabi ar baļķiem blakus ceļam tā, lai šo piekabi varētu uzstumt šķērsām pār ceļu tādā vietā, kur šo aizsprostu nevar apbraukt. Pēc piekabes uzstumšanas uz ceļa riteņus saspridzinās, un ceļš būs pamatīgi nosprostots.

Citas grupas raka aizsprostgrāvjus, gatavoja ceļu nosprostošanu ar koku nospridzināšanu, un tā tālāk.

Tajā tālajā 1945. gadā Lieldienas "iekrita" 1. aprīlī. Atceros, ka tās bija siltas un saulainas dienas. Pirmajā Lieldienu dienā biju izgājis pastaigā pa plašu pļavu mūsu mītni tiešā tuvumā, kuru savukārt pārdaļīja grāvis, kas ietecēja ezerā. Ne pārāk plats, ne dikti dziļš. Ūdens grāvī bija tīrs un skaidrs, un te es pirmo reizi savā mūžā redzēju dzīvus vēžus, kas rāpoja pa grāvja dibenu, turklāt ļoti daudz. Līdz tai dienai vēžus pazinu pēc tēva stāstiem, kā viņš savos zēna gados vēžojis Salacā un Īgē, bet man, dzīvojot Ogres krastā, nebija laimējies vēzi pat redzēt.

Vispār var teikt, ka 1945. gada pavasaris - marta otrā puse, viss aprīlis, un arī

maijs un jūnijs, bija lielisks, silts un saulains, bez lieliem lietiņiem un vējiem. Arī naktis. Ap 20. aprīli ziedēja ķirši un ievas, un naktīs poņoja lakstīgalas. Tiesa, ne tāda dziesma bija šīm "vācu" lakstīgalām. Tā vien šķita, ka viņas nemaz neprot visu lakstīgalas poņojamo izpoņot - itkā tikai vienu nelielu teikumu, vienu frāzi zina, to tad arī visu laiku atkārtu, un par pārējo dziesmu, teikumiem, "aizmirsusi". Mūsējās - Ogresmalas, Gaujmalas, arī Ventmalas lakstīgalas gari un plašistāsta, ka bijušas tirgū, ka pirkušas zirgu, kas bijis klibs... Tā mēs pārspriedām, jau atrazdamies pozīcijās un mitinādamies bunkuros, gaidīdami savu karošanas reizi, apmēram pusceļā starp Potsdamu un Spandau-West.

Dažas diennaktis grāvjos.

Tātad mūsu "vakts" grāvjos sākās 20. aprīlī. Mūsu pozīcija bija grāvis ar visai stāvām, bet nenostiprinātām malām, izrakts pēc standarta, tas ir - apmēram 1.5 m dziļš, ar mazliet augstāku un stāvāku valnīti priekšā, bet mazliet zemāku un lēzenāku aizmugurē. Kā jau minēju, grāvja, pareizāk tranšejas, sienas nebija nostiprinātas, tādēļ daži centās tajās ierīkot nišas veida padziļinājumu. Viņu galvenais mērķis bija tranšejā paslēpties no lodēm, šķembām un granātām, nevis stāvēt un šaut uz uzbrūkošajiem sarkanarmiešiem.

Mūsu sargājamā iecirkņa priekšā bija plašs tīrslauks, labajā pusē gar lauka malu stiepās ne visai plata meža josla. Arī kreisajā pusē līdz mūsu pozīcijai pienāca meža nogabals. Mums blakus, kā labajā, tā arī kreisajā pusē, pretī uzbrūkošajām daļām, stāvēja vācieši, un uzbrukuma galvenais virziens bija pa labā pusē esošo meža joslu.

Mūsu ieroči pamatā bija vecas beļģu šautenes, kurām patronas izvietojās pastobrē, t. i. zem stobra. Parasti 3 gabalas, viena otrai galā. Bija arī jaunāka tipa šautenes, kurām pastobrē varēja ievietot 6 patronas, vienu stobrā, kopā 7 patronas. Dažam bija arī vācu šautenes, bet tādu bija maz. Tā kā mēs uz Krampnicu atbraucām no Veimāras bez ieročiem, bet te mūsu pamatuzdevums, līdz izvietošanai aizsardzības pozīcijās, bija sapieru darbs, arī te mums tūlīt ieročus neizsniedza. Izsniedza tad, kad bija jāiet tranšejās, bet - karš gāja uz beigām, kara rūpnīcas vairs neražoja, un bija vien jāiztieks ar to, kas vēl bija atlicis.

Reiz dienā, atnācis no posteņa bunkurā un atlaidies savā gulvietā, ar vajējām acīm sapņoju par nākotni. Man blakus, pieslieta pie bunkura sienas, atradās šautene (vācu), ar stobru uz augšu. Neko nedomājams, ar roku automātiski pagrozīju drošinātāju uz vienu pusi, vēlreiz uz vienu, otru pusi, un vēlreiz..., un tad nospiedu mēlīti... - Atskanēja šāviens! Bunkurā ieskrēja grupas komandieris (uzvārdu vairs neatceros), meklē šāvēju! Es noziņoju, kā man tas gadījās un gaidu sodu. Bet kaprālis neuzskata mani par vainīgu, vainīgs ir tas, kas ienesa bunkurā un pieslēja pie sienas neizlādētu šauteni, un tas, izrādās, bija Neikurs! Ak vai, kā kaprālis ārdījās, soļīja Neikuram nāves sodu par tādu paviršību! Turklāt lode aizlidojusi 0,5 m attālumā no posteņi stāvošā kareivja.

Tas notika 23. aprīļa dienā. Bet vēl 22. aprīļa vakarā aigļi sirdīgi bombardēja Potsdamu. Lidmašīnas uzlidoja vairākas stundas, sprādzienu troksnis rībēja, sprādzienu ugunis plaksnīja, milzīgi dūmu mākoņi kūpēja! Potsdama no mums, pēc

vāciešu izteicieniem, atradās 7 kilometru attālumā, tālab tur notiekošo traģēdiju mēs varējām tikai iedomāties. Tajā vakarā vairākkārt mums pāri un garām lidoja vācu virsskaņas lidmašīna-iznīcinātājs KOMETA, par ko ļoti priecīgi un lepnī bija klātesošie vācieši... Tikai par vēlu, karš jau bija zaudēts...

23. aprīļa vakarā mums, tāpat kā iepriekšējovakaros, atveda proviantu nākošajai dienai. Provianta vedējiem līdzī bija atbraucis arī politiskais audzinātājs, lai mūs uzmundrinātu pirms priekšā stāvošās kaujas. Stāstīja mums, ka vēl jānoturas pavisam nedaudz, jo drīz tikšot darbināti jaunie ieroči, kas veidos strauju pagriezienu karā un dos mums uzvaru. Ka vadonis (firers) un viņa padomnieki jau tuvākajās dienās saņīgs mieru ar rietumu pretiniekiem, un pēc tam mēs visi kopā trieksim sarkanos ārā no Eiropas. Ja mums vairs nebūs jākaro Rietumos, tad ar krieviem mēs taču viegli tiksīm galā!

Stāstot visu to, viņam mazliet drebēja balss (man pat šķita, ka viņš nav gluži skaidrā) un ar drebošām rokām sniedza mums dāvanas, kas nāca no Potsdamā saspridzinātām armijas noliktavām. Tur bija gan smēķējamais, gan šokolādes un enerģijas cukurs, gan pilngraudu maize (Vollkornbrot), iesaiņota folijā.

Pirms nokļūšanas tranšējās, kad vēl strādājām piesagatavošanās darbiem, mums ar ēšanu bija daudz bēdīgāk nekā Veimārā. Tad blakus kazarmām esošajās garāžās atradām krietni pdaudz daļēji sabojājušos, stipri savītušus kartupeļus. Neviens mums tos neliedza ņemt, un mēs kazarmās savos katliņos uz tādām ļoti dīvainām siltumkrāsnīm tos vārījām, un tā papildinājām to, ko mums deva ēdamzālē no virtuves. Kādu reizi, kad meklējāmies minētajās kartupeļu kaudzēs pēc kaut cik labākas mantas, sastapāmies ar vienu vācieti, unterfeldfēbeli, un ar viņu prātīgi pārsprīdām iespējamās turpmākās nākotnes izredzes. Kad mēs izteicām savas cerības, ka tuvākajā laikā angļi un amerikāņi varētu ar vāciešiem noslēgt mieru, un tad visi kopā kļūtu virsū sarkanajiem, viņš kategoriski pateica, ka uz tādu variantu lai mēs necerot. Vismaz 20 gadus pēc šī kara beigām vācieši nekādā karā nepiedalīsies, un mūsu cerības uz tūlītēju kara turpināšanu un krievu padzīšanu ir pilnīgi aplamas. - Neviens vācietis, - viņš skaidroja, - kas pārcietuši šo karu, savā mūžā vairs nekaros. Bet tādu, kas karu nebūs izcietuši, un būs karotāji, vēl tikai dzims, un lai izaugtu, vajadzīgi būs 20 gadi!

Šādas izredzes mums šķita ļoti netaisnas, jo nozīmēja, ka mūsu Latvija tā arī paliks okupēta, zem krievu zābaka, bet vācu unterfeldfēbeļa prognozes pārāk karsti vis neapstrīdējām - viņš savas tautas domas zināja labāk nekā mēs... Un piedzīvojām, ka šim vācietim bija taisnība...

Mūsu pēdējā kauja notika 24. aprīlī un sākās jau drīz pēc brokastīm, ap pusdesmitiem. Pa labās puses meža joslu uzbruka krieviņi, vācieši atšaudījās. Konstatēju, ka krievu kareivju apģērbs ir ideāls, pilnīgi saplūst ar kūlas un meža zemsedes krāsu. Kamēr viņš skrien, tu viņu redzi, bet nepaspēj notēmēt, kad nokrīt aizsegā uz zemes, tad neko neredzi. Mēs vāciešiem palīdzējām cik varējām, bet, šķiet, ne visai raženi - attālums līdz uzbrūkošajiem krieviņiem bija 300-250 m, un, kā jau teicu, viņš ļoti labi saplūda ar zemi krāsas ziņā.

Redzējām, kā ar zirgiem pieved tā saukto pulka artilēriju - 45 mm lielgabalus, bet tie bija tālāk, koku aizsegā. Dzirdējām, ka kaut kur kāds it kā kliez, it kā rūc zemā tonī, bet, tā kā tādu lietu dzirdējām un redzējām pīmo reizi, tad neattapāmies, ka tas viņu kaujas sauciens: "Za roģinu, za Stajina - vperjod!" To atšifrējām krietni vēlāk,

kad viņi vēlās pa meža sviŗruuz priekŗu jau kŗdu treŗo reizi. Vŗcieŗi, no mums pa labi, sŗka atkŗpties, precŗzŗk - mukt, viens no viņiem pa tranŗeju garŗm mums bŗga uz kreiso flangu. Netŗlu no manis tranŗejŗ bija kopŗ sagŗjuŗi apspriesties par turpmŗko rŗcŗbu Galviņŗ, Lapsiņŗ, Krauze un vŗl pŗris vŗru, bet turpat blakus, savŗ niŗŗ paslŗpies, mŗsu krieviņŗ (ŗķiet Levanoviŗs), mazliet uz manu pusi stŗv un ŗauj Heinrihsons. Vŗcietis pieskrien pie sapulcŗjuŗamies, pa grŗvi tŗlŗk rŗtieŗk - viņŗ izlec uz malas, paskrien daŗus soļus uz priekŗu, ielec atpakaļ tranŗejŗ un skrien tŗlŗk. Krievi bija pamanŗjuŗi ŗo vŗcieŗa lŗkŗŗanu, un tieŗi ŗajŗ vietŗ ieŗauj ar to paŗu 45 mm lielgabalu! Tikai vienu lŗdiņu, bet mums tas bija sŗpŗgs trieciens - smagi ievainoja Galviņu un Krauzi, vieglŗk Lapsiņu. Mŗsu krieviņŗm Ilarionoviŗam uzgŗzŗs virŗu tranŗejas mala tŗ, ka tikai galva vien palika ārŗ, un bez citu palŗdzŗšanas viņŗ no savas "niŗas" tŗ arŗ neizkļŗtu. Mŗs ar Heinrihsonu, tŗi apsprieduŗies, nolŗmŗm, ka nekas labs nav gaidŗms, ka ŗauŗana ir bez jŗgas, tŗdŗj jŗņem rokŗs kabatas lŗkatiņŗ, jŗpamet ŗaujamais tranŗejŗ, un jŗskrien pŗri kļajumam uz meŗa joslas vidu ar paceltŗm rokŗm. Tajŗ brŗdŗ gar mŗsu tranŗeju no kreisŗs puses nŗk krievu zaldŗtiņŗ un sauc krievu valodŗ : - Davaiķe, davaiķe vse tuda! - un rŗda, ka lai ejam tieŗi tur, kur paŗi taisŗjŗmies iet. - Vŗl tagad brŗnos, kŗ viņŗ tŗ varŗja staigŗt, ar automŗtu uz pleca, un neviens uz viņu neŗŗva! Mŗsu feldfŗebelis, ŗķiet, ŗķoba, nŗkdams pŗri kļajumam dabŗja lodŗ dibenŗ no tranŗejŗ sŗdoŗŗ vŗcieŗa pistoles. Labi vŗl, ka mŗkstumos, ka neķera kaulu! Netŗlu no Mŗrtiņa Pilvera bija sprŗgusi vŗcieŗa mesta rokas granŗta, ar ŗķembŗm sadragŗjot maizes somiņu, katliņu un arŗ sŗdvietu!

Toties mums, abiem ar Heinrihsonu, ļoti paveicŗs - pŗskŗrŗjŗm pŗri kļajumam, meŗiņŗ mŗs sagaidŗja, pveda kŗdus pŗris simts metrus tŗlŗk meŗŗ, nosŗdinŗja blakus jau sŗdoŗŗiem, un lika gaidŗt. Pat nepŗrbauŗŗja, kas mums kabatŗs, kas mugursomŗs! Sagaidŗtŗji gadŗjŗs Cilvŗki, un tas zinŗmŗ mŗrŗ bija retums. Gan pirms mums, gan pŗc mums pŗskŗrŗjuŗajiem ne vienam vien bija gadŗjuŗies tŗdi sagaidŗtŗji, kas, pŗrbaidŗjuŗi un patŗŗŗjuŗi gan kabatas, gan mugursomas, ja tur atradies kas vŗrtŗgŗks, piemŗram papiroso etviŗa, pulkstenis; mugursomŗs - ŗokolŗde, maize, cigaretes. Es, sŗŗot un gaidot tŗlŗkieŗanu, pats iztŗŗŗju gan kabatas, gan mugursomu, aizsvieŗot egŗtŗs visu lieko un vairs nederŗgo, galvenokŗrt patronas.

Satrūkŗmies, kad netŗlu no mums sŗka krist, ŗķiet, vŗcieŗu ŗautŗs mŗnas, eksplodŗdamas ar spalgu blŗkŗķi. Kad esam laimŗgi pŗskŗrŗjuŗi un karu faktiski beiguŗi, tad dabŗt pa pauri ar vŗcu mŗnu?...

Beidŗot pievakarŗ visus nostŗdŗja ierindŗ, mŗsu kapteinis pa priekŗu, mŗs aiz viņa, pŗris sargu pavadŗbŗ gŗjŗm uz aizmuguri. Pŗc kŗda kilometra redzam, ka mŗsu kapteinis nosŗdinŗts grŗvmalŗ un velk nost savus hromŗdas zŗbakus un maina pret krievu zaldŗtiņa kirzas zŗbakiem. ŗķita, ka krieviņŗm kapteiņa zŗbaki ir mazliet par ŗauriem, tomŗr kŗju zŗbakŗ iestŗķŗja, stulmus kŗrtŗgi sajurcŗja, tŗ ka jŗder vien bija. Toties kapteinim krieviņa zŗbaki bija ļoti ērti.

Pirmajŗ vakarŗ mŗs tŗlu neveda. Pŗc kilometriem 7 vai 8 bija liels ŗķūnis, kurŗ bija nedaudz siena un salmi, tur mums jŗva ŗakŗŗot. Arŗ vakariņas iedeva - itŗn labu un garŗŗgu zirņu zupu ar gaļu un ŗķuku maizes, ko klŗt piekost.

Otrŗ rŗtŗ, pŗc brokastŗm, kad visus nostŗdŗja, izrdŗjŗs, ka mŗs, gŗstekņi, saņemti krietns pulks - ap 600 vŗru. Visus nostŗdŗja kolonnŗ pa 4, un 3 grupŗs, pa 200 vŗru katŗŗ, virzŗjŗmies ziemeļu virzienŗ visu dienu. Jau pavisam vŗlŗ vakara stundŗ,

pareizāk būtu teikt pusnaktī, nonācām pāmakšņošanas vietā bijušās vācu armijas barakās. Tā varēja būt Oranienbauma. Kā kritām gulvietās uz nārām, tā līdz rītam kā beigtī!

Otrā rītā pēc brokastīm visus nostāda ierindā un sāk šķirot: pirmkārt somi trīs soļus uz priekšu; tos savāc. Otrkārt ungāri trīs soļus uz priekšu, un arī tos savāc. Treškārt bulgārus, ceturtkārt itāļus, tad spāņus un tālāk, kamēr nosauktas gandrīz vai visas Eiropas tautas. Beidzot arī latvieši, igauņi un lietuvji - 3 soļus uz priekšu! Izgājām. Bijām pavisam 30 personas - 2 latvieši, 2 lietuvieši un 1 igauņis. No mūsu vidus vienu nozīmēja par vecāko, atbildīgo, iedeva dokumentu ar norīkojumu mums doties uz Bernau pilsētiņu, 30 kilometrus no mūsu brīvīšanas vietas (domāju, ka tā bija Oranienbauma). Tur esot pārvietoto pilsoņu sapulcēšanās vieta, nometne, un no turienes mēs tikšot sūtīti uz mājām, uz dzimteni!

Urrā! Ko nu bēdāt! Protams, esam stāvā sajūsmā, un tos 30 kilometrus līdz Bernauai aizstaigājām svilpodami! Pa ceļam nomainījām uniformas pret civilo apģērbu - visas mājas bija tukšas, bez saimniekiem, visi skapji bija izvandīti un visa bagātība uz grīdas, turklāt daudzos gadījumos arī apkakāta! Daudziem, kas šajās mājās bija "ciemojušies" pirms mums, šķiet, bija bijušas novirzes vai bojājumi izvadorgānos: ja viņi kautko nevarēja paņemt līdzī, tad to vajadzēja saplēst vai apkakāt! Tomēr pa visu 30 kilometru garo ceļu gadījās atrast arī vēl šo to nēsāšanai derīgu un neapkakātu. Tā mēs pievakarē ieradāmies Bernauā visi privātā, kā mūsu pavaddokumentā bija teikts - kā varmācīgi uz Vāciju pārvietotas personas, kas ļoti vēlas atgriezties savās īstajās dzīves vietās.

26. aprīļa pavadkarē sākām gaidīt vilcienu, kas pārvedīs mūs mājās. Mūs izvietoja kādās savrupmājas pagrabtelpās, baroja labi, parasti ar zirņu zupu, kurā visai daudz bija arī gaļa. Par to nebija jābrīnās, jo uzvarētāju rokās nonāca bezgalīgi lieli melnraibo govju ganāmpulki. Tūkstošiem šo lopīņu no Krievzemes atsūtītās izpalīdzes dzina uz Kanādas pusē, bet pietika arī kaušanai un katlā likšanai, un cik daudz nobeigušās mētājās gan pa ceļmalām, gan kūtiņos un šķūņos, gan upēs, ūdenī...

Kamēr mēs gaidījām mājās braukšanu, netālu no mums (Bernau atradās apmēram 20 kilometrus no Berlīnes) notika nepārtraukta kauja par Berlīni. Parasti katru rītu tā atsākās ar apmēram pusstundu ilgu artilērijas uguni. Pēc tam, jādodomā, uzbrukumā gāja kājnieki, tāpēc lielāka rībināšana ar smagajiem ieročiem notika retāk, droši vien tad, kad vajadzēja sasist kādu stingrāku pretestību. Liela rībināšan atsākās vakaros, kad atkal, tāpat kā no rītiem, aktīvi šāva visādi smagie ieroči, Katjušas ieskaitot, un vismaz pāris stundas bez pārtraukuma.

Tā tas turpinājās līdz 2. maijam, kad ieroči aplūsa, un mēs uzzinājām par lielo uzvaru - fašisma midzenis Berlīnē ir likvidēts, Berlīne ir mūsu! Toreiz arī mums parādījās pirmo krievu ražoto filmu - "Pulksten sešos vakarā pēc kara".

Pēc šīs uzvaras mēs vēl cerīgāk gaidījām mājās braukšanu, līdz beidzot sagaidījām... 7. maija pavadkarē mūs visus aizveda uz kādu citu māju, un paziņoja, ka mēs tiekam mobilizēti, bet iesaukti Sarkanajā Armijā! Mēs gal' galā taču esam padomju pilsoņi, visi iesaukšanai pakļautajā vecumā, tāpēc uz mājām braukt vēl ir par agru!

Turpat, jau jauniesaukto rangā būdami, 8. maijā uzzinājām par Vācijas kapitulāciju, un 9. maija vakarā pieredzējām grandiozāko prieka izpausmi par ilgi gaidīto un beidzot izcīnīto uzvaru! 9. maija vakarā apmēram 2 stundas bez

"ekskursiju" pa Vāciju, protams, ar kājām vien! Nonācām pilsētā Torgau, pie Elbas, un tūdaļ sākām gatavoties jaunam karam. Dienās gulējām, atpūtāmies, sauļojāmies, bet vakaros mūs izveda no nometnes, un Elbas krasta nostiprinājuma dambī rakām strēlnieku tranšeju, it kā no Elbas otrā krasta puses, no rietumiem būtu gaidāms uzbrukums. Un, lai potenciālais uzbrucējs nezinātu, ka mēs gatavojamies to atvairst, aizsardzības tranšeju rakām pa naktīm. To darījām līdz 18. jūnijam, un no šiem darbiem man vēl spilgtā atmiņā notikums, kas mums šķita visai interesants. Toreiz pie Torgauas pār Elbu tilta nebija, pāri cēlās ar prāmi. Es vairs neatceros, ko mēs darījām otrā krastā, bet atceros, kā pēcpusdienā cēlāmies atpakaļ uz labo krastu. Uz prāmja sabrauca automašīnas, arī daži pajūgi, un mēs, kājnieki, tik, cik vien varēja uz prāmja nostāties. Protams, pārslodze milzīga, bet "uz grunti" vēl neejam, tāpēc laižamies Elbā iekšā. Bijām pārpeldējuši jau pusi Elbas, kad pēkšņi trūka trose, un mūsu "plosts" mierīgi peldēja pa upi uz leju. Tad sākās trācis! Klaiģāšana, komandas, aurēšana! Nopeldējām kādu kilometru. Tad "atskrēja" neliels velkonītis, paņēma mūs tauvā un aizvilka uz pieturu, kur beidzot tikām krastā.

Liels trādirīdis sākās 20. jūnijā, kad mūs "pārsvieda" uz Berlīni, cik atceros, vēlākās Rietumberlīnes teritorijā, Tempelhofas aerodroma tuvumā. Strādājām pie "savas" mantas izvākšanas no tās Berlīnes teritorijas daļas, kuru ar 1. jūliju nodeva rietumu sabiedrotajiem. Darbā tika liktas visas automašīnas, strādājām nepārtraukti 3 maiņās. Krāvām automašīnās visu, ko varēja iekraut, un arī šo to tādu, ko gandrīz nevar iekraut. Runājot K.Skalbes vārdiem, visu, kas labāks par uti.

Atceros, no kādas skārdnieka vai metālapstrādes darbnīcas nesām laukā un krāvām mašīnās dažāda biezuma un izmēra skārda loksnes un metāla stieņus, kamēr vien bija ko nest. Pēc tam tāpat "iztīrījām" kādu kokapstrādes darbnīcu, no kuras iznesām visus dēļus un plankas, arī tās, kurām bija tikai malkas vērtība.

Starp citu, uz Maskavu aizvāca arī Opela automobiļu rūpnīcas iekārtas. Tur drīz sāka ražot pirmos "Moskvičus", kuru priekšgājēji bija Opela "Olimpija", bet "Pobedas" priekštecis Vācijā bija Opela "Kapitan".

Montēja nost, krāva automašīnās arī kādas populāras Berlīnes šokolādes un konfekšu fabrikas iekārtas (fabrikas nosaukumu nevaru atcerēties). Te zēni bija atraduši traukus ar likieri saturošu konfekšu masu, un to nomēģināja. Garšoja lieliski! Rezultātā uzgāzuši sev virsū kādu smagāku agregātu, un... kāds bija beigts, vēl daži salauzuši locekļus...

Tā tas gāja līdz jūnija beigām. 30. jūnija vakarā mūs automašīnās "izsvieda" ārā no Berlīnes, šķiet, uz Firstenvaldi. Tur kādu diennakti atpūtāmies, mūs atkal izlaida caur pirti, un tad "pārsvieda" atpakaļ uz Torgau, no kurienes sākām pārgājieni rietumu virzienā, pārņemdami tās Vācijas teritorijas, kuras Sabiedrotie nodeva Padomju Savienības okupācijas varai. Gājām arī pa jau izstaigātām takām - cauri Merseburgai, Veimārai, Eizenahas virzienā. Pulki, kas gāja pirms mums, nonāca Eizenahā; mēs aizgājām līdz Gotai.

Gājām ļoti straujā tempā: 50 - 60, pat līdz 70 kilometriem dienā, dažkārt arī pa nomajiem, reizēm pat meža cejiem. Šosejas Vācijā apstādītas ar augļu kokiem - ābelēm un ķiršiem. Tajās dienās saldie ķirši bija nogatavojušies, un bija ko redzēt, kā zaldātiņi mielojās ar ķiršiem gājienā laikā; kāpa kokos un sarāva ogas katliņos, lauza zarus ar visām ogām, pēc tam skrēja uz savu vietu ierindā. Ejot ēda sarautos

ķiršus, kauliņus splāva uz ceļa. Tas viss notika tik masveidīgi, ka ceļa sega, asfalts bija nobērts ar kauliņiem biežā kārtā!

Visās pārgājiena dienās laiks bija karsts, saulains, kā jau vasaras vidū! Slāpa, Krieviņi skrēja no akas līdz akai, grūstīdamies smēla, dzēra, svīda, un jau sāka skriet pie nākošās akas. Vēl sliktāk, ja ceļa malā gadījās upe vai ezers, tad visi skrēja un smēla no upes vai ezera, kaut arī turpat netālu ūdenī gulēja nobeigusies gov, kādreiz pat divas...

Mēs, latvieši jau paša sākumā tikām sadalīti pa visupulku. Kopā ar mani rotā vēl bija 2 mūsējie - Strauss un Neikurs. Mēs jau pārgājiena sākumā norunājām būt disciplinēti un savaldīgi, neraut ķiršus un nedzert, tā pārgājiena laikā vieglāk būs pārciest slāpes. Šo norunu ievērojām, un, tiešām, mums bija daudz vieglāk iet, un vieglāk pārciest slāpes. Vakarā, nakšņošanas vietās, dzērām "cik tik lien", bet tikai tīru avota vai akas ūdeni.

Šī pārgājiena laikā kādā naktī nakšņojām vecā lapu koku parkā. Naktī pamodies, piecēlies, lai "atlietu", redzēju, ka it kā no zemes izlec un apmēram 30 cm no zemes peld uguntiņa, kā svecītes liesmiņa, līču loču un tad izdziest. Tad veidojas citā vietā, vēl pēc brītiņa citā, un vēl pēc brītiņa divās vietās vienlaicīgi... Nakts bija tumša, silta, bez vēja. Skatījos ar atplestu muti labu laiciņu un atcerējos Sprīdīti, kas šādas uguntiņas esot gūstījis un...

Citā naktī nakšņojām kādā lepnā vācu pilī. Pils, protams, bija pamesta un izlaupīta, "piesmieta" līdzīgi kā citas bezsaimnieku mājas. Tomēr mūsu daļai, šķiet, bataljonam, telpas pietika. Ievērojama bija bibliotēka, ar daudz greznām grāmatām dažādās valodās. Protams, lielākā daļa no plauktiem un skapiem izgāzta uz grīdas un sabradāta ar netīrām kājām.

Starp tām atradu Edgara Raisa Borova grāmatas "Tarzāna bēmība", vācu izdevumu un ieliku to sava mantu maisā - lai neaizmirstu vācu valodu, un lai būtu ko palasīt. Bet, kā par spīti, pirms iešanas tālāk mūs nostādīja rindā ar visiem mantu maisiem, un to saturu pārbaudīja bataljona komandieris, kapteinis, kopā ar rotas staršinu. Sataustījis manā mantu maisā grāmatu, izrāva to, un, apskatījuši, sāka mani "audzināt"! Vai neesot diezgan labu krievu un latviešu grāmatu, ja es nesāju līdz un lasu vācu grāmatu? Es gan taisnojos, ka tā nav vācu, bet amerikāņu rakstnieku grāmata, bet nelīdzēja mana taisnošanās! Grāmata ielidoja krūmos, un man tika skaidrots, ka nekas tamlīdzīgs lai manā mantu maisā vairs nebūtu...

Mūsu pārgājiens beidzās Gotā. Tur kādu nedēļu atpūtāmies. Tad priekšniecība atcerējās, ka baltieši jālaiž mājās. Vēl aicināja pieteikties seržantu skolā, arī tos, kas vēl nav saņēmuši medaju "Par uzvaru pār Vāciju". Mums tomēr tas šķita "bleķis", nekādas skolas un medaļas mums nevajag, mēs gribam drīzāk nokļūt mājās.

Salasīja mūs no visām karaspēka daļām, un sākām soļot pa to pašu ceļu, pa kuru atrācām, atpakaļ. Gan ne uz Togau, bet caur Merseburgu un Juteborgu uz Berlīnes tuvumā esošu dzelzceļa staciju, kuras nosaukumu vairs neatceros. Te mūs sasēdināja preču vagonos, un, tā kā laiks vēl pieturējās silts, ļoti daudz "mitinājāmies" uz vagonu jumtiem, līdz pat Brestai. Brestā mūs pielika pie darba, nesām uz muguras cukuru maisos no vācu platuma dzelzceļa vagoniem uz krievu platuma vagoniem.

Tad aizveda uz Bežicu, netālu no Brjanskas, kur mēs cīnījāmies ar šausmīgi lieliem blakšu bariem. Te pār mums sāka valdīt jauni zēni no seržantu skolām,

arī jauni virsnieki, leitnanti, kas fronti nebija redzējuši, un centās mūs dresēt pēc reglamenta. Frontinieki negribēja paklausīt, un nereti notika visādi nesaprašanās gadījumi. Atceros, reiz kāds leitnantiņš no viena frontinieka gribēja nopirkt hromādas zābakus, bet zaldātiņš kategoriski atteicās pārdot. Sargājot tos kā savu acuraugu, naktīs lika pagalvī. Bet neļūdēja nekāda sargāšana! Zābakus zaldātām nozaga, un pēc pāris vai trim dienām tam pašam leitnantam viņi bija kājās...

Mūsu mājās braukšana ievilkās. Vispirms Bežica, tad kādus 20-30 km no Brjanskas ieveda dziļi mežos, un tur būvējām zemnīcas meža cirtējiem. Tas bija filtrācijas laiks, kad no mūsu vidus viens otrs pazuda it kā par "grēkošanu" ienaidnieka labā. Pēc tam mūs "pārsveda" uz Kirovu, kur zemnīcās vajadzēja katru rītu izsmelt daudz ūdens, upē āliņģīt mazgāties, bet tur nebijām ilgi, un mūs beidzot atveda uz Daugavpili, uz cietoksni.

No Daugavpils 1946.gada aprīļa pēdējās dienās Adažu mežā viena rota kā pirmie pionieri atbraucām būvēt karaspēka nometni. Turpat zāģējām mežu, priedes, uzriktējām gaterus un citas koku apstrādes mašīnas. Sākumā tā bija domāta kā vasaras nometne, tomēr vēlāk kļuva stacionāra, liela, ar kapitālām ēkām. Bet mani ieskaitīja atsevišķā 688. inženieru rotā Tallinā. Tur Koplē būvējām jūmieku namu, vēlāk Leņingradas tuvumā restaurējām Meņšikova pili, kur mitinājās kādi vācu speciālisti. Vēlāk Igaunijā - Vaistē, Laiksarē un Kilingi - Nommē strādājām mežu darbos, līdz beidzot 1948. gada 1. martā mani demobilizēja. Tātad no brīža, kad mūs solīja vest mājās, no Bernauas, bija aizritējuši trīs gadi. Tikai pēc tam beidzot nokļuvu savās tēva mājās.

Vēlāk, strādādams Rīgā arteļ "Kalvis", pāris reizes tikos ar inženieri Šauriņu, kurš man pastāstīja, ka toreiz, kad mēs ar Heinrichsonu padevāmies, bariņš mūsējo, 10 vai 12 zēni, esot pāris kilometrus atkāpušies, nocietinājušies kādā kazarmu ēkā un turpinājuši pretoties uzbrūkošajiem krieviem vairākas diennaktis. Šo cīņu laikā esot sajucis prātā kāds no mūsējiem - Strauts (vārdu neatceros), un komandieris esot viņu nošāvis.

J. Magone

ŠONGAVAS ZENĪTLIELGABALU SKOLAS AUDZĒKŅA ATMIŅAS

Man bija gandrīz neticama laime būt īstā vietā tieši stā laikā. Dažreiz pat pāris minūtes izšķīra manu ikteni kara laikā.

Rūpnīcā VEF vācu okupācijas laikā gandrīz viss, kas tika ražots, bija Vācijas militāriem spēkiem. Tā kā trādāju par tehniķi radio nodaļā, tad biju vāciešiem airāk nepieciešams savā darba vietā, nekā militāros spēkos. Stāvoklis sāka mainīties 1944. gada maija beigās un jūnijā, kad pārtrauca ražot lidmašīnu un zemūdeņu radio uztvērējus - raidītājus. Izskatījās, ka nebūs ilgi āgaida uz ielūgumu pārmainīt privātās drēbes pret vācu karvīra uniformu. Mans draugs Krišs Matuzels pa šo aiku bija uzzinājis, ka Rīgā ir vieta, kur var mēģināt pieteikties Latviešu aviācijas vienībā, Grobiņā. Mūs saņēma ļoti laipns latviešu virsnieks (viņa vārdu vairs neatceros). Atceros, ka viņš pīpēja savā pīpē Holandes tabaku, kuras jaukais aromāts piepildīja

telpu. Pēc dažiem jautājumiem viņš mums teica, ka esam pieņemti un drīzumā saņemšot ziņu, kad jābrauc uz Grobiņu. Jūlija otrajā pusē ieradāmies Grobiņā. Edgars Bērziņš savās atmiņās aprakstījis jaunkareivja dzīvi daudz labāk nekā es to varētu, tāpēc pie tās nepakavēšos. Tuvu pie septembra beigām vācu virsseržants paziņoja, ka drīzumā mēs tiksīm pārcelti uz Štefīnu, un lai neviens nemēģina pieprasīt kādas brīvas dienas personīgām vajadzībām, jo tādas atļaujas neiziegs. Es nevarēju samierināties ar domu, ka mana sieva un mana 6 mēnešus vecā meita paliks Latvijā un, ļoti iespējams, krievu rokās, un es būšu Vācijā. Reiz ievēroju, ka Grobiņas lidlauka komandieris (maj. Endress) viens pats gāja pāri parādes laukumam. Izmantoju šo iespēju, lai viņam personīgi lūgtu piešķirt man dažas brīvas dienas, lai es varētu izvest savu ģimeni uz Vāciju. Man laimējās. Viņš man piešķīra 10 dienu atvaļinājumu, lai izvestu ģimeni uz Vāciju ar noteikumu, ka pēc 10 dienām man jābūt Štefīnā. Tai pašā naktī kāds municijas vilciens devās uz Rīgu. Dabūju vietu vagonā, kur brauca vilciena apsargi. Pa nakti vilciens vilkās lēni, jo bijām samērā tuvu fronteī. Kad apšaudīšanās bija spēcīga, apstājāmies, kad tā kaut cik norima, turpinājām braukt tālāk. Rīgā iebraucu vēlā pēcpusdienā. Devos uz mūsu Tērbatas ielas dzīvokli. Biju pārsteigts, redzot daudzus sāņus lielā istabā. Man paskaidroja, ka sievastēvs nopircis zirgu un ratus, un rīt ar pirmo gaismu visa ģimene, ieskaitot manu sievu un meitu, dosies uz Kurzemes pusi. Būtu atbraucis dienu vēlāk, nebūtu ne mazākās zināšanas, kur viņi tad atrastos. Tā kā man bija pietiekoši laika, tad nolēmu viņus kādu gabalu pavadīt. Agri no rīta devāmies ceļā. Pāri Daugavas tiltam vijās nepārtraukta bēgļu straume. Labākie ceļi bija rezervēti armijas transportiem. Bēgļiem bija jāapmierinās ar sānu ceļiem. Netālu aiz Daugavas tilta redzēju, cik nožēlojamā stāvoklī šis ceļš atradās - izbrauktas dziļas bedres, grāvmalēs salauzti rati. Tāpēc arī bēgļu straume vilkās gliemeža ātrumā. Bēgļi bez sekmēm meklēja ūdeni ar ko pašiem un zirgiem nodzerties. Ap pulkstens trijiem pēc pusdienas bijām nobraukuši tikai kādus 6 vai 7 kilometrus no Daugavas tilta. Es nospriedu, ka tas ir bezcerīgs pasākums. Pateicu sievastēvam, ka, ja viņš grib šo braucienu turpināt, tā ir viņa darīšana, bet es mēģināšu savu sievu un meitu dabūt uz Vāciju. Pretīm nāca smagā armijas mašīna. To apturēju, un tā mūs atveda atpakaļ uz Rīgu. Vēlu naktī atgriezās arī sievas vecāki. Arī viņi bija nosprieduši, ka šādā veidā no krieviem neaizbēgs. Nākošajās dienās dabūju atļauju visai mūsu ģimenei izbraukt uz Vāciju. Rīgas ostu atstājām 1. oktobrī ap pusdienas laiku. Pāris krievu iznīcinātāji mūsu mazo piekrastes tvaikonīti apšaudīja, kad sākām virzīties uz jūras pusi, bet nekādas postījumus nenodarīja. 3. oktobrī iebrucām vācu ostā Pilavā. Tur šķītros no savas ģimenes. Mana sieva, viņas vecāki un mana meita devās uz Drēzdeni, es uz Štefīnu.

Neviens savās atmiņās nebija pieminējis par apm. 200 vīriem no mūsu lidotāju grupas, kuri tika aizsūtīti uz pāris nedēļām no Štefīnas uz Austrumprūsiju sagatavot aizstāvēšanās līniju. Mūsu komandieris bija jauns vācu aviācijas virsnieks. Pēc dažām dienām mums piebiedrojās 30 vācu sievietes pusmūža gadus, kuru uzdevums, tā mums teica, būšot vārīt mums vakariņas. Tas mums sagādāja zināmu jautrību. Vakaros, kad kļuva tumšs, daudzi no mūsu 18 un 19 gadu veciem "fīģeriem" saņēma brīvas mācību stundas no mūsu pavāriem par kara laika mīlestību. Vakariņas parasti sastāvēja no šķidras zupas, kurā varēja atrast kādu vientuļīgu kartupeļa vai kāļa šķēli. Lai kaut cik varētu apmānīt vēderu, to strēbām

neticamos daudzumos. Mūsu grupa dzīvoja lielā muižā, un dienas un nakts mītnes bija sadalītas pa vairākām ēkām. Kādi 100 vīri, mani ieskaitot, dzīvojam lielā zālē muižas galvenā ēkā. No tās visas mēbeles bija izvēktas un grīda bija noklāta ar salmiem, lai nebūtu jāguļ uz kailiem dēļiem. Dienā nekādas neērtības nebija, bet naktīs, kad visi nolikās gulus, bija cita situācija, jo tad daudz brīvas vietas uz grīdas nebija. Retam bija tik liels pūslis, lai varētu saturēt to vakariņu zupu visu nakti. Lietu sarežģīja tas, ka no lielās zāles bija tikai vienas durvis uz ārpusi, un iekšpuse bija pilnīgā tumsā. Tad, ja nu kādam vajadzēja atbrīvot pūsi, tad sākās rāpošana uz durvju pusi. Visupirms bija jāсатаusta kāda brīva vieta vienai rokai, tad otrai, tad vienam celim un otram. Ar visu piesardzību bieži gadījās uzrāpot kādam uz rokas, kājas vai pat uz galvas. Vienu nakti pamodos, kad kāds sēdēja uz mana krūšu būra. Pajautāju, ko viņš šeit dara. Atbildēja, ka nevarot atrast savu guļamvietu.

Ierakumu un tanku grāvju rakšana nebija grūta, jo zeme bija bez akmeņiem un samērā viegla. Bet, kad mūsu komandieris jautāja, vai kādam ir pieredze būvniecībā, lai uzceltu jumtu mūsu ārdurvju mazgātavai, kur mēs no rītiem mazgājāmies un skuvāmies, četri vīri, ieskaitot mani, pieteicāmies. Līdz tam mana vienīgā pieredze ar koka darbiem bija saskaldīt malku. Nodomāju, ka tiem pārējiem trijiem būs kāda pieredze. Sagatīšanās pēc katrs no tiem pārējiem trijiem bija domājais tāpat kā es. Pirmā dienā uzzīmējām pieņemama izskata jumtu. Otrā dienā sameklējām četrus stabus. Trešā dienā tos ierakām zemē, lai uz tiem, pēc mūsu teorijas, balstītos jumts. Ar to mūsu zināšanas par būvniecību tika izsmeltas. Arī mūsu grupas komandierim, kurš bija tikai dažus gadus vecāks nekā mēs, beidzot uzausa gaisma, kas mēs par putniem. Atpakaj pie lāpstām. Neilgi pēc tam pienāca pavēle mūsu grupai doties atpakaj uz Štefni. Ilgi tur nepalikām, jo visa Grobiņas lidotāju grupa tika pārcelta uz Dāniju. Par atmiņām Dānijā nerakstīšu, jo dzīve tur ir ļoti labi aprakstīta abās iepriekšējās grāmatās.

Decembra sākumā atpakaj Vācijā. Šoreiz Karalaučos, Belkes kazarmās. Bijām sadalīti vairākās grupās. Mūsu grupa katru rītu devās kaut ko strādāt Karalaučos un tās apkārtnē. Vienu rītu nolēmu sev piešķirt brīvdienu. Nostājos formācijas pēdējā rindā. No mūsu kazarmas ēkas pēc neliela ceļa gabala bija jānogriežas pa labi uz galveno vārtu pusi. Kad visi pārējie nogriezās pa labi, es turpināju soļot taisnā virzienā. Pēc brīža, kad neviens vācietis man pakaj nedzinās, devos atpakaj uz mūsu kazarmas ēku, lai mēģinātu atrast vietu, kur netraucēts varētu pavadīt dienu. Ejot pa kādu gaiteni, dzirdēju balsis nākot no kādas telpas. Uzmanīgi pavēru durvis. Tā bija liela telpa; durvju tuvumā daudzi mūsu vīri no citas grupas, un telpas otrā galā uz maza paaugstinājuma trīs vācu virsnieki. Pajautāju vienam mūsu zēnam, kas šeit notiek. Kad bijuši no rīta ierindā, viens vācu virsnieks esot prasījis, lai piesakās tādi, kuriem ir tehniskā izglītība un pieredze. Tos, kurus pieņēmisot, sūtīšot uz zenītliegabalu mērinstrumentu apkalpošanas skolu. Pašreiz vācu virsnieki katru iztaujājot un pārbaudot viņu vācu valodas zināšanas. Tā skola izklausījās pievilcīgāka nekā ikdienas melnais darbs. Tāpēc pievienojos pārējiem mūsu vīriem. Kad pienāca mana kāрта, mana vācu valoda, izglītība un pieredze apmierināja vācu virsniekus. Pateica, ka esmu pieņemts, un ka paziņošot, kad būs jābrauc uz skolu.

Neilgi pēc tam, ap decembra vidu, vairākus no mūsu grupas, ieskaitot mani un manu draugu Krišu, aizsūtīja uz zenītliegabalu bateriju, lai mūs apmācītu mūsu jaunā amatā - par kanonieriem. Cik atceros, baterija atradās netālu no Karalaučiem,

bet par to neesmu drošs. Apmācības bija interesantas un vispār dzīve nebija slikta. Ar lielgabalu izšaut gan neiznāca, jo janvāra pirmā pusē man paziņoja, ka tiem 60 vīriem, kuri tika pieņemti zenītliegabalu skolā, būs drīzi jādodas ceļā uz Šongavu, dienvidus Vācijā. Kad vēsti saņēmumu, mēģināju tikt no brauciena vajā, jo mans draugs Krišs nebija starp tiem 60 vīriem. Bet bez panākumiem. Janvāra vidū, Tsi pirms sākās masīvs krievu uzbrukums plašā frontē, mūs, 60 skolas kandidātus, sadalīja pa diviem preču vagoniem, kurus piekabināja preču vilcienam, un mēs sākām savu ceļojumu. Ceļā pavadījām gandrīz nedēļu, jo ilgi stāvējām dažādās preču stacijās, kur mūsu vagonus stumdīja no vienām sliedēm uz otrām. Kad izskatījās, ka mēs kādu laiku nekustēsīsimies, tad kā skudras devāmies izpētīt citus preču vagonus, vai nevarētu samangot kaut ko ēdamu vai pīpējamu. Dažreiz laimējās, citreiz nē.

Skola bija labi noorganizēta. Bija teorijas un praktiskās klases par mērinstrumentu pielietošanu. Garlaicīgi nebija. Pārtika bija vāja, un dienā tikai divas cigaretes. No sākuma laiks bija vēss. Netālu no mūsu barakas bija ogļu kaudzes atliekas, kur tikai mazas ogļu šķembas bija palikušas. Mēs tomēr gājām un lasījām mazos ogļu gabaliņus, lai kaut cik turētu mūsu baraku siltu. Atceros, ka vienu vakaru aizgāju uz virtuvi dabūt siltu ūdeni, lai varētu izmazgāt zeķes. Pavārs mani iztrieca ārā un vēl no muguras nosauca, kas tad notiktu, ja visi skolā esošie vīri nāktu pēc karsta ūdens. Pagaidīju kādu pusstundu, paņēmu mūsu barakas lielo tējas kannu un devos atpakaļ uz virtuvi un tā dabūju pilnu kannu ar karstu tējas ūdeni. Kopš tā vakara, kamēr biju skolā, mazgāju savas zeķes tējas ūdenī.

Mana ģimene dzīvoja Drēzdenē pašā pilsētas centrā. Zināju, ka februāra vidū angļu un amerikāņu bumbvedēji Drēzdeni nopostīja un apm. 150 tūkstošu cilvēku gāja bojā. Līdz tam laikam man nebija nekādas ziņas par viņu likteni. Marta sākumā saņēmumu priecīgas ziņas, ka mana sieva ar meitu un viņas vecākiem, pēc dēku pilna ceļojuma, dabūjuši pajumti kādās lauku mājās, tikai kādus 10 vai 12 kilometrus no mūsu skolas. Manai meitai, kura vēl nebija gadu veca, acis vēl bija iekaisušas no degošās Drēzdenes dūmiem.

Marta otrā pusē mums paziņoja, ka skola tiks slēgta. Pateica, kurā datumā mēs izbrauksim no Šongavas, un mūsu gala mērķis būs pilsēta (kuras vārdu es vairs neatceros), Vācijas ziemeļaustrumu daļā. Pāris dienas pirms izbraukšanas mana meita saslima ar plaušu karsoni. Lūdzu, vai nevaru uz dažām dienām palikt Šongavā, lai redzētu, vai viņa tiks krīzei pāri. Man atļāva izbraukt divas dienas vēlāk un pievienoties pārējiem skolas biedriem. Manas meitas veselība sāka uzlaboties, un es pēc divām dienām devos ceļā uz norādīto vietu. Ceļā biju samērā ilgi, jo angļu un amerikāņu iznīcinātāji apšaudīja un bumboja vilcienus pēc patikas. Neatceros, ka pa šī brauciena laiku būtu redzējis kādu vācu iznīcinātāju. Bieži vilcieni apstājās pirms degošām stacijām. Tad nu bija jāiet tām apkārt ar kājām, lai mēģinātu tikt uz kādu vilcienu stacijas otrā pusē.

Savu galapunktu sasniedzu vai nu marta beigās, vai aprīļa sākumā. No stacijas sāku soļot uz kazarmām, kur man bija jāpievienojas pārējiem 59 vīriem. Netālu no kazarmām ieraudzīju šos vīrus pa ielu soļojam manā virzienā. Es aiz atkalredzēšanās priekš taisījos skriet viņiem klāt. Bet vairāki no viņiem bija nopratuši manu nodomu un ar zīmēm rādīja, lai es netuvojos viņu formācijai. Tad viens no viņiem ātri izskrēja no lerindas, lai man pateiktu, ka viņus pēc dažām dienām sūtīšot uz austrumu fronti, kaut arī nav zemes cīņām apmācīti. Lai es mēģinot tikt uz latviešu

legionāru štābu, kurš atrodies ne visai tālu citā pilsētā (Neubrandenburgā?), un lai to kādam augstākam virsniekam pasakot. Aizgāju līdz tuvākam lielceļam, kur viena smagā armijas mašīna brauca Neubrandenburgas virzienā; tā pieturēja un aizveda mani līdz pilsētai. Atradu galveno štābu un vienam latviešu leģiona virsniekam pastāstīju, kas man bija sakāms. Tā kā drusku kliboju, jo viena potīte bija sapampusī, tad virsnieks man ieteica, lai palieku pie viņiem un atpūtinu savu kāju, un viņš mēģinās visu nokārtot. Acīmredzot galvenā štābā kādam bija liela teikšana, jo pēc divām dienām mēs, 60 bijušie zenītlieģgabala skolas skolnieki, saņēmām mūsu Latvijas pases un devāmies atkal ceļā uz Dāniju. Es neatceros, kā to vietu Dānijā sauca. Gandrīz visi bija latviešu leģionāri, izņemot dažus vīrus no Grobiņas aviācijas vienības, kuri bija ievainoti pie Karalaučiem un ar kuģi pārceļti uz Dāniju. Man izskatījās, ka šī vieta bija domāta ievainotiem leģionāriem, kuri pēc slimnīcas šeit uzlaboja savu veselību. Redzēju vairākus ar pārsietām galvām, rokām un citus, kuri varēja paiet tikai ar krūka vai spieķa palīdzību. Pēc kādas nedēļas augsts leģiona virsnieks (viņa vārdu un pakāpi neatceros) noturēja runu. Mūsu gods un pienākums esot aizstāvēt Vāciju. Tāpēc katram esot pienākums doties cīņā pret tās ienaidniekiem. Tā arī notika. Mums izdeva jaunus leģionāra virskrekļus, apakšveļu. Sakāpām preču vagonos un kopā ar latviešu leģionāriem devāmies izpildīt mūsu pienākumu. Mēs, bijušie Grobiņas vīri, bijām atsevišķos vagonos. Bija pievienojušies arī divi Grobiņas virsnieki. Atkal atpakaļ Vācijā. Pēc kāda laika, dienvidos no Flensburgas, apstājāmies kādā mazā stacijā. Tur mūsu virsnieki pateica latviešu leģionāra komandierim, ka bijušie Grobiņas aviācijas vienības karavīri tālāk nebūtu. Pirmkārt, neesam apmācīti zemes cīņām; otrkārt mums visiem ir tikai pāris šautenes. Es, protams, nezinu, kā tās sarunas ritēja, bet gala iznākums bija labs. Mūsu vagonus atkabināja no parējā vilciena sastāva un nobīdīja uz blakus slieķēm. Drīz pēc tam sākām staigāt pa vācu saimniecībām, lai izmainītu mūsu jaunus leģionāra krekļus un apakšveļu pret pārtiku un kādu stiprāku dzērienu. Divas dienas nodzīvojām gaužamlepni. Gaļas bija pa pilnam, jo mūsu vīri bija nošāvuši dažas stīmas, un arī dzēriena netrūka. Pēc pāris dienām mūsu vagonus piekabināja vilcienam, kurš devās uz Dāniju. Atkal atpakaļ vecā labā Dānijā. Šoreiz mūs sadalīja pa vairākām daņu vasarnīcām pie kāda jūras līča. Tuvākās pilsētas vārdu neatceros. Tā apmēram divas nedēļas nodzīvojām bez kādiem pienākumiem. Spēlējām kārtis, klausījāmies radio, kas notiek rietumu un austrumu frontēs, un zīlējām, kad karš beigsies. Beidzot pienāca ziņas, ka Vācija kapitulējusi. Sākām gaidīt, kad angļi nāks un ņems mūs gūstā. Pēc dažām dienām atbrauca trīs angļu virsnieki un apspriedās ar mūsu virsniekiem. Mums paziņoja, ka pēc dažām dienās pievienosimies vācu okupācijas militāriem spēkiem no Dānijas un Norvēģijas un soļosim uz Vāciju. Dāņi bija piedāvājuši piegādāt pārtiku nozīmētās atpūtas vietās, lai karavīri neietu to meklēt uz savu roku. Tad arī bija pieprasījuši, lai mūsu virsnieki dod savu vārdu, ka neviens no mums neņems līdz kādu ieroci, ieskaitot duncus. Tad kādu dienu sākām soļot. Vācu armijas vīri, labos apstākļos dzīvojot Dānijā un Norvēģijā, nemaz neatgādināja armiju, kura tikko zaudējusi karu. Arī mēs bijām centušies savest mūsu lidotāju uniformas labā kārtībā. Mūsu gala mērķis bija apgabals starp Flensburgas upi un Ķīles kanālu. Viss šis lielais apgabals bija viena liela gūstekņu nometne, tikai bez dzeloņdrāžu iežogojuma. Es vairs neatceros, cik dienas pavadījām ceļā. Bet nesolojām degunus nokāruši. Mūsu morāli augstā līmenī turēja grupas vecākais

viršnieks. Viņš katru dienu soļoja mūsu grupas priekšgalā. Kaut arī drusku kliboja un lietoja spieķi, viņa solis nekad nepalika lēnāks. Viņam piedāvāja braukt automašīnā, bet viņš no tā atteicās. Tagad man žēl, ka vairs neatceros viņa vārdu.

Sasniedzām mums norādīto vietu blakus kādai vāciešu lauku mājai ne parāk tālu no Flensburgas upes. Tur zem kokiem uzcēlām savas teltis. Ar pārtiku bija diezgan vāji. Bija jālieto liels gribas spēks, lai maizes gabalu, kuru saņēmām vairākām dienām, nenoēstu vienā maltītē. Parastos vācu armijas karavīrus angļi pārbaudīja un atlaida brīvībā. Mums nebija priekšstata, kas ar mums notiks. Protams, gāja visādas baumas, bet tās bijām sacerējuši mēs paši, lielāko tiesu optimistiskas.

Es nolēmu, ka būtu laiks taisīties ceļā. Man izdevās tikt pie privātas žaketes. Kādu dienu atvadījos no saviem biedriem un sāku soļot Flensburgas virzienā. Pa nakti pārcēlos pāri Flensburgas upei. Nākošajā rītā sastapu vācieti privātās drēbēs un pajautāju, vai esmu ārpus gūstekņu apgabala. Viņš atbildēja, ka esmu. Nosēdos grāvmalī un uzpīpēju pēdējo cigareti, kuru biju pataupījis tam gadījumam, kad būšu brīvībā. Sāku soļot pa garu un taisnu šoseju Flensburgas virzienā. Satiksmes nekādas nebija, pat nesastapu nevienu cilvēku. Pēc kāda laika kļuva aizdomīgs, jo likās, ka tālumā šosejas malā ir sargu būda. Pēc brīža pārliecinājos, ka tā tiešām ir sargu būda un tai blakus pāri šosejai nolaižamais. Citas izejas nebija, kā turpināt uz priekšu.

Kad nolēmu atstāt gūstu, mani draugi man kāpapaigailim iemācīja angļu valodā pateikt: "Es esmu latviešu bēglis un dodos uz latviešu bēgļu centru Flensburgā". Tos vārdus es arī noskaitīju angļu karavīram sargu būdā. Cik sapratu, viņš man jautāja, vai es nākšu atpakaļ. Es atbildēju, ka ne. Viņš pievilka ķeksi uz papīra lapas. Tā bija visa mūsu saruna. Atradu latviešu bēgļu centru Flensburgā, kur mani laipni uzņēma, paēdināja, izdeva dokumentu, ka esmu latviešu bēglis un aizsūtīja uz latviešu bēgļu nometni Flensburgas tuvumā. Tā es no Grobiņas aviācijas vienības karavīra kļuva par privātu personu. Atradu savu ģimeni Dienvidvācijā, dzīvojam dažādās latviešu bēgļu nometnēs. 1948. gadā iestājos 220. latviešu vīru vienībā pie ASV gaisa spēkiem un 1950. gada maijā iebraucām ASV.

Pa kara laiku es dienas grāmatu nevedu. Pēc 50 gadiem nevaru datumus precīzi atcerēties. Tapēc arī bieži bija jālieto vārds "apmēram". Manas atmiņas dažās vietās nesakrīt par laika posmu, kad aizbraucām uz Šongavu, un kad no tās atgriezāmies, kā tas minēts aprakstā "Latviešu Aviācijas Vienības Vācu Gaisa Spēkos: Aviācijas Leģions Latvija." Es domāju, ka rakstītājs maldās, ka mēs no Šongavas atgriezāmies februāra vidū. Drēzdene tika nodedzināta naktī starp 13. un 14. februāri. Mana ģimene bija ceļā uz Dienvidvāciju aptuveni 7 līdz 10 dienas. Un kad saņēmām ziņas, ka viņi apmetušies Šongavas tuvumā, mēs vēl bijām zenītlielgabalu skolā.

O.Buls

MANI PIEDZĪVOJUMI OTRAJĀ NAKTS- KAUJAS LIDOTĀJU ESKADRIĻĀ

1943. g. septembrī vācieši beidzot atļāva dibināt nakts lidotāju apmācības skolu

Grobinā pie Liepājas. 1944. g. februārī tiku ieskaitīts 2. apmācības grupā, kur bijām 20 lidotāju.

Dodoties uz fronti, Vecumu lidlauku, jūnija otrajā pusē, lidojām grupās pa 3 lidmašīnām, nosēzdamies Jelgavā degvielas papildināšanai un mazai atpūtai.

Nonākuši Vecumu lidlaukā, pie Viļakas, sākām nakts lidojumus uz fronti.

Mana lidmašīna bija Arado 66. Tās apbruņojums: divas 70 kg bumbas, viena mašīnpistole un "valtera" pistole pie jostas. Orientēšanās, mērķa izvēle, bumbu mešana - viss atrodas tikai paša lidotāja ziņā.

Pēc pirmā lidojuma lūdzu mehāniķi piergulēt virzienu stūri. To arī izdarīja, bet uz nepareizo pusi. Tāpēc otrā frontes lidojumā bija neiespējami noturēt lidmašīnu pareizā kompasa kursa virzienā. Agrā rīta stundā atrados patālu no nodomātās vietas, un degvielas trūkuma dēļ bija jānosēžas Peipusa ezera dienvidu galā, pļavās. Nekad neizmirsīšu sajūtu, kad ar mašīnpistolī rokā jānoskaidro frontes stāvoklis pie krievu sādzeniekiem. Izrādījās, ka apm. 5-6 km attālumā ir kāda vācu transporta vienība. Vēlā pēcpusdienā, izkaulējies no vācu kapteiņa degvielu, nolēmu pacelties (startēt), jo zināju ka par mani uztraucas vadība un biedri. Pie Abrenes stacijas, zemā lidojumā lasot stacijas nosaukumu, beidzās degviela galvenajā tvertnē. Gaidot degvielas pieplūdi no pašteses tvertnes, izlīdzināju lidmašīnu, lai sēstos celmos blakus dzelzceļam, tad... pēkšņi motors uzņēma darbību. Norausu sviedrus un sasniedzu lidlauku jau pēc dažām minūtēm, bet 800-1000 m augstumā. Jūs sapratīsiet kāpēc: centos sasniegt lielāku augstumu (bail no celmiem).

Neatceros, vai visu šo jezgu ziņoju, jo klāt bija arī daļa paša vainas sajūtas.

Daļa lidotāju bijām novietoti lidlauka tuvumā, lauku mājās, vienā telpā. Pārējie dzīvoja Viļakas pamatskolā, jaunā ķieģeļu celtnē pie dzelzceļa.

Uzlidojuma dienā Vecumu lidlaukam daži no mums strādāja tuvajā jaunaudzē pie bunkuru būves. Vairāki gan zobojās par šo patvertni, tomēr uzlidojuma laikā centās tajā iespieties. Visiem nebija vietas, tāpēc devos uz skolas ēku. Pa ceļam bija viens ložmetējs, pie kura apkalpes darbojās vītn. Maisiņš, ltn. Morziks un varbūt vēl kāds. Viņi centās trāpīt pikējošām lidmašīnām, bet bez panākumiem.

Netālu no Vecumu lidlauka pāri purvam bija ierīkots malds lidlauks ar visādiem starta uguniem, arī raķetes pa laikam pašāva. Ejot uz fronti mums bija "jāmānās" ar visādiem uguniem no savām lidmašīnām. Lidojumā borta ugunus nevar saskatīt, astes uguni varētu redzēt lidmašīnas spogulī. Bet toreiz laikam pie pacelšanās spogulis mazliet izdrebīnājās, un, tumsā piemaldū lidlauka, spēlējoties ar gaismas slēdzīem, aizgāju uz fronti ar apgaismotu lidmašīnu. Bija patīkami vienreiz redzēt labi saskatāmus, apgaismotus mērķus, kā apgaismotas spēkratu kolonas un citus. Līdz bumbu nomešanai viss bija lieliski, bet tad mani sāka apsvēikt ar vieglo flaku spīdošām lodēm un starmetēju. Strādāju sviedriem vaigā, līdz izdevās attālināties no šīs aizdomīgas vietas. Nevarēju saprast par flaku labo šaušanas prasmī, kā arī par precīziem starmetējiem. Arī starmetēji, tāpat ka flaki, liekas, bija auto kolonnā, laikam uz platformām. Atnākot pie lidlauka, atklājās, ka lidmašīnā ir apgaismota. Trāpījumus tajā tomēr neatrada.

No Gulbenes vēl prātā palikusi 23. jūlija nakts, kadslikto laika apstākļu dēļ neatgriezās 5 lidmašīnas. Mēs, mājās atgriezušies lidotāji, stāvējām pie pārvietojamās laika apstākļu vērošanas stacijas un skatījāmies, kā šauj raķetes ("rutkus"), lai lidmašīnas varētu atrast lidlauku. Raķetes turpināja šaut tik ilgi, kamēr

pēc aprēķina pietiek degviela lidmašīnai. Tad šaušanu pārtrauca. Laika dienesta vīrs (vācietis) nenocietās aizrādīt, ka viena rakete maksājot ap 300 DM.

No šī kaujas lidojuma neatgriezās dižk. Kiršteins, dižk. Stojažs, serž. Gailis, kapr. Janševics un vvtn. Reinfelds. Vvtn. Reinfelds un dižk. Stojažs ieradās pēc kāda laika kā kājnieki, bez lidmašīnām.

Nosēšanās laukuma jeb lidlauka pie Cēsīm skrejceļš bija plata strīpa starp labības gubām tikai diviem virzieniem. Parastais virziens gāja pāri lielai gravai lidlauka galā, tad pāri Priekuļu lauksaimniecības skolai, ceļā uz Ērgļu rajonu.

Mans draugs Arvīds centās pārlieku, kāra pie lidmašīnas 3 bumbas, parasti arī veica pacelšanos bez klizmām. Vienreiz, vējam mainoties, starts ar 3 bumbām beidzās gravā. Kad dienā gājām apskatīt lidmašīnu, mani pārsteidza apm. 10-15 cm resnā apses galotne, kas bija pārkritusi precīzi pāri lidotāju vietai. Prasīju Arvīdam: kā tas iespējams, ka neesi pat ievainots, kā un kur tu slēpies, kad galotne uzkrita. Atbilde: laikam biju sarāvijs ļoti maziņš!

Pastāstīšu mazu notikumu, ko uzticēju tikai pāris labākiem draugiem.

Kapt. Rademahers aizņēmas manu Arado 66, jo savu mašīnu bija nodevis remontā vairākus km no lidlauka pāri minētai gravai uz Cēsu pusi. Pie manis tanī laikā ciemojās sieva. Kad mani sūtīja saņemt izlaboto kapt. lidmašīnu, aizstaigājām abi ar sievu. Lai sievu pārvestu atpakaļ, liku viņai noslēpties aiz labības gubām, tālākā galā pacelšanās ceļam. Iekāpšana lidmašīnā bija jāizdara ātri, lai vācieši nemanītu. No lidmašīnas otrā sēdekļa bija izņemts izpletis un tā atrašanās vieta pielijusi ar ūdeni. Sieva, ātri ieļecot lidmašīnā, iesēdās ūdens pelķē. Tā man neizdevās sievu izvazināt ar ērtībām...

Pārlidojumā no Cēsīm uz Kalnciemu man piekomandēja kapt. Rademachera draugu, vācu vltu. Lidmašīna bija pamatīgi piepakota ar vltu. un manām personīgām un dienesta mantām. Domāju, ka šinī gadījumā lidmašīnas svars pārsniedza 3 bumbu svaru. Tāpēc atgāju atpakaļ, cik nu tālu skrejceļš atļāva, lai nenokristu līdzīgi Arvīdam. Tiku cauri ar nelielām bailēm, jo, pēc pacelšanās gravā zaudēju augstumu par pāris metriem. Vēl tagad pārdomājot nesaprotu, kāpēc man bija jāstartē ar tik daudz vltu. mantām. Mūsu kļūmīgais starts no vltu. puses netika nekur un nekad pieminēts. No Kalnciema lidlauka lidojām uz Jelgavas, Ķeipenes, Madlienas, Bauskas un Iecavas apkārtni. Mani pēdējie lidojumi bija starp Iecavu un Ķekavu.

Šajā laikā uz pāris nedēļām manai lidmašīnai piekomandēja kara ziņotāju žurnālistu, kapr. Traubergu. Viņš nebija atrunājams ņemt līdzī izpletņa maisā dažas degbumbas, kuras viņš nikni svieda pāri lidmašīnas malai laikā, kad atbrīvojos no savas bumbu kravas. Pie pacelšanās vienmēr dabūju rēķināties ar lielāku svaru lidmašīnai, kas prasīja garāku ieskrējieni. Kapr. Trauberga degbumbas aizdedzināja kādu sienu šķūni meža pļavā pie Iecavas. Viņš teica, ka esot pārliecināts ka šķūnī būšot gulējuši "atbrīvotāji".

Kādā agrā rīta stundā, atgriežoties no Jelgavas saskatīju negaisa mākoņus. Bija jau stipri uz rīta pusi, tāpēc negribēju kavēties, apejot tos. Cerēju, ka mākoņu grēde nebūs dziļa. Tas bija mans 5. lidojums tajā naktī. Biju zemāk, bet uzkāpu līdz apmēram 1000 m, kad devos iekšā tumšā mākonī. Cerēju ka man pietiks prasmes novaldīt "lodīti un pindzēli" aklam lidojumam. Centos iespējami izmantot mākoņu treniņam, nākot mājā no lidojumiem. Bet biju stipri pārsteigts, ka nebija ne

vismazākā iespēja novaldīt savu divplāksni kaut cik pareiza stāvoklī. Kad izgāju no šī mākoņa, atrados pikējošā stāvoklī, apm. 350 m augstumā. Arī šim lidojumam nebija izsmeltošs ziņojums priekšniecībai. Aprobežojos ar gudrām pamacībām saviem biedriem - nekādā gadījumā nelīst šādos mākoņos ar mūsu samērā mazo divplāksni.

Kādā lidojumā uz fronti man par līdzbraucēju nozīmēja pltn. Būlmani. Biju pacīlāts par šo reto izdevību dabūt tik augstas pakāpes virsnieku parpasaziēri. Bumbas bija jānomet Madlienas - Plateru rajonā. Centos ielikt visu savu prasmi šīnī goda pilnā lidojumā. Ceru ka nepārcentos. Uzslavu tomēr nedabūju.

Virs Jelgavas, kur lidojām samērā zemu, vai nākot mājās zemā lidojumā virs Olaines mežiem, vairāki lidotāji teicās redzējuši mazas uhungtīņus. Man 2 naktīs radās deviņi it kā ložu caurumi lidmašīnu plāksņos. Mehānikis apgalvoja, ka tik smuki apaļi un vienādi caurumi varot rasties tikai no mašīnpiroju vai ložmetēju lodēm.

Septembra pirmā pusē piedzīvoju lielākas nepatikšanas. Kalnciemā, paceļoties ar bumbu kravu. Apm. 80-100 m augstumā apstājās lidmašīnas motors. Nācās sēdināt lidmašīnu tūlīt aiz Kalnciema šosejas, mājas saņņu darzā. To izdarīju tā: ar stūres pierāvienu pārlecu sētai un šosejai, ātrums nebija liels. Ieraudzīju priekšā šķūni, griezu pa kreisi. Kreisais plāksnis arās pa dārza zemi un novērsa sadursmi ar šķūni. Drīz lidmašīna apstājās. Atbrauca kptn. Rademahers un kptn. Graudiņš. Viņi vispirms pārbaudīja, vai degviela pārslēgta uz galveno tvertni (pašteces tvertnes tīlpums ir mazs, to lieto tikai iestartēšanai). Tikai pēc tam, kad atrada, ka nav mana vaina, pievērsās arī man, vai neesmu ievainots. Vēlāk noskaidrojās, ka lidmašīna bojāta par 65%.

Nebija vairs ar ko lidot. Pats neuztraucos, jo bija jau sasniegti 135 lidojumi, un lielākai daļai citiem tie bija drusku mazāk.

Tā paša septembra pirmā pusē kapr. Misiņš tika nozīmēts aizvest mani uz Pēlavas lidlauku, lai pārvestu lidmašīnu Gota 145 uz Kalnciemu. Kad nonācām Pēlavā, lidlauks bija kā izmiris, redzējām tikai šo vienu lidmašīnu. Mans atvedējs, neapstādinot motoru, devās atpakaļ ceļā piebilstot, ka gan jau kāds palīdzēs lidmašīnu piestartēt. Bet nebija tik vienkārši. Izrādījās, vācieši jau aizvākušies. Ar grūtībām sameklēju kādu igauņi, kurš, likās, nebija ieinteresēts lidmašīnu atdot. Tomēr uzzinot, ka esmu latvietis, un skolojies lidmašīnu mākslā kopā ar igauņiem Grobiņā pie Liepājas, piekrita palīdzēt. Vēl jo vairāk tāpēc, ka laikam vairs nebūšot ilgi jāgaida uz "atbrīvotājiem". Tiešām, tūlumā jau bija dzirdams troksnis. Pēc manas izjūtas viss gāja pārāk gausi. Beidzot tomēr viss kārtībā, varēju pacelties. Tas bija vienkārši, jo nesaskatīju nekādu citu kustību visā lidlaukā, pat ne starta vietu vai dežurantu. Uz Rīgu lidoju virs jūras. Ceļā redzēju bezgala garas karavīru transporta vienības.

No septembra atceros vēl kādu notikumu. Manas sievas draudzenes vīrs kapr. N., drūmu domu nomācīts par ģimeni, atļāvās ar visu bumbu kravu nosēsties Kazdangas muižas kartupeļu laukā, dažus kilometrus no ģimenes. Kazdangas muižā atrodošās vācu vienība pielika pie lidmašīnas sardzi un paziņoja lidšķolas varībi Grobiņā par plespiedu nolaišanās gadījumu. Vācietis lidskolotājs vserž. Obts ar vēl kādu leraušies ar degvielas kannām. Lidmašīna aizlidoja uz Grobiņas lidlauku, kur vēlāko kursu skolnieki ar lielu centību lidmašīnu tīrījuši un spodrinājuši, un gaidījuši, kamēr ierodas lidotājs. Jo bijis zināms, ka lidotājs nav cietis, bet "kaut kur" aizgājis. Lidotājs

Ieradies otrā vakarā, lai turpinātu pārtraukto lidojumu uz fronti. Viņam tas arī ticis atļauts, ar laba novēlējumiem, kas pat viņu pārsteidzis. Arī mēs, pārējie, nevarējam beigt brīnīties par vieglo atrisinājumu, sarežģītai (pēc mūsu uztveres) problēmai. Viss labs, kas labi beidzas!

Neilgi pēc tam man piešķīra pēdējo lidojumu. Vajadzēja nogādāt Liepājā trīs remontā nododamās lidmašīnas, kur it kā Liepājas bijušā satiksmes lidlaukā gaidot ierodamies Skultes lidlauka mehāniķu sastāvu. Lidotāji bijām: es, kapr. Šūmanis un dižk. Zariņš. Mums visiem arī ģimenes bija tanī pusē. Izrādījās, ka mums domātais lidlauks bija vienkārši uzarts, atstājot šauru sēšanās joslu pašā vidū. Pāris vācieši bija angārā, kuri mūs visādi izrīkoja - par lidmašīnu novietošanu un nosiešanu, teica, ka nekādas mehāniķu vienības šeit neieradīsies. Ar to beidzās manas lidotāja gaitas vispār. Kad Liepājā bija sapulcējusies daļa no latviešu aviācijas, man atļāva nokārtot savas ģimenes pārceļšanos uz Vāciju. Tā arī drīz pievienojās, un 1944. g. 21. oktobrī vēl vakarā ar kuģi atstājām Liepājas ostu. Braucām uz Vāciju, no turienes tālāk ar vilcienu uz Štetīnu, kur netālu no tās, Altdamas aerodromā, sapulcējās visi latviešu Aviācijas leģiona karavīri. Vēlāk, kad ieradās mūsu priekšniecība, pltn. Būlmanis un kapt. Graudiņš, liela daļa kaprāji tikām paaugstināti par seržantiem. Saņēmumu arī savu 1. šķiras Dzelzs krustu un špangu zeltā, kas man bija jau piešķirti 1944. g. 4. oktobrī, kad vācu ģenerālis Flugbeils apbalvoja 2. eskadrijas lidotājus Kalnciema lidlaukā. Es tanī laikā atrados Liepājā.

No Altdamas aerodroma mūs pārsūtīja uz Dāniju, Nimindegabi, Ziemeļjūras krastā, un Kibeku, drusku tālāk zemes iekšienē. Es biju Kibekā. Dānijā pavadījām tikai dažas nedējas. Tomēr šajā īsajā laikā latvieši piedzīvoja tik daudz pazemojumu no vāciešiem, ka nemaz negribas to atcerēties. Iemesls ļoti vienkāršs: visas latviešu grupas augstākais priekšnieks pltn. Fikss ir izbījis bermontietis. Latviešus viņš nevar ieredzēt ne acu galā. No Dānijas ar vilcienu braucām uz Kēnigsbergu. Kēnigsbergā atradās zenītartilērijas mācību centrs. Tagad lidotājiem bija jāmacās par flakistiem. Kēnigsbergā aprīlī laužto žokļu iekaisuma dēļ biju ievietots slimnīcā (Žokļus salauzu motocikla katastrofā, kad atrados 1. Brīvprātīgo bataljonā Rīgā). 11. aprīlī ar lielām grūtībām izdevās tikt no slimnīcas uz kuģa Pilavā, kas gāja uz Dancīgu. Dancīgā nepieturēja, jo tur jau esot krievi un kuģis devās uz Kopenhāģenu, Dānijā. Tur izbeidzās manas kara gaitas. Ģimeni satiku pēc aptuveni gada Detmoldā - Vācijā.

Ā. Nicmanis

MANAS KARAVĪRA GAITAS VĀCU GAISA KARASPĒKĀ

Pirmajā latviešu aviācijas eskadrijā iestājos 1943. gada 15. oktobrī. Aviācijas skola atradās pie Liepājas - Grobiņā. Skolu beidzu 1944. g. 15. martā, kad arī tūlīt tikām nosūtīti uz fronti. Eskadrija sastāvēja no nakts bumbvedējiem (Arado 66). Mums bija jāsedz latviešu SS leģiona atkāpšanās no Volhovas. Mūsu pirmais aerodroms bija Vecumi.

Pēdējie kaujas lidojumi bija no Tukuma lidlauka. No turienes mūs pārsvieda uz

Liepājas ziemeļu aerodromu, kur arī tika atņemtas lidmašīnas. Bija paredzēts pārlidot uz Vāciju, bet pirmajai deva staru Igaunju eskadrijai un viņi nosēdās Zviedrijā. Pēc tam mums vairs startēt neļāva, un visus nosūtīja uz Štetīnu. No Štetīnas uz Dāniju. Dānijā Arhusas tuvumā, Kibekā, mūs ieskaitīja izpletņu lēcējos. Kādu dienu uzzinājām, ka mums būs jālec uz Sitas salu Ziemeļu jūrā, kur atradās angļu cietoksnis. Mēs atteicāmies karot pret angļiem. Līdz ar to bija liels tracis. Mūs Dānijā vadīja bijušais Bermonta armijas pulkvedis Fikss, kurš arī izdomāja, ka mūsu 1stā vieta ir Kēningsberga. Tur mūs apmācīja pie zenītlielgabaliem. Stāvējām Prēgeles upes krasta priekštilta pozīcijās. Par Igaunju nodevību nācās dārgi samaksāt. Beidzot iedeva mums jaunus ieročus par kuriem Hitlers diezgan daudz klaigāja. Jaunie ieroči bija tanku iznīcināšanai. Izlūki ziņoja, ka krievi mūsu sektoram kaut ko gatavo. Pie mums dienēja leitnants, pēc tautības austriets, kuram bija nodoti jaunie ieroči (panceršrek), ārkārtīgi parocīgi, ar raķešu dzinēju, bet, galvenais, varēja tankus sašaut 280-300 m attālumā. Kādā vakarā ap 8. martu leitnants, kura uzvārdu neatceros, pasauca kaprāli Štrukšteinu, Jaunzemu, Pinķi un mani, visi devāmies pa Prēgeles upes krasta priekštilta pozīcijās. Priekšā pirmajās līnijās jau bija divas vācu grupiņas. Sagūlāmies ierakumos un gaidījām. Nepagāja ne pusstunda, kad parādījās krievu tanki T-34. Kādi 15 gabali. Nāk taisni virsū ar ieslēgtām ugunīm. Diezgan nelāga sajūta, jo uguns spiež acīs, tomēr varredzēt, ka uz tankiem ir kājnieki. Darbiņš ilga 10 minūtes. Pēc tam redzējām, ka tankiem aizmugurē bija ar trosēm piesietas no balķiem taisītas ragavas, uz kurām bija ekipējums un smagie ložmetēji. Par šo cīņu man piešķīra kaprāja pakāpi un pirmās šķiras dzelzs krustu.

Vēl viena epizode. Bija palikušas 12 stundas līdz 1945. g. 9. aprīlim. Atklājām uguni uz krieviem no visiem baterijas lielgabaliem. Uz rīta pusi redzam, ka uz lielgabala stobra krāsas vairs nav un paši izskatāmies kā nēģeri. Aust gaisma - meklējam sarkanu granātu, lai uzsprādzinātu lielgabalu. Jo redzam, ka granātas krīt ap 200 m no lielgabala. Tā stobrs bija saliecies!

Neticami, bet fakts.

V. Painbergs
[Miris 07.03.95]

KARA LAIKA ATMIŅAS

1941. g., kad vācu armija iesoļoja Rīgā, mēs, neviena neaicināti, salastījāmies pie Lielā pulļiņa. Tur arī dzima pirmās pašaizsardzības vienības, bet pēc dažiem mēnešiem iestājās vācu armijā. Mani nosūtīja uz Krieviju, Ļeņingradas apgabalu. Biju Pleskavā, Staraja Rusā, Porhovā, Dnu un citur. Pēc tam Latvijā pītn. Rucels vervēja uz aviācijas skolu, pieteicos un aizbraucu uz Grobiņu.

Grobiņā sākumā biju motorists, vēlāk skolas priekšnieka majora Endresa lidmašīnas bortmehāniķis. Pirms manis uz šīs mašīnas bija sežants Selga. Kāpēc Endress noņēma Selgu un paņēma mani, es nezinu. Man sākās diezgan patīkama dzīve. Lidojumos bija jālido līdzī, un es skaitījos lidojošā personālā.

Kad Liepājas-Grobiņas skolu likvidēja un zemes personāls aizbrauca uz Vāciju, tur aizbrauca arī mana sieva, bet es paliku Grobiņā. Mēs izlidojām vēlāk un panācām

mūsu vilcienu, pametām ar spārnēm un lidojām tālāk. Lidmašīnā bija Edress, Grocke, adjutants un es. Pa ceļam nosēdāmies uzpildīt degvielu. No Štefīnes piedalījās vēl vienā lidojumā, tad mašīnu nodevu vāciešiem un aizbraucu uz Dāniju. Tur dāņi mēģināja mani savervēt, lai palieku Dānijā. Bet bailes bija riskēt, jo varēju uzkrīst vācu izlūkdienestam. No Dānijas devāmies uz Karalaučiem, nokļuvām Ielenkumā un 1945. gada 8. aprīlī kritu gūstā.

Sākās mans ceļš uz Krieviju. Mūs aizveda uz Rjazanu Maskavas apgabālā, ievietoja tukšos šķūņos bez grīdas, bez nārām, kur gulēt. Dzīves apstākļi bija ļoti slikti. Cilvēki mira no bada, ufm un neīnūmiem. Utis staigāja pa drēbēm, tās mēs lasījām cits citam no drēbēm nost. Pie ugunsкура karsējām drēbes. Filtrācijas nometnē sabiju gadu un trīs mēnešus. Tad mani aizveda uz Rjazanas cietumu, kur trīs mēnešus nosēdēju vieninieku kamerā. Vienīgais, kas cietumā bija labi, bija tīrība un puslīdz uzturs. Pratināšana notika tikai pa nakti, bet dienā gulēt nedeļa, jo gulta bija pieslēgta pie sienas, un kad, uz beņķīša sēdot iesnaudies, sargs uzreiz sita pa durvīm un nelaida gulēt. Dabūju arī pie pratināšanas pa galvu un ribām. Citreiz nosēdina uz krēsla, neko neprasa, bet, kad nevari vairāk uz vietas nosēdēt, tad tevi iekausta. Nosēdēt vairākas stundas uz vietas, tā ir spīdzināšana. Tad ārpuskārtas kara tribunāls Maskavā. Tiesas sēde notika kosmiskā ātrumā. Iesauca iekšā, tūlīt liet apspriesties, pēc piecām minūtēm nāk ārā un spriedums gatavs - 10 gadi par dzimtenes nodevību pēc 58. panta. Tad jaukā Vorkuta, kur 12 mēneši ziema, bet pārējā vasara.

Sākumā biju Vorkutā vācu gūstekņu lāģerī. Pēc tam pārveda kopējā lāģerī. Strādāju ogļu šahtās, darbs grūts, bet dzīves apstākļi ļoti slikti. No rīta pamostoties draugs jau ir auksts un miris. Uzturs ļoti slikts. Mums uzvārdu nebija, bet uz cepures, vateņa un biksēm izgriezti caurumi un tur uzšūti numuri. Ja tevi izsauc, tad jāsauc, dzimtenes nodevējs numurs tāds un tāds. Tāpat sargi ziņoja - pieņemu tik un tik dzimtenes nodevējus, un nododu tik un tik dzimtenes nodevējus. Pēc kādiem gadiem jau šos numurus noņem nost. Sāka maksāt drusku naudu, arī uzturs palika puslīdz ciešams. Tā es tur biju sešus ar pus gadu. Kopā ar filtrācijas nometnes gadu un trīs mēnešiem, sanāk pie astoņiem gadiem. Kad atbrīvoja, atbraucu uz Latviju, bet nekur neļāva pierakstīties. Beigās dabūju pierakstu Priekulu lauksaimniecības skolā pie Cēsīm, bet dzīvoju pie radiem Cēsīs. Sāku strādāt. Pēc mēneša izsauca uz drošības pārvaldi, un prasīja, kāpēc es atbraucu. Es teicu, uz dzimteni, bet man atbildēja, mēs tādus brāļus pazīstam un zinām ko jūs domājat. Dodu trīs dienas laika, lai tu pazustu no Latvijas, citādi mēs tevi aizvedīsim par velti, kur tu biji. Brauc atpakaļ, tur neviens tevi neaiztiks. Un tā es aizbraucu uz Vologdu. Tur divus gadus nostrādāju meža darbos. Pēdējo laiku strādāju kā koku pieņēmējs-brāķeris. Tur dzīvot varēja. Vietējā vadība gribēja, lai palieku tur dzīvot, solīja palīdzēt uzcelt māju. Bet man dzimtene bija mīļāka. Atbraucu uz Latviju. Sāku strādāt rūpniecībā. Pēc atgriešanās otrreiz Latvijā, atļāva pierakstīties Rīgā un čeka mani vairs netraucēja. Nometnes un armijas laiku pensijā neieskaitīja, tos man bija jānostrādā pēc 60 gadu sasniegšanas.

gadiem izlasīju grāmatā Latviešu karavīrs Otrajā pasaules karā, ka Apsītīm izdevies izvairīties no sovjetu gūsta un nokļūt Austrālijā. Žēl, ka viņš ir šķīries no šīs dzīves, un neiznāca kopā ar viņu atcerēties mūsu turpmākos piedzīvojumus.

Katrā apstāšanās vietā mēs tikām "filtrēti", tas nozīmē, ka tika apskatīta visa mūsu necilā bagātība, kura strauji mazinājās. Drīz vien mūsu somiņas ir tukšas. Sākās bads, ēdamā vairs nebija, bet mūs nekur nebaroja. Labi, ja pa ceļam varējām nodzerties pie grāvja.

Vērojām sovjetu kareivju uzmācību un laupīšanu nedaudzo vācu civiliedzīvotāju vidū. Sovjetu kareivji pa laikam uzvedās kā īsti lielceļa laupītāji.

Mūsu ceļa mērķis, likās, nebija izdomāts. Bija dienas, kad vakarā nonācām vietā, kur bijām no rīta. Gūstekņu kolonnu lielums nepārtraukti mainījās. Pēc šķirošanas tikām sadalīti, bet citreiz apvienoti līlās kolonnās, kurām nebija redzams ne gals ne sākums.

No rīta mums paziņo, ka esam galā. Šeit notikšot šķirošana - uz vietas palikšot slimie, bet veselos tālāk vedīšot ar vilcienu. Paliekam trīs: Visvaldis Zvirbulis kurš diezgan smagi tika ievainots plecā brīdī, kad mūs saņēma gūsta, es tiku kontuzēts divas dienas pirms gūsta. Trešais ir Edgars Bērziņš, kuram ir vairāki lieli augoņi.

Gūstekņu nometnes vēl nav, tā mums pašiem jāierīko. Tie, kuri strādāšot, dabūšot papildus ēdienu. Zvirbulis nav darba spējīgs un paliek barakā, bet mēs ar Bērziņu piesakāmies darbā. Pēdējās dienas esam pamatīgi izbadējušies.

Vispirms tiekam pirtī atutoti. Pirtī pazūd mūsu labākie apģērba gabali un apavi. Man vairs nav siltā kombinezona. Labi, ka ir pavasaris un saulīte silda itin mīļi. Nav arī zābaku. To vietā dabonu pavisam nomītus un caurus brezenta stulmeņus. Bērziņam ir laimējies: viņš dabūjis īstus alpīnista zābakus. Sovjetu kareivjiem tādi nepatīk. Sev nosolos - kad tikšu no gūsta mājās, vaikāšu tikai pamatīgus tankus ar biezu zoli, vienaiņa, kur iedams. Vēl tagad man ir vājība pret pamatīgiem apaviem.

Sarga pavadībā dodamies uz Mēmeles krastu, lai nomontētu no ziemas kaujām palikušos dzeloņstiepu aizzogojumus. Vēl šodien nespēju saprast, kā mēs visi palikām neskarti un neviens neuzkāpa uz mīnas. Bet mīnu lauks ierakumu priekšā noteikti bija.

Pēc darba katrs saņemam pa gabaliņam maizes.

Nākamajā dienā sākam būvēt apkārt barakām dzeloņstiepu žogu. Gūstekņu lazaretē ir divas lielas barakas. Mūs ārstēs vācu armijas ārsti un arī sovjetu ārsti no blakus esošā armijas hospitāļa.

Pēc dažām dienām ir pavisam vācu ārsta apskate un mani atzīst par viegla darba spējīgu. Seko piedāvājums - pāriet uz saimniecības komandu (hozzvod). Piesakāmies abi ar Bērziņu. Komandā vēl iedafti daži vācieši. Mūs abus vēl apskata jauna sovjetu kara ārste, cik atceros, leitnante un atzīst, ka varēsim veikt vieglus saimnieciskus darbus.

Mums tiek ierādīta istaba mājā ārpus nometnes, blakus zirgu stallim, darbnīcai un smēdei. Mūs uzrauga sargs no torņa, kas ir turpat blakus, pie nometnes vārtiem.

Mūsu vidū ir kalējs. Viņš sev par palīgu uzsitēju pieņēmis bijušo tankistu oberfeldfēbeli, ir četri zirgu puīši un braucēji. To starpā arī es. Mani tas nebaida, jo laukos ar zirgiem esmu daudz darbojies.

Mūs ar Bērziņu un vēl dažus vācu gūstekņus norīko par zirgu puīšiem. Mūsu vecākais ir vācu dižkareivis - artilērists, no zirgu vilkmes lielgabalu apkalpes. Grūti ar

viņu saprasties, jo viņš ir no Augšvācijas un ar tādu izrunu, ka bieži viņu nesaprot pat pārējie vācieši. Mums viņš stāsta, ka pa visu kara laiku neesot pie lielgabala piegājis, tikai kopis, barojis, jūdzis un braucis zirgus. Vienīgi Karalaučos, kad visus zirgus pavāri salikuši katlos, esot bijis municijas pienesējs. Jautāju - vai viņu citi uzskatīja par lielgabalnīeku. Atbilde bija, ka artilērijā to neviens neapšaubot. Šo sarunu atceros vēl šodien, kad daži bijušie mani dienesta biedri grib mūs visus daļt pilotos, ieroču vīros, motoristos, rakstvežos un tā tālak. Dienesta pakāpe "Flieger" tiem nenozīmējot - lidotājs.

Mūsu vecākais sagādājis skrāpjus un sukas, un ceļ mūs no rītiem krietnu pusstundu pirms darbu sākšanas. Zirgiem jābūt tīriem un sakoptiem. To mēs darām centīgi, jo negribam lai mūs no darba komandas nosūta atpakaļ uz lazareti. Par darbu te mūsu uzturam ir neliela piedeva. Smēķētājiem tiek ik trīs dienas izsniegta šķipsna tabakas, parasti tabakas stublāji, kurus smēķētāji sauc par kauliem. Tiem, kuriem tabakas ir par maz, ir iespēja gar sētmalām uzlasīt izsmēķu galus un pīpēs, kuras tagad esam iegādājuši visi, tos nosmēķēt. Izsmēķus lazaretē aiz dzeloņsiepulēm neatrast.

Braucieni ar zirgiem ir visdažādākie. Diezgan bieži no lazaretē kapličas jāved ņķi uz apbedīšanu. Braucam arī pēc veļas un medikamentiem. Reizi nedēļā ar vairākiem pajūgiem, no kuriem vienā brauc mūsu apsargs, braucam uz dažus desmit kilometru attālo Tīlzīti. Tādi braucieni vienmēr ir interesanti. Varam aplūkot ziemas kauju pēdas - ierakumus, bunkurus un granātu izrautās bedres. Mājas visas pamestas, durvis vaļā, logi izsisti. Pilsētā ielas klāj 10 līdz 20 centimetru bieza kārtā bijušo sadzīves priekšmetu atlieku - saplēstu grāmatu, spilvenu dūnu, mājturības priekšmetu, drēbju skrandu un daudz kā cita, kuru izcelsmi tagad grūti noteikt. Pa visu to nepārtraukti rokoties, cerot atrast vēl ko noderīgu, redzam daudzus Sovjetu armijas kareivjus.

Pēc darba mums par priekšnieku taisījās bijušais oberfeldfēbelis, kas armijā bija nodienējis divpadsmit gadu un sūkstījās, ka, viņam karš beidzies par ātru. Ja tas būtu vēl ildzis kādu mēnesi, viņš būtu dabūjis virsnieka pakāpi leitnantam. Mūsu kalējs viņu drīzi "atsēdināja": "te tagad tu esi tikai uzsitējs - kur un kad uzsist teikšu es, bet tu klusē!".

Pēc dažām nedēļām mans cīņu biedrs Bērziņš ir kļuvis par nometnes galveno mākslinīeku. Pirms dienesta viņš mācījies zīmēt, strādājis par konstruktoru Rīgas lidmašīnu rūpnīcā Espenlaube slavenā konstruktora Irbīšā vadībā. Bērziņš tagad krāso saukļus, bez kuriem sovjeti nepavisam nevar iztikt. Parasti no rītiem sargs viņu aizved uz lazaretē pārvaldes ēku, un vakaros atved atpakaļ. Mums tas ir izdevīgi, jo viņa pusdienu porciju pa laikam varam sadalīt savā starpā.

Astotā maija naktī mūs no miega uztrauc spēcīga šaušana. Izklaušās, ka mūsu lazaretei uzbruktu ianaidnieka bataljons.

No krievu sargiem uzzinām, ka šaušanas iemesls ir Vācijas kapitulācija. Priečājamies, ka nu vairs neesam kara gūstekņi un itin drīzi tiksīm mājās. Taču līdz mūsu atļaišanai bija vēl jāgaida ilgi.

Lai gan skaitāmies ka veselojamies lazaretē, mediķi, ne vācieši, ne sovjetu kara ārsti par mums daudz neinteresējas. Atceros ka vienreiz pie mums atnāca sovjetu ārste - leitnante, iedeva kaut kādas tabletes un ar tulka starpniecību uzprasīja vai

kādam nevajagot stacionāru ārstēšanu. Stacionāra ārstēšana nozīmētu atrasties aiz dzeloņstiepuļēm. To mēs nevēlamies neviens. Jaunība un vasara dara savu un pamazām mēs visi atlabstam bez ārstu iejaukšanās. Ēdiens ir samērā ciešams, un arī darbs kaulus nelauž.

Gūstekņu starpā kļūst runas, ka gūstā labi klājas dažādu amatu pratējiem. Jo retāk sastopams amats, jo sovjetu karavīri to vairāk cienot. Tas nozīmē nedaudz labāku uzturu un dažreiz arī lielāku pārvietošanās brīvību, kuras laikā arī šad un tad var dabūt lielu ēdienu vai izsmēķa galu. Labs piemērs tam ir Bērziņš, kurš lazaretē klubā zīmē gan saukļus, gan pašu ģenerālissimusu Staļinu un par to saņem papildus devas.

Arī es kur, vien tiek meklēti dažādu tehnisku darbu pratēji, cenšos pieteikties. Laboju pulksteņus, atslēgas, gatavoju nažus ar grezniem spaliem, rīkoju pirtij ūdensvadu un vēl daudzus citus darbus. Ar visiem puslīdz esmu ticis galā.

Pamazām no zirgu puīša tieku pārcelts un darbnīcu. Esmu iedraudzējies ar vācu gūstekni Herbertu Brantneru. Viņš karojis artilērijas akustiskajā izlūkošanā. Pirms kara dzīvojis Karalaučos un apguvis saldētavu tehniķa profesiju. Bieži iznāk palīdzēt Herbertam skārdnieka darbos. Herberts tos labi māk. Viņam palīdzot, mācos arī pats. Herberts labprāt sāk mani apmācīt šajā amatā. Skārdnieku darbi tiek visai pieprasīti un Herbertam darbu netrūkst. Ar laiku sāku veikt vienkāršākos darbus patstāvīgi.

Pēc dažiem mēnešiem Herberts saka, ka gribot no manis pieņemt "zeļa pārbaudes darbu". Tas ir spainis, kas man jāpagatavo. Spaina šuvēm jābūt tik kvalitatīvi nolocītām, ka tām cauri nedrīkst spiesties ne pilnē ūdens. Tas man arī izdodas. Herberts ar savu skolotāja prasmi ir apmierināts. Skārdnieka darbu protu vēl šodien un pirms pāris gadiem varēju skārda jumtu uzlikt savai vasaras dārza mājai bez citu palīdzības.

Vasara pamazām tuvojas beigām. Beidzas arī mūsu dzīve gūstekņu lazaretē. Lazareti pamazām likvidā. Tos, kuri nespēj staigāt, sāk pārsūtīt uz citām lazaretēm, dažus, vecāku gadagājumu vācišus, kuri bijuši iesaukti folksšturma vienībās atlaiz, mājās. Tos, kuri var pārvietoties, sūta uz vispārējo gūstekņu nometni Tilzītē. Arī mani un Herbertu. Bērziņš skaitas neaizvietojams un paliks lazaretē līdz tās pilnīgai likvidācijai.

Pusgads gūstekņu lazaretē ir nedaudz mazinājis kontūzijas sekas. Ir beigušies augoņi no sejā ietriektajām šaujampulvera daļiņām. Esmu pieradis pie acu un sejas raustīšanās.

Tilzītēs gūstekņu nometne ir liela. Tanī esot pāri par divdesmit tūstošu gūstekņu. Īsto skaitu neviens nezino, jo nepārtraukti ienāk jauni gūstekņi un daļa veco tiek sūtīti uz citām nometnēm.

Pēc dzīves ārpus dzeloņdrātīm, pati atrašanās aiz tām ir nospiedoša. Divreiz dienā "parādes" - pārbaudes, kas ilgst pat pāri par stundu.

Ēdiens te ir labi jā piektā daļa no tā, ko saņēmām lazaretē. Tas jau ir bads visstākā veidā. Neliels maizes riecens un puskatliņš silta ūdens, kurā peld dažī kriksīši kartupeļa vai kāpostlapas gabaliņš, ko vācu gūstekņi sauc par Wassersuppe,

jeb par Blaue Donau.

Pēc dažām nedēļām mans draugs Herberts ir sarunājis ar nometnes vadību un veldo skardnieku darbnīcu. No sākuma nav nekā. Tad iegūstam nelielu istabiņu ar krāsni un galdu. Sākam vākt instrumentus. Visgrūtāk mums iet ar sālsskābi, kas nepieciešama lodēšanai. Sekojot sadabūtās ķīmijas mācību grāmatas norādījumiem, to vajadzētu varēt iegūt no vārāmā sāls un sērskābes. Sērskābe ir dabūjama akumulatoros, taču teorija šoreiz ir tālu no prakses un sālsskābi nespējam iegūt. Atsevišķa istaba un vēl ar krāsni, uz kuras var uzsilīt ūdeni ar ko mazgāties, jeb uzvārīt iegūtu kartupeli ir gūsteknim vesela bagātība.

Skardnieku darbnīcā esam četri pieci skardnieki. Darba netrūkst. Kādreiz, gādājot materiālus, tiekam vesti arī pa pilsētas ielām un mājām.

Mums uzsmaida laime. Tiek dots lielisks pasūtījums.

Mūsu darbnīcā ienāk augstu sovjetu virsnieku grupa. To starpā mūsu nometnes komandants un svešs pulkvedis ar vairākiem zemākiem virsniekiem. Mūsu nelielā darbnīca pilna, ka nav kur apgriezties.

Pulkvedis ar tulka starpniecību jautā - vai mēs varētu izgatavot 1000 skārda bļodiņu karavīru ēdņīcai. Pasūtījums esot jāveic vienas dienas laikā. Rītu kazarmās ierodoties inspekcija, un kareivjiem pusdienas jāēdot no bļodiņām. Kā to veikt un kur ņemt materiālu, lai mēs pašī gudojot. Saliekam kopā prātus. Neatceros, kuram ienāca prātā doma, ka skārdu varētu ņemt no amerikāņu konservu kārbām, kuras tolaik vēl bija lielā skaitā. Palūdzam mūsu nometnes komendantu sagādāt mums četras tukšas kārbas "Pork sausage bulk". Desmit minūšu laikā bļodimas paraugs ir gatavs. Pulkvedis ir apmierināts. Tūlīt adjutantam tiek dota komanda ar kravas mašīnu atgādāt 5000 tukšu skārdenju. Pēc pusstundas mašīna ir klāt ar prasīto. Lai nekārdinātu citus gūstekņus, sanesam visas kārbas mūsu darbnīcā. Herberts sadala pienākumus. Strādājam kā pie konveijera. Pirmais liek skārdenes uz krāsns, karsē un pilina tauku paliekas. No katras skārdenes pa dažām pilnēm, bet no tūkstots sanāk krietns podiņš. Tā ir lieliska alga par mūsu pūlēm. Nākamais skārdenes sagriež, tālāk sekō piegriešana pēc šablona, sānu un dibena falcēšana.

Strādājam bez elpas atvilksanas divdesmit stundu. Nākamā dienā pulkvedis var saņemt pasūtījumu pilnā apmērā.

Tauki kādu nedēļu palīdz mums mazināt badu, kurš ar katru dienu kļūst jūtamāks. Naktīs nevaru aizmigt, arī spēki sāk pamazām zust.

Atkal laimīgs gadījums. Kādu vakaru pēc darba tieku izsaukts pie nometnes iekšējā komandanta - vācu virsleitnanta. Viņš esot padzirdējis, ka es esot latvietis un protot krievu valodu. Viņam, kā komendantam, krievu valoda esot visai nepieciešama, tādēļ viņš gribot to mācīties. Paskaidroju, ka neesmu valodu skolotājs, ka pats krievu valodu pilnībā neprotu, ka arī vācu valoda nav mana dzimtā valoda. Komandants liek man šo, to pārtulkot krieviski un pasaka, ka esot apmierināts. Par katru privātsundu viņš došot man maizes rīcienu - gūstekņa dienas pociju. Lieliski! Nodarbības notiek ik pārvakarus, komandants izrādas patīkams, spējīgs skolnieks un pamazām apgūstam sarežģīto slāvu valodu. Manu privātskolotāja praksi pārtrauc jauns darba piedāvājums. Nepieciešams auto elektriskās darbiem ārpus dzelondrātīm. Pirms dienesta tiku beidzis šoferu kursus. Elektrība ir mana sirdslieta. Gan jau tikšu galā. Svarīgi, ka tikšu vests ārpus nometnes. Tas nozīmē iespāju iegūt ko ēdamu, kādu vecu drānas gabalu. Taču par

vissvarīgāko vērtēju iespēju no sētmales pacelt izsmēķa galu savai pīpei.
Par to rakstīšu nākamajā atmiņu grāmatā.

V. Cirvelis

PĒDĒJĀS KAUVAS KARALAUČOS. GŪSTS

1945. gada martā, pēc mūsu Neuendorfas zenītbateriju izformēšanas, tikām nosūtīti vācu kājnieku vienību rīcībā. Protams, ierakumos. Tā kā nekādu saldu dzīvi mēs tur nololojām un nolikt savas galviņas par "dārgo fīreru" arī netaisījāmies, mēs, pleci puiši, no turienes "piesitām pēdu". No uzvārdiem atceros vairs tikai vienu un arī tikai apmēram. Tas bija vai nu Ratnieks, Prāmnieks vai kaut kas līdzīgs. Mūsu nolūks bija izlauzties uz rietumiem, kamēr ielenkuma loks nebija noslēdzies. Tā nu, slapstīdamies pa iedzīvotāju pamestām mājām, mēs pamazām tuvojāmies savam lolotajam mērķim, līdz laimīgi nokļuvām vācu žandarmu rokās! Mēģinājām šiem iestāstīt, ka esam nomaldījušies no savas daļas, bet, pateicoties mūsu vairodziņiem uz piedurknēm, viņi mūs nosūtīja atkal grāvjos pie vāciešiem. Tur nu mēs mirkām slapjajos ierakumos, jo tajās dienās nepārtraukti gan lija, gan krita slapjš sniegs. Kā par brīnumu krievu puse mūs netraucēja un mēs arī viņus ne, atskaitot snaiperu savstarpējo modrību. Apmēram pēc nedēļas no šādas cīkstāves saslimu smagā formā ar plaušu karsoni. Mani nogādāja pilsētas centrā esošajā kara lazaretē. Lazaretē galvenais ārsts, pēc pakāpes majors, kurš vairāk nekā gadu bija strādājis Rīgas kara slimnīcā, bija neparasti draudzīgi noskaņots pret mani. Izteikdams dziļu nožēlu par vāciešu izdarībām pret mūsu tautu, viņš man atvainojās visu humāno vāciešu vārdā un pēc izveseļošanās mani nesūtīja vis atpakaļ uz fronti, bet gan uz atveseļošanās kazarmu (Genesungskompanie), kas saucās "Herzog-Hacke-Verteidigungskaserne". Sešdesmitajos gados, būdams komandējumā Kariņingradā, apskatīju visas mūsu kara gaitu vietas un, sev par brīnumu, ieraudzīju, ka šī kazarma atrodas netālu no slavenā forta "Don". Šajā cietoksnī gan ievainotie, gan slimie karavīri mitinājās divstāvu nārās, vairāku stāvu kazemātos. Mans blakusbiedrs bija kāds ievainots jauniņš leitnants vārdā Joahims. Mēs abi sadraudzējāmies un viens otram izstāstījām savu dzīves gājumu.

Jau, sākot ar 6. aprīli, bija dzirdama artilērijas kanonāde turpat mūsu tuvumā. Mūs laikam glāba sarkanā krusta karogs tomī. 8. aprīļa vakarā paklīda baumas, ka pilsētas komandants, ģenerālis Lašs, esot izdevis pavēli par Karalauču garnizona kapitulāciju 9. aprīlī. Tas izraisīja lielu paniku karavīru rindās. Un pie visa tā krievi pēc pusnakts sāka arī mūs aplaimot artilērijas lādiņiem. No sprādzieni satricinājumiem sāka birt uz galvām apmetums. Tad kāds virsnieks, skriedams mums garām, sauca, vai neesot kāda, kas saprotot krievu valodu. Mans kaimiņš norādīja uz mani un es biju spiests sekot virsniekam uz kazemāta apakšējo stāvu dzīji pazemā, kur atradās šī cietokšņa komandanta, kāda veca pulkveža, komandpunkts. Man lika apsēsties mīkstā ādas klubkrēslā, kurā jutos tikpat svarīga persona kā pats pulkvedis. Cienādams mani ar ļoti garšīgu franču olu liķieri,

pulkvedis, redzot manu vairodziņu uz piedurknes, izbrīnījies jautāja, kas es tāds esmu. Kad tiku viņa prātu apskaidrojis, viņš man lūdza pastāstīt visu, ko zinu par krieviem. Šaubījos vai tiešām viņš neko nezināja. Es izstāstīju visu par bojševiku briesmu darbiem Latvijā 1940. un 1941. gadā. Padomājis, pulkvedis lūdza mani uzņemties parlamentārieša lomu sarunās ar krieviem. Es no tā kategoriski atteicos. Piekritu tikai uzkāpt tomī un ar skaļruņa palīdzību piedāvāt kapitulāciju. Tad nu es un viens vācu virsnieks, artilērijas granātām sprāgstot, caur drupām nokļuvām tomī. Kad šaušana bija mazliet atslābusi, izmantoju šo brīdi un caur skaļruni reizes desmit uz visām pusēm nokliedzu: "Ne streļaiķe, ne streļaiķe, v sem časov utra zdajomsa v plen!" Mudīgi mēs abi laidāmies lejā, jo atkal sāka lidot granātas. Iespējams, ka krievi jau atradās turpat pie cietokšņa un bija dzirdējuši manu "uzrunu", jo apšaude drīz izbeidzās. Būdams tomī, tumsā, bez ugunsgrāka blāzmas tālumā, neko tuvumā nebija iespējams saskatīt. Tagad cietoksnī sākās rostiņa kā skudru pūznī. Visi ieroči tika samesīti kaudzē. Uzpleči, ordeņi un dokumenti tika sadedzināti. No pārtikas noliktavām savācām pilnas mugursomas ar produktiem. Šur tur norībēja pa šāvienam - virsnieki ar vājiem nerviem atvadījās no šīs dzīves. Tā 9. aprīļa rītā, tieši pulksten 7-00 mēs, starp krievu un šķībacaino zaldātu durkļu rindām, aizsoļojām pretī nezināmajam.

*

Atstājām sašautos cietokšņa mūrus un uzsākām kara gūstekņu gaitas. Bija ļoti silta un saulaina diena. Visa pilsēta bija tāta melnā dūmu mākonī. Tālumā pie sagrautās vācu ķeizaru pils drupām bija dzirdama artilērijas un automātisko ieroču apšaude. Tur SS karaspēka daļas vēl izmisīgi pretojās krievu armijas daļām. Jau izejot no cietokšņa ievērojām, ka mūsu galīgi piedzērušies apsargi cītīgi pētī mūsu apavus. Sāka rasties nelabas aizdomas, vai tikai nebūs jācilpo tālāk basām kājām. Un tā arī notika. Noejot dažus kilometrus, kādā uzkalniņā mums lika apstāties un notuities zemē. Krievi un šķībacainie vandāļi sacentās savā starpā, kurš iegūs vairāk gan pulksteņu, gan virsnieku stulmju zābaku. Kuri pretojās, tika iekautīti, gan šautenju laidņu sitieniem, gan ar kāju spērieniem, protams, nepārtraukto "mātes trīsstāvēgo vārdu" pavadījumā. Drīz vien viņu lielie prieki beidzās. Virsnieki nogrieza saviem zābākiem stulmus un pulksteņus noslēpa, kur nu kurais. Es savu pulksteni un Dānijā iegādātos vērtīgos suvenīrus ietinu kabatas lakatiņā in ieliku tukšā konservu bundžā. Mugursomas mums, par laimi, netika revidētas. Pēcpusdienā, kad bija savākti ap 5000 gūstekņu, mums lika celties, un ar to sākās mūsu, moku ceļš, un daudziem jo daudziem tas bija arī pēdējais viņu dzīvē. Pirms gājiena uzsākšanas, augstāka ranga virsnieki, ievainotie un slimie no kolonnas tika atdalīti. Kur viņi palika, nav zināms. Mūs dzina cauri vēl degošajai, dūmu un sodrēju tītajai pilsētai, lika rāpties pāri uz ceļa sakritušajiem, vēl karstajiem ēku gruvešiem. Vienīgais mūsu mierinājums bija, ka mūsu mocītāji šajā elles dvingā arī nejutās neko labāk kā mēs. Viņi izgāza savas dusmas, sitot un lamājot mūs, un pa laikam, profilakses dēļ, kādu arī nošaujot. Kad pēc kādas stundas izkļuvām laukā no pilsētas, viens otru vairs nepazinām. Visiem sejas un rokas bija melnas, bet tiem, kam nelaimējās un tika atņemti apavi, kājas bija asiņainu lupatu skrandās.

Tādi mēs nogājām līdz nakts apmešanās vietai, atskaitot tos, kuri nespēdami vairs

paiet, tika nošauti un ar pusmastā nolaistām biksēm ievilkti ceļmalas grāvī. Izejot no pilsētas, ceļa kreisajā pusē redzējām asinis stindzinošu skatu. Tur gulēja neskaitāmas vācu sievietes, izvarotas un nosistas vai nošautas. Redzot vēl dzīvu jaunu meiteni, man priekšā ejošais vācu virsnieks, kliegdams "Mein Gott, mein Gott!", izskrēja no kolonnas un turpat tika nošauts. Nākošā rītā pēc nakts "atpūtas" turpinājām ceļu, līdz vēlā vakarā sasniedzām mūsu gala mērķi. Tā bija milzīga karagūstekņu nometne - Stablaka. Pie vārtiem mūsu kolonna, daudzu kilometru garumā, tika apturēta un pamazām, liekot nomest nažus un dakšiņas kaudzē, tikām sadzīti iekšā. Mans cietokšņa bēdu brālis Joahims man pie vārtiem pajautāja, ko tas krievu zaldāts tur blaustoties? Sāku viņam skaidrot. To pamanīja krievu virsnieks un man uzprasīja "Čto? Ty poņemaješ po russki?" Tad lika man iziet no kolonnas, nostāties zaldātam blakus un nepārtraukti saukt, lai nodos nažus un dakšiņas. Bija jau sen pāri pusnaktij, kad visi tikām nometnē. Mani aizveda uz apsardzes virsnieku ēku, ielaida mazā, bet tīrā istabiņā un pateica, ka no rīta noskaidrošot manu personību, jo biju atznieks, ka esmu latvietis. Pēc šī pārgājiena mani ne dzīvu, ne mirušu, otrā rītā aizveda pie nometnes komandanta. Kad biju viņam, visai mīglaini, izstāstījis savu atrašanos Vācijā, pateica: "Skoro pojegeš domoi!", iedeva man sarkanu rokas lenti un nozīmēja par savu palīgu nometnes iekšējās kārtības uzturēšanā. Vēl atceros, ka pēc dažām dienām tika atdzīta vēl viena gūstekņu kolonna. Šajā kolonnā jau bija ap 30 Grobiņas puisi. Gribēdams viņiem izdarīt labu, likās, ka tiku izdarījis lača pakalpojumu, ielikdams viņus visus virtuves darbos: saēdušies zirņu konservus gandrīz visi saslima ar dizentēriju. It sevišķi cieta mans tehnikuma biedrs Ojārs Goiževskis. Šajā nometnē mēs nodzīvojām, šķiet, līdz jūlija vidum, kad lielās grupās tikām pārsūtīti uz Insterburgas nometni, ar vienas diennakts atpūtu vai nu Valdsteina vai Šteinvaldē. Insterburgas nometne, kurā bija nometināti dažādu tautību gūstekņi, atgādināja īstu Bābeli. Tur visiem gūstekņiem, kuri gribēja strādāt, deva viņu profesijai atbilstošu darbu. Piemāram, mūziķiem lika pārvietot klavieres utt. Slimie un tie, kas negribēja strādāt, varēja slaištīties apkārt, vai arī lasīt utis no savām drēbēm. Es tiku nozīmēts par nometnes ārstes krievietes, pēc dienesta pakāpes medicīnas kapteines, tulku. Mans galvenais pienākums bija, likt gūstekņiem nolaist bikses pusmastā, lai šī daktere, pēc iesaukas "Filzleuse", varētu aptaustīt sēžamvietas mīkstumu un, ja bija vajadzīgas zāles, tad kā brūnumzāles pret visām kaitēm deva tūtiņā iebērtus zilos graudiņus!

Šī nometne atradās slavenā vācu kinoaktiera Vilija Birgela personīgās zirgaudzētavas zirgu stallos. Katrā stallī bija ierīkotas trīsstāvu nāras, kurās mitinājās tūkstošiem gūstekņu. Vienā no stalliem tika ierīkota milzīga tualete. Tur visa stalla garumā, ap 70 metru, bija izrakta 3 metrus plata un tikpat dziļa bedre. Tā bija pārsegta ar dēļiem. Tupot uz dēļiem, varēja raudzīties lejā, kur čumēja un mudžēja tūkstošiem riebīgi pīkstošas, milzīgas un treknas žurkas. Kad nometnē izcēlās dizentērijas epidēmija, daudzi jo daudzi gūstekņi, turpat uz dēļiem, izbeidza šīs dzīves mocības.

Septembra beigās vai oktobra sākumā no gūstekņu nometnes tika palaisti brīvībā gan vācieši, gan beļģi, gan holandieši, gan daudzu citu tautību pārstāvji. Tikai mūs - baltiešus un krievu vīlaviešus - salādēja lopu vagonos un caur Viļņu, Daugavpili un Rīgu ievēda Igaunijas ostas pilsētā Paldiskos. Braucot cauri Latvijai, izmetām daudz zīmīšu ar mājas adresēm. Mana māte arī saņēma divas zīmītes.

Paldiskos krievu kara flote izvērša atomzemūdeņu bāzes celtniecību, Tur mēs strādājām gan akmeņlauztuvē, gan arī daudzos citos smagos fiziskos darbos. Grupu gūstekņu, arī mani, nosūtīja pie gruvešu novākšanas. Tur mūs ievēroja kāds flotes činavnieks un, uzzinājis ka mēs, tas ir, Goiževskis, Kleins un es, esam bijušie Rīgas valsts tehnikuma audzēkņi, paņēma Goiževski un Kleinu kādā flotes rūpnīcā par konstruktoriem, bet mani kā celtnieku - celtniecības pārvaldē pie projektēšanas un rasēšanas darbiem.

1946. gada jūnijā dzīvi un veseli atgriezāmies Rīgā. Tehnikumā, pagātnes dēļ, vairs netiku uzņemts. Sāku mācīties Raiņa vakara vidusskolā. Iestājos arī Kalnciema avioklubā. No turienes "stūra mājas" garā roka jau pēc trim nedēļām mani izlidināja laukā. Tad "zilās debesis" nomainīju pret "zilajiem ūdeņiem", iestādamnies Rīgas sporta biedrības Daugava jahtklubā.

Pēc divu sezonu burāšanas priekiem, 1949. gada 25. martā, lopu vagonā uzsāku otrreizēju ceļojumu. Šoreiz jau uz daudz ilgāku laiku un daudz tālāku vietu. Tas bija uz Amūras apgabalu Tālajos Austrumos. Mājās atgriezos bez tiesībām to darīt 1958. gada Jāņu dienā. Pēc neatlaidīgas durvju virināšanas lekslietu ministrijā, beidzot dabūju atļauju dzīvot Latvijā. Tad ar Goiževska pūlēm dabūju darbu projektēšanas institūtā, kur viņš strādāja par nodaļas vadītāju.

Tagad es, kā pensionārs, politiski represētais un otrās grupas invalīds, pavadu savu dzīves nogali ar cerībām, ka vairs nekad neatkārtosies nedz mums, kara veterāniem, nedz mūsu nākamajām paaudzēm tas, ko mēs piedzīvojam krievu lāča apkampienos!

Lai Dievs mums visiem palīdz!

Post scriptum.

Savas karavīra gaitas, sākot no Grobiņas, tālāk Štetīnē, vēlāk netālajā muižā Doiče Kronē, tad Dānijā un visbeidzot Karalaučos, neapragstu tādēļ, ka tās ir pilnīgi analogas daudzu citu manu cīņu biedru rakstītajām divās iepriekšējās grāmatās.

Vēlos aprakstīt vienu epizodi, kas pagaidām vēl nav ne'ur pieminēta.

1944. gada augustā, pēc krievu aviācijas uzlidojuma Liepājas kara ostai, jūrā esot ticis notriekts viens bumbvedējs. Lai šo lidmašīnu izvilktu, uz turieni ar smago mašīnu tika nosūtīti apmēram 20 karavīru, tajā skaitā arī es. Dažus simts metrus no ostas vārtiem, pēkšņi uz ceļa sprāga aviācijas bumba, ievainodama kādu vācieti. Mēs visi mērkaķa ātrumā izlēcām no mašīnas un nogulāmies ceļmalas grāvī. Un tikai tad atskanēja gaisa trauksmes sirēna. Pēc trauksmas atsaukuma sakāpām atkal mašīnā un braucām... atpakaļ uz lidlauku. No šī brauciena dalībniekiem vairs atceros tikai pats sevi.

Šis notikums man palicis atmiņā tādēļ, ka, braucot no Grobiņas uz Liepāju, ceļā apdzinām garu pajūgu rindu ar latviešu bēgļiem, kuru starpā pamanīju man ļoti labi pazīstamu ģimeni.

LATVIEŠU KARAVĪRU PIRMAIS VARIETĒ "GĀJPUTNI"

Vienmuļi Cedelhēmā rit dienas. Kāds aiziet vakars, tāds pienāk rīts. Tikai laiks nemīļīgi rit tālāk.

Un atkal ir vakars kā daudzi. Gar baraku stūriem svelpj vējš un met gājējiem seļā slapjas sniega pārslas. Šādā laikā tikai retais lien laukā. Nometne tumša, kā izmirusi. Tikai pie kādas koka barakas garā rindā stāv vīri un lēkā no vienas kājas uz otru, lai sasildītos. Šad un tad viņi paveras uz torni nometnes centrā, kurapulķstenis skaita Cedelhēmā pavadītās stundas. Bet ir jau par tumšu, un nekā nesaskatījuši, vīri pagriež sejas pret durvīm virs kurām puslokā viz aprūsējis, bet nu sniegpārslām pārklāts uzraksts "Varietē Gājputni". Tad atveras durvis un gaidītāji zin, ka līdz izrādes sākumam vairs atlikusi tikai laba pusstunda. Trokšņodami viņi sabrūk iekšā, cieši saspiesti sasēžas uz vienkāršajiem koka soliem, un, nosalušajos pirkstos turēdami aizkūpinātu cigareti, gaida mirkli, kas nesīs tiem gaidīto aizmiršanos un atļaus kaut nedaudz minūtes atrasties citā, gaišākā pasaulē. Vēl tikai pāris mirkļu, un uz priekšāka dusošais putns plēfīs spārnus, vērsies priekšā, un uz 100 minūtem būs aizmirsts gūsts, dzeloņdrāitis un izsalkums. Un laukā sviļpojošais vējš liksies tikai kā maiga pavasara vēsma - kā kādreiz senajās laimīgajās dienās. Šī aizmiršanās ieleja ir drūmo vīru vienīgais prieks te. Un tamdēļ viņi gaida. Klau, atskan jau gongs, dziest ugunis, un, drūzmainā marša pirmajām takām atskanot, veras priekšā. Izrāde sākas. Bet tagad pametīsim skatītājus vienus pustumšajā zālē un ielūkosimies varietē aizkulisēs.

Ir vasara, jūlija pirmās dienas, kad Holšteinā internēto latviešu karavīru vidū rodas neliela iniciatoru grupa, kuru nodarbina doma par "Raiba vakara" sarīkošanu pulka karavīriem. Tur ir kādreizējais Nacionālās operas koris Alberts Skapars, ir Rīgas meistars vingrošanā Jānis Ronis, ir 15. divīzijas orķestra akordeonists Edmunds Rekēvics un vēl citi, kuru gaitas civilajā dzīvē vairāk vai mazāk saistījušās ar mūziku vai skatuvi. Ideja pieņem reālu veidu, kad iniciatoru grupa savu protektoru atrod majora Hāznera personā. Un tā jau 1945. g. 14. jūlijā trupa, kura vēlāk sev piešķir "Gājputnu" nosaukumu, ar steigā sastādītu programmu pirmo reizi stājas skatītāju priekšā. Programmas smagumu (un tā tas paliek arī visās turpmākajās "Gājputnu" programmās) galvenokārt uz saviem pleciem iznes tikko radītā kapela Edmunda Rekēvica vadībā. Bez baritona Alberta Skapara ar dziesmām reprezentējas arī latviešu trio, lietuviešu sekstets un igauņu dubultkvartets, stepu deju Jānis Kondarovskis, bet zālē skatītājus ar elpu aizraujošiem trikiem stindzina partera akrobātu trio. Un, kad izrāde tuvojas beigām, atskan eksotiska melodija - rampas gaismā iznirst četras "havajietes", un grūti atpazīt vēl tikko uz skatuves redzētos, bet nu līdz nepazīšanai feminizētos stāvus. Tad kapela atskaņo populāro karavīru dziesmu "Paliec sveiks mans mazais draugs", pēdējo reizi krīt priekšā un skatītājs zina, ka izrāde beigusies.

Jau pēc pirmās izrādes trupas dalībnieki ir skaidrībā par nākotnes nolūkiem:

"Raibā vakara" ideja ir kļuvusi par noteiktu nodomu radīt pastāvīgu varietē. Tā rodas latviešu karavīru pirmais varietē "Gājputni".

Cīnīdamies ar materiālām grūtībām, iztikdami ar pašu pagatavotiem vai aiztapiņātiem kostīmiem un rekvizītiem, ar lielām pūlēm sameklējuši piemērotas telpas (sākumā - Lundenā, vēlāk Flehdes ciemā) "Gājputni" sniedz izrādi pēc izrādes. Tā trupa izveidojas par mazu atsevišķu vienību, kuras administratīvi saimnieciskās lietas kārtot kapt. Mellups, bet par māksliniecisko pusi atbild Alberts Skapars.

Pirmā programma piedzīvo 16 izrādes, apmeklētāju skaits pārsniedz 3,5 tūkstošus (starp tiem arī laba tiesa lietuviešu, igauņu un vāciešu).

Augusta pirmajā pusē trupa sāk gatavot otro programmu. Ar to trupas darbībā notiek neliels pagrieziens. Vispirms pārmaiņas personālā sastāvā: līdzšinējais konferansjē Vilis Eizāns, kurš vada arī pulka dubultkvartetu un kori, trupu atstāj. Viņa vietā trupa piesaista Ausekli Zajinski.

Apmēram tajā pat laikā trupā sāk darboties dejotāja Herta Grīnberga. Mācoties no pirmās programmas kļūdām, tiek sastādīta jaunā programma, kas dabū nosaukumu "Šķērsām pasaulei". Te fēdomu ātrvilciens rauj skatītāju cauri raibajai pasaulei, uz brīdi piestādāmie Andaiūzijā, kur notiek vērsu cīņas un pakavēdamies Lisabonā, kur dejo stepu. Ēģiptē spēka vīri cēj piramīdas (akrobātu trio), Kasablankā un nebēdu dejo svingu, Itālijā skan jaukas dziesmas, Vīnē skatītājiem baudījumu sniedz Nemirstīgais valdis Hertas Grīnbergas izpildījumā. Pa ceļam vēl skatītājs klausās skumjas melodijas čigānu nometnē pie Donavas, iegriežas Marokā, kur ledzintie pielūdz lielo Tabū, un, pasmaidījis par jautro kļaidoņu nerātībām, atjēdzas atkal uz cietā sola izrāžu zālē. Šī programma tiecas vairāk teatrālā virzienā, tiek izmantoti visi skatuves efekti: gaismas, dekorācijas, kostīmi u.t.t. Uzveduma sagatavošana prasa ne mazuma pūļu un rada gandrīz nepārvaramas materiālās grūtības. Taču beidzot viss ir laimīgi atrisināts un 22. augustā notiek jaunās programmas pirmizrāde.

Skatītāju atsauce ir liela un samērā īsā laikā (līdz 3. septembrim) notiek 10 izrādes. Ar to tad ir noslēdzies trupas darbības pirmais un laimīgākais periods.

Nākošais posms sākas 15. septembrī - Cedelhēmā aiz dzeloņdrātīm, un tas vairs nenorit zem tik laimīgas zīmes. Šajā posmā trupā ieplūst "svaigas asinis" - t.s. heidieši, kuri trupas dibināšanas laikā darbojas vairākās vācu varietē trupās Heidē. Trupai pievienojas arī pāris mūziķu no nometnes pirmā nodalījuma, bet tai nākas zaudēt dejotāju Hertu Grīnbergu, kurai Cedelheimas vārti ir slēgti. Šeit otrā programma piedzīvo vēl 13 izrādes un tikai okt. otrajā pusē "Gājputni" sāk gatavot trešo programmu. Tā saucas "Persiešu paklājs". Jāatzīst, ka šis periods iezīmē "Gājputnu" lidojumā augstāko posmu. Arī šoreiz viss smagums uzvelts kapelai, kuras vadību uzņemas Nikolajs Miķelsons.

Nometnes dienas laikraksts "Laika Grieži" Nr 120. piesaka atklātu sacensību starp "Gājputniem" un I nod. varietē "Runcis sprostā". Tā 27. oktobrī notiek košā "Persiešu paklāja" pirmizrāde, kas izvēršas par notikumu Cedelhēmas ikdienā. Reizē tā ir arī "Gājputnu" 50-tā izrāde. Bet ļausim lai runā nometnes prese. "Šī uzveduma sagatavošanu trupa veikusi ar atzīstami pārdomātu nopietību un darbu, tāpēc rezultātā izveidots sniegums, ar kuru "Gājputni" savu panākumu vainagā ievij

krāšņākos ziedus. "Persiešu paklājs" iezīmē jaunu pagriezienu varietē trupas darbā, par ko liecina kareiviskā "grāvju humora" izskaušana, pārveidota un papildināta mūziķu kapela, patīkamā stilā ieturētā programmas numuru pieteikšana un vēl daudz cita." (Rīta Ziņas Nr 27., 28. okt.).

"Uzvedums atbilst nosaukumam - tajā patiešām no visa pa druskai. Pirmā vieta neapšaubāmi ierādīta mūzikai. Kapela labi, protams, ne vienmēr gluži nevainojami intonācijas ziņā, sniedz ugunīgus ritmus - lielāko tiesu sava diriģenta Miķelsona aranžējumus" ("Laika Grieži" Nr 123., 29. okt. 1945. g.). "Īsumā vērtējot raibā "Persiešu paklāja" programmu, kurā dzirdējām akordeona solo, akordeonistu trio, skatījām komiski klauniskos vingrojumus, dejojāju pāri, vingrotāju uz trapeces un beidzot visas izrādes saturētāju konferansjē Zajinski - jāsaka, ka tā no sākuma līdz beigām bija nopietni pārdomāta un veikli sagatavota. Ar šo izrādi, kurā neapšaubāmi nopelni piekrīt arī apgaismotājam un dekoratoram, "Gājputni" ir izdarījuši jaunu panākumiem bagātu lidojumu. Daudz nekļūdīdamies šo izrādi varētu nosaukt par labāko no līdz šim redzētajām. Tā ieturēta plašas publikas varietē priekšnesumu stilā" ("Ceļa Malā" Nr 12., 30. okt. 1945. g.). Neskatoties uz šo kvalitatīvi augsto sniegumu "Gājputni" savos lidojumos velti ir lūguši nometnes administrācijas pretīmnākšanu un atbalstu. Tomēr nesalaužamā darba griba ir allaž palīdzējusi pārvarēt visas šķēršļus: nošu, stīgu, kostīmu, dekorāciju, dažādu materiālu trūkumu u.c. Kad februāra sākumā projektētā Cedelhēmas atstāšana tiek atlikta uz nenoteiktu laiku, "Gājputni" ceļas spāmos vēlreiz un rezultātā top pēdējā programma, par kuru "Rīta Ziņas" Nr 132., 12. febr. 1946. g. raksta:

"Kad zālē nodzisa uguns skatītāji bija pārsteigti, jo gaidītā skatuves apgaismojuma vietā uz brīdī tie acīm taustījās melnā tumsā, līdz negaidīti atspīdēja spoža gaisma. Uz vienkārši, bet diezgan izteikmīgi melni-sudrabortā tonī dekorētās skatuves bija novietojusies kapela. "Jautri un priecīgi" saucas populāru melodiju, dziesmu un deju raibā virkne, kurā visu smagumu ar muzikālu fonu un patstāvīgiem numuriem atzīnīgi saskaņoti iznesa Nikoja Miķelsona ritmiķi, kas šoreiz spēlēja bez kapelmeistara. Šī programma, kuras izveidošanā sava daļa ideju piekrīt A.Zajinskim, bija pēdējā parāde."

No 1945. g. 15. septembra līdz 1946.g. 2. martam trupa devusi 62 varietē izrādes, kuras apmeklējuši kopsummā vairāk kā 20 000 skatītāju.

Trupas personālais sastāvs attīstības gaitā nedaudz mainījies gan pieaugot, gan samazinoties. 1946. g. martā trupa darbojās šādā sastāvā:

a) Mākslinieckais personāls

Kapela -

kapelmeistars	Nikolajs Miķelsons
I vijole	Ēriks Plostiņš
II vijole	Viktors Baks
III vijole	Arvīds Porietis

I akordeons Edmunds Rekēvics
 II akordeons Stanislavs Roskošs
 trompete Jānis Ūdris
 ģitāras Zigurds Zavoloko,
 Nikolajs Zavoloko
 bungas Harijs Tievgalis

Dziedātāji -

solists baritons Alberts Skapars
 vokālais trio Alfrēds Grava,
 Margonis Šēnfelds,
 Edmunds Tirziņš

Dejotāji un kupletisti

Rikko Jēkabs Baums,
 Jānis Kondarovskis

Humorists

Sigords Plakans

Akrobāti -

Bums Tālvāldis Ozolcelms,
 Jānis Ronis,
 Valdemārs Burkēvics

Indijas fakīrs -

Ali ben Saids Vīlnis Salgalis

Izrādes vada -

konferansjē - Auseklis Zajinskis

b) Tehniskais personāls

Dekorātors Edmunds Segliņš
 Apgaismotājs Alfrēds Gaujenieks
 Skatuves meistars Edgars Nikiass
 Teātra drēbnieks Vincents Jurāns

Pārdomājot Cedelhēmā pavadīto laiku, gribas aizmirst trupas ceļā apzinīgi mestos šķēršļus, gribas aizmirst sarūgtinājumus, kurus radījusi nometnes latviešu administrācijas konsekventi noraidošā izturēšanās. Tādēļ nav nekāda nejaušība, ja Varis Degsme artīkelī par varietē skatuvēm starp citu raksta: "Tiem, kas Cedelhemas varietē teātruus nav redzējuši, un arī mums pašiem, pēc gadiem būs grūti iedomāties - kā tie mūsu likteņa biedri iespēja visu to sagatavot un iestudēt, ko viņi mums rādīja, kur viņi ņēma tos spēkus smelt lai arī pārējiem atraisītu smaidu uz nogurušās sejas" ("Laikas Grieži" Nr 39., 1946. g. 13. febr.).

Cedeghēmā, Sērsnu mēnesī 1946. g.

Pielikums.

Dažas ziņas par Cedelgēmas nometni.

Bijušie karavīri pēc agrākajām dzīves vietām:

no Vidzemes	3.465 kar.	31,05%
no Rīgas	2.751 kar.	24,65%
no Kurzemes	1.691 kar.	15,16%
no Zemgales	1.632 kar.	14,62%
no Latgales	1.621 kar.	14,53%

Bijušie karavīri pēc izglītības:

ar pabegtu augstāko izglītību	97 kar.
nepabegtu augstāko (studenti)	458 kar.
pabeigtu vidusskolu	1.373 kar.
nepabeigtu vidusskolu	2.411 kar.
pabeigtu 6-klašu pamatskolu	4.450 kar.
nepabeigtu pamatskolu	1.991 kar.

Bijušie karavīri pēc vecuma:

līdz 14 gadu vecumam	1 kar.
no 15-17 gadu vecumam	68 kar.
no 18-20 gadu vecumam	2.172 kar.
no 21-25 gadu vecumam	3.639 kar.
no 26-30 gadu vecumam	1.675 kar.
no 31-35 gadu vecumam	1.984 kar.
no 36-40 gadu vecumam	1.302 kar.
vecāki par 40 gadiem	319 kar.

Nometnē gūstekņu kulturālo aprūpi vada Aprūpes daļa. Atsevišķos nometnes nodalījumos darbojas šādi iestādījumi:

I.nodalījumā:

- 1) Dienas laikraksts "Laika Griežos";
- 2) Mēnešraksts "Nameja Gredzens";
- 3) Skautu žurnāls "Ugunsкура Dz.";
- 4) Bibliotēka-lasītava;
- 5) Vīru koris "Dziedonis";
- 6) Varietē "Runcis sprostā";
- 7) Akadēmiskā sekcija;
- 8) Kursi, skolas, (vidussk. un pamatsk. kursu apmērā)

II.nodalījumā:

- 1) Rīta laikraksts "RĪTA ZIŅAS";
- 2) Nedēļas žurnāls "Ceļa Malā";
- 3) V.Eizāna vīru koris;
- 4) Varietē "Gajputni";
- 5) Teātra un mākslinieku kopa;
- 6) Dārzkopju kopa;
- 7) Akadēmiskā sekcija;
- 8) Kursi (lauksaimniecības, tehniskie, jūmieku utt.);
- 9) Skolas (vidusskolas un pamatskolas kursa)

III.nodalījumā:

- 1) Varietē "Jautrie matroži";
- 2) Vīru koris un dažādi kursi;

Visā nometnē darbojas sporta sekcijas, "Dzintarzemes" novada skautu organizācija un reliģiskā aprūpe.

II VĒSTURISKI APSKATI

A. Silgailis

VĀCU GAISA SPĒKU VADĪBAI PAKĻAUTĀS LATVIEŠU VIENĪBAS. AVIĀCIJAS LEĢIONS LATVIJA

Dažu bijušo latviešu lidotāju ierosināta, vācu gaisa spēku vadība 1943. g. septembrī nolēma formēt arī latviešu aviācijas vienības. Latviešu lidotāju apmācību un vienību formēšanu vācu vadība bija paredzējusi lielinieku 1940/41. g. izbūvētā lidlaukā pie Grobiņas (Šis lidlauks atradās Liepājas ezera Ziemeļaustrumu galā starp Liepājas ezeru un Alandas dzelzceļa staciju uz Grobiņas pagasta bijušās Baltmuižas zemes) - lidotāju apmācības skolā "Flugzeugführerschule A/B Libau-Grobin". Šajā skolā bez latviešu lidotājiem apmācīja arī igauņu lidotājus (igauņiem jau 1941. gadā bija viena aviācijas eskadrija, tā sauktā "Sonderstaffel Buschmann" ar 6 lidmašīnām, kas bija iegūtas kā kara laupījums. Šī eskadrija sākumā bija pakļauta SS un policijas vadībai. Šī pasākuma ierosinātājs bija igauņis Gerhards Bušmans (Buschmann). 1942. g. eskadriju pārņēma vācu 1. gaisa flotes vadība, un to apbruņoja ar vieglām vācu jūras izlūku lidmašīnām (Leichte deutsche See-Aufklärer). Tās uzdevums bija uzraudzīt ienaidnieka zemūdenes, kā arī norādīt ceļu vācu zemūdeņu iznīcinātājiem (U-Boatzerstoeher). Tallinā iekārtoja arī igauņu lidskolu. 1943. g. rudenī šo lidskolu ar visu personālu un iekārtu pārvietoja uz Grobiņas lidlauku. 1944. g. 1. janvārī skolu pārdēvēja par Papildu nakts kaujas grupu Austrumzemē (Ergänzungsnachtschlachtgruppe Ostland), saīsināti ENO. ENO komandieris bija vācu gaisa spēku majors Endress. Arī pārējais ENO administratīvais, saimnieciskais un tehnisko darbnīcu vadības personāls bija vācu. Pie ENO vadības bija paredzēts viens latviešu un viens igauņu sakaru virsnieks. Latviešu sakaru virsnieks bija aviācijas pltn. J. Rucels.

ENO uzdevumos ietilpa:

- sagatavot lidojošo sastāvu un citus aviācijas speciālistus latviešu un igauņu aviācijas vienībām;

- saformēt kaujas vienības no sagatavotā lidojošā personāla;

- apgādāt un papildināt saformētās vienības ar cilvēkiem un materiālo daļu.

Šis latviešu aviācijas leģions [Aviācijas leģions Latvija] komplektējās no bijušiem armijas aviācijas karavīriem, Aizsargu aviācijas un Latvijas aerokluba bijušiem lidotājiem un aviācijas speciālistiem. 1944. g. sākumā, pietrūkstot lidotājiem un aviācijas speciālistiem, Aviācijas leģionā uzņēma arī tehnikuma pēdējo klašu audzēkņus. [Minētā laikā nevar būt runa par leģionu].

Pati komplektēšana ietilpa latviešu sakaru virsnieka ltn. Rucela kompetencē, un viņš to arī faktiski pārzināja.

Komplektāšana notika pakāpeniski,

- pieprasot katrreizējām vajadzībām attiecīgi pie mērotus kontingentus no Latviesu leģiona ģenerālinspekcijas papildinājumu pārvaldes;

- pārskaitot no Leģiona, kārtības dienesta, robežsargu un citām vienībām bijušos lidotājus un aviācijas speciālistus, un
- pieņemot brīvprātīgos.

Pavisam Aviācijas leģions savā pastāvēšanas laikā saņēma pāri par 1000 vīru.

Pirms uzņemšanas Aviācijas leģionā, visiem bija paredzēta īpaša veselības pārbaude, pie kam bijušajiem lidotājiem tā bija ļoti pamatīga un stingra. Veselības ārbaude lidotājiem notika Pleskavā, izņēmuma gadījumos arī Rīgā.

Lidspēju atjaunošanai bijušos lidotājus ieskaitīja šādās apmācības grupās:

a) bijušie kara lidotāji;

b) aizsargu aviācijas lidotāji;

c) aerokluba lidotāji;

d) bijušie lidskolnieki;

e) bijušie burlidotāji.

Lidapmācības kurss sākās 1943. g. oktobrī, un to vispirms veica bijušie kara lidotāji, pie kam apmācītāji bija vācieši. Vēlāk par apmācītājiem piesaistīja 10 latviešus; bez viņiem bija 2 vācieši - lidapmācību pārbaudītāji. Apmācībā ietilpa 8 posmi, un pēc 2. eskadrijas komandiera kapt. Graudiņa novērtējuma, tā bija noorganizēta šādi:

1) pirmapmācība - labi;

2) treniņa lidojumi - pietiekami;

3) grupu lidojumi - vecajiem lidotājiem - pie tiekami, pārējiem - par maz;

4) figūrļidojumi - nostādīti labi;

5) lidojumi pēc instrumentiem - nebija pietiekamu treniņu lai sekmīgi veiktu kaujas lidojumus;

6) orientēšanās lidojumi - vecajiem lidotājiem - pietiekami, pārējiem - par maz;

7) nakts lidojumi - vecajiem lidotājiem - pietiekami, pārējiem daudz par maz;

8) kaujas apmācības lidojumi - nepietiekami. Uzdevumiem, kādus vēlāk nācās veikt, nekādas apmācības faktiski nebija. Tā provizorisks apmācība, ko deva skola, bija pilnīgi nenozīmīga.

Apmācībām lietoja šādas lidmašīnas:

- apmācības lidmašīnu Buecker 131;

- treniņa un kaujas lidmašīnas Arado 66 un Gota 45.

Lidotāju apmācības kursu skolā beidza:

- apmēram 30 bijušo kara lidotāju;

- apmēram 50 aizsargu aviācijas lidotāju un kara aviācijas lidskolnieku;

- apmēram 25 aerokluba lidskolnieki un buru lidotāji.

Lidapmācības laikā Grobiņas lidlaukā nosūtās 3 lidotāji:

- ltn. Jānis Stukāns - 1944. g. jūnijā vājās instrumentu lidapmācības dēļ;

- kar. Martini un kar. Degimuss - 1944. g. augustā, nelaiemes gadījumā saduroties gaisā 2 lidmašīnā.

Mehāniķu un citu speciālistu apmācība bija nostādīta šādi:

a) mehāniķu - nepietiekama; apmācība bija minimāla un pietika vienīgi

lidmašīnu apkalpošanai. Ja Aviācijas leģionā nebūtu bijušā aviācijas pulka mehāniķu, lidotāju zaudējumi eskadrijās būtu bijuši daudz lielāki;

- b) elektriķu - apmierinoši;
- c) bumbu speciālistu - apmierinoši;
- d) ložmetējnieku (pretaviācijas) - apmierinoši.

Grubiņas lidlaukā iekārtojums, apgāde un uzturs bija visumā labs.

Attiecības ar vāciešiem bija korektas; ar igauņiem - ļoti draudzīgas un sirsnīgas.

1944. g. martā lidapmācību beidza apmēram 30 karavīru, un no tiem saformēja pirmo latviešu aviācijas vienību - 1. latviešu nakts kaujas eskadriju (Nachtschlachtstaffel 1), ieceļot par tās komandieri kapt. Salmiņu.

Eskadrijas sastāvā ietilpa:

- 9 virsnieki un 10 instruktori lidotāji;
- apmēram 70 instruktori un kareivju - zemes personāls;
- 1 vācu sakaru virsnieks un 5 vācu instruktori un kareivji - saimniecības lietu kārtotāji;

- 18 lidmašīnas Arado 66 (Lidmašīna Ar 66 - divplāksņu divvietis bez apbruņojuma (šaujamiem ieročiem), 1930. g. konstrukcijas, treniņa lidojumiem.

Tehniskie dati:

- derīgā celtségja - ap 200 kg, praktiskais, ātrums - 160 km/st., kāpšanas ātrums uz 3000 m - 30 minūtes, lidojuma praktiskais ilgums - 2 stundas).

1944. g. 22. martā eskadrija izlidoja uz fronti un novietojās lauku lidlaukā, tā sauktā Salas aerodromā pie Vecumu stacijas (Gulbenes - Jaunlatgales dzelzceļš, apmēram 14 km Ziemeļaustrumos no Vijakas), kur to pakļāva kādai vācu aviācijas grupai un tūdaļ iesaisīja kaujas uzdevumu veikšanā. Zemes ešelons aizbrauca 29. martā.

Kaujas uzdevumos ietilpa naktīs bumbot ienaidnieka zemes spēka koncentrācijas, štābus, apgādes kolonnas, noliktavas un taml. mērķus tuvākā aizmugurē. Kaujas uzdevumu veikšanai lidmašīnas lidoja atsevišķi; tajās atradās vienīgi lidotājs, kurš pats vadīja lidmašīnu, orientējās, meklēja mērķus, tos izvēlējās un izdarīja bumbošanu. Kaujas lidojumos, atkarībā no lidlauka stāvokļa, lidotājs varēja paņemt līdz 2-3 70 kg smagas šķēpeļu vai degbumbas; parastais bumbošanas augstums - ap 1000 m. Piespiedu nolaišanās gadījumos lidotājam līdzī bija pistole un mašīnpistole. Mērķu meklēšanas un bumbošanas rajoni sniedzās līdz 50 km aiz ienaidnieka frontes līnijas. Frontes attālums no lidlauka tajā laikā bija apmēram 150 km, kas arī noteica atsevišķu kaujas lidojumu ilgumu. Parasti izmantoja lidmašīnas maksimālo lidojuma ilgumu, kas sniedzās līdz 2 stundām. Kaujas lidojumus izdarīja gandrīz jebkādos meteoroloģiskos apstākļos, izņemot miglu, kad redzamība mazāka kā 2 km, un ļoti stiprā vējā. Sakarā ar to ļoti bieži nācās lidot instrumentu lidojumus, un, tā kā šādi lidojumi bija apmācības vajākais punkts, tad arī neizpalika apmaldīšanās, piespiedu nolaišanās un materiālās daļas zaudējumi. Tikai pateicoties tam, ka eskadrijas sastāvā bija veci, piedzīvojuši aviācijas pulka lidotāji, lidotāju sastāva zaudējumi bija niecīgi.

1944. g. jūnijā lidapmācību beidza nākošais izlaidums - apmēram 20 karavīru, no kuriem saformēja 2. Nakts kaujas eskadriju (Nachtschlachtstaffel 2) šādā sastāvā:

- komandieris - kapt. Graudiņš;

- lidojošais sastāvs - 4 virsnieki, 13 instruktori un kareivji;
- zemes personāls - 65 instruktori un kareivji;
- vācu personāls - 1 sakaru virsnieks un 3 kareivji;
- lidmašīnas - 19 Arado 66.

Līdz ar 2. eskadrijas saformēšanu, izveidoja latviešu aviācijas grupu ar nosaukumu Naktskaujas grupa (Nachtschlachtgruppe 12), saīsināti NSG 12, un par tās pagaidu komandieri iecēla 2. eskadrijas vācu sakaru virsnieku kapt. Rademacheru (Rademacher). Grupas štābs sastāvēja no vācu saimniecības virsnieka (Zahlmeister) un 12 latviešu un vācu instruktoriem un kareivjiem.

1944. g. 25. jūnijā arī 2. eskadrija izlidoja uz fronti un novietojās Salas lidlaukā pie Vecumu stacijas, kur jau darbojās 1. eskadrija, un jau tajā pat naktī izdarīja pirmos kaujas lidojumus ienaidnieka frontes tuvākā aizmugurē, veicot līdzīgus uzdevumus, kādi bija 1. eskadrijai.

Kad 1944. g. jūlija vidū vācu ziemeļu fronte zem lielinieku spiediena atgāja uz rietumiem, latviešu aviācijas grupu pārvietoja uz Gulbenes lidlauku, no kurienes to 29. jūlijā pārcēla uz Rīgas - Skultes, tā saukto Kalnciema lidlauku (Latvijas civiltās aviācijas bijušais lidlauks Rīgas - Kalnciema šosejas malā pie Skultes mājām). No šī lidlauka abas eskadrijas ar 30. jūliju uzsāka kaujas lidojumus pret lielinieku spēkiem, kas lauzās Šauļu-Jelgavas-Tukuma virzienā. Jau nākošajās naktīs norisinājās latviešu aviācijas grupas visintensīvākā un sekmīgākā darbība visā tās pastāvēšanas laikā. Tā, piemēram, naktī no 31. jūlija uz 1. augustu no abām eskadrijām kaujas uzdevumus veica 36 lidmašīnas, izdarot ap 300 lidojumus un nometot vairāk nekā 50 t bumbu kravu pa lielinieku tankiem un kājnieku koncentrācijām Jelgavas dienvidu nomalē. Attālums no Rīgas - Skultes lidlauka līdz darbības rajonam bija tikai 40 km, un, lai lidmašīnas, kas šeit darbojās lielā skaitā un šaurā telpā, nesadurtos gaisā, tās lidoja ar iedegtiem borta uguniem. Lidojumi noritēja ap 800-1000 m augstumā, kas ir ārpus kājnieku vieglo ieroču uguns sniedzamības. Tajā laikā lieliniekiem zenītieroču šinī rajonā vēl nebija.

Par sekmīgu darbību latviešu aviācijas grupa saņēma frontes vadības, kā arī atsevišķu kaujas iecirkņu komandieru aizinības rakstus.

Laikā no jūlija vidus līdz septembra sākumam grupas kaujas darbība vispār bija ārkārtīgi intensīva. Sakarā ar vācu ziemeļu frontes grūto stāvokli, kaujas lidojumus eskadrijas veica gandrīz jebkādos meteoapstākļos. Tā, 23. jūlijā lija spēcīgs, smalks lietus un lielākā tiesa lidojumu bija jāveic pēc instrumentiem, pie kam attālums līdz mērķu rajoniem bija apmēram 150 km. Izlidoja 16 mašīnas, no kurām atgriezās tikai 9. Vēlāk atradās vēl 4 lidmašīnas, bet 3 pazuda bez vēsts. Visas pazudušās mašīnas bija no 2. eskadrijas, un to vadītāji bija jaunākās pakāpēs lidotāji. Naktī no 12. uz 13. augustu plosījās pērķona negaiss ar vēja ātrumu līdz 90 km/st. Izlidoja 13 mašīnas, ko kurām 1 lidotājs no 1. eskadrijas nositās, bet 1 lidotājs no 2. eskadrijas pazuda bez vēsts.

Šinī intensīvās darbības periodā eskadrijas izlidoja arī no papildu lidlaukiem pie Idrīcas, Blomes muižas (Smiltenes tuvumā), Cēsīm un Salaspils. Parasti eskadrijas uz šiem papildu lidlaukiem pārsvieda tikai uz dažām naktīm, izņemot Salaspili. No Salaspils lidlauka 1. eskadrija darbojās sākot ar augusta vidu līdz septembra sākumam, kad to pārvietoja uz Tukuma lidlauku.

Eskadrijas kaujas darbības rajoni tanī laikā aptvēra gandrīz visu Baltijas telpu: Jelgavu, Dobeli, Auci, Jonišķus, Šauļus, Bausku, Biržus, Taurkalni, Krustpili, Ērgļus, Madonu, Alūksni, Pleskavu, Pečorus, Smilteni, Valku, Valmieru, Cēsis, Siguldu un Baldoni.

1944. g. maija beigās igauņu lidotājus pārvietoja uz Pērnavu, un jūnijā ENO pārdēvēja par Papildu nakts kaujas grupu Latvija (Ergaengzungs Nachtschlachtgruppe Lettland).

1944. jūlijā Grobiņas lidlaukā sakomplektēja arī 3. latviešu eskadriju, un par tās komandieri iecēla kapt. Greizi. Eskadrijai pietrūka apbruņojumā paredzētais lidmašīnu skaits, un, tā kā lidmašīnu trūka arī 1. un 2. eskadrijās, 3. eskadrijas lidojošo sastāvu ar 8 lidmašīnām jūlija beigās pārsūtīja uz Rīgas - Skultes lidlauku un sadalīja starp abām pirmajām kaujas darbībā iesaistītajām eskadrijām. Līdz ar to abu eskadriju lidmašīnu skaits pieauga līdz 21 mašīnai katrā. Vēlāk uz Rīgas - Skultes lidlauku pa jūras ceļu pārvietoja arī 3. eskadrijas zemes personālu kā papildinājumu NSG 12. Vācu vadība gan solīja apbruņot latviešu aviācijas grupu ar STKS (Stuerzkampfflugzeuge), tā sauktām Šukas lidmašīnām, bet, sakarā ar Vācijas vispārējo sliktās apgādes stāvokli, no tā nekas neiznāca.

Augusta pirmajā pusē pltn. Rucela sarunu rezultātā ar vācu 1. Gaisa flotes vadību, tā pavēlēja no latviešu aviācijas vienībām izveidot Aviācijas leģionu Latvija (Luftwaaffen Legion Lettland) un ar 17. augusta rīkojumu par tā komandieri iecēla pltn. Rucelu.

Aviācijas leģiona Latvija sastāvā ietilpa:

- Lidotāju skola Liepāja/Grobiņa, kas reizē bija arī visu latviešu gaisa spēku vienību bāze (ENG-Lettland);
- NSG 12 - 3 eskadrijas;
- viena vēl formējama iznīcinātāju eskadrija;
- viens zenīrtillerijas divīzions.

1944. g. 22. augustā Aviācijas leģionā iesauca aviācijas pltn. N. Bulmani, paredzot viņu NSG 12 komandiera amatam. Viņu pēc lidspēju atjaunošanas Cēsu lidlaukā 18. septembrī oficiāli iecēla par NSG 12 komandieri.

Līdz ar Aviācijas leģiona nodibināšanu visu NSG 12 sastāvā ietilpstošo vācu personālu atkomandēja, izņemot 1. eskadrijas vācu sakaru virsnieku pltn. Bindhaku, kurš arī turpmāk palika pie grupas kā vācu sakaru virsnieks. Bez viņa palika vēl viens vācu saimniecības virsnieks (Zahlmeister) [Scharmhorst] ar 3 kareivjiem.

18. septembrī Aviācijas leģiona rīcībā ieradās arī maj. Tomass, kurš bija paredzēts Liepājas bāzes komandiera amatam, bet, sakarā ar latviešu aviācijas vienību paredzēto pārvietošanu uz Vāciju un izformēšanu, maj. Tomass pie bāzes faktiskas pārņemšanas vairs netika.

1944. g. septembra sākumā, sakarā ar lielu degvielu trūkumu, vācu armijā lidojumu skaitu latviešu aviācijas grupai stipri ierobežoja, norādot kaujas uzdevumu dziļu mērķu rajonus. Līdz ar to grupas kaujas darbība kļuva daudz nesekmīgāka.

8. oktobra pēcpusdienā, kad lielinieki jau bija Ķekavā, un to iznīcinātāji pārlidoja mūsu lidlaukus kā savējos, abas eskadrijas - 1. eskadrija no Tukuma un 2. eskadrija no Rīgas-Skultes lidlauka - bez zaudējumiem pārlidoja uz Grobiņas lidlauku, no kurienes tās 9. oktobra rītā pārlidoja uz Liepājas ziemeļu (Libau - Nord) lidlauku, lai

vēl tās pašas dienas pēcpusdienā pārlidotu un Karalaučiem, uz Koenigsberg - Seerappen lidlauku.

Grupa 10. oktobrī izlidoja uz Sorocki lidlauku pie Brombergas, lai tur nodotu lidmašīnas. Pēc lidmašīnu nodošanas grupas lidojošo sastāvu pārvietoja uz Hohenzalcu (Hohenzalz), apmēram 35 km Dienvidrietumos no Tomas pilsētas.

1. eskadrijas zemes ešelons ar auto transportu pārvietojās no Tukuma uz Liepāju, no kurienes tas 11. oktobrī pa zemes ceļu devās tālāk uz Vāciju. Pie Klaipēdas autokolona iekļuva lielinieku tanku ugunī un zaudēja 2 automašīnas; laimīgā kārtā cilvēku zaudējumu nebija. Pāri Kuršu kāpām zemes ešelons devās uz Hohenzalcu, kur ieradās 20. oktobrī. Arī 2. eskadrijas zemes ešelons ar auto transportu pārvietojās uz Liepāju caur Tukumu un Kuldīgu. Rīgas - Skuites lidlauku tas atstāja 8. oktobrī. No Liepājas ešalonu 28. oktobrī ar kuģi pārvietoja uz Vāciju, kur tas 1. novembrī nokļuva Štefīnē.

Uz Štefīni pārvietoja arī lidotāju skolu. Tās lidojošais sastāvs izlidoja no Grobiņas 27. septembrī, bet pārējais skolas sastāvs un ENO vadība izbrauca uz Štefīni pēc dažām dienām ar kuģi. Štefīnē ieradusās latviešu aviācijas vienības novietoja Altdammā (Alt-Damm) lidlaukā.

Ar ierašanos Vācijā izbeidzās aviācijas leģiona Latvija kaujas gaitas un tā faktiskā kā slēgtas vienības pastāvēšana... Sākās Aviācijas leģiona izformēšanas posms, kas latviešu aviācijas karavīriem sagādāja daudz sarūgtinājumu, un kuru rezultātā ap 800 vīru krita lielinieku gūstā.

Savā īsajā kaujas darbības laikā latviešu lidotāji bija parādījuši lielu pašai ziedību un izcēlušies ar teicamu darbību. No 1944. g. marta beigām līdz 1944. g. oktobra sākumam 1. eskadrijas lidotāji bija veikuši ap 3500 kaujas lidojumu, bet 2. eskadrijas lidotāji no 1944. g. jūnija beigām līdz tā paša gada oktobra sākumam - 2658 kaujas lidojumus. Veicot kaujas uzdevumus, grupa zaudēja:

- 1. eskadrija - vln. Kārklīnu, kurš nositās 1944. g. 12. augustā Joti stiprā pērkona negaisā pie Smiltenes. Viņš apglabāts Rīgā Brāļu kapos;

- ltn. Daigu, kurš 1944. g. septembrī neatgriezās no lidojuma Alūksnes rajonā. Domājams, ka ltn. Daiga izdarīja plespiedu nolaišanos un krita par upurī partizāniem. Vācu kājnieki atrada ltn. Daigas lidmašīnu izdemolētu, bet viņu pašu nošautu un apraktu. Ltn. Daiga apglabāts Alūksnes rajonā.

- kapr. Jaci, kurš 1944. g. septembrī neatgriezās no lidojuma Šaulu rajonā.

- 2. eskadrija - serž. Gaili, kapr. Janševicu un dkar. Kiršteinu. Visi trīs neatgriezās no kaujas lidojumiem 23. jūlijā Ostrovas rajonā. Tajā naktī nolaieties ārpus lidlauka bija spiesti vēl 4 lidotāji. Visi četri nolaidās savā frontes aizmugurē.

Apmēram 80% grupas lidojošā sastāva bija apbalvoti ar vācu Dzelzkrusta II un I šķiru. Vācu 1. Gaisa spēku divīzijas (1. Luftwaffen Division) komandieris ģenmaj. Falkenšteins, kuram latviešu aviācijas grupa bija pakļauta, vairākkārt uzsvēra, ka latviešu aviācijas grupa NSG 12 ir labākā šāda veida vienība divīzijā.

Pēc visu Latviešu aviācijas leģiona karavīru ierašanās Altdammā lidlaukā (29. oktobrī Altdammā no Hohenzalces ieradās arī NSG 12 lidojošais sastāvs un 1. eskadrijas zemes personāls) sākās Aviācijas leģiona izformēšana, ko vadīja ENO komandieris maj. Endress. Izformēšana nenoritēja bez asumiem, jo cilvēku sadalīšanu vācu vadība izdarīja pēc sava ieskata, nesazinoties ar Latviešu leģiona ģenerālinspektoru, un bez latviešu līdzdalības.

Ap 30 virsnieku un 800 instruktoru un kareivju nosūtīja uz Dāniju un novietoja Nimindegabas ciemā, Ziemeļjūras krastā, apmēram 60 km no Esbjergas pilsētas [A. Silgailis ir neprecīzs. Daļu kareivju un minētos virsniekus nosūtīja uz Kibaeku]. 10 virsniekus nosūtīja tieši uz latviešu būvpulkmiem, un nelielu daļu virsnieku SS vadības štāba rīcībā.

Pēdējais atsūtītos virsniekus iedalīja vai nu būvpulkos, vai arī 15. un 19. divīzijā [Nav apstipriņošu ziņu par aviācijas virsnieku iedalīšanu 1944. gada oktobrī latviešu būvpulkos, 15. vai 19. SS-grenadieru divīzijā].

No aviācijas mehāniķiem saformēja 10 mehāniķu grupas - katru 8 vecāko mehāniķu sastāvā, un nosūtīja uz dažādām vācu aviācijas fabrikām un lidlaukiem, kur tās nodarbināja vācu bumbvežu iznīcināšanā, motoru nomontēšanā un izpletņu lēcēju darbos. Šīs grupas palika savās darba vietās līdz kara beigām.

Ap 100 karavīru palika Štetīnē galīgai vienības likvidācijai un formalitāšu nokārtošanai, pēc kam tās nosūtīja uz Karalaučiem 11. Smagā zenitartilērijas papildu divīziona (Schw. Flack Ers. Abt. 11) rīcībā.

Nimindegabas ciemā atradās labas un plašas kazarmas, kurās bez neliela vācu garnizona mitinājās arī izformēto igauņu aviācijas vienību virsnieki, igauņu karavīru lielākā daļa bija izvietota Esbjergas pilsētā. Ciema garnizona priekšnieks bija vācu izpletņu lēcēju pltn. Fikss (Fix), kurš 1919. g. bija sastāvējis Bermonta armijā, un kuram, pēc paša nostāstiem, nebija labas atmiņas par Latviju. Viņš bija ļoti neiecietīgs pret latviešiem un igauņiem, un jau no viņu pirmām ierašanās dienām Dānijā to attieksmes ar pltn. Fiksu bija ļoti saspīlētas.

Latviešu karavīriem pltn. Fikss paziņoja, ka viņam uzdots formēt Baltiešu leģionu izpletņu lēcēju armijai (Baltische Legion der Fallschirm Armee), un ka latviešiem šeit būs jānodarbojas ar kājnieku apmācību, bet, tā kā pienākušiem latviešu virsniekiem nav piemērotu bikšu, tad līdz to saņemšanai virsniekiem mācībās nav jāpiedalās. Pēc dažām dienām pltn. Fikss, pārrunājot, ko iesākt ar latviešu virsniekiem, izteicās, ka viņš nevarot nozīmēt latviešu un igauņu virsniekus par vadu un rotu komandieriem. Uz maj. Tomasa aizrādījumu, ka starp latviešu virsniekiem ir arī tādi, kuri jau frontē komandējuši rotu un bataljonu, pltn. Fikss reaģēja visai neapvaldīti.

Katra šāda veida pārruna beidzās ar lieliem asumiem. Tā, piemēram, bija pienākusi paaugstināšanas pavēle kādam igauņu kadetam par virsnieku. Pltn. Fikss šo pavēli visu virsnieku klātbūtnē nokritizēja, sacīdams: "Ja es paaugstināšu igauņu oberjunkuru par leitnantu, tad mani virsseržanti (domāti vācieši) jāpaaugstina par kapteiņiem". Uz latviešu virsnieku pieprasījumu pārsūtīt viņus Latviešu leģiona ģenerālinpektora rīcībā, pltn. Fikss aizbildinājās, ka atsūtītie karavīri skaitās vācu gaisa spēku (Luftwaffe) rīcībā, un ka viņam tāds Latviešu leģions neesot zināms.

Kājnieku apmācības vācu instruktoru vadībā bija primitīvas. Sākumā mācībās piedalījās arī 4 latviešu virsnieki, bet vēlāk pltn. Fikss noliedza arī šiem virsniekiem piedalīties mācībās. Noliegums attiecās arī uz latviešu virsnieku vietniekiem un virsseržantiem.

Novembra vidū latviešu virsniekus, virsnieku vietniekus un virsseržantus nosūtīja uz kursiem Esbjergā sagatavošanai par kājniekiem. Kursu priekšnieks bija kāds vācu virsseržants. Šajosursos atsūtītos latviešus apmācīja tēmēšanā ar šauteni un iepazīstināja ar 1915. g. patšauteni. Kursi ilga līdz decembra sākumam, un, kā vēlāk

izrādījās, tikai divi virsnieki tos bija beiguši un atzīti par derīgiem vada komandiera amatam.

Pēc kursantu atgriešanās no šīm apmācībām pltn. Fikss virsnieku sanākamē ierosināja jautājumu par latviešu un igauņu iesaistīšanu cīņās rietumu frontē. Latviešu un igauņu virsnieki šo priekšlikumu ļoti noteikti noraidīja, paziņojot, ka ne virsnieki, ne instruktori un kareivji nekādā gadījumā rietumu frontē necīnīsies, un atkārtoti pieprasīja visus bijušo latviešu un igauņu aviācijas vienību karavīrus nosūtīt Latviešu, respektīvi Igaunu leģiona rīcībā [domāti SS-grenadieru leģioni]). 1944. g. decembrī visus Dānijā novietotos Aviācijas leģiona karavīrus - 21 virsnieku un 830 instruktorus un kareivjus - nosūtīja uz Karalaučiem vācu 11. smagās zenītartilērijas papildu divizona rīcībā sagatavošanai par zenītartilēristiem [Te A. Silgailis ir pretrunā ar savu iepriekšminēto apgalvojumu par Aviācijas leģiona izformēšanu 1944. g. oktobrī]. Karalaučos šie karavīri ieradās 1944. g. 6. decembrī un atrada jau priekšā no Štetīnes atsūtītos 4 virsniekus un 140 instruktorus un kareivjus, kuri bija atstāti Štetīnē Aviācijas leģiona lietu galīgai nokārtošanai. Tūlīt pēc ierašanās sākās apmācības, pie kam virsniekus apmācīja atsevišķi no instruktoriem un kareivjiem. Virsniekiem bija teikts, ka pēc nobeigtas apmācības formēs latviešu zenītaterijas, kuru štatos paredzētas 2 virsnieku vietas latviešiem. Apmēram 60 instruktorus un kareivjus nosūtīja uz Šēngau (Schoengau) speciālai 8,8 cm zenītlielgabalu mērīšanas instrumentu apkalpes apmācībai.

Kad lielieki 1945.g. janvāra pirmajā pusē pēc ievadītās lielās ofensīvas Vislas upes izliekumā strauji tuvojās Karalaučiem, apmācības 22. janvārī pārtrauca un visus latviešu instruktorus un kareivjus bez virsniekiem sadalīja pa vācu zenītaterijām. Daļu no šiem karavīriem nosūtīja uz Marienburgu - 90 vīrus, Elbingu - 150 vīrus, Graudencu - 90 vīrus. Zenītartilērijas divizona komandieris maj. Kirchs (Kirch) gan solīja parūpēties, lai baterijām, kurās bija iedalīti latviešu kareivji, dod arī latviešu virsniekus. Augstākā vadība šo maj. Kircha ierosinājumu tomēr noraidīja un pavēlēja virsniekus pārsūtīt uz Štetīnu turpmākai zenītartilērijas apmācībai [Nav ziņu, kas šādu pavēli izdevis]). 23. janvārī ap 20 latviešu aviācijas virsniekus pltn. Rucela vadībā uzsēdināja uz kuģa Der Deutsche pārvešanai uz Štetīni, bet jau tajā pat naktī šos virsniekus no kuģa atkal izsēdināja vācu armijas (Wehrmacht) patrulja, pamatojoties uz rīkojumu, ka nevienam karavīram nav atļauts bez Karalauču kaujas komandanta atļaujas atstāt pilsētu. Pēc atgriešanās zenītartilērijas divizionā, latviešu virsniekus nosūtīja Karalauču SS un policijas vadītāja rīcībā iesaistīšanai Karalauču aizstāvēšanā. [Nav ziņu arī par šādas pavēles eksistēšanu. Grūti iedomāties, ka Gaisa spēku karavīrus nokomandētu uz SS vienībām]. Pret virsnieku šādu iesaisti, šķirti no latviešu kareivjiem, iebildumus cēla pltn. Rucels. SS un policijas vadītājs, nezinādams, ko ar šiem virsniekiem iesākt, nosūtīja tos Karalauču kaujas komandanta rīcībā. Tas latviešu virsniekus savukārt nosūtīja Austrumprūsijas gaisa spēku pavēlnieka rīcībā. Šinī amatā bija iecelts bijušais 1. Gaisa flotes štāba priekšnieks aviācijas ģen. Ībe (Uebe), kurš latviešu lidotājus pazina no sadarbības Latvijā. Pēc sazināšanās ar ģenerāli, kurš pārzināja ārzemnieku personālu vācu gaisa spēku virspavēlniecības štābā (General fuer die auslaendische Personal der Luftwaffe beim OKL) ģen. Ībe izsniedza virsniekiem un dažiem virsnieku vietniekiem komandējuma apliecības ierasties Dancīgā Latviešu leģiona ģenerālinspektora rīcībā. Karalaučos palika tikai pltn. Grāve kā latviešu sakaru virsnieks pie vācu 18.

zenītartilērijas divīzijas. Tā kā regulāras satiksmes ar Dancigu tai laikā vairs nebija, virsnieki bija spiesti doties uz Dancigu kājām. Viņiem, ierodoties Dancīgā, Leģiona ģenerālinspekcijas štāba tur vairs nebija. No Dancigas virsnieki devās uz Latviešu leģiona pulcēšanās vietu Neubrandenburgu, kur tie ieradās 1945. g. februāra sākumā. Bez minētiem virsniekiem Neubrandenburgas pulcēšanās vietā ieradās vēl 60 karavīru no bijušā Aviācijas leģiona, kas no Karalaučiem bija aizkomandēti speciālosursos Šēngauā, un vēl daži desmiti karavīru no Karalaučiem un citām vietām, pavisam ap 100 bijušo aviācijas vienību karavīru. Austrumu frontei tuvoties Neubrandenburgai, pulcēšanās vietas karavīrus pārvietoja uz Dāniju, kur tie nokļuva angļu gūstā.

Karalauču rajonā palikušie aviācijas karavīri - apmēram 800 instruktoru un kareivju ar sakaru virsnieku vītn. L. Grāvi priekšgalā, nokļuva lielinieku gūstā.

Bez minētām nakts kaujas aviācijas vienībām vācieši bija paredzējuši saformēt arī vienu latviešu iznīcinātāju eskadriju. Šim nolūkam 1944. g. aprīlī uz iznīcinātāju skolu Vācijā nosūtīja gados jaunākos 3 virsniekus un 3 instruktorus no bijušiem Latvijas armijas lidotājiem, un 1944. g. jūlijā vēl 10 instruktorus un kareivjus [Te A. Silgailis ir neprecīzs. 1944. g. 21. jūnijā no 1. Naktskaujas eskadrijas uz iznīcinātāju skolu nosūtīja 5 latviešu pilotus, otro piecinieku nosūtīja 1944. g. 19. jūlijā]. Pirmie nosūtītie 6 lidotāji beidza iznīcinātāju skolu 1944. g. augustā, bet pārējie 10 lidotāji iznīcinātāju lidapmācību nepaspēja nobēigt pirms Latviešu aviācijas leģiona izformēšanas, tas ir, līdz tā pārvietošanai uz Vāciju. Pēc skolas beigšanas, pirmos 6 lidotājus nosūtīja uz Brombergu lidmašīnu saņemšanai. Sakarā ar Vācijas vispārējo grūto kara apgādes stāvokli, tikai diviem lidotājiem izdevās saņemt Focke Wulf 190 lidmašīnas, un tie 1944. g. septembrī ieradās Rīgā Spiļves lidlaukā. Abus lidotājus iedalīja vācu iznīcinātāju eskadrijā, un tās sastāvā katrs no tiem izdarīja 8 - 10 lidojumus. Pārējie 4 lidotāji mašīnas saņēma vēlāk, un tie tikai septembra beigās ieradās Ventspils lidlaukā. Kad pēc Aviācijas leģiona pārvietošanas uz Štēfīni sākās tā izformēšana, latviešu lidotājus - iznīcinātājus iedalīja vienā no Meklenburgā esošajiem lidlaukiem dažādās iznīcinātāju eskadrijās. Vācu eskadriju sastāvā tie piedalījās kaujas lidojumos rietumu frontē. Katrs no viņiem izdarīja ap 10 kaujas lidojumu, un visi viņi tika nogāzti, bet paguva glābties savā aizmugurē ar izpletņu palīdzību. Visilgāk noturējās kapr. Klints, bet arī viņš 1945. gada janvārī neatgriezās no kaujas lidojuma virs Frīzu salām [A. Silgailis te pieļāvis vairākās neprecizitātes gan datumu gan notikumu izklāstā].

No otrās iznīcinātāju lidgrupas iznīcinātāju skolā nositās kapr. Stars pie Plātas (Plathe), Pomerānijā [Precīzākas ziņas par latviešu lidotājiem iznīcinātāju vienībās varat izlasīt otrajā rakstu krājumā ievietotajās publikācijās].

[Artūrs Silgailis, Latviešu leģions. Dibināšana, formēšana un kauju gaitas otrā Pasaules karā. - Kopenhāgena: Imanta, 1962. - 400 lpp.]

intensīvāki. Lidošana tiek uzsākta ap pl. 21.00 un turpinās līdz 4.00 - 5.00 no rīta, veicot vienā naktī pat līdz 8 kaujas lidojumiem atkarībā no tā, cik tālu no lidlauka atrodas kauju apgabali. Katra lidojuma ilgums 1 - 2 stundas. Lidojumi tiek veikti jau agrāk minētajos rajonos. Lidojumu uzdevumi parasti sekojoši:

- 1) Mērķu apkarošana frontes joslā;
- 2) "Apmeklēt" kolonnu pievedceļus, munīcijas noliktavas un aerodromus;
- 3) Veikt nakts izlūkošanu uz svarīgiem ceļu mezgliem, darbojoties līdz 100 km dziļi ienaidnieka aizmugurē, sevišķi Opočkas un Pečoru rajonā.

Šeit darbojas vieglie, vidējie un smagie zenītliegabali, flaki - stacionārie un pārvietojamie. Tiek uzmanīts upju pārejas un svarīgi ceļu mezgli. Ienaidniekam darbojas arī nakts iznīcinātāji. Lidojumos, diemžēl, nākas sadurties arī ar savējo prožektoriem un flakiem. Vairākkārt ir radušies trāpījumi mūsu lidmašīnās no savējo puses. Lidotājos uzturas možs sacensību gars veikto kaujas lidojumu skaita ziņā. Un tomēr nakts lidojumi rada stipru nervu slodzi, tomēr lidotāji nekad neatsakās veikt uzdevumus noguruma dēļ.

Intensīva lidošana turpinās līdz 8. aprīlim.

Lieldienu sestdienā eskadrijai iekrīt pirmais brīvais vakars, jo no Vecumu lidlauka kopā ar vācu kaujas grupu darbojās 4 eskadrijas, bet mazo lidlauku izmēru dēļ vienlaicīgi var darboties tikai trīs, ceturta atpūšas. Pirmajās Lieldienās sākas straujš atkusnis, kas lidlauku padara nelietojamu. Aprīļa sākumā igauņu lidotāji atlido uz Vecumiem vln. Millera lidmašīnu un vēl klāt divas rezervei. Lidlaukam nedaudz apžūstot, skrejceļu sāk pārkļāt ar plankām, bet pievedceļus ar dzelzs režģiem. Lidlauku izbūves darbs tiek iesaistīti arī mūsu karavīri, kas neietilpst tehniskajā personālā. Visi šie darbi stipri ievilkās un mūsu eskadrija uzsāk savas nakts gaitas tikai pēc mēneša pārtraukuma - 12. maijā. Šajā starplaikā lidojošais sastāvs pa dzelzceļu tiek nogādāts uz Daugavpili (remontu bāze). Pārlidojot vācu eskadrijām uz Vecumiem, lidmašīnas Go 145 pilotam kapt. Krastiņam pie Rēzeknes iznāk piespiedu nosēšanās, rezultātā ievainojums galvā un degunā, un viņu ievieto Rīgas kara slimnīcā. Atjaunotajā Vecumu lidlaukā, sākot ar 12. maiju, atkal sākas visbīstīvākā lidošana. Brīvdienas vairs nevienam nepiešķir un "brīvā ceturta eskadrija" pārmaiņus dodas startēt no kaimiņu - Pečoru - lidlauka Igaunijā, no kurienes kaujas lidojumi tiek veikti Pleskavas - Lugas un Pleskavas - Ostrovas rajonos.

Kap. Makaram ceļā uz Pečoriem iznāk piespiedu nosēšanās bez nopietnām sekām. Vecumu lidlaukā mūsu lidotājiem īsu laiku izdodas iztikt bez starpgadījumiem. Bet, diemžēl, ne ilgi. Kāds, uz startu steigoties, uzrullē virsū un aizķer ar spānu bumbu grēdu. Viens otram noslīpē bortu ugunis spānu galos. Savdabīgu rekordu uzstāda ltn. Mencis. Startējot viņš skar starta virzienā nostādīto vācu Go 145 - abas lidmašīnas bojātas. Tūlīt pēc tam viņš sadauza vēl vienu Go 145 un, protams, arī savējo. Ltn. Mencis prasa vēl trešo lidmašīnu, bet tā tiek atteikta. Šajā pašā naktī kāds vācietis, kuram tiek aizdota viena no mūsu lidmašīnām, sēžoties "izkrīt cauri". Un tā vienā naktī mūsu eskadrijai tiek apdauzītas trīs, bet vāciešiem divas lidmašīnas. Biezās gaisa trauksmes (uzbrūk krievu

trīcienlidmašīnas) liek pārtraukt lidojumus un meklēt patvērumu grāvjos. Krievi visbiežāk mīl uzbrukt rīta stundās, kad mūsu lidotāji, noguruši pēc lidojumiem, dodas atpūtā. Kādu rītu mīkstā lidlauka dēļ lidmašīnas netiek izklīdētas, bet atstātas vienkopus uz pievedceļa. Krievu uzbrukumā cieša 20 lidmašīnas. No mūsu eskadrijas 7. Intensīvi remontējot, nākošajā vakarā trīs lidaparāti atkal bija lietošanas kārtībā. Kādu pēcpusdienu, kapr. Makaram izmēģinot savu lidmašīnu pēc remonta, lidlaukam uzbrūk 5 ātrie krievu bumbvedēji, kuriem seko divi vācu iznīcinātāji. Visi, kas vien spējīgi šaut, atklāj uguni uz krievu bumbvedējiem. Šajā apšaudē iekļūst arī kapr. Makars, bet necieš. Sašauti tiek vācu iznīcinātāji no pašu apšaudes (37 trāpījumi). Kādu nakti tiek noņemtas bumbas uz mūsu lidlauka skrejceļa. Partizāni apšauda mūsu lidmašīnas aerodroma apkārtnē no zemes. Mīnē ceļus.

Sakarā ar pārbrīvēto Vecumu lidlauku mūsu eskadrijai tiek gatavots jauns lidlauks Mežvidos.

28. maija rītā, kad lidmašīnas ir tikko atgriezušās no savām nakts gaitām, pienāk rīkojums atstāt Vecumus un pārcelties ap 60 km uz dienvidiem. Tur dzelzceļa malā ir ciems Mežvidi. Kādu lielu māju tuvumā, kuru nosaukums ir Salas, atrodas jaunais lidlauks. Netālu no lidlauka ir skaista divstāvu ēka, celta no sarkanbrūniem ķieģeļiem - Mežvidu pamatskola Šajā skolā arī apmetās mūsu eskadrija. No Mežvidiem līdz Rēzeknei ap 25 km.

Līdz ar mūsu eskadriju uz Salas lidlauku pārceļ arī vienu vācu eskadriju. Tehniskais personāls tiek izvietots tuvējās zemnieku mājās.

Vasaras svētkos, 28. maijā, sākas kaujas lidojumi no Salas lidlauka. Pārceļoties no Vecumiem uz Salas lidlauku, zemes transportu apšauda krievu lidmašīnas. Tās uzbrūk arī eskadrijas vecajam novietojumam. Vienība uzbrukumā necieš. Vienīgi ir trāpījumi "labierīcību mājiņā". Par līdz šim labi veiktajiem uzlidojumiem eskadrija saņem uzslavu no grupas un divīzijas komandieriem. Pirmie divi "kaujas veterāni" vītn. Millers un ltn. Ābrams tiek apbalvoti ar vācu II šķiras Dzelzs krustu. Salas lidlauka eskadrijas lidotāji bieži dodas pildīt kaujas uzdevumus arī no vairākiem citiem lidlaukiem: Polocku, Idrīcu, Daugavpili - tuvāk kauju degpunktus. 21. jūnijā no eskadrijas uz iznīcinātāju skolām Vācijā tiek aizkomandēti pieci eskadrijas lidotāji: vītn. Millers, ltn. Mencis un Lecis un kaprāji Makars un Klints. Jūnija vidū uz Kemeru sanatoriju uzlabot veselību tiek nosūtīts kpt. Salmiņš. Kpt. Krastiņš pēc avārijas ārstējas Rīgas kara slimnīcā. Eskadrijā sāk trūkt lidotāju. Eskadrijai kā papildinājums tiek atsūtīts lidotājs ltn. Andersons un 6 vācu lidotāji - kadeti. Vasarsvētkos ltn. Ātrenam piespiedu nosēšanās Balvos. Nosēšanās izdodas veiksmīgi, bet paceloties tiek bojātas lidmašīnas skrietules. Ltn. Lecim, vēl pirmu aizbraukšanas, piespiedu nosēšanās starp Vecumiem un Salas lidlauku purvainā vietā. Lidmašīna jāizjauc un jāatgādā atpakaļ uz lidlauku pa zemes ceļu. Kaprālim Bejarinam, lidojot frontes virzienā, aiz Veļikajas upes pie Ostrovas piespiedu nosēšanās. Pēc motora savešanas kārtībā uz vietas izdodas laimīgi atkal pacelties. No slimnīcas atgriežas kapt. Krastiņš. Lidojot uz Daugavpili pie Rēzeknes, otrā piespiedu nosēšanās (jūnija beigās). Pēc motora izlabošanas to, iedarbinot aiz propellera, cieš vītn. Alksnis.

Smagu avāriju cieš ltn. Brūveris. Startējot no Salas lidlauka, no 10 - 15 m augstuma lidmašīna nogāžas. Lidotājam galvas kontūzija. Lidaparāts sadauzīts.

Kapr. Bejanins, startējot no Salas lidlauka, ieskrien grāvī. Bojāta lidmašīnas šasija. Ltn. Andersons sēžoties "izkrīt cauri". Lidmašīna salauzta. 26. jūnijā Salas lidlaukā ierodas otrā latviešu eskadrija. Vācu eskadrija tiek pārceļta atpakaļ uz Vecumiem. Jūlijā fronte pārvietojas uz Latgali, un līdz ar to kaujas darbība notiek pie Rēzeknes, Malnavas. Krievu aviācija dienā bieži uzlido Salas lidlaukam un apšauda to ar klāja ieročiem. Uzlidojuma rezultātā aizdegas un sadeg vītn. Kārklīņa lidmašīna. Liesmas pārsviežas arī uz blakus stāvošo lidmašīnu, bet to izdodas nodzēst. Naktī lidojumu laikā krievi uz lidlauku nosviež trīs bumbas, divas no tām nokrīt lidmašīnu novietnē, viena ārpus aerodroma. Lidmašīnu novietnē eksplodē tikai viena, viegli bojājot dažas lidmašīnas. Nākošajā naktī viena kilometra attālumā ierīko maldū lidlauku, kuru krievi tūdaļ nobumbo. Polockas lidlaukā sašauj vienu mūsu lidmašīnu, uz kuras lido vācu kadets. Bez nopietnām sekām. Idrīcas lidlaukā krievi sabumbo vienu vācu rezerves lidmašīnu, pāris automašīnas mežā. Šīs bumbošanas laikā ir daži upuri vāciešiem.

Jūnija beigās Salas lidlaukā ar II šķiras Dzelzs krustu apbalvo vēl mūsu lidotājus: vītn. Kārklīņu, ltn. Ātrenu, ltn. Grinbergu, kapr. Muižnieku un Tamsonu. Kapt. Salmiņam apbalvojumu pasniedz Ķemeru slimnīcā, bet ltn. Mencim, kapr. Makaram un Klīntam apbalvojumus nosūta uz Vāciju. Lidmašīnas lidojumu laikā Salas lidlauka apkārtnē tiek sašautas kapr. Tamsonam un vienam vācu lidotājam, kas piekomandēts mūsu eskadrijai. Lidotāji necieš. Uz slimnīcu atkal tiek nosūtīts kpl. Krastiņš (iepriekšējās avārijas seku ārstēšanai). Kapr. Tamsons tiek komandēts uz Liepāju saņemt mūsu eskadrijai piešķirto He 126 lidmašīnu. No Vācijas tiek atsūtītas vēl trīs ARADO 66 lidmašīnas rezervei. Salas lidlauka komandants ierosina bez oficiālas pārkvalificēšanas skolā pielaiest v.v. Alksni par lidotāju lidmašīnu izmēģināšanai pēc remontiem (Werkflug), jo remontdarbnīcas atrodas tepat uz vietas. Agrāk remontējamās lidmašīnas tika sūtītas uz Gulbeni. Šeit, lidmašīnas izmēģinot, jānodarbina kaujas lidotāji viņu atpūtas laikā - dienā. (Agrāk to veica ltn. Ābrams).

Jūlija otrajā pusē sākas strauja vācu armijas atkāpšanās, un eskadrijai 21. jūlijā jāpārceļas uz Gulbeni. Par eskadrijas komandieri pagaidām tiek iecelts ltn. Ābrams.

Rodas grūtības ar zemes transportu, pārvietojot eskadrijas tehnisko un saimniecisko daļu. 21. jūlija vakarā vācieši atkāpjoties saspridzina Mežvidus skolu. Ir jāpamet vieglaais auto. Sākumā uz Gulbeni iespējams pārvest tikai daļu mantas. No Gulbenes otrajā lidojumā pēc Salas lidlaukā pamestajām mantām dodas vītn. Retigs ar komandu, un pie Salas lidlauka nonāk zem krievu artilērijas ledarbības. Tomēr viss beidzas laimīgi, un inventārs tiek pārvests uz Gulbeni. Pārlidojot uz Gulbeni, avāriju cieš ltn. Andersons. Sēžoties atkal "izkrīt cauri". Kā papildinājums eskadrijai ierodas vītn. Māliņš. Vītn. Alksnis iztur oficiālās lidošanas pārbaudes un tiek pielaiests pie lidmašīnu pārbaudēm pēc lidmašīnu remontiem.

No Gulbenes lidlauka kaujas lidojumi tiek veikti vairs tikai Latvijas teritorijā -

Abrenes, Malnavas, Kupravas, Vijānu un Balvu rajonos. Izlidojot no Gulbenes aerodroma, no kaujas lidojuma neatgriežas pieci otrās eskadrijas lidotāji. 25. jūlijā 1. eskadrija veic savu 1000. kaujas lidojumu. 29. jūlijā sakarā ar frontes pēkšņo pietuvināšanos (nepārtraukto krievu uzbrukumu rezultāta) abas mūsu eskadrijas tiek pārsvietas uz Kalnciema (Skultes) aerodromu. Kalnciema aerodromā 1. eskadrija saņem lidotāju un materiālās daļas papildinājumu no 3. eskadrijas, kuru materiālās daļas trūkuma dēļ izformē.

Pirmajā eskadrijā kā papildinājums tiek pievienoti lidotāji: ltn. Āboltiņš, ltn. Daiga, ltn. Skalde, ltn. Upāns, serž. Stokis, kapr. Zalmanis, Kaņķis un Ozols, kā arī kar. Japiņš.

31. jūlijā ltn. Ābramam kā pirmajam latviešu lidotājam tiek piešķirts 1. šķiras Dzelzs krusts.

Mazpieredzējošo jauno lidotāju pieņemšanas dēļ avāriju skaits eskadrijā nasamazinas. Eskadrijas kaujas lidojumi notiek Jelgavas un Bauskas rajonos - atvairot nemiņīgos krievu uzbrukumus. Kapr. Tamsonam Jelgavas apkārtnē sašauj propelleru. Tomēr viņam izdodas laimīgi atgriezties lidlaukā. Vln. Māliņš nomaldās un izdara piespiedu nosēšanos Tukuma apkārtnē. Pēc avārijas ierodas Tukuma slimnīcā, kur to pārsteidz krievi. Pārgērbies par sanitāru, viņš no slimnīcas izmūk un kājām atgriežas bāzē. Lidmašīna paliek krievu rokās. Kalnciema aerodromā viņam nākošā avārija. Sēžoties aerodroms izrādas par mazu... un lidmašīna pārskrien pāri aerodroma grāvim. Pats necieš.

No Kalnciema aerodroma darbojas arī 2. Latviešu naktskauju eskadrija. Sevišķi sekmīgi abām mūsu eskadrijām ir uzlidojumi Jelgavas apkārtnē uz krievu pārceltuvēm pāri Lielupei, kas stipri aizkavē krievu karaspēka virzīšanos uz Rīgu. Atdaloties no trešās vācu Naktskauju grupas, tagad var izveidot pašiem savu kaujas grupu - 12. Naktskauju grupu, sastāvošu no divām latviešu eskadrijām. Par šīs kaujas grupas komandieri cenšas "uzmesties" 2. eskadrijas sakaru virsnieks vācu kapt. Rademahers (Rademacher). Latviešu vienība panāk, ka pagaidām par komandieri ieceļ kapt. Salmiņu - līdz pltn. Bulmaņa nozīmēšanai par 12. grupas komandieri. Sakarā ar to, ka no Kalnciema aerodroma darbojas arī vācu "nahtšlahteri", šeit sāk kļūt "par biezu", un tādēļ 6. augustā 12. grupas 1. eskadrija pārceļas uz Salaspils lidlauku. Personālam telpas ierāda apkārtnes mājās un Salaspils karavīru nometnē. Kaujas lidojumi notiek vēl arvien Jelgavas un Bauskas rajonā, un klāt nāk Madonas, Ērgļu, Smiltenes un Suntažu rajoni. Visur tur, kur uz priekšu raujas krievi, 1. eskadrija darbojas kā "ugundzēsēji", tāpat tur, kur kļūst par karstu, kur jāsedz atkāpjošais vācu karaspēks.

Salaspils lidlauku apmeklē 1. gaisa flotes 1. divīzijas komandieris un izteic atzinību par mūsu lidotāju darbu. No Salaspils lidlauka eskadrija vakaros dodas pildīt kaujas uzdevumus arī no Blomes nolaišanās laukuma Smiltenes apkārtnē un Kaķu laukuma Cēsu-Priekulu rajonā - tuvāk kauju degpunktiem. Šeit vienība cieš pirmos lidojošā sastāva zaudējumus. 12. augustā uz Blomes nolaišanās laukumu vairs neatgriežas vln. Kārklīšs - tā sauktais "Bumba".

Vācu lidotāji atrod viņa lidmašīnu un arī viņu pašu Smiltenes apkārtnē jau mirušu. Viņu pārved uz Cēsīm un no turienes tālāk uz Rīgu. Apbēda Brāļu kapos 27. augustā. Augusta sākumā uz Kaķu nolaišanās laukumu (tagad Cēsu aerodroms) neatgriežas no kaujas lidojuma ltn. Daiga. Viņa lidmašīna un viņš pats apbedīts Alūksnes apkārtnē, it kā krievu partizānu nošauts. Smagu avāriju cieš ltn. Upāns, izdarot piespiesto nosēšanos pie Šķirotavas stacijas, noturot pārbrauktuvi ugunis par aerodroma uguniem. Lidmašīna sadauzīta, lidotāju pārsūta uz slimnīcu Vācijā (ltn. Upāns atgriežas vienībā tikai oktobra sākumā Tukuma lidlaukā). Bojā aiziet lidotāja Japiņa lidmašīna Liezerī, ltn. Ātrenam Ikskīles un ltn. Skaluem Kokneses apkārtnē. Visos gadījumos piespiedu nosēšanās dēļ. Lidotāji nav cietuši.

Lidotāji ltn. Āboltiņš un ltn. Grīnbergs izdara piespiedu nosēšanos Igaunijā, Hāpsalas apkārtnē (Āboltiņam rokā ievainojums). Lidmašīnas pēc remonta uz vietas pārlido atpakaļ. Pacejoties no lidlauka, lidmašīnu salauž kapr. Ozols.

Lidlaukam Salaspilī bieži uzbrūk krievu aviācija, no met bumbas un apšauda lidlauku ar klāja ieročiem. Mūsu personāls no uzlidojumiem necieš, bet ir zaudējumi vācu apkalpēs un krievu gūstekņu vidū.

Katru nakti turpinās krievu uzlidojumi Rīgai. Vidzemē un Zemgalē deg lauku mājas. 9. septembrī 1. eskadrija veic savu 2000. izlidojumu pret ienaidnieku. Eskadriju sveic pltn. J. Rucels, mūsu krusttēvi no Latvijas strādnieku arodbiedrības [Arodbiedrību savienības] un vācu vadība. 1. šķiras Dzelzs krustu saņem ltn. Ātrenš, Grīnbergs, kapr. Muižnieks, Tamsons un Bejanins. Par seržantiem paaugstina kapr. Muižnieku un Tamsonu un dažus no zemes personāla. Fronte tuvojas arvien tuvāk Rīgai, un krievu tanki izraujas līdz pat Ķekavai. Lidlaukā sāk krist artilērijas šāviņi. Tādēļ 1. eskadrija 21. septembrī tiek pārcelta uz Tukuma lidlauku, pie Zālīšu mājām 6 km šai pusē Tukuma, Rīgas - Tukuma šosejas malā. Kaujas lidojumi tiek veikti Dobeles, Šauļu, Bauskas, Cēsu un Suntažu apkārtnē. Uz Cēsu rajonu atsevišķas mašīnas dodas no Kalnciema aerodroma. Eskadrijai aizvien vairāk sāk trūkt degvielas, tāpat kā visā Luftvafē (Luftwaffe), sevišķi bumbvedēju aviācijā. 7. oktobrī tiek veikti pēdējie uzlidojumi ienaidniekam Suntažu un Dobeles rajonā. Pašās beigās lidojumā tiek ievainots kājā serž. Muižnieks. Arī ltn. Ābramam pēdējā uzlidojumā trāpījums lidmašīnā. Tuvojoties eskadrijas 3000. lidojumam, vienība izbeidz kaujas gaitas. Atsevišķi lidotāji ir veikuši pāri par 150 kaujas lidojumu. Ltn. Ābrams pāri par 200, "nopenlot" nākošo apbalvojumu - Vācu krustu zeltā, bet, sakarā ar vienības izformēšanu, viņš to nepaspēj saņemt. Daudziem pienākas Gēringa sudraba pokāls.

7. oktobrī pienāk pavēle atstāt Tukuma aerodromu un pārcelties uz Talsu Oktes lidlauku. Zemes personāls ltn. Andersona vadībā ar autotransportu dodas uz turieni, bet pēc dažām stundām nāk jauns rīkojums vienībai pārvietoties uz Liepājas - Grobiņas lidlauku, eskadrijas izejas pozīciju.

8. oktobrī eskadrijas lidmašīnas pārlido uz Liepāju. Eskadrijas vīri vēl nezina, vai arī tas viņiem netiek izpausts, ka 7. oktobrī mūsu 12. Naktskauju grupa jau skaitās izformēta, ar norādījumu personālu pārvietot uz Vāciju un izmantot to citos nolūkos. Igaunū 11. Naktskauju grupa "Jošanas aizliegumu" jau saņēma 4. oktobrī sakarā ar 8

igauņu lidmašīnu bēgšanu uz Zviedriju.

Serž. Tamsons, it kā to nojausdams, ceļā no Kalnciema aerodroma uz Liepāju 8. oktobrī ar savu lidmašīnu He 126 B-1 kopā ar lidotāju Bruno Jaunbelzēju no 2. eskadrijas pārlido uz Zviedriju, Gotlandes salu, un nosežas neskarts kādā labības laukā. Pārējās 1. eskadrijas lidmašīnas, sasniegušas Liepājas - Grobiņas lidlauku, 9. oktobrī pārlido uz Liepājas Ziemeļu aerodromu, jo Liepājas - Grobiņas aerodroms aizņemts ar majora Rudeja tanku iznīcinātāju vienību. Ceļā uz Ziemeļu aerodromu avarē kapr. Zalcmanis, to pievieno bez lidmašīnas zemes transportam, kas tiek evakuēts uz Hobenzalci, okupētajā Polijā. 9. oktobrī 1. eskadrija atstāj Latviju un pārlido uz Kēnigsbergas Zerapinas lidlauku, bet 10. oktobrī startē tālākajam lidojumam uz Seroku aerodromu. Ltņ. Ātrens un ltņ. Upāns nespēj to atrast un spiesti veikt ārpusaerodroma nolaišanos. Eskadrijas lidmašīnas tiek nodotas Seroku aerodromā, un 1. eskadrija beidz pastāvēt kā lidojoša vienība. 20. oktobrī Hohenzalcē ierodas kapt. Krastiņš ar zemes transportu un 26. oktobrī eskadrija tiek pārvesta uz Štefīni, kur seko tās galīgā izformēšana.

1. eskadrijai līdz ar pārējiem Liepājas - Grobiņas lidotāju vienības vīriem sākas Golgātas gaitas: Dānija, Kēnigsbergas ielenkums, gūsts. Tikai nedaudz laimīgajiem izdodas izrauties uz rietumiem.

1. uzdevums. Aizpildiet tukšās vietas, izvērtējot katru atbildi, ņemot vērā, ka katrā uzdevumā ir jāatrod vismaz viena pareizā atbilde.

1.1. Kāpēc cilvēki dzimst? (10 punkti)

1.2. Kāpēc cilvēki mirst? (10 punkti)

1.3. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.4. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.5. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.6. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.7. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.8. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.9. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

1.10. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2. uzdevums. Aizpildiet tukšās vietas, izvērtējot katru atbildi, ņemot vērā, ka katrā uzdevumā ir jāatrod vismaz viena pareizā atbilde.

2.1. Kāpēc cilvēki dzimst? (10 punkti)

2.2. Kāpēc cilvēki mirst? (10 punkti)

2.3. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.4. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.5. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.6. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.7. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.8. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.9. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

2.10. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3. uzdevums. Aizpildiet tukšās vietas, izvērtējot katru atbildi, ņemot vērā, ka katrā uzdevumā ir jāatrod vismaz viena pareizā atbilde.

3.1. Kāpēc cilvēki dzimst? (10 punkti)

3.2. Kāpēc cilvēki mirst? (10 punkti)

3.3. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.4. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.5. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.6. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.7. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.8. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.9. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

3.10. Kāpēc cilvēki dzimst un mirst? (10 punkti)

STĀKŠTĀS

Par Baudzības — Izstrādāšanu

Handwritten notes and signatures in the left column, including names like "M. J. J." and "M. J. J."

Handwritten notes and signatures in the right column, including names like "M. J. J." and "M. J. J."

III ILUSTRĀCIJAS

Faded text and diagrams in the middle section, likely containing the illustrations mentioned in the header.

1945. gada decembris... 1945. gada 29. novembris...

Zur Beachtung! — Ievēriņai!

Diese Doppelkarte mit Personalausweis ist zur Musterung mitzubringen!

Šī dubultkarte līdz ar personas apliecību pārbaudat jāņem līdzi!

Diese Anforderung sofort dem Arbeitgeber vorlegen und anhängenden Beschäftigungsnachweis ausfüllen lassen.

Šis uzdevums nekavējoties uzdevuma darba devējam, kas izpildīs pienākumus nodarbošanās apliecībā.

Verpflichtung zur Musterung ist mitzubringen! — Uzdevums jāņem līdzi ar personas apliecību!

Tauglībasprüfung tellgenommen
 am 11. Okt. 1943
 Nömis dafür 11/11/43
 der/die/das Arbeitsführer
 ist gestellt bei Arbeitsführer
 Neutralsitäts Nr. 11/11/43
 Arbeitsführer ist Arbeitsführer
 Atförsvars Nr. 11/11/43
 Verpflichtet zum:
 Saistīts darbām ar:
 Siegel 11/11/43 (Handzeichen des Musterungsleiters und Datum)
 Zīmogs

POSTKARTE

Einschreiben!
Ierakstīt!

125

Herrn

Adolf
Nemmanis

kgm.

1124

Riga

Bauskas 19-5

L11/156-19

Der SS- und Polizeiführer
Lettland

Datum des Poststempels
Pasta zīmogs datums

Auf Grund der Verordnung über die
und den dazu erlassenen Änderungen und
Pamatojoties uz 1941. g. 19. 12. rīko-
rikojuma pārgrozījumiem un izpildnoteku
am 1. OKT. 1943 um 8
kd 1. OKT. 1943 pikst.

Führung der Arbeitspflicht vom 19. 12. 41
Durchführungsbestimmungen findet
šim par darba pienākuma ieviešanu un šī
blēm " Riga, Carl-Schirren-Strasse 60
kur in Riga, Lēpiņa ielā 60

die Erfassung Ihres Geburtsjahrganges sta-
notiks Jūsu dzimšanas gada gājuma registrā-
Hierzu haben Sie sich in sauberem Zusta-
Aufforderung zieht schärfste Bestrafung ne-
den erforderlichen Urlaub unter Weiterzah-
anhängenden Beschäftigungsnachweis gene-
Berechtigungsnachweis für die Benutzung ö-
Uz registrāciju Jums jāierodas tīri k-
stingri sods. Darba devējam uzlikta pār-
maksājot kārtējo algu, un tam pareizi jāizp-
Šis uzdevums der kā tiesību apliecinājū-
rietotā publiskās satiksmes līdzekļus.

Musterungsstab Nr. 11/11/43
ja — pārbaudes komisija Nr. 11/11/43
stānde einzufinden. Nichtbefolgung dieser
Der Betriebsführer ist verpflichtet,
zu gewähren. Er hat den
auszufüllen. Diese Aufforderung gilt als
öfentlicher Verkehrsmittel.
Nesekojošā šim uzdevumam, Jūs
ņemkumu pieskaitī vajadzīgo atvaļinājumu,
la pievienotais nodarbošanās apliecinājums.
lietotā publiskās satiksmes līdzekļus.

Siegel
Zīmogs

Im Auftrage:
Uzdevum:

Rückseite beachten! — Ievērot otro pusi!

Musterungsausweis I — Der guma pārbaudes apliecība I

Nach erfolgter Musterung hat der Musterungsplic-
ausweis ständig bei sich zu tragen.
Šī apliecība ir izpildījuma kā pierādījums par
stānos pie pārbaudes un līdz ar pasi pastāvīgi es-
sājama līd.

Staatsdruckerei Riga, He. mann-Göring-Str. 6, 948 43 4 G. Jahm. 9959

1943. gada oktobrī izsūtīta iesaukšanas paveste. Iesauksana armijā uzdota kā darba kļaušas.

Eilige Dienstsache!
Steidzamu dienesta lieta!

14 DEC 1943 11 13
Feldpost

Erhaltung

Uzdevums: Ja šīs karteikas ir jā nosūtīta, tad jā nosūtīta, lai netiktu zaudēta. Ja šīs karteikas ir jā nosūtīta, tad jā nosūtīta, lai netiktu zaudēta. Ja šīs karteikas ir jā nosūtīta, tad jā nosūtīta, lai netiktu zaudēta.

Herr Niklaus
Edgaram

Rīgā,

Skolas ielā 8 - 14

Latvijas Leģions
Generālspektors,
Rēta S. Ushakovs
(Andrej Tempura) štābā

1943. g. 18. decembrī

**Aufforderung
Uzalcinājums**

Auf Grund der Anordnung über die Einberufung lettischer Staatsangehörigen zum aktiven Wehrdienst vom 25. Nov. 1943.
Pamatojoties uz 1943. g. 25. nov. rīkojumu par Latvijas pilsoņu iesaukšanu aktīvajā dienestā uzalcina Jūs terasies

werden Sie aufgerufen sich am **5. Janvārī 1944. g.** um **08,00 hr.** in **Liepāja, Amatnieku biedr. telp. Kungu ielā 14.**

zur Anamneseuntersuchung zwecks Einberufung zum aktiven Wehrdienst der Le Legion einberufen. Diese Aufforderung der Wehrmass und Rückfahrt sind mitzubringen. Es hat hierbei eine Erlaubnis für kostenlose Hin- und Rückfahrt. Wezlich den Wehrpflicht entzieht wird nach den lettischen Wehr- und Kriegszustandsgesetz bestraft.

uz šādu pārbaudi ieskaitītam dienestam. Tāpat jāņem līdzi uzalcinājums, karavīrstabas apliecība, nauda un darba izdevumi. Šajā dienā jāatceļas atpakaļ bez maksas turp un mājupbraucienam. Par izvairīšanos no uzalcināšanās ir atbildība pēc Latvijas kara un karatīvības likumiem.

L. A. K. *[Signature]*
Leģionsaģentūras priekšnieks un štāba komandieris

Diese Aufforderung berechtigt zur kostenlosen Fa. zur Untersuchungskommission.
Šis uzalcinājums ir derīgs bezmaksas braucienam līdz šīs komisijas.

Dienestaģentūras priekšnieks
L. A. K.

Ausweis für einmalige kostenlose Rückfahrt.
Apliecība bezmaksas mājup braucienam.

Der Edgars Niklaus aus Rīga
Vahr- und Familienname
verfügt im voraus
hat einer Aufforderung zur Anamneseuntersuchung Folge geleistet. Er ist zur einmaligen
ir šīs komisijas priekšnieka komisijas uzalcinājumam. Vipam ir tiesības bezmaksas mājup-
kostenlosen Rückfahrt von Libau
braucienam no Rīga
nach Rīga
am 5. 1. 44 berechnung
Land

L. A. K. *[Signature]*
Leģionsaģentūras priekšnieks un štāba komandieris
Kriegszustandsgesetz
Wehrpflicht in Libau

1943. gada decembrī iesaukšanas pavēstē jau atklāti rakstīts par obligātu aktīvo dienstu vācu armijā pamatojoties uz 1943. gada 25. novembra rīkojumu.

Kommandeur
 Für Urlaubsüberwachung 81
 Bahnhof Libau
 5. Ja. 1914. Unzeit.
[Signature]

**Im Betrieb werden insgesamt beschäftigt:
 Uzņēmumā pavisam nodarbināti:**

a) Kaufmännische Angestellte	davon mānāli: . . . . .
Büro darbinieki	no tiem vīrieši: . . . . .
b) Technische Angestellte	" . . . . .
Technische darbinieki	" . . . . .
c) Factarbeiter	" . . . . .
Arbnieki	" . . . . .
davon Metallfacharbeiter	" . . . . .
no tiem amatnieki - metālisti	" . . . . .
d) Angelernte Arbeiter	" . . . . .
1 Apmācītie strādnieki	" . . . . .
e) Ungelernte Arbeiter	" . . . . .
Neapmācītie strādnieki	" . . . . .
f) Lehrlinge	" . . . . .
Mācekļi	" . . . . .

Unterschrift des Arbeitgebers: _____
 Darba devēja paraksts:
 Tauglīg? Ja - Nēn   Lagerlīg? Ja - Nēn
 Untauglīg wegen _____
 Uk-gestellt am: _____ bis auf weiteres, Uk-gestellt bis _____
 Freigestellt wegen: _____
 Verpflichtet zu: _____

Unterschrift des Arbeitseinsatzvertreters: _____
 Darbavietnieka paraksts: _____
 Darbavietnieks: _____

Beschäftigungsnachweis — Nodarbošanās apliecinājums
 (Vom Betrieb auszufüllen und bei der Musterung vorzulegen.)
 (Izpilda uzņēmumā un uzrādāms pārbaudot.)

Name:		Vorname:		Geburtsort:	
Uzvārds:		Vārds:		Dzimšanas datums:	
Volkstum:		Tautība:		Geburtsort:	
Erlerner Beruf:		Mācīts profesors:		Dzimšanas vieta:	
Beschäftigt bei:		Darba vieta:		Ied./verh./gesch./Kdr.-Zahl	
Darba vieta:		Fernruf:		neprec./prec./ģirts/ģirnu skaits	
Tēlrunis:		Tālrunis:		Wohnort und Adresse:	
no kāda laika:		kā:		Dzīves vieta un adrese:	
z. B. (siehe Schlüssel — sondern Anstaltsbesitzer):		z. B. (siehe Schlüssel — sondern Anstaltsbesitzer):		_____	
sinec. Tischler — andere Hilfsberufe:		sinec. Tischler — andere Hilfsberufe:		_____	
pirm. : fueris staibdarbnieks — bei auto staibdarbnieks		pirm. : fueris staibdarbnieks — bei auto staibdarbnieks		_____	
sevis galda darbs — bei mēbeļu galda darbs.		sevis galda darbs — bei mēbeļu galda darbs.		_____	
Wieviel Arbeitskräfte gleichen Berufes werden beschäftigt: _____					
Cik tā pata aruda darbinieki nodarbināti: _____					
Ist innerbetrieblicher Ausgleich möglich? _____					
Val. nosaukums tālrunskārtas uzņēmumā? _____					
Falls nein, nähere Begründung: _____					
Ja nē, tad tuvāks pamatojums: _____					

Pavēstes reversā puse

Der ... Kanonier ... Edgars ... Fikl ...
hat an dem Lehrgang 419 a, B 4 - B 5 - Schlung am Kdo.-Ger.40 vom
20.1.45 bis 21.2.45 bei der Flakartillerieschule IV teilgenommen.

Beurteilung

Allgemeines Verhalten	sehr, gründlich, freundlich aufmerksam
Allg. flakart. Kenntnisse:	genügend
Gerätekenntnisse:	gut
Kenntnisse im Unterricht:	genügend
Geeignet als:	B 2 bis B 6
Eignungsgrad als B 6:	gut geeignet
Eignungsgrad als B 4 u. B 5	geeignet
Führung:	gut

Lehrgang bestanden - ~~Ergebnis~~

Kan. Edgars Fikl wurde vom 21.2. bis 10.3.45 weitergeschult.

Anmerkung:

1. In die Personalpapiere des Lehrgangsteilnehmers ist bei bestandenen Lehrgang aufzunehmen:
" Gemäss R.d.L. u. Ob.d.L. Az. 12 Nr. 61368 (L. Wehr 21 A) vom
5.8.43 Spezialist; Bedienungsmann am Kdo.-Ger. 40".
2. Schwierige kriegsmässige Zieldarstellung stand FAS IV nicht zur Verfügung.
3. Die Beurteilung wurde dem Lehrgangsteilnehmer in einem mit Dienstregel versehenen Umschlag mitgegeben.
4. Das Lehrgangsergebnis wurde dem Lehrgangsteilnehmer eröffnet

Faller
Oberleutnant und stellv. Batteriechef

Aplicēba par zenībateriju vadības iekārtu apkalpotāju kursu beigšanu

4.7033.

CONTROL FORM D.2
Kontrollblatt D.2

CERTIFICATE OF DISCHARGE
Entlassungschein

ALL ENTRIES WILL BE MADE IN BLOCK LATIN CAPITALS AND WILL BE MADE IN INK OR TYPE-SCRIPT.

I
PERSONAL PARTICULARS
Personalschreibung

Dieses Blatt muss in folgender Weise ausgefüllt werden:
1. In lateinischer Druckschrift und in grossen Buchstaben.
2. Mit Tinte oder mit Schreibmaschine.

SURNAME OF HOLDER NIKLAUS DATE OF BIRTH 24. 1. 1920
 Familienname des Inhabers Geburtsdatum (DAY/MONTH/YEAR)

CHRISTIAN NAMES EDGAR PLACES OF BIRTH ST. GALL
 Vornamen des Inhabers Geburtsort

CIVIL OCCUPATION MECHANIKER FAMILY STATUS SINGLE Ledig
 Beruf oder Beschäftigung Familienstand Verheiratet
 WIDOW (ER) Verwitwet
 DIVORCED Geschieden

~~Home address~~ ST. GALL ~~Land~~ DEUTSCHLAND
 Kreis Regierungsbezirk/Land
 Zahl der Bundesstaaten

I HEREBY CERTIFY THAT TO THE BEST OF MY KNOWLEDGE AND BELIEF THE PARTICULARS GIVEN ABOVE ARE TRUE.
 I ALSO CERTIFY THAT I HAVE READ AND UNDERSTOOD THE "INSTRUCTIONS TO PERSONNEL ON DISCHARGE" (CONTROL FORM D.1).
 SIGNATURE OF HOLDER Edgar Niklaus
 Unterschrift des Inhabers

Ich erkläre hiermit, nach bestem Wissen und Gewissen, dass die obigen Angaben wahr sind.
 Ich bestätige ausserdem dass ich die "Anweisung für Soldaten und Angehörige Militär-ähnlicher Organisationen" u.s.w. (Kontrollblatt D.1) gelesen und verstanden habe.

II
MEDICAL CERTIFICATE
Ärztlicher Befund

DISTINGUISHING MARKS .....
 Besondere Kennzeichen

DISABILITY, WITH DESCRIPTION .....
 Dienstunfähigkeit, mit Beschreibung

MEDICAL CATEGORY DIT

I CERTIFY THAT TO THE BEST OF MY KNOWLEDGE AND BELIEF THE ABOVE PARTICULARS RELATING TO THE HOLDER ARE TRUE AND THAT HE IS NOT VERMINOUS OR SUFFERING FROM ANY INFECTIOUS OR CONTAGIOUS DISEASE.
 I HEREBY CERTIFY THAT TO THE BEST OF MY KNOWLEDGE AND BELIEF THE ABOVE PARTICULARS RELATING TO THE HOLDER ARE TRUE AND THAT HE IS NOT VERMINOUS OR SUFFERING FROM ANY INFECTIOUS OR CONTAGIOUS DISEASE.

SIGNATURE OF MEDICAL OFFICER Ansberg
 Unterschrift des Sanitätsoffiziers

NAME AND RANK OF MEDICAL OFFICER ANSBERG'S OBER-ARZT
 IN BLOCK LATIN CAPITALS
 Zuname/Vorname/Dienstgrad der Sanitätsoffiziers
 (In lateinischer Druckschrift und in grossen Buchstaben)

DELETE THAT WHICH IS INAPPLICABLE
Nichtstreffendes durchstreichen

P.T.O.
Bitte wenden

FFS 2104 G-40 10/50

Aplicēba par atļaišanu no gūstekņu nometnes.

PARTICULARS OF DISCHARGE

Entlassungserwerb

THE PERSON TO WHOM THE ABOVE PARTICULARS REFER

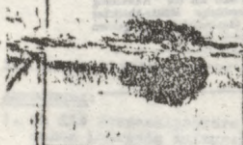
Die Person auf die sich obige Angaben beziehen

WAS DISCHARGED ON (Date) 20.1.1946
wurde am (Datum der Entlassung)

FROM THE
vom/von der

LUFTWAFFE
entlassen

RIGHT THUMBPRINT
Abdruck des rechten Daumens

CERTIFIED BY
Besätigt durch

Medical Officer

OFFICIAL

EMBOSSED

SEAL

NAME, RANK AND
APPOINTMENT OF
ALLIED DISCHARGING
OFFICER IN

2nd Lt. Capt. C. J. ...

Ärztlicher
Einzelpostenpostel

* INSERT "ARMY", "NAVY", "AIR FORCE", "VOLKSSTURM" OR PARALLEL MILITARY ORGANIZATION, e.g. "R.A.D.", "N.S.F.M.", ETC.
Wehrmachtteil oder Gliederung der "Khitler" angehört, z.B. "Hitler", "Kriegsmarine", "Luftwaffe", "Volkssturm", "Waffen SS", "leder", "R.A.D.", "N.S.F.K.", o.ä.w.

Apllecbas reversã puse

PART A TEMPORARY REGISTRATION CARD. (Labour Control)
 VORLÄUFIGE REGISTRIERUNGSKARTE.

SURNAME FAMILIENNAME		SERVICE WEHRMACHTSTEIL	FAMILY STATUS FAMILIENSTAND	RESERVED FOR HEADQUARTERS USE NUR FÜR DEN QUARTIERKOMMANDANTEN
1 NIKLASS		2 LUFTWAFFE	3 Single Single Married Widow Divorced	4
5 CHRISTIAN NAME(S) VERNAMEN		6		
7 EDGARS		8 Age (in years) After the 1st of Jan. 26		
9 HOME ADDRESS (HEIMATANSCHEIT)			10 OCCUPATION BERUF	
Place or City 11 AUSAICH			12 MECHANICAL	
Street 13 KREIS HENNING			14 Name and address of last employer Name und Anschrift des letzten Arbeitgebers	
15 LETT. LAURE.			16	
17 Name of last Labour Office at which you registered? (In welchem Arbeitsamt eingetragen, vorher Arbeitsamt?)				

6 Insert: Army, Navy, Air Force, Volksturm or para-military organization e.g. RAD, NSFK, etc.
 1. B. "Heer", "Kriegsmarine", "Luftwaffe", "Volkssturm", etc. (einzelne Organisation e.g. "RAD", "NSFK", etc.)

7 Strike out items inapplicable.
 Streichen Sie die unzutreffenden.

All entries in Block capitals. All questions to be answered.
 Alle Antworten in Großbuchstaben. Alle Fragen beantworten.

PART B

Reserved for Official use Nur für den Dienstgebrauch.	
Allocated to Zugewiesen zu:	
Name and address of employer Name und Anschrift des Arbeitgebers:	

No. 8783 249 Rank ..... Name NIKLASS EDGARS

Certified that the holder of this card has a balance of ..... on his AFW 7188 as at .....

W. Simpson Capt.
 Accounts Officer,
 for Lieut. Col. Commandant,
 2221 P.O.W. Camp.

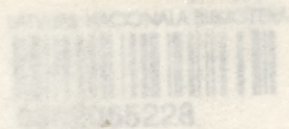
Pagaidu registrācijas karte pēc gūsta.

SATURS

IEVADS	3
I MEMUĀRI	5
J. Muižnieks. Putnu ceļš	5
A. Goba. Manas karagaitas	89
- Atmiņas par Merseburgu	89
- Elbinga	94
- Veimāra	100
Manu karagaitu fināls	105
- Kramnica	105
- Dažas diennaktis grāvjos	106
- Dienests uzvarētāju rindās	110
J. Magone. Šongavas zenītlieģabalu skolas audzēkņa atmiņas	113
O. Buls. Mani piedzīvojumi Otrajā naktskaujas lidotāju eskadrijā	118
Ā. Nicmanis. Manas karavīra gaitas vācu gaisa karaspēkā	122
V. Painbergs. Kara laika atmiņas	123
A. S. Ozoliņš. Pirms 50 gadiem	125
V. Cirvelis. Pēdējās kaujas Karalaučos. Gūsts	130
A. Zaļinskis Latviešu karavīru pirmais varietē "Gājputni"	134
 II VĒSTURISKI APSKATI	 139
A. Silgailis Vācu gaisa spēku vadībai pakļautās latviešu vienības.	
Aviācijas leģions Latvija	139
E. Brūvelis 1. Latviešu naktskaujas eskadrijas kaujas gaitas	148
 III ILUSTRĀCIJAS	 157

LATVIEŠU LIDOTĀJI II PASAULES KARĀ .

Parakstīts iespiešanai 5. 12. 95. Formāts 60x84/16. Pasūt. Nr. 1249.
Registr. apl. Nr. 2-0166. Iespiests V/4 "Poligrāfists", Rīgā, LV-1869.
Kr. Valdemāra ielā, 6.

190

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0302055228

Kontroleksemplärs

96-3
L-46